

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: κα Όλγα Τσόλκα

με θέμα:

**Δυσδικό σύστημα κυρώσεων (ποινικών και διοικητικών) για την
"αυτή" παράβαση. Ζητήματα εφαρμογής του τεκμηρίου αθωότητας
και της αρχής ne bis in idem υπό το φως της νομολογίας του ΕΔΔΑ**

Υποβληθείσα από τον

Ιωάννη Κων. Πρίμπα

μεταπτυχιακό φοιτητή
Αριθμός Μητρώου: 0911M001

Αθήνα 2013

**ΔΥΑΔΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΥΡΩΣΕΩΝ (ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ)
ΓΙΑ ΤΗΝ "ΑΥΤΗ" ΠΑΡΑΒΑΣΗ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΤΕΚΜΗΡΙΟΥ ΑΘΩΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΑΡΧΗΣ NE BIS IN IDEM ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΑ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πίνακας Κυριότερων Συντομογραφιών
Summary
Εισαγωγή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΑΔΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΥΡΩΣΕΩΝ (ΠΟΙΝΙΚΩΝ-ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ)

- 1.1 Διάκριση ποινικού και διοικητικού αδίκου
  - 1.1.1 Χρήση ποιοτικών κριτηρίων
  - 1.1.2 Χρήση ποσοτικών κριτηρίων
  - 1.1.3 Αδυναμία εύρεσης ασφαλούς κριτηρίου διάκρισης
- 1.2 Από τη διάκριση του αδίκου στη διάκριση της κύρωσης
  - 1.2.1 Η διάκριση ποινικής και διοικητικής κύρωσης και η πρακτική σημασία της
  - 1.2.2 Εύρος διοικητικών κυρώσεων
  - 1.2.3 Αναζήτηση ουσιαστικού κριτηρίου για τη διάκριση μεταξύ ποινικής και διοικητικής κύρωσης στο πλαίσιο της ελληνικής θεωρίας
- 1.3 Η "κατηγορία ποινικής φύσεως" του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ ως έννοια ευρύτερη του αδίκου και της κύρωσης
  - 1.3.1 Η "κατηγορία ποινικής φύσεως" ως "αυτόνομη έννοια"
  - 1.3.2 Τα κριτήρια χαρακτηρισμού μιας κατηγορίας ως ποινικής (κριτήρια "Engel")
  - 1.3.3 Επισκόπηση διοικητικών παραβάσεων που κατά το ΕΔΔΑ έχουν ποινικό χαρακτήρα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΔΙΤΤΗ (ΠΟΙΝΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ) ΚΥΡΩΤΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

- 2.1 Προλεγόμενα
  - 2.1.1 Σκοπιμότητα της δυαδικής επιβολής κυρώσεων για την ίδια παράβαση
  - 2.1.2 Τα αναφερόμενα ζητήματα
- 2.2 Βασικές εκφάνσεις αδικημάτων διφυούς υποστάσεως (ποινικής και διοικητικής) στην ελληνική πραγματικότητα
  - 2.2.1 Φορολογικά αδικήματα
    - 2.2.1.1 Λαθρεμπορία
    - 2.2.1.2 Φοροδιαφυγή
  - 2.2.2 Προστασία του καταναλωτή
  - 2.2.3 Προστασία του περιβάλλοντος
  - 2.2.4 Πολεοδομικές παραβάσεις
  - 2.2.5 Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας
  - 2.2.6 Εργατική νομοθεσία
  - 2.2.7 Προστασία της Κεφαλαιαγοράς
  - 2.2.8 Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες
  - 2.2.9 Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα
  - 2.2.10 Πειθαρχικό δίκαιο δημοσίων-στρατιωτικών υπαλλήλων
- 2.3 Συμπεράσματα επί του φαινομένου της διττής κρατικής κυρωτικής αντίδρασης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΤΕΚΜΗΡΙΟΥ ΑΘΩΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ
ΣΩΡΕΥΣΗ «ΠΟΙΝΙΚΗΣ» ΚΑΙ «ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ» ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΕΠΙΒΟΛΗΣ
ΚΥΡΩΣΕΩΝ

- 3.1 Η υποχρέωση σεβασμού του τεκμηρίου αθωότητας κατ' άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ
- 3.1.1 Η εγγυητική λειτουργία του τεκμηρίου αθωότητας κατ' άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ
- 3.1.2 Η διάρκεια ισχύος του τεκμηρίου αθωότητας
- 3.2 Το ζήτημα της δέσμευσης των διοικητικών οργάνων-δικαστηρίων από προηγούμενη αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου για την ίδια παράβαση
- 3.2.1 Η απόφαση Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος: Διεύρυνση της εγγυητικής εμβέλειας του τεκμηρίου αθωότητας
- 3.2.1.1 Πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος
- 3.2.1.2 Η από 27.09.2007 απόφαση του ΕΔΔΑ
- 3.2.2 Η επίδραση της απόφασης "Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος" στη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων
- 3.2.2.1 Επισκόπηση νομολογίας των Διοικητικών Εφετείων
- 3.2.2.2 Επισκόπηση νομολογίας του ΣτΕ
- 3.3 Συμπερασματική αξιολόγηση: Η εφαρμογή του τεκμηρίου αθωότητας στη διοικητική (μη έχουσα ποινικό χαρακτήρα) διαδικασία επιβολής κυρώσεων, μετά την έκδοση αθωωτικής απόφασης ποινικού δικαστηρίου για την "αυτή" παράβαση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ «NE BIS IN IDEM»
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΩΡΕΥΣΗ «ΠΟΙΝΙΚΗΣ» ΚΑΙ «ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ» ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ
ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΚΥΡΩΣΕΩΝ

- 4.1 Η ανάδειξη της αρχής "ne bis in idem" ως θεμελιώδους αρχής της ποινικής δίκης
- 4.1.1 Έννοια, σκοπιμότητα και διεθνής κατοχύρωση της αρχής "ne bis in idem"
- 4.1.2 Επί της διάταξης του άρθρου 57 παρ. 1 του ΚΠΠ
- 4.2 Η υποχρέωση σεβασμού της αρχής "ne bis in idem", κατ' άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ
- 4.2.1 Κατοχύρωση και κανονιστικό περιεχόμενο της αρχής «ne bis in idem» στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ
- 4.2.2 Το στοιχείο της ύπαρξης δεύτερης ποινικής δίωξης ή καταδίκης (bis)
- 4.2.3 Το στοιχείο της "ίδιας παράβασης" (idem) ως προϋπόθεση εφαρμογής της αρχής
- 4.2.3.1 Η πρώτη ερμηνευτική προσέγγιση: η ύπαρξη ίδιας συμπεριφοράς
- 4.2.3.2 Η δεύτερη ερμηνευτική προσέγγιση: η κατ' ιδέα συρροή παραβάσεων
- 4.2.3.3 Η τρίτη ερμηνευτική προσέγγιση: έμφαση στα "ουσιώδη σημεία"
- 4.2.3.4 Η τελική ερμηνευτική προσέγγιση: Η απόφαση Zolotukhin κατά Ρωσίας
- 4.3 Η επίδραση της απόφασης "Zolotukhin κατά Ρωσίας" στην ελληνική νομολογία
- 4.3.1 Η θέση της νομολογίας μέχρι την έκδοση της ΣτΕ 2067/2011
- 4.3.2 Η υπ' αριθμ. 2067/2011 Απόφαση Επταμελούς Σύθεσης_Β' Τμήματος του ΣτΕ: Το νομικό άλμα που δεν έγινε
- 4.4 Η αρχή "ne bis in idem" στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

4.4.1 Η αναγνώριση της αρχής "ne bis in idem" πριν από την θέση σε ισχύ του ΧΘΔΕΕ

4.4.2 Επί της κανονιστικής δεσμευτικότητας της αρχής «ne bis in idem» σύμφωνα με το άρθρο 50 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

4.4.3 Η θέση του ΔΕΕ σχετικά με το πεδίο εφαρμογής της αρχής ne bis in idem: η υπόθεση C-617/10

4.4.3.1 Το ιστορικό της υπόθεσης C-617/10 και το υποβληθέν στο ΔΕΕ προδικαστικό ερώτημα

4.4.3.2 Οι από 12.6.2012 προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα

4.4.3.3 Η από 26.2.2013 απόφαση του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκής Ένωσης

4.5 Ένα ενδιάμεσο συμπέρασμα: Η εφαρμογή της αρχής «ne bis in idem» ως υποχρέωση απορρέουσα από την «ευρωπαϊκή δημόσια τάξη»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΔΔΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ «NE BIS IN IDEM» ΓΙΑ ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΤΤΟ ΚΥΡΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

5.1 Η υποχρέωση σεβασμού του γραπτού και νομολογιακού δικαίου της ΕΣΔΑ

5.2 Δυνατότητες και όρια παρέκκλισης από την εφαρμογή της αρχής «ne bis in idem», κατ' άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και τη νομολογία του ΕΔΔΑ

5.3 Κριτική στην υπ' αριθμ. 2067/2011 Απόφαση Β' Τμήματος του ΣτΕ: Το ζήτημα της μη εφαρμογής της αρχής ne bis in idem

5.3.1 Ο αντίλογος της μειοψηφίας της επταμελούς σύνθεσης του Β' Τμήματος του ΣτΕ

5.3.2 Εφαρμογή της αρχής ne bis in idem εν όψει της ποινικής φύσης του πολλαπλού τέλους επί λαθρεμπορίας

5.3.3 Επί της υποχρέωσης συμμόρφωσης με το «ερμηνευτικό δεδικασμένο» της απόφασης Zolotukhin

5.3.4 Επί του άρθρου 25 παρ. 1 Συντάγματος

5.3.5 Επί της διαλαμβανόμενης «αδυναμίας» πρόβλεψης της νέας νομολογίας του ΕΔΔΑ

5.3.6 Επί της εφαρμογής της αρχής ne bis in idem εν όψει της ισχύος της σε ευρωενωσιακό επίπεδο

5.4 Συμπερασματικές αξιολογήσεις - προτάσεις

5.4.1 Αναζήτηση συμβατών με τη νομολογία του ΕΔΔΑ λύσεων

5.4.1.1 Η απομείωση των διοικητικών κυρώσεων κατά τον ποινικό χαρακτήρα τους

5.4.1.2 Η συνεκτίμηση της προηγούμενης κύρωσης για το μετριασμό της απειλούμενης ποινής

5.4.2 Προς μία ανατροπή του δυαδικού συστήματος επιβολής κυρώσεων

5.4.2.1 Η αναγκαιότητα επιβολής κυρώσεων "una via"

5.4.2.2 Η νόμιμη δικαιοδοσία επιβολής των κυρώσεων

5.4.2.3 Ζητήματα πρακτικής εφαρμογής της αρχής "una via"

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πίνακας Κυριότερων Συντομογραφιών

ΑΠ: Άρειος Πάγος
Αρ.: Άρθρο
Αρμ.: Αρμενόπουλος
ΑρχΝ: Αρχείο Νομολογίας
ΑυστρΚΟΚ: Αυστριακός Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας
Βλ.: Βλέπε
ΔΔ: Διοικητική Δικαιοσύνη
ΔΕΕ: Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΕΚ: Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΔιΔικ: Διοικητική Δίκη
Δρχ: δραχμές
Εδ.: Εδάφιο
ΕΔΔΑ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΕΕυρΔ: Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου
Ε. Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση
Επ: Επόμενα
ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Εφ: Εφετείο
ΚΔΔ: Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας
ΚΠΔ: Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΝοΒ.: Νομικό Βήμα
Ολομ.: Ολομέλεια
Ό.π.: Όπου παραπάνω
Παρ: Παράγραφος
Π.χ.: Παραδείγματος Χάριν
Πλημ: Πλημμελειοδικείο
ΠοινΔικ.: Ποινική Δικαιοσύνη
ΠΚ: Ποινικός Κώδικας
ΠοινΧρ.: Ποινικά Χρονικά
ΣΕΕ: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης
Σελ: Σελίδα
ΣΕΣΣ: Σύμβαση Εφαρμογής Συμφωνίας Σένγκεν
ΣΛΕΕ: Συνθήκη Λειτουργίας Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣτΕ: Συμβούλιο της Επικρατείας
ΤΝΠ: Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών
ΤοΣ : Το Σύνταγμα
Τριμ: Τριμελές
ΥΚ: Υπαλληλικός Κώδικας
Υπερ.: Υπεράσπιση
ΧΘΔΕΕ: Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων Ευρωπαϊκής Ένωσης

*"Το Κράτος δεν πρέπει να έχει τη δυνατότητα να αποπειράται επανειλημμένως,
με όλα τα μέσα και την εξουσία που διαθέτει,
να καταδικάσει ένα άτομο για ένα εικαζόμενο έγκλημα,
υποβάλλοντάς το σε δυσκολίες, έξοδα και δοκιμασία
και εξαναγκάζοντάς το να ζει σε διαρκή κατάσταση ανησυχίας και ανασφάλειας,
παράλληλα δε εντείνοντας τον κίνδυνο να καταδικαστεί αν και είναι αθώο"*

Αμερικανός Δικαστής Hugo Lafayette Black
(1886 – 1971)

SUMMARY

While it seems difficult to make the distinction between criminal and administrative *injustice*, it is much easier to distinguish criminal from administrative *penalty*. From one hand, criminal penalty, as an instrument of justice, has the function of punishing a crime, condemning and disapproving the culprit as an antisocial personality. From the other hand, the administrative penalty, as a means of administrative compulsion, does not form a personal reproach to the culprit. Instead, its aim is to restore the proper functioning of the administration. The European Court of Human Rights has played an important role in this subject. Article 6 of the European Convention of Human Rights, protects any person prosecuted for "*criminal charge*", (this being a broader concept than that of injustice and penalty), which the European Court has interpreted by setting its own criteria that determine whether a sanction proceeding is criminal or not .

Whenever an attack against the "proper functioning of the administration" becomes morally and socially reprehensible, in a way that surpasses the "narrow" public interest and begins to adversely affect the community, the state exhausts all of its penalty mechanisms, in order to protect a wide range of goods that are vital to it (the proper functioning of public services, the environment, taxation, the proper exercise of professional activities, urban planning, competition, traffic, etc.). It is the activation of a *binary system of penalties*, the accumulation of two different sanctioning procedures against the same person for the same behavior: a criminal penalty, which seeks to punish the offender and an administrative one, which aims to restore the proper functioning of the public service.

More specifically, when such an accumulation of sanctioning procedures occurs (which in Greek legislation and case-law level are considered independent of each other) we can make the distinction between two cases:

A. In the first case, a *genuine criminal* and a *purely administrative* sanctions procedure occur against the same person for the same infringement. In this case, a possible acquittal by the criminal court, binds each authority that will examine the administrative aspect of the case after, in a way that the innocence of the person prosecuted cannot be doubted again (otherwise Article 6 § 2 of the ECHR is violated). Thus concluded the European Court of Human Rights in the case of *Stavropoulos v. Greece*, which used an "expansive interpretation" of the *presumption of innocence* to

reach the conclusion that its securing function, is not limited only within the context of criminal proceedings, but extends beyond this, covering any process (administrative or judicial) which connects to the real facts that were examined by the criminal court.

B. In the second case, a *genuine criminal* and an *administrative-which has an inherent criminal nature* sanctions procedure occur against the same person for the same infringement. In this case, a form of abuse from the state reveals itself, as two criminal proceedings are accumulated against the same person (the administrative one has a purely punitive role). Thereby, the fundamental principle *ne bis in idem* (the right of a man not to be prosecuted and not to be put to trial twice for the same offense) which is secured by Article 4 paragraph 1 of the 7th Protocol to the ECHR is implemented. As long as the conditions of *bis* (criminal nature of the two processes) and *idem* (same acts relating to the same person that are indissolubly linked in space and time) are met, after the completion of a process leading to an irrevocable conviction or an acquittal, the court/administrative authority in charge of the other proceeding, should complete it without examining it at all.

The Greek State Council did not accept the case law of the European Court of Human Rights on the principle *ne bis in idem*, citing a number of reasons which proved unfounded. After the issue of the decision of the Court of the European Union on 02/26/2013 for the Case C-617/10, according to which an administrative and a criminal penalty cannot be imposed successively when the first is of criminal nature, it has become imperative to find solutions compatible with the case law of the European courts. Among all possible solutions, the imposition of penalty *una via* is preferable, since it is compatible with both the Greek Constitution and the case law of the European Court of Human Rights. As appropriate jurisdiction imposing sanctions *una via*, the procedure before the criminal court is proposed, as it can absorb the punitive administrative sanctions procedure, from which it has been distinct up to now.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ως δυαδικό σύστημα επιβολής κυρώσεων, εννοείται η διττή κυρωτική αντίδραση -ποινική και διοικητική- της Πολιτείας, για την αντιμετώπιση παραβάσεων σχετιζόμενων με την βλάβη ορισμένων ζωτικής σημασίας τομέων του δημόσιου βίου: την οικονομία, την επαγγελματική δραστηριότητα, την κυκλοφορία και τις συγκοινωνίες, την πολεοδομία, τις δημόσιες υπηρεσίες, το περιβάλλον κ.α. Στην περίπτωση αυτή, στα πλαίσια της ίδιας εγκληματικής παράβασης, σωρεύονται κατά του ίδιου προσώπου δύο διαφορετικές διαδικασίες επιβολής κυρώσεων, μία ποινική και μία διοικητική.

Εκ των δύο αυτών διαδικασιών επιβολής κυρώσεων, διαπιστώνεται συχνά ότι η διοικητική, δεν έχει πάντοτε αμιγώς "διοικητικό χαρακτήρα". Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο ορισμένων διοικητικών διαδικασιών, οι απειλούμενες κυρώσεις είναι τόσο βαριές, που προσομοιάζουν περισσότερο με τις τιμωρητικές ποινές του ποινικού δικαίου: σκοπός τους δεν είναι τόσο η αποκατάσταση της δυσλειτουργίας που προκλήθηκε από την παράβαση, αλλά ο κολασμός του δράστη. Τέτοιες όμως ποινές, σύμφωνα με το άρθρο 96 παρ. 1 του Συντάγματος, μόνο τα ποινικά δικαστήρια (και όχι τα διοικητικά όργανα ή δικαστήρια), στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς τους να τιμωρούν τα εγκλήματα, δύνανται να επιβάλουν.

Εκ των ανωτέρω, προκύπτει μία διάκριση εξαιρετικά κρίσιμη για τη δομή και μεθοδολογία της εργασίας. Η -σωρευόμενη με την ποινική- διοικητική διαδικασία επιβολής κυρώσεων, δύναται να είναι είτε *αμιγώς διοικητική*, είτε *"τύποις" διοικητική-έχουσα ενδογενή ποινικό χαρακτήρα*. Συνακόλουθα, ενώ στην πρώτη περίπτωση, κινούνται κατά του ίδιου προσώπου μία ποινική και μία όντως διοικητική διαδικασία, στην δεύτερη περίπτωση κινούνται δύο ποινικές κατ' ουσίαν διαδικασίες επιβολής κυρώσεων για την ίδια παράβαση.

Αντικείμενο της παρούσης, είναι η διερεύνηση της συμβατότητας του δυαδικού συστήματος επιβολής κυρώσεων με δύο κεφαλαιώδους σημασίας δικαιοϊκές αρχές, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί μέσα από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: το τεκμήριο αθωότητας και την αρχή *ne bis in idem*. Πρόκειται για ένα θέμα, το οποίο εν όψει των πρόσφατων νομολογιακών εξελίξεων στα δύο μεγάλα Ευρωπαϊκά Δικαστήρια (ΕΔΔΑ, ΔΕΕ), απασχολεί και εκτιμάται ότι θα συνεχίσει να απασχολεί έντονα στο άμεσο μέλλον την ελληνική και ευρωπαϊκή θεωρία και νομολογία. Η σημασία του θέματος είναι τεράστια, αν αναλογιστεί κανείς το εύρος

και τη συχνότητα εμφάνισης του φαινομένου της διττής κυρωτικής αντίδρασης της πολιτείας στο πλαίσιο της ελληνικής πραγματικότητας (λόγω της τάσης του έλληνα νομοθέτη για ποινικοποίηση όλων σχεδόν των σοβαρών διοικητικών παραβάσεων). Ειδικά η απαίτηση εφαρμογής της αρχής *ne bis in idem*, απειλεί να ανατρέψει εκ βάθρων το σύστημα επιβολής κυρώσεων των περισσότερων κρατών μελών, το οποίο στηρίζεται στην απειλή επιβολής τόσο διοικητικών όσο και ποινικών κυρώσεων μέσα από δύο παράλληλες ή αλληλοδιάδοχες διαδικασίες.

Η ανάπτυξη των επιμέρους θεμάτων δομείται σε πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο, το οποίο έχει μεγάλη σημασία για την κατανόηση της συλλογιστικής των επομένων, παρατίθενται οι θέσεις της νομικής θεωρίας αναφορικά με τα κριτήρια διάκρισης του ποινικού από το διοικητικό *άδικο* και περαιτέρω, της ποινικής από τη διοικητική *κύρωση*. Γίνεται επίσης ανάλυση της έννοιας της "*κατηγορίας ποινικής φύσεως*" του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, ως αυτόνομης -κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ- έννοιας, ευρύτερης τόσο του αδίκου όσο και της κύρωσης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζεται το δυαδικό σύστημα επιβολής κυρώσεων (ποινικών και διοικητικών) σε εθνικό νομοθετικό επίπεδο και αναφέρονται τα εξ αυτού αναφυόμενα ζητήματα. Επιπλέον, γίνεται μια επισκόπηση των βασικότερων αδικημάτων διφυούς υποστάσεως (ποινικής και διοικητικής) στην ελληνική πραγματικότητα. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τις συμπερασματικές παρατηρήσεις επί της πρακτικής και του εύρους του φαινομένου της διττής κρατικής κυρωτικής αντίδρασης.

Στο τρίτο κεφάλαιο, προσεγγίζεται το ζήτημα της εφαρμογής του τεκμηρίου αθωότητας κατά την σόρευση μιας *ποινικής* και μιας *αμιγώς διοικητικής διαδικασίας* επιβολής κυρώσεων. Γίνεται αναφορά στην εγγυητική λειτουργία του τεκμηρίου αθωότητας, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, ενώ υπό το φως της από 27.09.2007 απόφασης του ΕΔΔΑ επί της υπόθεσης *Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος*, ερευνάται το ζήτημα της δέσμευσης των διοικητικών οργάνων-δικαστηρίων από προηγούμενη αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου για την ίδια παράβαση. Συγκεκριμένα, εξετάζεται αν, μετά την αμετάκλητη αθώωση ενός κατηγορουμένου από το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο για μια παράβαση, δύναται η αθωότητά του να αμφισβητηθεί από οιοδήποτε διοικητικό όργανο ή δικαστήριο, το οποίο καλείται στη συνέχεια να αποφανθεί επί της αυτής παραβάσεως.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, αναλύεται το ζήτημα της εφαρμογής της αρχής *ne bis in idem* κατά την σόρευση μιας *ποινικής* και μιας *τύποις διοικητικής-με ενδογενή ποινικό*

χαρακτήρα διαδικασίας επιβολής κυρώσεων. Στην περίπτωση αυτή, το ζήτημα εφαρμογής του τεκμηρίου αθωότητας (αν προηγηθεί αμετάκλητη αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου) παρέλκει, καθώς λόγω της σώρευσης δύο κατ' ουσίαν ποινικών διαδικασιών κατά του ίδιου προσώπου για την ίδια παράβαση, καλείται προς εφαρμογή η θεμελιώδης δικαιοσύνη αρχή *ne bis in idem*, το δικαίωμα δηλαδή του ανθρώπου να μην δικάσεται δύο φορές ποινικά για την ίδια παράβαση. Μετά από μια ενδελεχή ανάλυση των στοιχείων *bis* και *idem*, όπως αυτά έχουν διαμορφωθεί μέσα από την διαχρονικά εξελισσόμενη νομολογία του ΕΔΔΑ, ερευνάται αν το ελληνικό Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο εφαρμόζει την εν λόγω αρχή, όταν εξετάζει διοικητικές υποθέσεις ποινικού χαρακτήρα επί παραβάσεων για τις οποίες έχουν προηγηθεί αποφάσεις ποινικών δικαστηρίων. Δεν παραλείπεται επίσης να γίνει αναφορά στην εξαιρετικά σημαντική από 26.2.2013 απόφαση του ΔΕΕ επί της υπόθεσης C-617/10, στην οποία το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έλαβε θέση επί του πεδίου εφαρμογής της αρχής *ne bis in idem*, όταν σωρεύονται διαδοχικά κατά του ίδιου προσώπου μία διοικητική και μία ποινική διαδικασία επιβολής κυρώσεων για την ίδια παράβαση.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο, ερευνάται το κατά πόσον είναι επιτρεπτή μια παρέκκλιση από τις νομολογιακές παραδοχές του ΕΔΔΑ επί της αρχής *ne bis in idem*, ενώ αναζητούνται πιθανές λύσεις για την αντιμετώπιση των δυσχερειών που δημιουργούνται από την εφαρμογή του δυαδικού συστήματος επιβολής κυρώσεων.

Μεθοδολογικά, προκρίθηκε μια εκτεταμένη έρευνα των αποφάσεων των ελληνικών και ευρωπαϊκών δικαστηρίων (ειδικά του ΕΔΔΑ) επί των θιγομένων ζητημάτων, προκειμένου να εξαχθούν τεκμηριωμένα συμπεράσματα. Η βιβλιογραφία επί του θέματος είναι εύλογα περιορισμένη, καθώς τα θιγόμενα ζητήματα προέκυψαν σχετικά πρόσφατα, ήτοι μετά την έκδοση της από 27.09.2007 απόφασης του ΕΔΔΑ επί της υπόθεσης *Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος* (για το τεκμήριο αθωότητας) και της από 10.02.2009 απόφασης του ΕΔΔΑ επί της υπόθεσης *Zolotukhin κατά Ρωσίας*. Η έλλειψη άλλωστε ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας, ειδικά επί της εφαρμογής της αρχής *ne bis in idem*, εξηγείται από το γεγονός ότι το 7ο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ, δεν έχει ακόμη κυρωθεί από τη Γερμανία, το Βέλγιο, τις Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ μεταξύ των κρατών που την έχουν κυρώσει, η Γαλλία διατύπωσε επιφύλαξη ως προς το άρθρο 4 του εν λόγω πρωτοκόλλου, περιορίζοντας την εφαρμογή του μόνο στις παραβάσεις που έχουν ποινικό χαρακτήρα. Επιπλέον, επ' ευκαιρία της υπογραφής η Γερμανία, η Αυστρία, η Ιταλία και η Πορτογαλία προέβησαν σε διάφορες δηλώσεις που αφορούν την ίδια διευκρίνιση: το περιορισμένο πεδίο εφαρμογής του

άρθρου 4 του πρωτοκόλλου 7, του οποίου η προστασία θα αφορά μόνον την επιβολή για δεύτερη φορά «ποινικών» κυρώσεων, κατά την έννοια όμως που ο όρος αυτός έχει στην εσωτερική έννομή τους τάξη.

Η παρούσα εργασία δεν αποσκοπεί στο να καταδείξει απλώς ότι το νυν ισχύον και εφαρμοζόμενο δυαδικό σύστημα επιβολής κυρώσεων, διοικητικών και ποινικών, δεν μπορεί να εξακολουθήσει να παραμένει ως έχει. Κατά το δυνατόν, καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε από την όλη ανάλυση να συναχθεί μια σειρά από λύσεις, εκ των οποίων προκρίνεται εκείνη που είναι πλέον συμβατή με τις επιταγές των δεσμευτικών πηγών δικαίου, όπως αυτές διαμορφώνονται από την συνύπαρξη των διατάξεων του Συντάγματος, του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και της ΕΣΔΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΑΔΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΥΡΩΣΕΩΝ (ΠΟΙΝΙΚΩΝ-ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ)

1.1 Διάκριση ποινικού και διοικητικού αδικού

Η παραβίαση ενός κανόνα δικαίου γεννά το ερώτημα περί του χαρακτήρα του "αδικού" της σχετικής συμπεριφοράς: εγκληματικού (ποινικού), διοικητικού ή αστικού¹. Ο προσδιορισμός του συγκαθορίζει, μεταξύ άλλων, το όργανο της Πολιτείας που νομιμοποιείται για την επιβολή ή μη της προβλεπόμενης κύρωσης. Εφόσον, για παράδειγμα, η τιμώρηση (ο "κολασμός"²) των εγκλημάτων ανήκει, σύμφωνα με το άρθρο 96 παρ. 1 του Συντάγματος, στα τακτικά ποινικά δικαστήρια, κανένα άλλο όργανο ή αρχή δεν μπορεί να επιβάλει τιμωρητικές κυρώσεις σε περίπτωση διάπραξης ποινικά άδικης (εγκληματικής) πράξης.

Από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου και μετά, παρατηρείται μια διόγκωση της ποινικής νομοθεσίας των κρατών τέτοια ώστε, παραβιάσεις αστικών υποχρεώσεων (η τήρηση των οποίων θα μπορούσε να εξασφαλιστεί βάσει των κανόνων του Αστικού Κώδικα και της Πολιτικής Δικονομίας) καθώς και διοικητικών υποχρεώσεων (για την τήρηση των οποίων θα αρκούσε ο υπάρχων διοικητικός καταναγκασμός), να τυποποιούνται ως εγκλήματα απειλούμενα με ποινικές κυρώσεις³. Όθεν, το ποινικό δίκαιο και ειδικότερα, η ποινική κύρωση, που συνιστά το βαρύτερο μέσο τιμωρίας και εξαναγκασμού που διαθέτει η Πολιτεία, χρησιμοποιήθηκε για την αντιμετώπιση συμπεριφορών, οι οποίες δεν συνιστούσαν τίποτα άλλο από παραβάσεις υποχρεώσεων που επιβάλλονταν από το κράτος για την άσκηση της γενικότερης κοινωνικής ή και οικονομικής πολιτικής του.

Ταυτόχρονα όμως διαπιστώνεται μεταπολεμικά και μια αντίστροφη τάση. Πρόκειται για το φαινόμενο της επιβολής κυρώσεων από όργανα της Διοικήσεως, αποτέλεσμα του ολοένα αυξανόμενου παρεμβατικού χαρακτήρα του σύγχρονου

---

¹ Το τελευταίο αυτό είδος αδικού δε θα μας απασχολήσει στο πλαίσιο της παρούσας

² Σύμφωνα με την προ μεταφράσεως του Συντάγματος του 1975 διατύπωση

³ Βλ. Άννας Ψαρούδα-Μπενάκη, *Θεωρία και Πράξη του Ποινικού Δικαίου*, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2004, σελ. 49. Όπως παρατηρεί στην ίδια συνάφεια η συγγραφέας, "ο ποινικός δικαστής, παράλληλα προς το βαρύ έργο της ασκήσεως της ποινικής αξιώσεως της πολιτείας κατά των δραστήων εγκλημάτων θιγόντων τα θεμέλια της κοινωνικής συμβίωσης, υποχρεούται να μεριμνά και για την είσπραξη των ασφαλιστικών εισφορών υπέρ των διαφόρων ταμείων, την παράδοση του παρακρατήματος εις τους διάφορους συνεταιρισμούς, την μη επί κομίστρω μεταφορά επιβατών υπό ορισμένων κατηγοριών οχημάτων, την τιμωρία των οδηγών παρανόμως σταθμευόντων αυτοκινήτων και πλήθος άλλων υποθέσεων, η ανάθεση των οποίων στα ποινικά δικαστήρια θα ήτο, τουλάχιστον προ του Β' παγκοσμίου πολέμου, αδιανόητος".

κράτους σε ποικίλους τομείς τους δημόσιου βίου (στην υγεία, την εκπαίδευση, την επαγγελματική δραστηριότητα, την κυκλοφορία και τις συγκοινωνίες, την οικονομία εν γένει, την χωροταξία και πολεοδομία, το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον κλπ⁴). Ένας από τους βασικούς παράγοντες που προκάλεσαν και ενίσχυσαν την τάση αυτή, υπήρξε, αναμφίβολα, η -λόγω του όγκου των υποθέσεων- προοδευτική αδυναμία του ποινικού δικαστή να αντιμετωπίσει με ταχύτητα τις κάθε είδους παραβατικές συμπεριφορές, με τις οποίες είχε επιφορτιστεί⁵.

Η προσφυγή του κράτους στην τυποποίηση άλλοτε διοικητικών, άλλοτε ποινικών και άλλοτε σωρευτικά ποινικών και διοικητικών αδικημάτων, προκάλεσε μια ευρεία συζήτηση, που στον πυρήνα της ήταν το αίτημα να διακριθεί το *γνήσια εγκληματικό* από το *απλώς διοικητικό άδικο*. Η προσπάθεια για την διάκριση των δύο ειδών αδίκου, που εξυπηρετούσε κυρίως το σκοπό της "απο-εγκληματοποίησης" των διοικητικών αδικημάτων⁶, τον διαχωρισμό τους δηλαδή από την υπόλοιπη ύλη του ποινικού δικαίου⁷, οδήγησε στην διατύπωση ποικίλων απόψεων επί του θέματος.

1.1.1 Χρήση ποιοτικών κριτηρίων

Όσοι στη θεωρία του ποινικού δικαίου εισηγούνται την χρήση *ποιοτικών κριτηρίων* για τη διάκριση ποινικού και διοικητικού αδίκου, συνδέουν το εγκληματικό άδικο με την προσβολή κάποιου εννόμου αγαθού, που ο συγκεκριμένος νομοθέτης έκρινε άξιο προστασίας⁸.

Σύμφωνα με μια άποψη την οποία είχε διατυπώσει ήδη από το 1902 ο **James Goldschmidt**, το ποινικό αδίκημα συνίσταται στην προσβολή ενός έννομου αγαθού, ήτοι στον κλονισμό μια κατάστασης άξιας εννόμου προστασίας, ενώ το διοικητικό αδίκημα στην παράλειψη της προώθησης μιας κρατικής επιδίωξης, ήτοι στην

---

⁴ Βλ. Ιωάννη Γράβαρη, *Συγκριτική θεώρηση των διοικητικών και ποινικών κυρώσεων*, στο Συλλογικό Τόμο «Είδη κυρώσεων και δικαϊκοί κλάδοι», επιμέλεια Ιωάννη Στράγγα, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα (Αθήνα-Κομοτηνή), 1991, σελ. 261

⁵ Βλ. Franck Moderne, *La sanction administrative (elements d'analyse comparative)*, που δημοσιεύτηκε ηλεκτρονικά στον διαδικτυακό τόπο http://www.credo-multimedia.com/Bib_num/Art_new/AM/Droit%20public/Droit%20public%20international/Droit%20compar%C3%A9/Franck%20Moderne,%20La%20sanction%20administrative.pdf

⁶ Βλ. Ιωάννη Συμεωνίδη, *Η διόγκωση της κυρωτικής λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης και η αμφισβήτηση της συνταγματικότητάς της*, ΔιΔικ, 1992, σελ. 502

⁷ Βλ. Νικόλαου Ανδρουλάκη, *Ποινικό Δίκαιο- Γενικό Μέρος (Θεωρία για το έγκλημα)*, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2000, σελ. 8

⁸ Βλ. Ιωάννη Συμεωνίδη, *ό.π.*, 1992, σελ. 499

παρεμπόδιση επέλευσης ενός επιθυμητού αποτελέσματος⁹. Το θιγόμενο από την διοικητική παράβαση έννομο αγαθό είναι η ομαλή λειτουργία της Διοίκησης, ένα αγαθό που δεν κρίνεται ότι έχει τέτοια κοινωνική αξία, ώστε η προσβολή του να συνεπάγεται τον ποινικό κολασμό.

Κατά τον **H. Welzel**¹⁰, η διαφορά του διοικητικού αδικήματος από το γνήσιο έγκλημα, πρέπει να αναζητηθεί στο γεγονός ότι στο πεδίο των διοικητικής φύσεως επιταγών ο πολίτης καλείται να ασκήσει υποχρεωτικά καθήκοντα που μοιάζουν με τα καθήκοντα οργάνου του κράτους.

Από τους έλληνες νομικούς, η **Αννα Ψαρούδα-Μπενάκη**¹¹ εισηγείται για την ανωτέρω διάκριση ένα ποιοτικό κριτήριο, βασισμένο στη φύση του εκάστοτε προστατευόμενου αγαθού. Σύμφωνα με την συγγραφέα, από το σύνολο των άδικων πράξεων, πρέπει να διαχωρίζονται όσες θα καταστούν αξιόποινες από εκείνες που μπορούν να θεωρηθούν ότι χρήζουν κύρωσης διαφορετικής της γνήσιας ποινής. Άδικες πράξεις που συνδέονται άμεσα με την κοινωνική οργάνωση και τάξη ή με την απρόσκοπτη λειτουργία κοινωνικών θεσμών, δεν χρειάζονται ποινική τυποποίηση. Κατά την άποψη αυτή, κανόνες δικαίου που προστατεύουν έννομα αγαθά, όπως την ομαλή λειτουργία της Διοίκησης, την απρόσκοπτη διεξαγωγή της οδικής κυκλοφορίας, την ομαλή λειτουργία της αγοράς, την οικοδομική τάξη κλπ, θα μπορούσαν να εξοπλισθούν με διοικητικές κυρώσεις, με κυρώσεις δηλαδή που απειλούν με μικρότερο κακό και επιβάλλονται μέσα από ελαστικότερες διαδικασίες.

Ο **I. Μανωλεδάκης**¹² εισηγείται ένα ποιοτικό και αυτός κριτήριο για τη διάκριση του ποινικού από το διοικητικό άδικο, δίνοντας έμφαση στο θιγόμενο έννομο αγαθό. Κατά την άποψή του, οι γνήσιοι κανόνες του ποινικού δικαίου περιέχουν προσταγές για την παράβαση των οποίων απειλείται ποινή, η οποία είναι για τον μέσο άνθρωπο αυτονόητη. Το ποινικό άδικο, είναι ένα άδικο που πηγάζει μέσα από τη φύση των κοινωνικών πραγμάτων και δεν είναι ούτε ιδεολογική ούτε οργανωτική-ρυθμιστική και γραφειοκρατική κατασκευή (την οποία μπορεί ορισμένες φορές να αγνοεί και ο πλέον μορφωμένος πολίτης). Όπως παρατηρεί εύγλωττα, "*δε χρειάζεται να μας πει κανείς ρητά να μην σκοτώνουμε, να μην εκβιάζουμε, να μη στερούμε την ελευθερία των άλλων*", είναι διαφορετικό όμως όταν "*επιβάλλεται ποινή λ.χ. γιατί δεν*

⁹ Βλ. Goldschmidt James, *Das Verwaltungsstrafrecht*, 1902, σελ. 545, στον οποίο παραπέμπει ο Ν. Ανδρουλάκης, *ό.π.*, σελ. 8 υποσημ. 17-18

¹⁰ Βλ. Hans Welzel, *Das Deutsche Strafrecht*, Εκδόσεις De Gruyter, 1969, σελ. 15

¹¹ Βλ. Άννας Ψαρούδα-Μπενάκη, *ό.π.*, σελ. 70

¹² Βλ. Ιωάννη Μανωλεδάκη, *Ποινικό Δίκαιο-Γενική Θεωρία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σελ.72

κολλήθηκαν τα ένσημα του ΙΚΑ, ή γιατί το πωλούμενο είδος δεν έχει πινακίδα". Στην τελευταία αυτή περίπτωση, δεν έχουμε προσβολή ή συγκεκριμένη διακινδύνευση έννομων αγαθών, αλλά είτε πρόκειται για αφηρημένες γενικές διακινδυνεύσεις, είτε για ανυπακοή σε υποχρεώσεις που επιβάλλονται από τη διοίκηση, κατόπιν νομοθετικής εξουσιοδότησης, στο πλαίσιο της ρύθμισης του πολύπλοκου μηχανισμού λειτουργίας της σύγχρονης κοινωνικής ζωής.

Σύμφωνα τέλος με την άποψη του **Wilhelm Gallas**¹³, το διοικητικό άδικο, ως απλή ανυπακοή σε έναν κανόνα δικαίου, χαρακτηρίζεται από ηθική-αξιολογική ουδετερότητα. Αυτό σημαίνει ότι δεν προκαλεί την ηθική αποδοκιμασία που γεννά στον μέσο κοινωνό του δικαίου το εγκληματικό (ποινικό) άδικο, το οποίο προσβάλλει το έννομο αγαθό ως κοινωνικοπολιτισμική αξία. Το άδικο της διοικητικής παράβασης εξαντλείται σε μια τυπική αντίθεση προς μια επιταγή της Διοίκησης, χωρίς ηθικοκοινωνικές προεκτάσεις. Με άλλα λόγια, η βλάβη της Διοίκησης, δεν συνιστά προσβολή της έννομης τάξης, δεν ενέχει κοινωνικοηθική απαξία και δεν χρειάζεται να επισύρει την ηθική της αποδοκιμασία¹⁴.

1.1.2 Χρήση ποσοτικών κριτηρίων

Μια διδασκαλία, η οποία υποστηρίζεται έντονα στη Γερμανία, αρνείται κάθε ποιοτική διαφορά μεταξύ εγκλήματος και διοικητικής παράβασης, εισάγοντας ένα ποσοτικό κριτήριο για την διάκρισή τους, αυτό της έντασης προσβολής του εννόμου αγαθού¹⁵. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, οι διοικητικές παραβάσεις είναι ελαφρύτερες παραβατικές συμπεριφορές, οι οποίες εκφεύγουν του πεδίου του ποινικού δικαίου και ως εκ τούτου υποβάλλονται σε διοικητικές κυρώσεις.

Ποσοτικό άλλωστε, φαίνεται να είναι πολλές φορές και το κριτήριο που χρησιμοποιεί ο έλληνας νομοθέτης, διακρίνοντας ανάμεσα σε ποινικό και διοικητικό άδικο. Για παράδειγμα, η φοροδιαφυγή είναι καταρχήν διοικητικό αδίκημα που τιμωρείται με διοικητικές κυρώσεις, καθίσταται δε έγκλημα και τιμωρείται σύμφωνα με το άρθρο 17 του Νόμου 2523/1997, όταν ο φόρος που αναλογεί στα καθαρά

---

¹³ Βλ. Wilhelm Gallas, *Niederschriften über die Sitzungen der Grossen Strafrechtskommission*, Gedruckt in der Bundesdruckerei, 1956, σελ. 87 επ.

¹⁴ Βλ. Άννας Ψαρούδα-Μπενάκη, *ό.π.*, σελ. 52

¹⁵ Βλ. Άννας Ψαρούδα-Μπενάκη, *ό.π.*, σελ. 53

εισοδήματα που έχουν αποκρυβεί, υπερβαίνει σε κάθε διαχειριστική περίοδο το ποσό των δεκαπέντε χιλιάδων (15.000) Ευρώ.

1.1.3 Αδυναμία εύρεσης ασφαλούς κριτηρίου διάκρισης

Στους εισηγητές της χρήσης ποιοτικών κριτηρίων μπορεί, κατά τη γνώμη μας, να αντιταχθεί το επιχείρημα ότι από τα ίδια και τα αυτά πραγματικά περιστατικά είναι δυνατόν να παράγεται και εγκληματικό και διοικητικό άδικο, όπως συμβαίνει λόγω χάριν στα περί την υπηρεσία εγκλήματα (άρθρα 235 επ. ΠΚ), τα οποία συνιστούν ποινικά και πειθαρχικά αδικήματα. Επίσης, η άποψη περί της κοινωνικοηθικής απαξίας ως χαρακτηριστικού του ποινικού αδικού, δεν ευρίσκει ισχυρά ερείσματα, αφού δεν μπορεί να γίνει εύκολα δεκτό ότι το διοικητικό άδικο είναι ηθικά αδιάφορο.

Από την άλλη πλευρά όμως, ούτε η χρήση ποσοτικών κριτηρίων είναι ασφαλής για την επιδιωκόμενη διάκριση. Και τούτο διότι το άδικο είναι ένα και στοιχειοθετείται κάθε φορά που έχουμε παράβαση ενός κανόνα δικαίου, ανεξάρτητα από την ένταξη αυτού στο ποινικό ή στο διοικητικό δίκαιο. Το άδικο, ακόμα και στο πεδίο των διοικητικών επιταγών έχει ουσιαστική βάση, συνιστώντας σε κάθε περίπτωση αντίθεση προς την έννομη τάξη¹⁶.

Είτε χρησιμοποιηθούν επομένως ποιοτικά είτε ποσοτικά κριτήρια, η διάκριση ανάμεσα σε εγκληματικό και διοικητικό άδικο αποδεικνύεται εξαιρετικά δυσχερής. Αξιοσημείωτο είναι ότι και αυτή ακόμη η ομαλή διεκπεραίωση του διοικητικού έργου (η εύρυθμη δηλαδή λειτουργία της διοίκησης), καθίσταται άξια ποινικής προστασίας σύμφωνα με το άρθρο 458 ΠΚ, το οποίο εισαγάγει τη δυνατότητα ποινικοποίησης των διοικητικών παραβάσεων κατά νομοθετική βούληση¹⁷. Έτσι, με την εξαίρεση ορισμένων αδικημάτων που διαχρονικά θεωρούνται εγκλήματα, ανήκοντα στον σκληρό πυρήνα του Ποινικού Δικαίου (όπως η ανθρωποκτονία από πρόθεση ή η ληστεία), είναι δύσκολο να ευρεθεί ασφαλές και γενικώς ισχύον κριτήριο, βάσει του οποίου μια άδικη πράξη θα πρέπει να εντάσσεται στην ύλη του ποινικού ή του διοικητικού δικαίου¹⁸.

¹⁶ Βλ. Άννας Ψαρούδα-Μπενάκη, *ό.π.*, σελ. 68

¹⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 458 ΠΚ "όποιος με πρόθεση παραβαίνει επιτακτική ή απαγορευτική διάταξη διοικητικών νόμων τιμωρείται με πρόστιμο τουλάχιστον 59 ευρώ, αν η ειδική διάταξη αναφέρεται στο άρθρο αυτό ως προς την ποινική κύρωση της διάταξης"

¹⁸ Βλ. Νικόλαου Ανδρουλάκη, *ό.π.*, σελ. 15

1.2 Από τη διάκριση του αδίκου στη διάκριση της κύρωσης

1.2.1 Η διάκριση μεταξύ ποινικής και διοικητικής κύρωσης και η πρακτική σημασία της

Σε όποιον διαπράττει άδικη πράξη, η κρατική εξουσία επιφυλάσσει την επιβολή, μέσα από μια νομοθετικά προκαθορισμένη διαδικασία¹⁹, ενός κακού: της κύρωσης. Το «κακό» αυτό επιφυλάσσει ο νομοθέτης στους παραβάτες των κανόνων δικαίου, επιδιώκοντας, μεταξύ άλλων, να παρέμβει στα ελατήρια των πράξεων των πολιτών, ώστε να εξασφαλίσει συμπεριφορά σύμφωνη προς τον εν λόγω κανόνα²⁰.

Σύμφωνα με την (προ μεταφράσεως) διατύπωση του άρθρου 96 παρ. 1 του Συντάγματος, *"ο κολασμός των εγκλημάτων"* ανήκει *"στα τακτικά ποινικά δικαστήρια"*. Στην εν λόγω διάταξη, περιλαμβάνεται τόσο το στοιχείο του αδίκου (*"εγκλημάτων"*) όσο και το στοιχείο της κύρωσης (*"κολασμός"*). Εάν, όπως αποδείχθηκε παραπάνω, ο ακριβής προσδιορισμός του όρου *"έγκλημα"* είναι δυσχερής, ο προσδιορισμός της έννοιας του *"κολασμού"* φαίνεται ευχερέστερος. Αν, με άλλα λόγια, ο διαχωρισμός του ποινικού (εγκληματικού) από το διοικητικό άδικο αποδεικνύεται δύσκολος, η αντίστοιχη διάκριση μεταξύ ποινικής και διοικητικής κύρωσης παρουσιάζεται ευχερέστερη. Και τούτο, διότι, όπως θα δούμε στη συνέχεια, η φύση της ποινικής κύρωσης είναι διαφορετική από αυτή της διοικητικής.

Όπως σχετικά υποστηρίζεται²¹, η *ποινική κύρωση* εκφράζει μια στάση οργής και εξανάστασης κατά του δράστη, ο οποίος υφιστάμενος τις συνέπειες της άδικης πράξης του, κολάζεται, στιγματίζεται (έστω μέσω της καταχώρησης της ποινής στο ποινικό του μητρώο) και γίνεται αποδέκτης προσωπικής αποδοκιμασίας. Η επιβαλλόμενη από το ποινικό δικαστήριο ποινή, στιγματίζει κοινωνικά, αφήνει βαθιά και ανεξίτηλη ουλή *"στο μέτωπό του"* καταδικασθέντος, μια ουλή που συνεπάγεται άλλοτε την κοινωνική του απόρριψη και άλλοτε την επιφυλακτικότητα της κοινωνίας προς το πρόσωπό του. Το ποινικό δίκαιο *"λερώνει"*, *"αφήνει μουντζούρες"*, γεγονός που δε συμβαίνει στους άλλους κλάδους του δικαίου. Ο κατηγορούμενος μπορεί να παρομοιαστεί με έναν

¹⁹ Βλ. Πέτρου Πανταζόπουλου, *Η αντιμετώπιση από τα διοικητικά δικαστήρια της διαδικασίας τιμώρησης της λαθρεμπορίας*, σε ΘΠΔΔ, Τεύχος 12/2011, σελ. 1101

²⁰ Βλ. Ιωάννη Στράγγα, *Η έννοια της κυρώσεως ως θεμελιώδης δικαιοτική έννοια*, στο Συλλογικό Τόμο *«Είδη κυρώσεων και δικαιοκοί κλάδοι»*, επιμέλεια Ιωάννη Στράγγα, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα (Αθήνα-Κομοτηνή), 1991, σελ. 5 επ.

²¹ Βλ. Αλέξανδρου Κωστήρα, *Ποινικό Δίκαιο-Σύνοψη Γενικού Μέρους*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2008, σελ. 40

άνθρωπο ντυμένο με "ολόλευκο ένδυμα" (που συμβολίζει την καθαρότητα της κοινωνικής του υπόληψης) πριν τον ακουμπήσει το ποινικό δίκαιο. Εάν υποχρεώσουμε τον άνθρωπο αυτόν να διέλθει από την μία άκρη στην άλλη ενός σωλήνα (ήτοι την ποινική διαδικασία), πόσες πιθανότητες έχει αλήθεια το ένδυμά του να μείνει ακηλίδωτο; Όσο περισσότερο μένει ή όσο βαθύτερα χώνεται κάποιος στο "σωλήνα" των ποινικών διαδικασιών και όσο ισχυρότεροι είναι οι κραδασμοί του σωλήνα αυτού, τόσο εντονότερος εμφανίζεται και ο σχετικός στιγματισμός.

Η ποινική κύρωση, σε αντίθεση με την "εν ευρεία εννοία" τρώση της τιμής που επιφέρει κάθε είδους κύρωση (όπως λ.χ. το διοικητικό πρόστιμο), συνεπάγεται για τον τιμωρούμενο έναν βάνανσο ονειδιστικό κλονισμό και μια ποιοτική αλλαγή της κοινωνικής του θέσης²². Η σκληρή μεταχείριση²³ ως έκφραση αποδοκιμασίας, αγγίζει τον δράστη προσωπικά²⁴, εισδύοντας στον ψυχικό του κόσμο και προκαλώντας του το αίσθημα του πόνου, ο οποίος αποτελεί την βαθύτερη διάσταση της ποινής²⁵. Η γνήσια ποινή συνιστά το σκληρότερο μέσο που διαθέτει η Πολιτεία για να τιμωρήσει μια παράβαση, αυτός άλλωστε είναι και ο λόγος που η επιβολή των γνήσιων ποινών έχει ανατεθεί στα ποινικά δικαστήρια²⁶, τα οποία ακολουθούν μια συγκεκριμένη προκαθορισμένη διαδικασία²⁷ (δημόσια, στα τελευταία της τουλάχιστον στάδια) πριν καταλήξουν στην επιβολή τους.

Η διοικητική κύρωση αντίθετα, δεν φέρει το στοιχείο της σκληρής μεταχείρισης και της ιδιαίτερης αποδοκιμασίας που χαρακτηρίζει τη γνήσια εγκληματική ποινή. Επιβάλλεται καταρχήν από όργανα της Διοίκησης και έχει χαρακτήρα κατά πρώτον

---

²² Βλ. Νικόλαου Ανδρουλάκη, *ό.π.*, σελ. 20. Όπως παρατηρεί ο συγγραφέας "κάθε άνθρωπος με βιοτική εμπειρία γνωρίζει πάρα πολύ καλά τι σημαίνει το να μπορεί κανείς να διαβεβαιώσει ότι σε ολόκληρη τη ζωή του δεν είχε ποτέ καμία σχέση με την "δικαιοσύνη"-την ποινική δηλαδή δικαιοσύνη- και πώς αλλάζουν άρδην τα πράγματα ακόμα και με ένα απλό ξεκίνημα της ποινικής διαδικασίας σε βάρος του".

²³ Ιδιαίτερα μέσω των στερητικών της ελευθερίας ποινών. Η χρηματική ποινή δύσκολα διακρίνεται από το διοικητικό πρόστιμο, που σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα την ξεπερνάει σε ύψος, αυτό όμως που την καθιστά και αυτήν σκληρή μεταχείριση είναι αφενός μεν η εναλλακτικότητά της σε σχέση με την φυλάκιση, αφετέρου δε η ένταξή της στο ποινικό οπλοστάσιο που τίθεται στη διάθεση του ποινικού δικαστηρίου Βλ. Νικόλαου Ανδρουλάκη, *ό.π.*, σελ. 25

²⁴ Γι' αυτό και οι ποινικές κυρώσεις είναι προσωποπαγείς, σύμφωνα δε με το άρθρο 58 ΠΚ "με το θάνατο του καταδικασμένου διαγράφονται οι χρηματικές ποινές και τα πρόστιμα. Σε καμία περίπτωση δεν εκτελούνται εναντίον των κληρονόμων του"

²⁵ Βλ. Όπως παρατηρεί ο Σύμβουλος Επικρατείας Ι. Γράβαρης, σε προφορική εισήγησή του, για την έννοια και το νόημα της ποινής: "Η ποινή είναι κακό, ηθελημένο, επίτηδες. Να το αισθανθεί ο παραβάτης και να πονέσει. Κι έτσι να μην το ξανακάνει. Να το αισθανθούν και οι άλλοι και να φοβηθούν. Και να μείνουν νομιμόφρονες", σε *Φορολογικές κυρώσεις. Όροι και όρια της τιμωρίας* σε ΘΠΔΔ, 2011.1095

²⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 96 παρ. 1 του Συντάγματος "στα τακτικά ποινικά δικαστήρια ανήκει η τιμωρία των εγκλημάτων"

²⁷ Σύμφωνα με την αρχή *nullum crimen nulla poena sine processu*. Η διαδικασία αυτή λειτουργεί διττά, προστατεύοντας και ταυτόχρονα πλήττοντας τον κατηγορούμενο, αφού ακόμα και αν οδηγήσει στην αθώωσή του, τα ίχνη που αφήνει πίσω της παραμένουν οδυνηρά.

αποκαταστατικό της εύρυθμης λειτουργίας της διοίκησης και όχι τιμωρητικό. Ενώ η ποινική κύρωση (γνήσια ποινή) αποσκοπεί καταρχήν στην ιδιαίτερη αποδοκιμασία του παραβάτη, εν όψει της ιδιάζουσας απαξίας που εμφανίζει η συμπεριφορά του απέναντι στα προστατευόμενα από την έννομη τάξη αγαθά, η διοικητική κύρωση αποσκοπεί στη διαμόρφωση της βούλησης των διοικουμένων προς τα οριζόμενα στον «διασφαλιζόμενο» με την κύρωση κανόνα δικαίου²⁸.

Ο σκοπός επομένως και η φύση της διοικητικής κύρωσης είναι διαφορετικά σε σχέση με την ποινική. Η ποινική κύρωση επιβάλλεται κατά πρώτον ως μέσο απονομής δικαιοσύνης και έκφρασης κοινωνικής αποδοκιμασίας, ενώ η διοικητική κύρωση ως μέσο διοικητικού καταναγκασμού και άσκησης διοίκησης²⁹.

Η ποινική κύρωση αποτελούσε κάποτε την μοναδική έκφραση κρατικής κυρωτικής αντίδρασης κατά των παραβατών των κανόνων δικαίου. Στην Ελλάδα, η απόφαση του ΣτΕ 1276/1934 δημιούργησε παράδοση, αποφαινόμενη ότι *"κατ' αναγνωρισμένην γενικώς εν τω διοικητικό δικαίω αρχήν, πάσα κυριαρχική της Πολιτείας διαταγή επιβάλλουσα εις τον πολίτην δημόσιαν υποχρέωσιν προς πράξιν ή παράλειψιν, παρέχει συγχρόνως εις την Διοίκηση το δικαίωμα όπως επιβάλει εις τον απειθούντα πολίτην την εκτέλεσιν αυτής δια διαφόρων μέσων διοικητικού καταναγκασμού οίκοθεν υπό ταύτης και άνευ της συμπράξεως των δικαστηρίων λαμβανομένων"*.

Το ζήτημα αν μια κύρωση έχει διοικητική ή ποινική φύση, έχει τεράστια σημασία καθώς:

ι. Οι διοικητικές κυρώσεις επιβάλλονται χωρίς τις συνταγματικές εγγυήσεις της απονομής Δικαιοσύνης (άρθρα 26 παρ. 3, 87, 88, 90, 91 Συντάγματος), με εξαίρεση το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης, που είναι σχεδόν ταυτόσημο, τόσο ενώπιον Δικαστηρίου, όσο και ενώπιον Διοικητικής αρχής, κατά τις παρ. 1 και 2 του άρθρου 20 του Συντάγματος.

ii. Οι ποινικές κυρώσεις επιβάλλονται από τα τακτικά ποινικά δικαστήρια, ενώ οι διοικητικές κυρώσεις από όργανα της διοίκησης, αποτελώντας εκτελεστές διοικητικές πράξεις υποκείμενες σε προσφυγή ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων³⁰.

²⁸ Βλ. Ιωάννη Γράβαρη, *ό.π.*, 1991, σελ. 262

²⁹ ΠρΒλ. Γεωργίου Μαγκάκη, *Το πρόβλημα του Οικονομικού Ποινικού Δικαίου*, ΠοινΧρ 1958, τόμος Η', σελ. 468

³⁰ Δεν υπάρχει σήμερα στην Ελλάδα ενιαία δικαστική μέθοδος για τις διοικητικές κυρώσεις. Μπορούμε να διακρίνουμε τις ακόλουθες κατηγορίες: α. διοικητικές κυρώσεις, οι οποίες προσβάλλονται μόνο με αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του ΣτΕ, διαμέσου του τεκμηρίου του ακυρωτικού χαρακτήρα των διοικητικών διαφορών (πχ η ανάκληση άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας λόγω επανειλημμένων παραβάσεων του Ν. 2773/1999 και γενικότερα οι διοικητικές κυρώσεις που συνίστανται σε ανάκληση αδειών χωρίς να συνοδεύονται από χρηματικές ποινές, β. μεγάλες κατηγορίες διοικητικών κυρώσεων

iii. Οι ποινικές κυρώσεις περιβάλλονται με την ισχύ του δεδικασμένου (όταν καταστούν αμετάκλητες), ενώ οι διοικητικές υπόκεινται σε τροποποίηση ή ανάκληση εκ μέρους της αρχής που τις επέβαλε.

iv. Η διοικητική κύρωση υπόκειται στον προληπτικό ιεραρχικό έλεγχο της προϊστάμενης αρχής, πράγμα που δεν ισχύει επ' ουδενί στην περίπτωση των ποινικών κυρώσεων.

v. Τα ποινικά χρηματικά πρόστιμα και οι χρηματικές ποινές διαγράφονται μετά το θάνατο του καταδικασμένου δυνάμει του άρθρου 58 ΠΚ, μια διάταξη που δεν έχει εφαρμογή επί των διοικητικών προστίμων³¹, με εξαίρεση εκείνα τα πρόστιμα που κρίνεται ότι έχουν προσωποπαγή χαρακτήρα.

vi. Μια διοικητική κύρωση μπορεί να σωρευθεί με μια ποινική κύρωση, ενόψει της "αυτής" παράβασης. Αντίθετα, είναι αδιανόγη η επιβολή δύο ποινικών κυρώσεων για το ίδιο έγκλημα, δεδομένου ότι κάτι τέτοιο θα ερχόταν σε αντίθεση με την θεμελιώδη αρχή *ne bis in idem*³². Η νομολογία δέχεται (ή τουλάχιστον μέχρι σήμερα δεχόταν) ότι η ανεξαρτησία της επιβολής διοικητικών κυρώσεων σε σχέση με τις ποινικές, αποτελεί γενική αρχή του διοικητικού δικαίου³³.

1.2.2 Εύρος διοικητικών κυρώσεων

Οι πράξεις της διοίκησης μπορούν να επιφέρουν τα επιδιωκόμενα έννομα αποτελέσματα μόνο όταν εκτελεσθούν, δηλαδή μόνο όταν συμμορφωθεί ο διοικούμενος προς την διαταγή της δημόσιας διοίκησης. Η άρνηση υπακοής του

έχουν περιέλθει στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια και εκδικάζονται με το ένδικο βοήθημα της προσφυγής (πχ διοικητικές κυρώσεις αγορανομικού κώδικα ή του άρθρου 30 Ν.1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος), γ. σε ορισμένες περιπτώσεις έχει επιλεγεί η ανάθεση των υποθέσεων απευθείας στο Διοικητικό Εφετείο, το οποίο ασκεί επ' αυτών έλεγχο ουσίας, όπως οι δικαστική κρίση επί των αποφάσεων της Επιτροπής Ανταγωνισμού (Ν.703/1977), δ. μια μικρότερη τέταρτη κατηγορία κυρώσεων, προσβάλλονται με αίτηση ακύρωσης ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου και υπόκεινται στη συνέχεια σε έφεση ενώπιον του ΣτΕ (το σύστημα αυτό φαίνεται να καθιερώνει ο κοινός νομοθέτης για τα διοικητικά πρόστιμα τα οποία επιβάλλονται από την Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας), ε. η πέμπτη και τελευταία περίπτωση είναι εκείνη που εμφανίζει τα περισσότερα προβλήματα και αφορά το δικαστικό έλεγχο μεγάλων κατηγοριών διοικητικών προστίμων (πχ πρόστιμα για αυθαίρετα κτίσματα ή πρόστιμα που επιβάλλει η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς δυνάμει του ΠΔ 267/1998), τα οποία υπόκεινται είτε σε αίτηση ακύρωσης είτε σε ανακοπή Βλ. Γεωργίου Δελλή, *Η ιδιαιτερότητα του δικαστικού ελέγχου των διοικητικών κυρώσεων*, ΔιΔίκ 2002, σελ. 891

³¹ ΣτΕ 2813/1978, 179-80/1977, ΑΠ 1714/1981

³² Βλ. Νικόλαου Ανδρουλάκη, *ό.π.*, σελ. 32. ΠρΒλ. Γεωργίου Μαγκάκη, *ό.π.*, σελ. 30

³³ Βλ. ΣΕ 1840/1989 Βλ. Αναστάσιου Τάχου, *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 574

διοικούμενου αποτελεί κίνδυνο ανεπίτρεπτο για την εύρυθμη λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών, ενόψει του γεγονότος ότι αυτές υπηρετούν το δημόσιο συμφέρον. Προκύπτει επομένως η ανάγκη ύπαρξης διοικητικού καταναγκασμού³⁴.

Ένα από τα είδη διοικητικού καταναγκασμού είναι η διοικητική κύρωση, η επιβολή δηλαδή διοικητικής ποινής στον απειθούντα διοικούμενο (προσωπική κράτηση, πρόστιμο ή άλλος περιορισμός), ώστε να εξαναγκασθεί σε συμμόρφωση (σε πράξη ή παράλειψη). Η επιβολή διοικητικών κυρώσεων συνιστά άσκηση διοικητικής κατ' ουσίαν αρμοδιότητας³⁵. Η παράνομη μεταλλευτική έρευνα λ.χ., *"τιμωρείται διοικητικώς δια χρηματικής ποινής...ανεξαρτήτως πάσης άλλης διοικητικής, αστικής ή ποινικής ευθύνης του παραβάτη"* (άρθρο 166 παρ. 1 ΜΚ). Η αφαίρεση επίσης της άδειας οδήγησης αυτοκινήτου δεν αποτελεί ποινή, αλλά διοικητική κύρωση υπαγορευόμενη από λόγους δημοσίου συμφέροντος³⁶. Έτσι εξηγείται και η παραχώρηση σε όργανα ΝΠΙΔ, είτε ανήκουν στον δημόσιο τομέα είτε δεν ανήκουν (πχ υπεραστικά ΚΤΕΛ), της αρμοδιότητας επιβολής διοικητικών προστίμων (άρθρα 1-2 Ν.1214/1981).

Οι διοικητικές κυρώσεις διακρίνονται σε υπηρεσιακές (πειθαρχικές) και σε μη υπηρεσιακές. Οι υπηρεσιακές επιβάλλονται σε πρόσωπα που φέρουν την ιδιότητα του διοικητικού οργάνου (συνδέονται δια υπηρεσιακής σχέσης με το Κράτος), αποσκοπούν στην τήρηση της πειθαρχίας-ευρυθμίας των δημόσιων υπηρεσιών, ενώ πλήττουν τον τιμωρούμενο όχι ως πρόσωπο γενικά (δεν στιγματίζουν την γενικότερη ανθρώπινη και κοινωνική του υπόσταση), αλλά κατά το ειδικό status του ως δημοσίου υπαλλήλου³⁷. Τέτοιες κυρώσεις είναι η επίπληξη, το παρακρατούμενο από το μισθό πρόστιμο, η προσωρινή ή οριστική παύση κλπ.

Οι μη υπηρεσιακές διοικητικές κυρώσεις, επιβάλλονται κατά των λοιπών διοικουμένων και διακρίνονται σε δύο ειδικότερες κατηγορίες: Σε αυτές που επιβάλλονται κατά πολιτών που κάνουν χρήση μιας δημόσιας υπηρεσίας, αθετώντας τις συναπτόμενες με αυτήν ιδιαίτερες υποχρεώσεις (λ.χ. το πρόστιμο που επιβάλει ο διευθυντής δημόσιας δανειστικής βιβλιοθήκης σε πρόσωπο που καθυστερεί να επιστρέψει χρησιδανεισθέν βιβλίο), και σε αυτές που επιβάλλονται κατά ιδιωτών γενικώς, για λόγους δημοσίου συμφέροντος³⁸, ανεξάρτητα από τη χρήση μιας δημόσιας

³⁴ Βλ. Αναστάσιου Τάχου, *ό.π.*, σελ. 553

³⁵ Βλ. ΣΕ 671/1955, 1396/1976, 688/1987

³⁶ Βλ. ΣΕ 484/1974, 755/1991

³⁷ Βλ. Νικόλαου Ανδρουλάκη, *ό.π.*, σελ. 31-32

³⁸ Βλ. Αναστάσιου Τάχου, *ό.π.*, σελ. 578

υπηρεσίας (λ.χ. επιβολή πολλαπλού τέλους από τελωνειακή αρχή ένεκα της τέλεσης τελωνειακής παράβασης κλπ).

Οι διοικητικές κυρώσεις, μη έχοντας τον απόλυτα προσωπικό χαρακτήρα των ποινικών κυρώσεων, μπορούν να επιβάλλονται και κατά νομικών προσώπων, όταν η παράβαση προέρχεται από τα υπεύθυνα όργανα αυτών. Εξάλλου και μόνη η διάπραξη αξιόποινης πράξης εκ μέρους των υπεύθυνων οργάνων για λογαριασμό του νομικού προσώπου, μπορεί να συνεπάγεται διοικητικές κυρώσεις για το νομικό πρόσωπο³⁹. Τέλος, από πλευράς περιεχομένου, οι διοικητικές κυρώσεις συνίστανται στην επιβολή χρηματικών προστίμων, ενώ δεν είναι σπάνιες και οι περιπτώσεις κυρώσεων με διαφορετικό περιεχόμενο (όπως η πρόσκαιρη ή οριστική απαγόρευση άσκησης ορισμένου επαγγέλματος, η ανάκληση της άδειας λειτουργίας επιχείρησης, ή ακόμα και η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας, σε περιπτώσεις κυρώσεων κατά υπηρετούντων στις Ένοπλες Δυνάμεις)⁴⁰.

Το φαινόμενο της επιβολής κυρώσεων από όργανα της εκτελεστικής εξουσίας είχε μεταπολεμικά στην Ελλάδα την τάση να διευρύνεται διαρκώς σε όλους τους χώρους παρέμβασης του κράτους (υγεία, εκπαίδευση, συγκοινωνίες, επαγγελματική δραστηριότητα, πολεοδομία, φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον). Η «κυρωτική εξουσία» της Δημόσιας Διοίκησης στους χώρους αυτούς, η επιβολή δηλαδή «ποινών» από διοικητικά όργανα (και όχι από ποινικά δικαστήρια), και μάλιστα υπό ουσιαστικές και διαδικαστικές προϋποθέσεις που συχνά αποκλίνουν από τις σχετικές περί ποινών διατάξεις του Συντάγματος, προκάλεσε θεωρητικές έριδες και αρκετές νομολογιακές τοποθετήσεις. Επιπρόσθετα, με την εμφάνιση του θεσμού των Ανεξάρτητων Διοικητικών Αρχών (Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας κλπ), στο πρόσωπο των οποίων σωρεύονται ρυθμιστικές, ελεγκτικές και κυρωτικές εξουσίες, μπορεί να γίνει λόγος για διοικητικές ποινές «τρίτης γενιάς», οι οποίες γεννούν ειδικά ερωτήματα ως προς τη συνταγματικότητά τους και ως προς τον προσήκοντα τρόπο νομικής τους μεταχείρισης⁴¹.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης, ότι οι διοικητικές κυρώσεις υπερβαίνουν, κάποιες φορές σε βαθμό υπερβολής, το όριο των αντίστοιχων ποινικών κυρώσεων. Όπως

³⁹ Βλ. Άννας Ψαρούδα-Μπενάκη, *ό.π.*, σελ. 73

⁴⁰ Βλ. Ιωάννη Γράβαρη, *ό.π.*, 1991, σελ. 263

⁴¹ Βλ. Γεωργίου Δελλή, *ό.π.*, σελ. 891

χαρακτηριστικά φέρνει ως παράδειγμα ο Α. Τάχος⁴², το ποινικό δικαστήριο μπορεί να επιβάλει "χρηματική ποινή" μέχρι 5.000.000 δρχ (άρθρο 57 ΠΚ), ενώ η διοικητική (λιμενική) αρχή, μπορεί να επιβάλει πρόστιμο μέχρι 800.000 δρχ (άρθρο 13 Ν.743/1977), ο Νομάρχης μέχρι 10.000.000 δρχ (άρθρο 30 παρ. 1 α Ν.1650/1986), ο αρμόδιος υπουργός μπορεί να επιβάλει πρόστιμο "μέχρι 100.000.000 δρχ για κάθε παράβαση" (άρθρο πρώτο Ν.1589/1986, βλ. επίσης άρθρο 30 παρ. 1β' Ν.1650/1986) ή "έως 500.000.000 δρχ" (άρθρο 4 παρ. 1 γ', ββ' Ν.2328/1995), ή η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, επιβάλει πρόστιμο από 50.000.000 έως 500.000.000 δρχ για κάθε παράβαση (άρθρο 33 παρ. 1 Ν. 2773/1999) ή με Κοινή Υπουργική Απόφαση, επιβάλλεται ένεκα ορισμένων αξιόποινων πράξεων και διοικητικό πρόστιμο ίσο μέχρι το δεκαπλάσιο του οφέλους και σε περίπτωση που το ακριβές ύψος του οφέλους για οποιονδήποτε λόγο δεν μπορεί να υπολογισθεί, επιβάλλεται πρόστιμο μέχρι 1.000.000.000 δραχμές ήτοι 2.934.702 ευρώ (άρθρο 8 παρ. 1 Ν.2928/2001).

Ιδιαίτερη κατηγορία κυρώσεων αποτελούν οι λεγόμενες *ποινές τάξεως*⁴³, οι οποίες, αφενός μεν δεν είναι διοικητικές κυρώσεις, καθώς επιβάλλονται από δικαστήρια και όχι από όργανα της διοίκησης, αφετέρου δε, δεν ανήκουν πράγματι στο ποινικό δίκαιο (δεν είναι γνήσιες ποινικές κυρώσεις), καθώς δεν επιβάλλονται ως κακό σε ένδειξη ιδιαίτερης αποδοκιμασίας του δράστη από την έννομη τάξη. Αποσκοπούν απλώς στην επικράτηση της τάξης κατά την ποινική διαδικασία ή στην εξασφάλιση της συνδρομής ορισμένων προσώπων την διάγνωση της αλήθειας. Οι ποινές τάξεως υπόκεινται σε ανάκληση⁴⁴, ενώ μπορούν να σωρευθούν με μια γνήσια ποινική κύρωση ενόψει ενός και του αυτού παραπτώματος (λ.χ. μιας λιπομαρτυρίας)⁴⁵.

---

⁴² Βλ. Αναστάσιου Τάχου, *ό.π.*, σελ. 574

⁴³ Λ.χ. εκείνες που προβλέπονται σύμφωνα με τα άρθρα 229 και 231 ΠΚ κατά λιπομαρτύρων, κατά πραγματογνωμόνων που αμελούν (άρθρο 201 ΠΚ) ή κατά προσώπων που διαταράσσουν την ησυχία και την τάξη ενόσω διενεργείται ανάκριση, που θορυβούν ή εκδηλώνουν ανυπακοή στο ακροατήριο (άρθρα 252 παρ. 3 και 336 παρ. ΚΠΔ) Βλ. Νικόλαου Ανδρουλάκη, *ό.π.*, σελ. 33

⁴⁴ Βλ. άρθρα 230, 232 ΚΠΔ

⁴⁵ Βλ. Νικόλαου Ανδρουλάκη, *ό.π.*, σελ. 33

1.2.3 Αναζήτηση ουσιαστικού κριτηρίου για τη διάκριση μεταξύ ποινικής και διοικητικής κύρωσης στο πλαίσιο της ελληνικής θεωρίας

Στην ελληνική θεωρία, προκειμένου να διακριθεί μια ποινική από μια διοικητική κύρωση, έχουν προταθεί ποικίλα κριτήρια. Το ζήτημα αυτό άλλωστε απασχολεί παλαιόθεν την ελληνική θεωρία.

Ο **Ν. Σαρίπολος**⁴⁶, αναφερόμενος στα φορολογικά χρηματικά πρόστιμα, θεωρεί ότι αυτά αποτελούν πρόσθετους φόρους και αποζημιώσεις του Δημοσίου και ότι η επιβολή τους από τις φορολογικές εν γένει αρχές, δεν αποτελεί απονομή ποινικής δικαιοσύνης, αλλά πρόσθετη φορολογία που σκοπό έχει να εξαναγκάσει τους φορολογούμενους στην τήρηση του νόμου προς εμπρόθεσμη και ακριβή δήλωση.

Κατά τον **Γ. Παπαχατζή**⁴⁷, η διαφορά ποινικών και διοικητικών κυρώσεων εντοπίζεται στον σκοπό τους. Ενώ οι πρώτες αποσκοπούν στην τήρηση της έννομης τάξης ή στον κολασμό ποινικού αδικήματος, σκοπός των δεύτερων είναι η διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της δημόσιας υπηρεσίας.

Ομοίως ο **Μ. Στασινόπουλος**⁴⁸, δεχόμενος και αυτός το κριτήριο του σκοπού, υποστηρίζει ότι οι διοικητικές κυρώσεις δεν επιτελούν λειτουργία κολασμού ποινικού αδικήματος (ώστε να πρέπει να επιβάλλονται από τακτικά ποινικά δικαστήρια), αλλά αποσκοπούν στη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών. Συγκρίνοντας τις διοικητικές κυρώσεις με τις ποινές του ποινικού δικαίου, επισημαίνει ότι *"κύριον στοιχείον της διακρίσεως μεταξύ των δύο τούτων εννοιών είναι το ότι η διοικητική ποινή δεν επιδιώκει τον αυτόν σκοπόν, ον η ποινή του ποινικού δικαίου, αλλ' αποτελεί μέσον καταναγκασμού των τυχόν απειθούντων διοικουμένων προς τήρησιν των νόμων, δι'ων εξασφαλίζεται η ομαλή λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών. Εν τοιούτον καταναγκαστικόν μέσον κατά της απειθείας θεωρείται απαραίτητον παρακολούθημα της διοικητικής λειτουργίας. Όθεν η διοικητική αρχή επιβάλλουσα τας ποινάς δε δικάζει, δεν απονέμει δικαιοσύνην, αλλ' ασκεί πάντοτε ενεργό διοίκησιν"*⁴⁹.

Σύμφωνα με τον **Μ. Δαρζέντα**⁵⁰, η διαφορά διοικητικής και ποινικής κύρωσης εντοπίζεται στο έννομο αγαθό που η κάθε μία προστατεύει. Η πρώτη προστατεύει το έννομο αγαθό της εύρυθμης λειτουργίας της δημόσιας υπηρεσίας, για προσβολές που η

⁴⁶ Βλ. Νικολάου Σαρίπολου, *Ελληνικόν Συνταγματικόν Δίκαιον*, τ.Β', τρίτη έκδοση, 1918, σελ. 22

⁴⁷ Βλ. Γεωργίου Παπαχατζή, *ό.π.*, σελ. 793

⁴⁸ Βλ. Μιχαήλ Στασινόπουλου, *Το δίκαιον των διοικητικών πράξεων*, 1951, σελ. 143-145

⁴⁹ Βλ. Μιχαήλ Στασινόπουλου, *Ο αληθής χαρακτήρ των διοικητικών ποινών*, ΑρχΝ 1950, 90

⁵⁰ Βλ. Εμμανουήλ Δαρζέντα, *Η αυτονομία του πειθαρχικού δικαίου των δημοσίων υπαλλήλων*, ΕΔΔΔ, 1989, σελ. 5 επ.

σημασία τους δεν ξεφεύγει από τα στενά όρια της δημόσιας διοίκησης. Η δεύτερη, ακόμα και όταν έρχεται να προστατέψει αυτό το ίδιο το έννομο αγαθό της εύρυθμης λειτουργίας της δημόσιας υπηρεσίας, επιβάλλεται όταν η προσβολή αυτού καθίσταται τόσο σοβαρή, ώστε η εύρυθμη αυτή λειτουργία να ανάγεται σε έννομο αγαθού του εν γένει κοινωνικού συνόλου. Όταν επομένως το έννομο αγαθό που διαταράσσεται από την παράβαση του κανόνα δικαίου είναι το κοινωνικό σύνολο, την προστασία του αναλαμβάνει ο ποινικός νομοθέτης και η κύρωση κατά του παραβάτη έχει σαφώς ποινικό χαρακτήρα.

Έναντι των ανωτέρω, ξεχωρίζει, προκαλώντας εντύπωση, η άποψη του **Σ. Λύτρα**⁵¹, σύμφωνα με την οποία δεν υφίσταται ουσιαστική διάκριση μεταξύ διοικητικών και ποινικών κυρώσεων. Γι' αυτόν, το είδος, το μέγεθος του επιβαλλόμενου κακού, τα πρόσωπα στα οποία επιβάλλεται, ο σκοπός της κύρωσης -είτε αυτός είναι η γενική ή η ειδική πρόληψη είτε μόνο η εύρυθμη λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας- ακόμη και το νομικό καθεστώς των κυρώσεων, όπως οι έννομες συνέπειες ή η συμπεριφορά που προηγείται της επιβολής τους, δεν μπορούν να δικαιολογήσουν την συστηματική κατάταξη των κυρώσεων σε ποινικές, διοικητικές κλπ. Η μόνη διάκριση που μπορεί να γίνει δεκτή είναι αυτή ανάμεσα σε κυρώσεις που επιβάλλονται από όργανα της εκτελεστικής εξουσίας και σε αυτές που επιβάλλονται από όργανα της δικαστικής εξουσίας.

Κατά τον **Μ. Κυπραίο**⁵², ο οποίος εστιάζει στα φορολογικά αδικήματα, δεν μπορεί να συναχθεί η ύπαρξη ποιοτικής διαφοράς μεταξύ του διοικητικού φορολογικού αδικήματος και του εγκλήματος του ποινικού δικαίου. Η "σοβαρότητα" του φορολογικού αδικήματος, ανάλογα με την οποία αυτό παραπέμπεται στο ποινικό δικαστήριο ή απλώς και μόνο σε διοικητικά όργανα αποτελεί ποσοτικό στοιχείο, το μέγεθος του οποίου, δεν είναι ικανό να μεταβάλει την ποιότητα του αδικήματος από ποινικό σε απλώς διοικητικό και αντιστρόφως.

Κατά τον **Κ. Χρυσόγονο**⁵³, ο οποίος εξετάζει το ζήτημα εφαρμογής της αρχής της νομιμότητας (άρ. 7 Συντ.) και για τις διοικητικές κυρώσεις, οι τελευταίες ομοιάζουν

---

⁵¹ Βλ. Σωτήρη Λύτρα, *Έννοια και βασική διάκριση των κυρώσεων στο ελληνικό θετικό δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1984

⁵² Βλ. Μιχαήλ Κυπραίου, *Φορολογικών Ποινικών Δίκαιον-Αξιώσεις πρόσθετου φόρου*, Εκδόσεις Νομικών, 1965, σελ. 51

⁵³ Βλ. Κώστα Χρυσόγονου, *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, σελ. 225 επ. Στο ίδιο θεωρητικό πλαίσιο κινείται και ο Π. Δαγτόγλου σε *Ατομικά Δικαιώματα*, Α'. 1991, σελ. 267

με τις ποινικές, κατά το ότι αποτελούν εξουσιαστική αντίδραση σε μια επιλήψιμη συμπεριφορά (χωρίς να τίθενται περαιτέρω κριτήρια διάκρισης).

Κατά τον **Γ. Μαγκάκη**⁵⁴, η διοικητική κύρωση όπως και η ποινική, συνιστά "κακό", δηλαδή προσβολή των αγαθών κάποιου προσώπου. Η διαφορά τους εντοπίζεται στη φύση τους. Η ποινική κύρωση συνδέεται με την κοινωνική σημασία της άδικης πράξης και την προσωπικότητα του δράστη που εκφράζεται μέσα από αυτή. Με την *ποινική κύρωση* εκφράζεται μομφή, αποδοκιμασία δηλαδή, κατά του δράστη ως αντικοινωνικής προσωπικότητας (μεταφερόμαστε επομένως στον χώρο του καταλογισμού ως αξιολογικής κρίσης περί της προσωπικότητας του δράστη⁵⁵). Η *διοικητική κύρωση* από την άλλη, αποτελώντας μέσο αντίδρασης της πολιτείας κατά παράβασης που συνιστά απλώς διατάραξη της ομαλής λειτουργίας της διοίκησης (και όχι άμεση κοινωνική βλάβη), δεν εκφράζει καμία μομφή κατά του δράστη ως προσωπικότητας. Συνιστά απλώς ένα μέσο εξαναγκασμού των πολιτών να συνεργαστούν με τη διοίκηση προς το σκοπό της ομαλής της λειτουργίας και την αποφυγή της διοικητικής ανωμαλίας. Επομένως, ενώ η επιβολή της ποινικής κύρωσης συνιστά απονομή δικαιοσύνης, η επιβολή της διοικητικής κύρωσης αποτελεί άσκηση διοικήσεως, συνιστά δηλαδή διοικητική πράξη⁵⁶.

Επανερχόμενοι στο άρθρο 96 παρ. 1 του Σ., διαπιστώνουμε ότι ο συνταγματικός νομοθέτης χρησιμοποιεί την έκφραση "*τιμωρία των εγκλημάτων*" ("*κολασμός των εγκλημάτων*", σύμφωνα με την προ μεταφράσεως διατύπωση), την αρμοδιότητα της οποίας αναθέτει στα τακτικά ποινικά δικαστήρια. Εφόσον μια κύρωση επιτελεί τη

⁵⁴ Βλ. Γεωργίου Μαγκάκη, *ό.π.*, σελ. 465 επ.

⁵⁵ Κατά τον Γ. Μαγκάκη, δεν θα ήταν λάθος να προχωρήσει κανείς ένα βήμα παραπέρα, στη θέση ότι εφόσον το Δίκαιο είναι προσανατολισμένο προς την ηθική ιδέα της Δικαιοσύνης, η ποινική κύρωση είναι από τη φύση της προσανατολισμένη προς την ηθική ιδέα της εξιλέσεως. Πλην όμως, επιφυλάσσεται ότι με την αποδοχή μιας τέτοιας θέσης μπορεί να εγερθούν πολλές αντιρρήσεις και αμφισβητήσεις Βλ. *ό.π.*, σελ. 466 υποσημ. 41

⁵⁶ Η θέση του Μαγκάκη συμβαδίζει με τη δυνατότητα επιβολής διοικητικών και όχι ποινικών κυρώσεων στα νομικά πρόσωπα. Και αυτό διότι, εφόσον η διοικητική κύρωση δεν εκφράζει μομφή κατά του δράστη ως προσωπικότητας, αλλά συνιστά μόνο μέσο εξαναγκασμού, το σημείο αναφοράς της δεν είναι η προσωπικότητα του δράστη αλλά μόνο η βούλησή του. Το νομικό πρόσωπο δεν έχει προσωπικότητα τέτοια, ώστε να μπορεί να του καταλογισθεί κάποιο έγκλημα και επομένως να του επιβληθεί ποινική κύρωση, στηριζόμενη στην κρίση περί καταλογισμού, έχει όμως βούληση, την βούληση των εκπροσωπούντων αυτό φυσικών προσώπων, επομένως είναι δυνατόν να του επιβληθούν διοικητικές κυρώσεις, βλ. *ό.π.*, σελ. 468. Όπως επισημαίνει άλλωστε ο συγγραφέας στο ίδιο σημείο, η φύση της διοικητικής κύρωσης, ως μέσου διοικητικού εξαναγκασμού, επιβάλλει ώστε να μην αποτελεί αυτή ποινή κατά της ελευθερίας του δράστη, καθώς θα συνιστούσε απαράδεκτη υπερβολή η στέρηση της ελευθερίας του ατόμου απλώς και μόνο για διοικητικούς λόγους (και μάλιστα μια τέτοια στερητική της ελευθερίας ποινή να επιβάλλεται από διοικητικά όργανα). Ως προσήκουσα διοικητική κύρωση, προτείνεται το διοικητικό πρόστιμο (χωρίς να αποκλείονται και άλλοι περιορισμοί, όπως η αφαίρεση λ.χ. κάποιας άδειας), και μάλιστα χωρίς τη δυνατότητα επιμέτρησης του ορίου του από την διοικητική αρχή που το επιβάλλει, καθώς μια τέτοια επιμέτρηση θα μπορούσε να ασκηθεί αδιάβλητα μόνο από δικαστή.

λειτουργία "κολασμού εγκλήματος", καθίσταται αναπόφευκτη η ένταξή της στην ύλη του ποινικού δικαίου. Τούτο σημαίνει ότι αυτή μπορεί να επιβληθεί αποκλειστικά και μόνο από ποινικό δικαστήριο, δια της προβλεπόμενης από το νόμο ποινικής διαδικασίας. Ενδεχόμενη επιβολή μιας τέτοιας ποινικού χαρακτήρα κύρωσης από άλλο όργανο, εκτός του ποινικού δικαστηρίου, θα έθετε σοβαρά ζητήματα αντισυνταγματικότητας αυτής. Και αυτό γιατί θα πρόκειται για "κολασμό", για ιδιαίτερη δηλαδή και βάνανση αποδοκιμασία προσώπου, την οποία το άρθρο 96 παρ. 1 του Συντάγματος έχει αναθέσει αποκλειστικά και μόνο στα τακτικά ποινικά δικαστήρια.

Τα διοικητικά όργανα, σύμφωνα με το Σύνταγμα, δεν έχουν αρμοδιότητα να "κολάζουν" πολίτες, δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιούν για την διεκπεραίωση των σκοπών τους οιοδήποτε "σχήμα κολασμού"⁵⁷. Τέτοιο σχήμα "κολασμού" αποτελεί κατεξοχήν ο εγκλεισμός σε κατάσταση κράτησης, η υποχρεωτική δηλαδή στέρηση της ελευθερίας του προσώπου. Τέτοιον "κολασμό" όμως, μπορούν να επιτελέσουν και δεινά τα οποία είναι τέτοιας φύσεως, που κλονίζουν την υπόσταση του θιγόμενου προσώπου και προκαλούν την κοινωνικοηθική του υποβάθμιση⁵⁸.

Εφόσον λοιπόν, σύμφωνα με τα ανωτέρω, η τιμωρία (ο "κολασμός") των εγκλημάτων, ανατίθεται σύμφωνα με το Σύνταγμα στα τακτικά ποινικά δικαστήρια, πώς μπορεί να νομιμοποιηθεί η επιβολή κυρώσεων από άλλα διοικητικά όργανα ή δικαστήρια; Μια τέτοια νομιμοποίηση θα μπορούσε να επέλθει, μόνο αν βρισκόταν ένα κριτήριο που να διαφοροποιεί τον "κολασμό εγκλημάτων" από την επιβολή των άλλου είδους κυρώσεων. Εάν δεν υφίστατο ένα τέτοιο κριτήριο, αν δηλαδή δεν

---

⁵⁷ Βλ. Νικόλαου Ανδρουλάκη, *ό.π.*, σελ. 28. Όπως επισημαίνει σε άλλη συνάφεια ο συγγραφέας, *ό.π.*, σελ. 57, "το ποινικό φαινόμενο, σε όλες τις φάσεις του, ως ποινική πρόβλεψη κάποιας συμπεριφοράς...προϋποθέτει την δυνατότητα μιας θεμελιωμένης, έτσι ώστε να αντέχει στην κριτική βάσανο, ηθικής εξανάστασης από μέρους ενός ιδεατού εκπροσώπου της κοινωνίας, του τύπου "δεν πάει άλλο με αυτήν την συμπεριφορά, δεν πάει άλλο με αυτό που κάνεις, αυτή η πράξη, αυτό που έκανες δεν δικαιολογεί πια καμιά ανοχή, καμιά επιείκεια, πρέπει να παταχθεί, να ξεριζωθεί!". Γι' αυτό ο νομοθέτης σωστά το απειλεί, το κολάζει με ποινή, γι' αυτό και εσύ πρέπει να κολαστείς με την καταδίκη σου σε ποινή και την έκτισή της". Ο συγγραφέας θεωρεί ότι ο προ μεταφράσεως συνταγματικός όρος του 96 παρ. 1 "κολασμός" έχει ηθικό τόνο, εκφράζοντας λεκτικά με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την ιδιαίτερη ηθικοκοινωνική αποδοκιμασία ως απάντηση σε μια εγκληματική συμπεριφορά ηθικοκοινωνικά ιδιαίτερα επιλήψιμη. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, "ο κολασμός μιας ηθικά αδιάφορης πράξης, όντας καθεαυτόν ηθικά επίεμπος, δεν μπορεί να ανήκει στα όργανα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης".

⁵⁸ Βλ. Νικόλαου Ανδρουλάκη, *ό.π.*, σελ. 28-29. Ο συγγραφέας αναφέρεται στο παράδειγμα που παρέχει η υπόθεση *Flemming* κατά *Nestor* που απασχόλησε το 1960 το αμερικανικό Supreme Court. Σύμφωνα με αυτό, ο βούλγαρος μετανάστης *Nestor*, πήρε το 1955 σύνταξη γήρατος. Το έτος 1956 απελάθηκε λόγω συμμετοχής στο κομμουνιστικό κόμμα των ΗΠΑ, ενώ λίγο αργότερα, δυνάμει νόμου που προέβλεπε διακοπή των κάθε είδους κοινωνικών παροχών για απελαθέντα πρόσωπα, στερήθηκε και τη σύνταξή του. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, στο οποίο προσέφυγε, τον δικαίωσε, θεωρώντας την κατάργηση της σύνταξης ως ποινή, η οποία επιβλήθηκε αντισυνταγματικά απευθείας από το νομοθέτη, χωρίς νόμιμα εκδοθείσα απόφαση ποινικού δικαστηρίου. Ύστερα όμως από προσφυγή που άσκησε η ενδιαφερόμενη Πολιτεία, το Supreme Court αποφάσισε κατά πλειοψηφία ότι η μεταχείριση την οποία υπέστη ο *Nestor* δεν ήταν ποινή και επομένως δεν ετίθετο ζήτημα παραβίασης του Συντάγματος.

μπορούσε να νοηθεί κάποια άλλη λειτουργία της κύρωσης εκτός του "κολασμού" που προβλέπει το Σύνταγμα, τότε οποιαδήποτε ποινή επιβαλλόταν από όργανα πέραν των τακτικών ποινικών δικαστηρίων, θα έπασχε από αντισυνταγματικότητα⁵⁹.

Σύμφωνα με τον **Ι. Γράβαρη**⁶⁰, ο οποίος, κινούμενος επί των θέσεων του Γ. Μαγκάκη, έχει εκφράσει την πληρέστερη και πειστικότερη –κατά τη γνώμη μου– άποψη επί του θέματος, το ουσιαστικό εκείνο κριτήριο που διακρίνει την διοικητική κύρωση από την ποινική, έγκειται στο στοιχείο της *ιδιαίτερης αποδοκιμασίας του δράστη* που ενέχει η τελευταία. Μια αποδοκιμασία που εδράζεται στην αντίληψη ότι η κολαστέα πράξη είναι ιδιαιτέρως επιζήμια ή επικίνδυνη για τα προστατευόμενα έννομα αγαθά του ατόμου ή της κοινωνικής ολότητας. Η ποινική κύρωση συνεπώς, έχει εκ των πραγμάτων μια ιδιότυπη αξιολογική χροιά, καθώς πέραν *"της κοινής για κάθε κύρωση επενέργειας στα ελατήρια της βουλήσεως δια της απειλής ενός κακού, η ποινή, ασκώντας βεβαίως και αυτή παρεμβατική λειτουργία, προχωρεί ακόμα πιο πέρα: μέμφεται τον ίδιο τον δράστη ως προσωπικότητα, προσάπτοντάς του το στίγμα της επίσημης αποδοκιμασίας του από την έννομη τάξη"*⁶¹.

1.3 Η "κατηγορία ποινικής φύσεως" του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ ως έννοια ευρύτερη του αδίκου και της κύρωσης

1.3.1 Η "κατηγορία ποινικής φύσεως" ως "αυτόνομη έννοια"

Ευρύτερη τόσο της έννοιας του ποινικού αδίκου όσο και της έννοιας της ποινικής κύρωσης, είναι η "κατηγορία ποινικής φύσεως" του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ⁶², καθώς, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, ενσωματώνει ως "αυτόνομη" έννοια, τόσο τη φύση του αδίκου όσο και της κύρωσης.

⁵⁹ Βλ. Ιωάννη Γράβαρη, *ό.π.*, 1991, σελ. 260

⁶⁰ Βλ. Ιωάννη Γράβαρη, *ό.π.*, 1991, σελ. 262 κ.ε.

⁶¹ Βλ. Ιωάννη Γράβαρη, *ό.π.*, 1991, σελ. 271

⁶² Η ΕΣΔΑ κυρώθηκε για πρώτη φορά από τη χώρα μας με το νόμο 2329/1953 και ίσχυσε μέχρι τις 12 Ιουν 1970, οπότε καταγγέλθηκε από το δικτατορικό καθεστώς της 21ης Απρ 1967, ενώ η εκ νέου κύρωσή της έγινε με το Νομοθετικό Διάταγμα 53/1974 (ΦΕΚ Α' 256/20-9-1974) *"Περί κυρώσεως της εν Ρώμη την 4ην Νοεμβρίου 1950 υπογραφείσης Συμβάσεως δια την προάσπισιν των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών ως και του Προσθέτου εις αυτήν Πρωτοκόλλου των Παρισίων της 20ης Μαρτίου 1952"*. Η Σύμβαση αυτή αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του εθνικού μας δικαίου, σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 Σ. και υπερισχύει του κοινού νόμου.

Το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, με τίτλο «Δικαίωμα στη χρήση και απονομή δικαιοσύνης», δεν κάνει οιαδήποτε αναφορά σε διοικητικές διαδικασίες. Αναφέρεται ρητά σε ποινικές διαδικασίες, προβλέποντας μια σειρά από εγγυήσεις για κάθε πρόσωπο το οποίο έρχεται αντιμέτωπο με μια «κατηγορία ποινικής φύσεως». Τέτοιες εγγυήσεις, μεταξύ άλλων, είναι η δημόσια και δίκαιη εκδίκαση της υπόθεσης εντός λογικής προθεσμίας από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που να λειτουργεί νόμιμα (παρ.1. εδ.1), η δημόσια έκδοση της απόφασης (παρ.1 εδ. 2), το τεκμήριο της αθωότητας (παρ.2), η γνώση της κατηγορίας (παρ. 3 εδ. α), ο χρόνος και διευκολύνσεις για την προετοιμασία της υπεράσπισης (παρ. 3 εδ. β), ο ορισμός συνηγόρου της επιλογής του κατηγορουμένου ή η παροχή ευεργετήματος πενίας (παρ. 3 εδ. γ), η εξέταση μάρτυρος κατηγορίας και υπεράσπισης (παρ. 3 εδ. δ), η δωρεάν παράσταση διερμηνέα (παρ. 3 εδ. ε).

Η αδυναμία όμως διατύπωσης ενός κοινά αποδεκτά ορισμού της "κατηγορίας ποινικής φύσεως", παρακίνησε πρόσωπα διωκόμενα στο πλαίσιο διοικητικών διαδικασιών, να προσφύγουν στο ΕΔΔΑ, επικαλούμενα τον «οιονεί ποινικό χαρακτήρα» κάποιων εξ αυτών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, όταν ήρθε για πρώτη φορά αντιμέτωπη με αυτές τις προσφυγές, αρνήθηκε να τις εξετάσει δηλώνοντας αναρμόδια, με την αιτιολογία ότι, κατά τον εθνικό νομοθέτη, δεν αφορούσαν παραβάσεις του ποινικού δικαίου. Έτσι, οι διοικητικές διαδικασίες επιβολής κυρώσεων αρχικά παρέμειναν εκτός του πεδίου εφαρμογής και συνακόλουθα της προστατευτικής εμβέλειας του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

Όπως ήταν επόμενο όμως, μια συσταλτική γραμματική ερμηνεία του όρου "κατηγορία ποινικής φύσεως", δεν θα μπορούσε να σταθεί τροχοπέδη στην ολοένα αυξανόμενη -στην Ευρώπη και παγκοσμίως- τάση ενδυνάμωσης της έννομης θέσης του ατόμου, προς το σκοπό της διεύρυνσης της δικαστικής του προστασίας, κυρίως κατά της εκτελεστικής εξουσίας⁶³. Μια διεθνής συνθήκη όπως η ΕΣΔΑ, που σκοπός της δεν είναι άλλος από την ουσιαστική εγγύηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όταν αυτά παραβιάζονται, δεν ήταν δυνατόν να παραμείνει προσκολλημένη στον "τυπικό χαρακτηρισμό" που έδιναν τα κράτη-μέρη σε μια κατηγορία, χαρακτηρίζοντάς την ποινική ή διοικητική.

---

⁶³ Βλ. Παύλου-Μιχαήλ Ε. Ευστρατίου, *Το δικαίωμα δικαστικής προστασίας σε διοικητικές διαδικασίες και άρθρο 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996, σελ.6

Εφαλτήριο της μεταστροφής των δικαιοδοτικών οργάνων της ΕΣΔΑ, αποτέλεσε η απόφαση της Επιτροπής στην υπόθεση *Engel και άλλοι εναντίον Ολλανδίας*⁶⁴. Στην εν λόγω υπόθεση επισημάνθηκε η ανομοιομορφία που παρατηρείται ως προς χαρακτηρισμό ορισμένων πράξεων που τιμωρούνται στα κράτη μέρη. Διαπιστώθηκε δηλαδή, ότι μια πράξη που θεωρείται ποινικό αδίκημα σε μία χώρα, δεν αποκλείεται να θεωρείται πειθαρχικό παράπτωμα σε μια άλλη, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα ίδιες ή παρόμοιες καταστάσεις να ρυθμίζονται διαφορετικά από την ΕΣΔΑ⁶⁵.

Το ΕΔΔΑ τάχθηκε υπέρ της προσέγγισης της Επιτροπής και της συνακόλουθης αλλαγής της μέχρι τότε νομολογίας, αναγνωρίζοντας την ανάγκη εξασφάλισης εγγυήσεων για τον διωκόμενο, σε περιπτώσεις διώξεων που άγονταν στα διοικητικά, αντί να οδηγηθούν, όπως θα έπρεπε λόγω της φύσης τους, στα ποινικά δικαστήρια. Αν το ΕΔΔΑ δεν αποφάσιζε τοιουτοτρόπως, τότε η εφαρμογή του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, θα εξαρτιόταν αποκλειστικά από την βούληση των κρατών μερών να χαρακτηρίζουν κατά

---

⁶⁴ Βλ. Απόφαση *Engel* κατά Ολλανδίας, ΕΔΔΑ, αρ. προσφυγής 5100/71, 8-6-1976. Οι προσφεύγοντες στην υπόθεση αυτή ήταν πέντε Ολλανδοί στρατιώτες, στους οποίους είχαν επιβληθεί διάφορες ποινές για παραβάσεις του στρατιωτικού πειθαρχικού κώδικα. Ο *Engel*, λοχίας του ολλανδικού στρατού, είχε τιμωρηθεί με δύο μέρες αυστηρή κράτηση γιατί, όντας σε αναρρωτική άδεια, απουσίαζε από την κατοικία του. Ο λοχίας θεώρησε ότι η ποινή αυτή αποτελούσε μια σοβαρή επέμβαση στην ιδιωτική του ζωή, αφού θα τον εμπόδιζε από το να ετοιμαστεί για τις εξετάσεις για το διδακτορικό του δίπλωμα στο Πανεπιστήμιο της Ουτρέχτης. Προσπάθησε να εξηγήσει την κατάσταση στον προϊστάμενο αξιωματικό, αλλά δεν τον βρήκε. Θεωρώντας δε, λανθασμένα, ότι οι υπαξιωματικοί μπορούσαν να εκτίσουν τις ποινές τους εκτός στρατοπέδου, παρέμεινε σπίτι του. Την επομένη, ο Διοικητής του επέβαλε και δεύτερη, αυστηρότερη, ποινή, τρεις ημέρες "ενισχυμένου περιορισμού". Παράλληλα, όταν ο *Engels*, έμαθε ότι τον υποβίβασαν στο βαθμό του απλού στρατιώτη, εγκατέλειψε το στρατόπεδο και πήγε σπίτι του, όπου συνελήφθη από την Στρατιωτική Αστυνομία και αυτή τη φορά του επιβλήθηκε ποινή τεσσάρων ημερών αυστηρού περιορισμού. Μία υπουργική απόφαση που ακολούθησε, ανέστειλε την εκτέλεση των ποινών, ώστε να μπορέσει ο *Engels* να συμμετάσχει στις εξετάσεις για το διδακτορικό του, όπου και επέτυχε. Στη συνέχεια προσέφυγε στον προϊστάμενο αξιωματικό, ο οποίος μείωσε, ελαφρά, ορισμένες από τις ποινές του. Όμως, ο στρατιώτης, πλέον, *Engels*, μη όντας ικανοποιημένος, έφθασε μέχρι το Ανώτερο Στρατιωτικό Δικαστήριο, το οποίο όμως, δεν τον δικαίωσε, κατόπιν δε προσέφυγε στο ΕΔΔΑ. Ο *Van der Wiel* είχε τιμωρηθεί με τέσσερις μέρες ελαφρά κράτηση γιατί δεν ανέλαβε εγκαίρως υπηρεσία και ο *De Wit* σε δώδεκα μέρες κράτηση για απειθαρχία. Στους *Dona* και *Schul* είχαν επιβληθεί ποινές τρίμηνης και τετράμηνης φυλάκισης αντίστοιχα γιατί είχαν πάρει μέρος στην έκδοση και κυκλοφορία εντύπου που υπονόμεινε την στρατιωτική πειθαρχία. Το ΕΔΔΑ διερευνώντας τον ποινικό ή μη χαρακτήρα των παραπάνω αδικημάτων αναγνώρισε ότι το Κράτος μπορούσε καταρχήν να διώξει πειθαρχικά και όχι ποινικά έναν οπλίτη ο οποίος κατηγορείται για παραβίαση κανόνα δικαίου που ρύθμιζε τη λειτουργία των ενόπλων δυνάμεων. Το εύρος εφαρμογής του κανόνα που παραβιάζει η πράξη ή η παράλειψη εμφανίζεται λοιπόν καθοριστικό αναφορικά με το πρώτο κριτήριο προσδιορισμού της πραγματικής φύσεως του αδικήματος. Το Δικαστήριο έκρινε όμως ότι η εποπτεία που είναι αρμόδιο να ασκήσει σύμφωνα με την ΕΣΔΑ θα αποδεικνυόταν τυπικού μόνο χαρακτήρα, αν δε λάμβανε υπόψη του, κατά τον προσδιορισμό της αληθινής φύσεως του αδικήματος, και τη σοβαρότητα της ποινής που ήταν δυνατό να επιβληθεί, την οποία σημειωτέον διέκρινε από την ποινή που όντως επιβλήθηκε. Εξετάζοντας δε τη σοβαρότητα της ποινής, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι μόνο σοβαρές στερητικές της ελευθερίας ποινές μπορούν να δικαιολογήσουν το μεταχαρακτηρισμό πειθαρχικού αδικήματος σε ποινικό. Βλ. Στέφανο Σταύρο, *Τα δικαιώματα του διωκόμενου στις πειθαρχικές διαδικασίες και το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα δικαιώματα του ανθρώπου*, ΕΕΕυρΔ 1991, σελ. 378

⁶⁵ Βλ. Στέφανο Σταύρο, *ό.π.*, σελ. 374

την κρίση τους μια παράβαση ως ποινική ή ως διοικητική (στερώντας στην τελευταία περίπτωση τον κατηγορούμενο από βασικές δικονομικές εγγυήσεις).

Με τον τρόπο αυτό, το ΕΔΔΑ προσέδωσε διασταλτικά⁶⁶ στην «κατηγορία ποινικής φύσεως» μια «αυτόνομη» έννοια⁶⁷, σε σχέση με τις αντίστοιχες των εθνικών συστημάτων δικαίου. Αυτό σημαίνει ότι μια διαδικασία επιβολής κυρώσεων, έστω κι αν χαρακτηρίζεται από τον εθνικό νομοθέτη ως «διοικητική», μπορεί να θεωρηθεί από το ΕΔΔΑ ως «ποινική» και να απαιτηθεί να παρασχεθούν οι εγγυήσεις του άρθρου 6 ΕΣΔΑ⁶⁸. Η ένταξη, επομένως, μιας κύρωσης στην ύλη του διοικητικού δικαίου κατά την εσωτερική έννομη τάξη, δεν αρκεί για να αποκλείσει την υπαγωγή της στις «κατηγορίες ποινικής φύσεως» κατά την έννοια του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

1.3.2 Τα κριτήρια χαρακτηρισμού μιας κατηγορίας ως ποινικής (κριτήρια "Engel")

Στην εν λόγω υπόθεση Engel κατά Ολλανδίας, το ΕΔΔΑ έθεσε τρία κριτήρια⁶⁹, βάσει των οποίων διακρίνει αν μια διαδικασία επιβολής κυρώσεων συνιστά «κατηγορία ποινικής φύσεως» (τα οποία έμειναν γνωστά ως κριτήρια Engel⁷⁰):

⁶⁶ Βλ. Πέτρου Παραρά, *Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001, σελ. 6

⁶⁷ Το ΕΔΔΑ επιμένει στην «αυτόνομη» («αποστασιοποιημένη», «ανεξάρτητη») ερμηνεία των όρων της ΕΣΔΑ, γεγονός που σημαίνει ότι αυτοί δεν εκλαμβάνονται με την έννοια και το περιεχόμενο που έχουν κατά το εθνικό δίκαιο, αλλά προσδιορίζονται κάθε φορά με βάση τους σκοπούς και το αντικείμενο της ΕΣΔΑ και πάντοτε στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ομογενοποίησης των όρων. Βλ. Δημήτρας Παπαϊωάννου, *Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη Διοικητική Δίκη*, στο συλλογικό έργο *Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην ερμηνεία και εφαρμογή του ελληνικού δικαίου*, Επιμέλεια Γιάννης Κτιστάκης, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 255. Η αυτόνομη ερμηνεία των εννοιών της Συμβάσεως έχει πρωταρχική σημασία για την ομοιόμορφη εφαρμογή της. Όπως παρατηρεί το ΕΔΔΑ, «αν τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν, κατά βούληση, με το χαρακτηρισμό μια παραβάσεως ως «διοικητικής» και όχι ως ποινικής, να εξουδετερώσουν τη ρυθμιστική λειτουργία των θεμελιωδών διατάξεων των άρθρων 6 και 7 της ΕΣΔΑ, η εφαρμογή των διατάξεων αυτών θα εξαρτάτο από την κυριαρχική θέλησή τους. Μια τέτοια ευρύτητα χειρισμών θα μπορούσε να οδηγήσει σε συνέπειες ασυμβίβαστες με το αντικείμενο και το σκοπό της Σύμβασης» (απόφαση Ozturk, παρ. 49, εδ.β). Βλ. Αστέρη Πιλάκου, *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και διάκριση ανάμεσα σε διοικητικές και ποινικές παραβάσεις*, ΕΕΕυρΔ, 1984, σελ.393

⁶⁸ Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Ι. Γράβαρης, αναφερόμενος στις αποφάσεις του ΕΔΔΑ Engel κλπ κατά Ολλανδίας της 8.6.1976 και αργότερα Ozturk κατά Γερμανίας της 21.2.1984, «η πεμπτοσύνη των αποφάσεων αυτών είναι πως όταν πρόκειται για κυρώσεις ιδιαίτερα σοβαρές και άρα απειλητικές για τις ατομικές ελευθερίες, οι κυρώσεις τότε αυτές εμπίπτουν στις σχετικές προστατευτικές διατάξεις της ΕΣΔΑ, ανεξάρτητα από το όργανο στο οποίο ο εθνικός νομοθέτης αναθέτει την επιβολή τους» Βλ. Ιωάννη Γράβαρη, *ό.π.*, 2011.1097

⁶⁹ Το ΔΕΚ/ΔΕΕ έχει χρησιμοποιήσει και αυτό αντίστοιχα δικά του κριτήρια για τον έλεγχο του ποινικού ή μη χαρακτήρα μιας κύρωσης. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση Käserei Champignon Hofmeister (Απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-210/00) ασχολήθηκε με μια διάταξη που προέβλεπε ότι η δήλωση αναληθών στοιχείων σε αίτηση περί επιστροφής κατά την εξαγωγή τιμωρείτο με πρόστιμο. Το ζήτημα που ανέκυψε ήταν αν η εν λόγω κύρωση έπρεπε να εκτιμηθεί με βάση την αρχή nulla poena sine culpa.

α. **Η ταξινόμηση της παράβασης στο εθνικό δίκαιο** (αφετηριακό κριτήριο), αν δηλαδή η σχετική νομοθετική διάταξη ανήκει στην ύλη του εθνικού ποινικού δικαίου. Ο χαρακτηρισμός της πράξης από το εθνικό δίκαιο, ενώ είναι καθοριστικός στην περίπτωση που ο εθνικός νομοθέτης εντάσσει την παράβαση στα ποινικά αδικήματα, δεν αποτελεί παρά το σημείο εκκίνησης της έρευνας των οργάνων του ΕΔΔΑ, όταν η παράβαση κείται εκτός του ποινικού δικαίου⁷¹.

β. **Η φύση της πράξης ή της παράλειψης** (αποφασιστικό κριτήριο). Στο πλαίσιο του δευτέρου κριτηρίου Engel, το ΕΔΔΑ ελέγχει καταρχήν τον κύκλο των προσώπων προς τον οποίο απευθύνεται ένας κανόνας που προβλέπει κυρώσεις για συγκεκριμένη συμπεριφορά, το κανονιστικό του δηλαδή εύρος. Όταν ο κανόνας απευθύνεται στο σύνολο των πολιτών και όχι σε συγκεκριμένη ομάδα προσώπων που τελούν υπό ειδικό καθεστώς, όπως για παράδειγμα οι αγρότες που παίρνουν επιδοτήσεις⁷², αυτό αποτελεί ένδειξη του ποινικού χαρακτήρα της διαδικασίας⁷³. Επιπλέον, στο πλαίσιο του κριτηρίου αυτού, το ΕΔΔΑ λαμβάνει υπόψη τον σκοπό της κυρώσεως που προβλέπει η διάταξη. Η καταστολή ως επιβολή δεινών προς αντιστάθμιση του υπαιτίως διαπραχθέντος αδικού είναι χαρακτηριστικό των ποινικών κυρώσεων, κατά διάκριση από την αποκατάσταση, η οποία επιδιώκει την

Το Δικαστήριο απεφάνθη αρνητικά με το επιχείρημα ότι η επίμαχη κύρωση αποτελούσε στοιχείο της ρυθμίσεως περί επιστροφών κατά την εξαγωγή και δεν είχε ποινικό χαρακτήρα. Τα κριτήρια που χρησιμοποίησε στην εν λόγω υπόθεση το ΔΕΕ ήταν δύο: α. **η φύση της παραβάσεως**. Το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι οι παραβιασθέντες κανόνες αφορούσαν μόνον τους επιχειρηματίες που είχαν επιλέξει, με πλήρη ελευθερία, να υπαχθούν σε σύστημα ενισχύσεων στον τομέα της γεωργίας. Έκρινε δε ότι σε μια τέτοια περίπτωση η διαδικασία δεν έχει ποινικό χαρακτήρα (σκέψη 41 της απόφασης Hofmeister) και β. **ο σκοπός των επιβληθεισών κυρώσεων**. Κατά τον έλεγχο βάσει του κριτηρίου αυτού, το Δικαστήριο τόνισε ότι οι προσωρινοί αποκλεισμοί από το σύστημα ενισχύσεων αποσκοπούν στην καταπολέμηση των πολυάριθμων παραβάσεων που τελούνται στο πλαίσιο της χορηγήσεως ενισχύσεων στον τομέα της γεωργίας και οι οποίες, επιβαρύνοντας σημαντικά τον προϋπολογισμό της Ένωσης, μπορούν να διακυβέυσουν τα μέτρα που λαμβάνουν τα θεσμικά όργανα στον εν λόγω τομέα με σκοπό τη σταθεροποίηση των αγορών, τη στήριξη του βιοτικού επιπέδου των γεωργών και τη διασφάλιση λογικών τιμών για τους καταναλωτές (σκέψη 38 της απόφασης Hofmeister). Στο πλαίσιο του εντός της Ένωσης καθεστώτος ενισχύσεων, το οποίο εξαρτά κατ' ανάγκην τη χορήγηση της ενισχύσεως από την παροχή εγγυήσεων εντιμότητας και αξιοπιστίας εκ μέρους του λήπτη, η κύρωση που επιβάλλεται σε περίπτωση μη τηρήσεως των προϋποθέσεων αυτών συνιστά ειδικό διοικητικό μέσο που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του συστήματος ενισχύσεων και αποσκοπεί στη διασφάλιση της χρηστής διαχειρίσεως των πόρων της Ένωσης.

⁷⁰ Πρόκειται για την απόφαση του ΕΔΔΑ της 8 Ιουνίου 1976, Engel και λοιποί κατά Ολλανδίας, § 85, Series A no. 22

⁷¹ Απόφαση Engel κλπ κατά Ολλανδίας της 8.6.1976 σκ. 82

⁷² Βλ. υπόθεση C-489/10 Łukasz Marcin Bonda της 5ης Ιουνίου 2012

⁷³ ΕΔΔΑ, αποφάσεις Öztürk κατά Γερμανίας της 21ης Φεβρουαρίου 1984 (προσφυγή υπ' αριθ. 8544/79, σειρά Α αριθ. 73, § 53), και Lauko κατά Σλοβακίας της 2ας Σεπτεμβρίου 1998 (προσφυγή υπ' αριθ. 26138/95)

επαναφορά στην προτέρα της βλάβης κατάσταση⁷⁴. Σε περίπτωση που σκοπός της κυρώσεως είναι η χρηματική αποζημίωση λόγω ζημίας, τότε η ποινή δεν έχει ποινικό χαρακτήρα⁷⁵. Αν, αντιθέτως, σκοπός είναι ο κολασμός του δράστη προς αποφυγή υποτροπής του, τότε πρόκειται για κύρωση με ποινικό χαρακτήρα⁷⁶. Στην πρόσφατη νομολογία του, το ΕΔΔΑ έχει στρέψει την προσοχή του και στο κατά πόσο η κύρωση της παραβάσεως αποσκοπεί στην προστασία εννόμων αγαθών, τα οποία συνήθως προστατεύονται με διατάξεις του ποινικού δικαίου⁷⁷.

γ. **Η φύση της απειλούμενης ποινής** (αποφασιστικό κριτήριο), ο βαθμός δηλαδή σοβαρότητας της κύρωσης που κινδυνεύει να επιβληθεί στον διωκόμενο. Το κριτήριο της βαρύτητας της ποινής καθορίζεται από την αφηρημένως επαπειλούμενη ποινή και όχι από την τελικώς επιβληθείσα στην εκάστοτε συγκεκριμένη περίπτωση. Για τις στερητικές της ελευθερίας ποινές ισχύει γενικώς το τεκμήριο ότι έχουν ποινικό χαρακτήρα· το τεκμήριο αυτό μπορεί να ανατραπεί σε εξαιρετικές μόνον περιπτώσεις⁷⁸. Ένδειξη διαδικασίας ποινικού χαρακτήρα αποτελεί κατά κανόνα και η επιβολή χρηματικών ποινών για τη μη καταβολή των οποίων το άτομο απειλείται με ποινή στερητική της ελευθερίας⁷⁹, ή ποινών οι οποίες καταχωρούνται στο ποινικό μητρώο⁸⁰.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το ΕΔΔΑ δεν δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στο πρώτο από τα προαναφερθέντα τρία κριτήρια, στις τεχνικές δηλαδή νομικές αντιλήψεις του ενδιαφερόμενου κράτους. Αντίθετα, το δεύτερο από τα κριτήρια αυτά, η φύση δηλαδή της παράβασης, είναι για το ΕΔΔΑ αποφασιστικό. Όπως σχετικά νομολογείται, «ιδίως ο γενικός χαρακτήρας του κανόνα και ο σκοπός της κυρώσεως, ταυτόχρονα προληπτικός

⁷⁴ Βλ., ενδεικτικώς, ΕΔΔΑ, απόφαση Jussila κατά Φινλανδίας της 23ης Νοεμβρίου 2006 (προσφυγή υπ' αριθ. 73053/07, § 38), όπου χρησιμοποιείται ως κριτήριο το αν μια οικονομική επιβάρυνση επιβάλλεται ως αποζημίωση για την προκληθείσα βλάβη ή ως ποινή προκειμένου να προληφθεί η υποτροπή.

⁷⁵ ΕΔΔΑ, απόφαση Jussila κατά Φινλανδίας της 23ης Νοεμβρίου 2006 (προσφυγή υπ' αριθ. 73053/07)

⁷⁶ Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση Zolotukhin κατά Ρωσίας (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 10ης Φεβρουαρίου 2009 (προσφυγή υπ' αριθ. 14939, § 55, όπου γίνεται παραπομπή στην απόφαση Ezeh και Connors κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 9ης Οκτωβρίου 2003 (προσφυγές υπ' αριθ. 39665/98 και 40086/98, § 102 και 105

⁷⁷ ΕΔΔΑ, απόφαση Zolotukhin κατά Ρωσίας (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 10ης Φεβρουαρίου 2009 (προσφυγή υπ' αριθ. 14939, § 55

⁷⁸ ΕΔΔΑ, αποφάσεις Engel κ.λπ. κατά Ολλανδίας (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 8ης Ιουνίου 1976 (προσφυγές υπ' αριθ. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72) § 82, και Ezeh και Connors κατά Ηνωμένου Βασιλείου κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 9ης Οκτωβρίου 2003 (προσφυγές υπ' αριθ. 39665/98 και 40086/98, § 126).

⁷⁹ ΕΔΔΑ, Žugić κατά Κροατίας της 31ης Μαΐου 2011, προσφυγή υπ' αριθ. 3699/08, § 68

⁸⁰ ΕΔΔΑ, ο.π., § 68

και κατασταλτικός, είναι στοιχεία επαρκή για να καταληφθεί, σύμφωνα με το άρθρο 6 της Σύμβασης, η ποινική φύση της επίδικης παράβασης”⁸¹.

Όσο αφορά το τρίτο κριτήριο, ο χαρακτηρισμός από το ΕΔΔΑ μιας διαδικασίας επιβολής κυρώσεων "κατά το όνομα διοικητικής" ως "ποινικής" (λόγω της σημαντικής βλάβης που προκαλεί η απειλούμενη κύρωση), δε σημαίνει ότι μια παράβαση, που κατά την εθνική νομοθεσία θεωρείται ποινική, δύναται να χαρακτηριστεί από τον ΕΔΔΑ διαφορετικά (λ.χ. ως διοικητική), αν η κύρωση που προβλέπεται γι’ αυτήν είναι ασήμαντη. Με άλλα λόγια, το κριτήριο της βαρύτητας της κύρωσης, αρχίζει να λειτουργεί μόνο στην περίπτωση μιας παράβασης που σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο δεν είναι ποινική. Τότε, ο ενδογενής ποινικός της χαρακτήρας, αρκεί για να υπαγάγει την όλη διαδικασία στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ⁸².

Τα ανωτέρω τρία κριτήρια δεν είναι απαραίτητο να συντρέχουν σωρευτικά, αν και δεν αποκλείεται μια σωρευτική εκτίμησή τους, όταν η εξέταση των επιμέρους στοιχείων δεν αρκεί για να σχηματιστεί μία ασφαλής γνώμη ως προς την ποινική φύση της διαδικασίας. Ενδεικτικά, το ΕΔΔΑ χρησιμοποιεί ως κριτήρια, την σοβαρότητα του αδικήματος αυτού καθ’ αυτού, τον αποτρεπτικό και κατασταλτικό χαρακτήρα της κύρωσης και το ύψος του προστίμου⁸³. Με βάση την νομολογία αυτή, το ΕΔΔΑ ενέταξε στις ποινικής φύσεως κυρώσεις εκείνες λ.χ. που προβλέπονται στο ελληνικό δίκαιο για τελωνειακές παραβάσεις⁸⁴. Τη θέση αυτή του ΕΔΔΑ αποδέχτηκε και το ΣτΕ⁸⁵.

Ως παράδειγμα δικανικού συλλογισμού του ΕΔΔΑ, σχετικά με το αν μια διαδικασία επιβολής κυρώσεων έχει ποινικό χαρακτήρα, μπορεί να αναφερθεί η υπ’ αριθμ. 53785/09 απόφαση *Tomasovic κατά Κροατίας* της 18.01.2012. Η προσφεύγουσα είχε κατηγορηθεί και δικαστεί για κατοχή μικροποσότητας ηρωίνης, της είχε δε επιβληθεί χρηματικό πρόστιμο από το Minor Offences Court (τρόπον τινά "πταισματοδικείο) του Σπλιτ. Παρά ταύτα, της ασκήθηκε νέα δίωξη για την ίδια παράβαση από έτερο ποινικό δικαστήριο, βάσει διάταξης άλλου νόμου περί των

⁸¹ Βλ. απόφαση Ozturk, παρ. 50, εδ. δ

⁸² Βλ. Αστέρη Πλιάκου, *ό.π.*, σελ.393

⁸³ Βλ. ΕΔΔΑ της 6/12/2007, ΓΙΑΝΝΕΤΑΚΗ Ε. & Σ. ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΗ ΕΠΕ κλπ κατά Ελλάδος, 29829/2005) (πρβλ. ΣτΕ 689/2009 επταμ. και ιδίως απόφαση ΕΔΔΑ της 24.9.1997, Γαρυφάλλου ΑΕΒΕ κατά Ελλάδας, 93/1996/712/909, παρ. 30-39, και απόφαση ΕΔΔΑ μειζ. συνθ. της 23.11.2006, Jussila κατά Φινλανδίας, 73053/01, παρ. 30-38, σε συνδυασμό με αποφάσεις ΕΔΔΑ της 11.1.2007, Μαμιδάκης κατά Ελλάδας, 35533/04, παρ. 20-21, της 6.12.2007, Γιαννετάκη κατά Ελλάδας, 29829/05, παρ. 18-19, και της 21.2.2008, Χατζηνικολάου κατά Ελλάδας, 33997/06, παρ. 19-20

⁸⁴ Βλ. απόφαση ΕΔΔΑ της 24.9.1997, Γαρυφάλλου ΑΕΒΕ κατά Ελλάδος, 93/1996/712/909

⁸⁵ ΣτΕ 689/2009 επταμ.

ναρκωτικών. Το ΕΔΔΑ, λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα κριτήρια και τα δεδομένα της εν λόγω υπόθεσης, έκρινε ότι:

ι. Η συμπερίληψη της παράβασης στον χώρο της πρόληψης των ναρκωτικών εντάσσει τον συγκεκριμένο κυρωτικό κανόνα (που προβλέπει το χρηματικό πρόστιμο) στην ύλη του ποινικού δικαίου.

ιι. Η αντίστοιχη διάταξη του εθνικού νόμου κατευθύνεται προς όλους τους πολίτες και όχι προς μια ομάδα πολιτών με ιδιαίτερη ιδιότητα.

ιιι. Το γεγονός, ότι η παράβαση ήταν ήσσονος σοβαρότητας, δεν αρκεί για να αποκλείσει τον χαρακτηρισμό της διαδικασίας ως ποινικής, κατά την αυτόνομη έννοια της ΕΣΔΑ, καθώς τα κριτήρια Engel δεν απαιτούν αναγκαστικά έναν ορισμένο βαθμό σοβαρότητας

ιiv. Οι βασικοί στόχοι νομοθέτησης της παράβασης ήσαν τιμωρητικοί και αποτρεπτικοί, γεγονός που αναγνωρίζεται ως χαρακτηριστικό των ποινικών κυρώσεων.

v. Ως προς το βαθμό σοβαρότητας της κύρωσης, αυτός προσδιορίζεται με αναφορά στην μέγιστη δυνατή απειλούμενη ποινή που μπορεί να επιβληθεί για την εν λόγω παράβαση και όχι αυτή που τελικά πράγματι επιβλήθηκε (η οποία εξαρτάται από την εκάστοτε επιμέτρηση)⁸⁶.

1.3.3 Επισκόπηση διοικητικών παραβάσεων που κατά το ΕΔΔΑ έχουν ποινικό χαρακτήρα

Στο πλαίσιο της εσωτερικής έννομης τάξης, οι πάσης φύσεως διοικητικές κυρώσεις ανήκουν στην ύλη του διοικητικού δικαίου, επιβάλλονται μέσα από διοικητικές διαδικασίες και υπάγονται στην αρμοδιότητα των διοικητικών δικαστηρίων (σε περίπτωση δικαστικής προσφυγής). Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η ένταξη μιας διαδικασίας στην ύλη του διοικητικού δικαίου κατά την εθνική έννομη τάξη, δεν είναι αρκετή για να αποκλείσει την υπαγωγή της στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ.

Εάν η απειλούμενη κύρωση επιβάλλει *περιορισμό της ελευθερίας του υπόχρεου*, τότε εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, ακόμη κι αν η

---

⁸⁶ βλ. απόφαση υπ' αριθμ. 53785/09 απόφαση Tomasovic κατά Κροατίας της 18.01.2012, σκέψεις 22-23

εφαρμοζόμενη διάταξη ανήκει κατά την διάκριση του κράτους στο διοικητικό ή πειθαρχικό δίκαιο⁸⁷.

Ειδικότερα, στην υπόθεση *Bendenoun κατά Γαλλίας*⁸⁸, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι στο πεδίο των *φορολογικών κυρώσεων*, η υπό μορφή προστίμου σημαντική προσαύξηση του οφειλόμενου ποσού, μπορεί να προσδώσει στην διαδικασία επιβολής της, ποινικό χαρακτήρα. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, επί των επιβληθεισών φορολογικών κυρώσεων, κρίθηκε ότι κατ' εφαρμογή των κριτηρίων Engel αυτές ήταν ποινικής φύσεως καθώς: α) ο νόμος που τις επέβαλε αφορούσε όλους τους πολίτες υπό την ιδιότητά τους ως φορολογούμενων, β) σκοπός τους δεν ήταν η χρηματική αποκατάσταση της ζημίας του Δημοσίου, αλλά κυρίως η τιμωρία, γ) ήταν σημαντικής βαρύτητας. Ως προς το τελευταίο κριτήριο, στην υπόθεση *Jussila κατά Φινλανδίας* της 23.11.2006 (υπ' αριθμ. 73053/01), το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η ποινική φύση της παράβασης, μπορεί να αρκεί για την υπαγωγή στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, ακόμη κι αν η φύση της κύρωσης είναι ασήμαντη.

Ομοίως, το ΕΔΔΑ, ενέταξε στις ποινικής φύσεως και τις κυρώσεις που προβλέπονται στο ελληνικό δίκαιο για τις **τελωνειακές παραβάσεις**. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση *Μαμιδάκης κατά Ελλάδος*⁸⁹, έκρινε ότι παρόλο που το πρόστιμο που επιβλήθηκε δεν εντασσόταν στις κατά το εθνικό δίκαιο ποινικές κυρώσεις, έπρεπε να υπαχθεί στις εγγυήσεις του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, λόγω της σοβαρής φύσης της παράβασης του λαθρεμπορίου, του αποτρεπτικού-κατασταλτικού χαρακτήρα της ποινής καθώς και του μεγάλου ύψους του προστίμου. Η νομολογία αυτή του ΕΔΔΑ ως προς την ποινική φύση της επιβολής πολλαπλού τέλους για τελωνειακές παραβάσεις έχει γίνει αποδεκτή από τη νομολογία του ΣτΕ. Συγκεκριμένα, με την υπ' αριθμ. 689/2009 απόφασή του⁹⁰, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της χώρας μας, έκρινε ότι η προβλεπόμενη από τις διατάξεις του Τελωνειακού Κώδικα διοικητική κύρωση της επιβολής πολλαπλού τέλους έχει χαρακτηριστικά προσιδιάζοντα σε ποινή υπό την έννοια των άρθρων 6 παρ. 1 και 7 παρ. 1 της ΕΣΔΑ και επομένως, η επιβολή της κύρωσης αυτής, τελεί υπό τις εξασφαλιστικές εγγυήσεις των παρ. 1 έως 3 της Σύμβασης της Ρώμης, ο δε χαρακτηρισμός της διοικητικής αυτής κύρωσης ως ποινής

⁸⁷ Τούτο έχει κριθεί στις υποθέσεις *DeWilde*, *Ooms* και *Versyp* της 18.6.1971, *Ozturk* της 21.2.1984, *Adolf* της 26.3.1982, *Minelli* της 25.3.1983, *Lutz* της 25.8.1987 και *Perin* της 1.12.1992.

⁸⁸ Βλ. Απόφαση *Bendenoun κατά Γαλλίας*, ΕΔΔΑ, αρ. προσφυγής 12547/86, 24-2-1994

⁸⁹ Βλ. Απόφαση *Μαμιδάκης κατά Ελλάδος*, ΕΔΔΑ, 35533/04, 11-1-2007

⁹⁰ Βλ. Αρμ 2009, σελ. 1404 επ.

έχει ως συνέπεια τον έλεγχο της διαδικασίας που ακολουθήθηκε, είτε από τη διοίκηση είτε από τα δικαστήρια, υπό το φως του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ⁹¹.

Με τις διαχρονικά εξελισσόμενες νομολογιακές παραδοχές του ΕΔΔΑ, επεκτάθηκε το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ και στις *πειθαρχικές διαφορές των δημοσίων υπαλλήλων*, των οποίων τα καθήκοντα δεν εμπίπτουν στο σκληρό πυρήνα της δημόσιας εξουσίας. Το ΣτΕ υιοθέτησε τη νομολογία αυτή, εισάγοντας μαχητό τεκμήριο υπέρ της εφαρμογής του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, στις διαφορές που αφορούν την υπηρεσιακή κατάσταση των δημοσίων υπαλλήλων. Ενώ δηλαδή, με την προγενέστερη νομολογία οι διαδικαστικές εγγυήσεις δεν εφαρμόζονταν σε μια κατηγορία υπαλλήλων των οποίων οι κατεχόμενες θέσεις συνεπάγονταν αναμφίβολα τη συμμετοχή τους στην άσκηση δημόσιας εξουσίας, με την εισαγωγή του τεκμηρίου αυτού διευρύνεται το προστατευτικό πεδίο του άρθρου 6 σε όλες τις δημοσιοϋπαλληλικές διαφορές, εκτός αν το εθνικό κράτος αποδείξει ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση, το αντικείμενο της διαφοράς συνδέεται στενά με την άσκηση της κρατικής εξουσίας.

Ειδικότερα, προκειμένου να μην υπαχθούν στο άρθρο 6 διαφορές που σχετίζονται με την υπηρεσιακή κατάσταση των δημοσίων υπαλλήλων, πρέπει να πληρούνται δύο προϋποθέσεις. Εν πρώτοις, απαιτείται να έχει ρητώς αποκλεισθεί από την εθνική νομοθεσία η πρόσβαση στο δικαστήριο για κατηγορία υπαλλήλων ή για διαφορές σχετικές με συγκεκριμένες θέσεις και δεύτερον, απαιτείται να δικαιολογείται ο αποκλεισμός αυτός από λόγους αντικειμενικούς. Με δεδομένο ότι στην επίμαχη κατηγορία διαφορών, η ελληνική νομοθεσία δεν απαγορεύει στους ενδιαφερόμενους την πρόσβαση στο δικαστήριο –και συγκεκριμένα στο αρμόδιο διοικητικό δικαστήριο– κάθε δίκη που αφορά την υπηρεσιακή κατάσταση ενός δημοσίου υπαλλήλου, μπορεί να θεωρηθεί ότι εμπίπτει πλέον στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ⁹².

Οι συνέπειες της υπαγωγής στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ είναι εξαιρετικά σημαντικές, καθώς με τον τρόπο αυτό, εισάγονται στη διοικητική δίκη δικαιοκρατικές εγγυήσεις, που μέχρι πρόσφατα ίσχυαν μόνο στο πεδίο του ποινικού δικαίου: εφαρμογή του τεκμηρίου αθωότητας, υποχρέωση δημόσιας συνεδρίασης, δικαίωμα παράστασης με δικηγόρο σε όλα τα στάδια επιβολής της κύρωσης, αρμοδιότητα του δικαστηρίου να

⁹¹ Είναι αξιοσημείωτο και απορίας άξιον, γιατί, ενώ το ΣτΕ αναγνωρίζει ότι η διοικητική κύρωση (πολλαπλό τέλος) για το έγκλημα της λαθρεμπορίας έχει τα χαρακτηριστικά ποινής, δεν θέτει ζήτημα αντίθεσης της διαδικασίας επιβολής τους προς το άρθρο 96 παρ. 1 του Συντάγματος, το οποίο ορίζει ρητά ότι η τιμωρία των εγκλημάτων ανήκει στα τακτικά ποινικά δικαστήρια.

⁹² Βλ. Σταυρούλας Κτιστάκη, *Έννοια και βασική διάκριση των κυρώσεων στο ελληνικό θετικό δίκαιο*, Αντ.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1984, σελ. 61-62

ελέγχει τόσο τη νομική όσο και την ουσιαστική βάση του προστίμου, δυνατότητα επιμέτρησης της ποινής, εφαρμογή της αρχής ne bis in idem.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΔΙΤΤΗ (ΠΟΙΝΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ) ΚΥΡΩΤΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

2.1. Προλεγόμενα

2.1.1. Σκοπιμότητα της δυαδικής επιβολής κυρώσεων για την ίδια "παράβαση"

Η διοικητική κύρωση, όπως αναλύθηκε ανωτέρω υπό 1.2, συνιστά ένα μέσο εξαναγκασμού των πολιτών να συνεργαστούν με τη διοίκηση προς το σκοπό της εύρυθμης λειτουργίας της (για την αποφυγή της διοικητικής ανωμαλίας). Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις, που μια διοικητική παράβαση είναι τόσο σοβαρή, ώστε εκτός της εν στενή έννοια εύρυθμης λειτουργίας της δημόσιας υπηρεσίας, να θίγεται η εν γένει ομαλή συμβίωση του κοινωνικού συνόλου (η εύρυθμη λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας ανάγεται σε έννομο αγαθό της κοινωνίας). Πρόκειται για παραβάσεις που, ξεφεύγοντας από τα πλαίσια της απλής ανυπακοής προς τη Διοίκηση, έρχονται να προσβάλουν βάνανυσα ατομικά και κοινωνικά αγαθά.

Στις περιπτώσεις αυτές, η προσβολή του εννόμου αγαθού "*εύρυθμη λειτουργία της διοίκησης*" είναι τόσο σοβαρή, τόσο επιλήψιμη ηθικοκοινωνικά, που υπερβαίνει το στενώς εννοούμενο δημόσιο συμφέρον, και αρχίζει να αφορά το κοινωνικό σύνολο εν γένει αλλά και τον κάθε πολίτη ξεχωριστά, αφού θίγει τα συμφέροντα και τα έννομα αγαθά του. Εν όψει μιας τέτοιας προσβολής, ο νομοθέτης, θεωρώντας ότι η διοικητική κύρωση δεν επαρκεί (προληπτικά και κατασταλτικά), τυποποιεί την παράβαση ως έγκλημα, καταφεύγοντας έτσι στην *ultima ratio*, στην επιβολή δηλαδή σωρευτικά και γνήσιας ποινής για την ίδια παράβαση (βλ. Σχήμα 1). Νομιμοποιητική βάση γι' αυτήν την σώρευση διοικητικής και ποινικής κύρωσης, είναι ότι η απειλή της τελευταίας αποσκοπεί στην προστασία αγαθού διαφορετικού (συμφέρον κοινωνικού συνόλου, γενικού συμφέροντος πολιτών) από αυτό που προστατεύεται με την διοικητική κύρωση (στενώς εννοούμενο δημόσιο συμφέρον). Με άλλα λόγια, προστατευόμενο αγαθό, για την μεν διοίκηση είναι η χρηστή και εύρυθμη λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας της οποίας η νόμιμη λειτουργία διαταράσσεται, ενώ για τον ποινικό νομοθέτη, το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου που βλάπτεται από την ίδια συμπεριφορά⁹³.

---

⁹³ Βλ. Ε. Δαρζέντας, *ό.π.*, σελ. 18

Πρόκειται για την ενεργοποίηση ενός *δυαδικού μηχανισμού επιβολής κυρώσεων*, δια του οποίου το κράτος, εξαντλώντας όλους τους κυρωτικούς μηχανισμούς του (όλη - θα λέγαμε- την αυστηρότητά του), προσπαθεί να θωρακίσει αγαθά που είναι ζωτικά για το ίδιο και το ενδιαφέρουν άμεσα: εύρυθμη λειτουργία δημόσιων υπηρεσιών, περιβάλλον, φορολογία, ομαλή άσκηση επαγγελματικών δραστηριοτήτων, πολεοδομία, ανταγωνισμός, οδική κυκλοφορία κλπ.

Οι διοικητικές επομένως κυρώσεις μπορούν να συρρέουν με μια γνήσια ποινή, όταν μια παράβαση είναι τόσο βλαπτική κοινωνικά, ώστε η αντιμετώπισή της απαιτεί την προσφυγή (εκτός των διοικητικών κυρώσεων) και στον ποινικό κολασμό. Μέσω της *διττής αυτής κρατικής κυρωτικής αντίδρασης*, εξυπηρετούνται αποτελεσματικά δύο επιμέρους κρατικές επιδιώξεις: αφενός μεν μια ισχυρή προληπτική επένδυση στα ελατήρια της βούλησης των πολιτών, αφετέρου δε, δια της ποινικής κύρωσης, μια στιγματιστική μομφή του δράστη ως προσωπικότητας και μια επίσημη αποδοκιμασία του από την έννομη τάξη.

(Σχήμα 1)

2.1.2. Τα αναφερόμενα ζητήματα

Κατά την ως ανωτέρω σόρευση διαδικασιών επιβολής κυρώσεων, μίας ποινικής και μίας διοικητικής, οι οποίες σε ελληνικό νομοθετικό και νομολογιακό επίπεδο θεωρούνται ανεξάρτητες μεταξύ τους (η έκβαση δηλαδή της μίας δεν είναι δεσμευτική για την έκβαση της άλλης), μπορούν να διακριθούν δύο περιπτώσεις:

Στην πρώτη περίπτωση κινούνται παράλληλα ή διαδοχικά κατά του ίδιου προσώπου για την "αυτή" παράβαση, μία ποινική και μία αμιγώς διοικητική διαδικασία επιβολής κυρώσεων. Στην περίπτωση αυτή, γεννάται το ερώτημα αν τα διοικητικά όργανα ή δικαστήρια δύνανται, όταν έχει προηγηθεί αθωωτική απόφαση του αρμόδιου ποινικού δικαστηρίου, να επιβάλουν ή να εμμείνουν στην επιβολή διοικητικών κυρώσεων για την ίδια συμπεριφορά. Μήπως τίθεται ζήτημα εφαρμογής του κατοχυρωμένου στο άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ τεκμηρίου αθωότητας; Μέχρι ποια (χρονικά) όρια εκτείνεται η εγγυητική του λειτουργία; Μήπως η διατύπωση και μόνο επιφυλάξεων περί της αθωότητας ενός προσώπου από ένα διοικητικό όργανο ή δικαστήριο, όταν το πρόσωπο αυτό έχει αθωωθεί από το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο, συνιστά παραβίαση του εν λόγω τεκμηρίου; Τα ερωτήματα αυτά, με αντιπαράβολή της ισχύουσας εσωτερικής νομοθεσίας (που θεωρεί την ποινική διαδικασία ανεξάρτητη από την διοικητική) και της σχετικής νομολογίας του ΕΔΔΑ, θα εξεταστούν ενδελεχώς στο πλαίσιο του τρίτου κεφαλαίου της παρούσης.

Στην δεύτερη περίπτωση, κινούνται κατά του ίδιου προσώπου για την "αυτή" παράβαση, *μία γνήσια ποινική και μία διοικητική, με ενδογενή όμως ποινικό χαρακτήρα* (σύμφωνα με τα κριτήρια που έχει θέσει το ΕΔΔΑ⁹⁴, προκειμένου να αναγνωρίζει την ποινική φύση μιας κατηγορίας), διαδικασία επιβολής κυρώσεων. Δεδομένου ότι στην περίπτωση αυτή, ο κατηγορούμενος κινδυνεύει να δικαστεί κατ' ουσίαν δύο φορές ποινικά για την ίδια παράβαση, τίθεται εύλογα προς εφαρμογή η αρχή *ne bis in idem*. Και τούτο διότι σύμφωνα με την αρχή αυτή, καθένας μόνο μία φορά, μέσω μίας μόνο διαδικασίας υποβάλλεται σε δικαστική κρίση, είτε αθωωτική είτε καταδικαστική, ως υπαίτιος της αυτής πράξεως. Το ζήτημα αυτό, με όλες τις εξελίξεις στη νομολογία, εθνική και ευρωπαϊκή, θα μας απασχολήσει στο τέταρτο κεφάλαιο της παρούσης.

Από τα ανωτέρω εκτεθέντα, καθίσταται ευχερώς αντιληπτή η τεράστια σημασία που θα είχε το εγχείρημα αναδιαμόρφωσης του κυρωτικού συστήματος, υπό το πρίσμα της διάκρισης μεταξύ αφενός διοικητικών διαδικασιών που είναι αμιγώς διοικητικές και αφετέρου διαδικασιών που φέρουν "διοικητικό μανδύα", πλην όμως ουσιαστικά έχουν ποινικό χαρακτήρα. Και τούτο, διότι κατά την σώρευση των εν λόγω διαδικασιών με μια γνήσια ποινική διαδικασία, είναι εξαιρετικά πιθανό να προκύψει ζήτημα εφαρμογής είτε του τεκμηρίου αθωότητας (στην πρώτη περίπτωση) είτε της αρχής *ne bis in idem* (στην δεύτερη περίπτωση). Ευνόητο είναι, ότι στην περίπτωση που σωρεύεται μια

---

⁹⁴ Βλ. ανωτέρω υπό 1.3.2

γνήσια ποινική διαδικασία (που έχει καταλήξει σε αμετάκλητη αθωωτική απόφαση) με μια διοικητική διαδικασία ποινικού χαρακτήρα, το θέμα εφαρμογής του τεκμηρίου αθωότητας παρέλκει, καθώς η αρχή *ne bis in idem* έρχεται να προλάβει την εφαρμογή του, εμποδίζοντας το διοικητικό όργανο-δικαστήριο να επιληφθεί καν της υποθέσεως, ώστε να μην υποβληθεί το διωκόμενο πρόσωπο σε δεύτερη βάσανο για την ίδια παράβαση.

Το δυαδικό σύστημα επιβολής κυρώσεων βρίσκει βαθιά ερείσματα τόσο στην ελληνική έννομη τάξη όσο και στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη, γι' αυτό και μια συμμόρφωση με τη νομολογία του ΕΔΔΑ θα απαιτούσε αναμφίβολα βαθιές και άκρως ριζοσπαστικές τομές στις εθνικές νομοθεσίες. Μια άκρως περιγραφική εικόνα του δυαδικού αυτού συστήματος επιβολής κυρώσεων, δίδει στην σκέψη 74 των προτάσεων του επί της υποθέσεως C-617/2010 ο Γενικός Εισαγγελέας του ΔΕΕ Pedro Cruz Villalon (η υπογράμμιση δική μας): *"Αφενός, τα κράτη μέλη δεν επιθυμούν να απολέσουν την αποτελεσματικότητα που χαρακτηρίζει τις διοικητικές κυρώσεις, ιδίως σε τομείς στους οποίους οι δημόσιες εξουσίες ενδιαφέρονται να διασφαλίσουν την πιστή τήρηση της νομιμότητας, όπως είναι το φορολογικό δίκαιο ή το δίκαιο της δημόσιας ασφάλειας. Αφετέρου, ο εξαιρετικός χαρακτήρας της ποινικής διαδικασίας καθώς και οι εγγυήσεις που περιβάλλουν τον κατηγορούμενο κατά τη διάρκεια της δίκης οδηγούν τα κράτη μέλη να κατοχυρώνουν υπέρ εαυτών ένα περιθώριο εκτιμήσεως προκειμένου να καθορίζουν τις συμπεριφορές που πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο ποινικής διώξεως. Αυτό το διπλό ενδιαφέρον προς διατήρηση της εξουσίας επιβολής τόσο διοικητικών όσο και ποινικών κυρώσεων εξηγεί τον λόγο για τον οποίο επί του παρόντος ένας μεγάλος αριθμός κρατών μελών αρνούνται, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, να ασπαστούν τη νομολογία του ΕΔΔΑ η οποία έχει κινηθεί προς μια κατεύθυνση που αποκλείει στην πράξη αυτόν τον δυϊσμό"*.

Στις επόμενες παραγράφους του παρόντος κεφαλαίου, γίνεται επισκόπηση των βασικών εκφάνσεων του φαινομένου της διττής κυρωτικής αντίδρασης της Πολιτείας στην ελληνική πραγματικότητα. Η επισκόπηση που ακολουθεί, αν και δεν είναι εξαντλητική (δεν ήταν άλλωστε αυτός ο σκοπός της παρούσας), εκτείνεται στους σημαντικότερους τομείς του δημόσιου βίου και καταδεικνύει το εύρος και τη συχνότητα εμφάνισης του διττού κυρωτικού συστήματος σε εθνικό νομοθετικό επίπεδο.

2. 2. Βασικές εκφάνσεις αδικημάτων διφυούς υποστάσεως (ποινικής και διοικητικής) στην ελληνική πραγματικότητα

2.2.1 Φορολογικά αδικήματα

2.2.1.1 Λαθρεμπορία

Η λαθρεμπορία αντιμετωπιζόταν πάντοτε πολύ αυστηρά από την ελληνική έννομη τάξη, εξαιτίας αφενός μεν των παράνομων κερδών που αποκομίζουν οι υπαίτιοι λαθρεμπορικών πράξεων, αφετέρου δε, της αντίστοιχης ζημίας που υφίσταται το Δημόσιο από την απώλεια καταβολής των αναλογούντων δασμών. Ήδη, από το 1892, η λαθρεμπορία τιμωρείται τόσο με διοικητικές όσο και με ποινικές κυρώσεις⁹⁵. Εξ αυτών, οι μεν διοικητικές επιβάλλονται από τις αρμόδιες τελωνειακές αρχές και συνίστανται στην επιβολή αλληλεγγύως σε βάρος όλων των τελεσάντων τις λαθρεμπορικές πράξεις πολλαπλών τελών, ύψους τριπλάσιου ως και πενταπλάσιου των διαφυγόντων δασμών⁹⁶. Οι δε ποινικές κυρώσεις, συνίστανται σε ποινές φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών ή τουλάχιστον ενός έτους, για τις σοβαρότερες περιπτώσεις λαθρεμπορίας.

Ειδικότερα, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 100 του Τελωνειακού Κώδικα⁹⁷, λαθρεμπορία είναι *"α) η εντός των συνόρων του Κράτους εισαγωγή ή εξ αυτών εξαγωγή εμπορευμάτων, υποκειμένων είτε εις εισαγωγικόν δασμόν, είτε εις εισπραττόμενον εν τοις Τελωνείοις τέλος, φόρον ή δικαίωμα, άνευ γραπτής αδείας της αρμοδίας τελωνειακής αρχής ή εν άλλω παρά τον ωρισμένον παρ' αυτής τόπω ή χρόνω και β) πάσα οιαδήποτε ενέργεια, σκοπούσα να στερήσει το Δημόσιον των υπ' αυτού εισπρακτέων δασμών, τελών, φόρων και δικαιωμάτων επί των εισαγομένων εκ της αλλοδαπής ή εξαγομένων εμπορευμάτων, και αν έτι ταύτα εισεπράχθησαν κατά χρόνον και τρόπον έτερον ή τον υπό του νόμου οριζόμενον"*, σύμφωνα δε με την περίπτωση θ' της επόμενης παρ. 2⁹⁸, ως λαθρεμπορία θεωρείται και *«η αγορά, πώλησις και κατοχή εμπορευμάτων εισαχθέντων ή τεθέντων εις την κατανάλωσιν κατά τρόπον συνιστώντα το αδίκημα της λαθρεμπορίας»*.

⁹⁵ Βλ. Πέτρου Πανταζόπουλου, *ό.π.*, σελ. 1100

⁹⁶ Βλ. άρθρο 150 παρ. 1 Εθνικού Τελωνειακού Κώδικα (Ν. 2960/2001).

⁹⁷ Ν 1165/1918 , ΦΕΚ Α' 73, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 του ΑΝ 2081/1939 (ΦΕΚ Α' 495

⁹⁸ προστέθηκε με το άρθρο 8 του Ν 2096/1952(ΦΕΚ Α' 113)

Με το άρθρο 3 του ΑΝ 1514/1950, προστέθηκε παράγραφος 2 στο άρθρο 89 του Τελωνειακού Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο, το κατ' άρθρο 100 του Τελωνειακού Κώδικα περιγραφόμενο (περιπτωσιολογικώς και εννοιολογικώς) αδίκημα της λαθρεμπορίας χαρακτηρίζεται νόμω και ως τελωνειακή παράβαση, ασχέτως του αν τούτο ήθελε κριθεί ή μη υπό των ποινικών δικαστηρίων αξιόποινο. Έτσι, σύμφωνα με την διάταξη αυτή της παρ. 2 του άρθρου 89 *«Ως τελωνειακαί παραβάσεις χαρακτηρίζονται ... η καθ' οιονδήποτε των εν άρθρω 100 του παρόντος μνημονευομένων τρόπων διαφυγή ή απόπειρα διαφυγής της πληρωμής των ανηκόντων τω Δημοσίω τελών και δικαιωμάτων, ως και η μη τήρησις των εν τω αυτώ άρθρω 100 καθοριζομένων λοιπών διατυπώσεων, επισύρουσι δε κατά των υπευθύνων πολλαπλούν τέλος, συμφώνως προς τας διατάξεις του παρόντος νόμου, και αν έτι ήθελε κριθή αρμοδίως ότι δεν συντρέχουσι τα στοιχεία αξιοποιήνου λαθρεμπορίας»*.

Με το άρθρο 4 του ΑΝ 1514/1950 προστέθηκαν παρ. 3⁹⁹ και 8 του άρθρου 97 του Τελωνειακού Κώδικα, στις οποίες, ορίζεται αντίστοιχα ότι *«Κατά των οπωσδήποτε συμμετασχόντων της κατά την παρ. 2 του άρθρου 89 του παρόντος τελωνειακής παραβάσεως και αναλόγως του βαθμού της συμμετοχής εκάστου ασχέτως της ποινικής διώξεως αυτών επιβάλλεται κατά τας διατάξεις των άρθρων 100 και επ. του παρόντος ιδιαιτέρως εις έκαστον και αλληλεγγύως πολλαπλούν τέλος από του διπλού μέχρι του δεκαπλού των βαρυνόντων το αντικείμενο ταύτης δασμών, φόρων, τελών και δικαιωμάτων εν συνόλω, διά πάντας τους συνυπαιτίους»* και ότι *«Ουδεμίαν επιρροήν εξασκεί επί των αποφάσεων των Δικαστηρίων η αθωωτική ή καταλογιστική απόφασις των Διοικητικών Δικαστηρίων και Επιτροπών ουδέ τανάπαλιν»*.

Εκτός των ποινικών κυρώσεων που προβλέπονται στα άρθρα 157 επ. του ΕΤΚ και των σωρευτικά επιβαλλόμενων διοικητικών προστίμων-πολλαπλών τελών, στο άρθρο 154 του ΕΤΚ, προβλέπεται η επιβολή σε βάρος του παραβάτη από το Διοικητικό Εφετείο και μίας τουλάχιστον εκ των παρακάτω διοικητικών κυρώσεων:

α. Της απώλειας του δικαιώματος συμμετοχής σε δημοπρασίες του Δημοσίου, των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, των Κοινοφελών Ιδρυμάτων και Οργανισμών Κοινής Ωφέλειας για χρονικό διάστημα ενός (1) έτους.

β. Την απαγόρευση για περίοδο τριών (3) ετών της σύναψης σύμβασης με το Δημόσιο ή άλλους Δημόσιους Οργανισμούς ή Φορείς.

---

⁹⁹ η παρ. 3 τροποποιήθηκε με το άρθρο 23 του Ν 495/1976(ΦΕΚ Α' 337)

γ. Την απώλεια για περίοδο τριών (3) ετών του δικαιώματος λήψης δανείου με την εγγύηση του Δημοσίου ή δημόσιων επιχορηγήσεων ή κρατικών πιστώσεων.

Στο τελωνειακό δίκαιο, όπως και γενικότερα στο φορολογικό δίκαιο, η επιβολή σωρευτικά διοικητικών και ποινικών κυρώσεων κάθε φορά που τελείται ένα φορολογικό ποινικό αδίκημα συνιστά τον κανόνα, ενώ η ενδεχόμενη επιβολή της ποινικής κύρωσης ούτε αποκλείει, ούτε συμψηφίζεται, προκειμένου περί χρηματικών κυρώσεων, με την παράλληλη ή διαδοχική επιβολή της διοικητικής κύρωσης και αντίστροφα¹⁰⁰.

2.2.1.2 Φοροδιαφυγή

Με το νόμο 2523/1997 "*Διοικητικές και ποινικές κυρώσεις στη φορολογική νομοθεσία και άλλες διατάξεις*" (ΦΕΚ Α' 179/11-9-1997), εκτός από την επιβολή των προβλεπόμενων στα άρθρα 5, 9, 24, 25 και 38 διοικητικών κυρώσεων¹⁰¹ (ήτοι διοικητικό πρόστιμο που υπολογίζεται με αντικειμενικό τρόπο αναλόγως της σοβαρότητας της παράβασης με απόφαση του προϊσταμένου της αρμόδιας ΔΟΥ), επιβάλλονται ποινικές κυρώσεις για τα αδικήματα: της φοροδιαφυγής δια παράλειψης υποβολής ή της υποβολής ανακριβούς δήλωσης στην φορολογία εισοδήματος, της φοροδιαφυγής για μη απόδοση ή ανακριβή απόδοση Φ.Π.Α. και παρακρατούμενων φόρων, τελών ή εισφορών, καθώς και της φοροδιαφυγής για πλαστά ή νοθευμένα φορολογικά στοιχεία και για μη εφαρμογή διατάξεων του Κ.Β.Σ.

Για τις παραβάσεις αυτές επιβάλλονται ποινικές κυρώσεις που εκτείνονται από φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους (στις πλημμεληματικές μορφές) έως κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών (στις κακουργηματικές μορφές). Ως παρεπόμενη ποινή προβλέπεται στο άρθρο 19 το κλείσιμο του καταστήματος, γραφείου, εργοστασίου,

¹⁰⁰ Βλ. Ιωάννη Μοροζίνη, *Λαθρεμπορία Ι*, σε "Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι", εκδοτική επιμέλεια Στ. Παύλου-Θωμάς Σάμιος, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Ιανουάριος 2012, σελ. 5

¹⁰¹ Όπως παρατηρεί ο Ι. Γράβαρης, "*για πολλά χρόνια οι φορολογικές διοικητικές κυρώσεις, με χρηματικό κατά βάση περιεχόμενο (πρόσθετοι φόροι, πρόστιμα κλπ), ήταν εγκατεσπαρμένες στα κατ' ιδίαν φορολογικά νομοθετήματα (για το φόρο εισοδήματος, κληρονομιών) και ορισμένους ειδικούς νόμους...ακολουθούσαν δε απολύτως τη συλλογιστική που διείπε στην χώρα μας τις διοικητικές εν γένει κυρώσεις -και μ' αυτό εννοώ τις κυρώσεις την επιβολή των οποίων ο νόμος ανέθετε σε όργανα της Διοίκησης και όχι στα ποινικά δικαστήρια-...έτσι λοιπόν, η αρμοδιότητα της Διοίκησης να επιβάλει και εκείνη κυρώσεις εθεωρείτο απορρέουσα από την επιδίωξη της εύρυθμης λειτουργίας της, και αντιμετωπιζόταν ως πλήρως αυτονομημένη από την ποινική καταστολή και τις εγγυήσεις που την περιέβαλαν. Έτσι επιβίωσαν για πολύ καιρό χωρίς κανένα σοβαρό νομολογιακό -αλλά και θεωρητικό- δισταγμό διατάξεις περί "διοικητικών" φορολογικών κυρώσεων που αν ήταν ποινικές θα δημιουργούσαν προβληματισμούς", ό.π., 2011, σελ. 1095*

αποθήκης και γενικά επαγγελματικής εγκατάστασης μέχρι ένα (1) μήνα, για παραβάσεις έκδοσης ή αποδοχής πλαστών, νοθευμένων ή εικονικών φορολογικών στοιχείων.

Η διοικητική και η ποινική διαδικασία επί της αυτής φορολογικής παραβάσεως, συνδέονται μεταξύ τους καθώς, σύμφωνα με το άρθρο 21 του ίδιου νόμου, αν ασκηθεί διοικητική προσφυγή, τα διοικητικά δικαστήρια *"υποχρεώνονται αυτεπάγγελα να καθορίζουν στην απόφασή τους το ύψος των καθαρών εισοδημάτων που έχουν αποκρυβεί και τον φόρο εισοδήματος που αναλογεί σε αυτά"*. Επίσης, *"υποχρεώνονται να καθορίζουν αυτεπάγγελα το ύψος των ποσών φόρων των αδικημάτων των άρθρων 17 παρ. 4 και 18 του παρόντος νόμου που οφείλονται στο Δημόσιο σε περίπτωση μη υποβολής δήλωσης ή να καθορίζουν τη διαφορά μεταξύ του φόρου που προκύπτει με βάση τη δήλωση και του φόρου που προκύπτει με βάση τη δικαστική απόφαση"*. Εξάλλου, σύμφωνα με την τρίτη παράγραφο του άρθρου 21 του αυτού νόμου, η τελεσίδικη κρίση του διοικητικού δικαστηρίου δεσμεύει τα δικαστήρια που επιλαμβάνονται του ποινικού μέρους της υπόθεσης ως προς το ύψος των καθαρών εισοδημάτων που έχουν αποκρυβεί και το φόρο εισοδήματος που αναλογεί σε αυτά. Μάλιστα, προβλέπεται η υποχρέωση της γραμματείας του διοικητικού δικαστηρίου να διαβιβάζει το συντομότερο δυνατόν αντίγραφο της διαπιστωτικής της τέλεσης των ανωτέρω αδικημάτων πράξης στον αρμόδιο εισαγγελέα.

Παρά την ανωτέρω σύνδεση των δύο διαδικασιών, σύμφωνα με την παράγραφο 6 του άρθρου 37, οι ποινικές κυρώσεις για τις φορολογικές παραβάσεις επιβάλλονται ανεξάρτητα από τους πρόσθετους φόρους και τα πρόστιμα που προβλέπονται από τις κείμενες διατάξεις και την προσωποκράτηση.

Σύμφωνα επίσης με το άρθρο 58 του υπ' αριθμ. 341/1978 Προεδρικού Διατάγματος, *"περί του δεδικασμένου εξ αποφάσεων άλλων δικαστηρίων έχει εφαρμογή το άρθρο 120 του Κώδικα Φορολογικής Δικονομίας"*, στην παρ. 3 του οποίου ορίζεται ότι *"δεδικασμένο αποτελούν και οι αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων ως προς την ενοχή και τις ποινές που επιβλήθηκαν"*.

Πρέπει τέλος να επισημανθεί ότι οι παραβάσεις της φορολογικής νομοθεσίας, δεν αποτελούν αστικό αδίκημα, ώστε η επιβαλλόμενη χρηματική ποινή ή το πρόστιμο να μπορεί να θεωρηθεί αστική αποζημίωση, γιατί η παράβαση δεν αφορά σε διάταξη ιδιωτικού δικαίου, αλλά σε διάταξη δημοσίου δικαίου¹⁰².

---

¹⁰² Βλ. Πέτρου Πανταζόπουλου, *ό.π.*, σελ. 1103

2.2.2 Προστασία του καταναλωτή

Ο Αγορανομικός Κώδικας¹⁰³ προβλέπει για τις σχετικές παραβάσεις, πέραν των προβλεπομένων στο άρθρο 19 ποινικών κυρώσεων, διοικητικές κυρώσεις, σύμφωνα με τα καθοριζόμενα στο άρθρο 22 του αυτού. Τα διοικητικά πρόστιμα κυμαίνονται από πεντακόσια (500) ευρώ μέχρι τριάντα χιλιάδες (30.000) ευρώ, ανάλογα με τη βαρύτητα της παράβασης, ενώ προβλέπονται και άλλου είδους διοικητικές κυρώσεις. Σε περίπτωση υποτροπής για την ίδια παράβαση εντός τριετίας, το ποσό του επιβαλλόμενου προστίμου διπλασιάζεται και σε περίπτωση επανειλημμένης υποτροπής εντός του ίδιου χρονικού διαστήματος, το ποσό του προστίμου τριπλασιάζεται.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της παράβασης που προβλέπεται στο άρθρο 20 του Αγορανομικού Κώδικα, που αφορά στην τοποθέτηση οργάνων ή υποστηρικτικών μέσων οργάνου καταδολίευσης ή αλλοίωσης του αποτελέσματος των μετρήσεων των αντλιών σε πρατήρια υγρών καυσίμων. Στην περίπτωση αυτή στον παραβάτη επιβάλλονται:

- α. Ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι (6) μηνών,
- β. Διοικητικό πρόστιμο ύψους τριάντα χιλιάδων (30.000) ευρώ για κάθε επηρεαζόμενο μετρητή
- γ. Κατάσχεση των οργάνων καταδολίευσης ή αλλοίωσης
- δ. Υποχρεωτική οριστική αφαίρεση της άδειας λειτουργίας της εν λόγω επιχείρησης, με απόφαση της αδειοδοτούσας αρχής. Επίσης, δεν επιτρέπεται η χορήγηση νέας άδειας λειτουργίας παρόμοιας επιχείρησης στον ίδιο χώρο σε σύζυγο ή σε πρόσωπα έχοντα μέχρι δεύτερου βαθμού συγγένεια με τον δικαιούχο της άδειας, εφόσον ο χώρος ή οι εγκαταστάσεις είναι ιδιοκτησίας του παραβάτη.

Διοικητικές και ποινικές κυρώσεις, επιβαλλόμενες σωρευτικά, προβλέπονται και στο Νόμο 2741/1999 περί του Ενιαίου Φορέα Ελέγχου Τροφίμων (ΕΦΕΤ). Μεταξύ άλλων, στην παράγραφο 8 του άρθρου 5 του νόμου αυτού, προβλέπεται ότι *"σε όποιον παράγει ή διαθέτει για κατανάλωση τρόφιμα κατά παράβαση των προδιαγραφών, των προτύπων και των κανόνων που τίθενται από το νόμο ή με εξουσιοδότηση νόμου επιβάλλεται, πέραν τυχόν άλλων ποινικών ή διοικητικών κυρώσεων, με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης, πρόστιμο. Για την επιβολή του προστίμου λαμβάνονται υπόψη η*

---

¹⁰³ Νόμος 4177/2013 (ΦΕΚ Α' 173)

τυχόν υποτροπή, το μέγεθος της επιχείρησης, ο αριθμός των απασχολουμένων σε αυτήν, οι συνθήκες υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη, οι συνέπειες που έχει η παράβαση για το καταναλωτικό κοινό."

Στο Νόμο 4002/2011 ρυθμίζονται τα σχετικά με τα διαδικτυακά και άλλα τυχερά παιχνίδια. Σύμφωνα με αυτόν, η διεξαγωγή κι εκμετάλλευση παιγνίων με παιγνιομηχανήματα ή μέσω Διαδικτύου προϋποθέτει την προηγούμενη έκδοση διοικητικής άδειας από την ΕΕΕΠ (Επιτροπή Εποπτείας και Ελέγχου Παιγνίων). Ανάμεσα στις άλλες αρμοδιότητές της, η Επιτροπή επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις, οι οποίες μπορεί να είναι διοικητικά πρόστιμα από χίλια έως δύο εκατομμύρια ευρώ (άρθρο 51 παρ. 1 α'), όπως επίσης προσωρινή (μέχρι τρεις μήνες) ή οριστική ανάκληση άδειας. Οι κυρώσεις αυτές επιβάλλονται σωρευτικά με τις ποινικές που προβλέπονται στο άρθρο 52 του ίδιου νόμου. Για παράδειγμα, σε όποιον διεξάγει παίγνια χωρίς να διαθέτει την απαιτούμενη προς τούτο άδεια, μπορεί παράλληλα-διαδοχικά να επιβληθεί:

α. Από τα αρμόδια ποινικά δικαστήρια, φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών και χρηματική ποινή από εκατό χιλιάδες έως και διακόσιες χιλιάδες ευρώ.

β. Από την Επιτροπή Εποπτείας και Ελέγχου Παιγνίων, ι) χρηματικό πρόστιμο από χίλια μέχρι δύο εκατομμύρια ευρώ και ιι) προσωρινή (μέχρι τρεις μήνες) ή οριστική ανάκληση της άδειας, ανάλογα με την βαρύτητα ή τη συχνότητα της παράβασης.

Ανάλογες ρυθμίσεις σωρευτικής επιβολής διοικητικών και ποινικών κυρώσεων απαντούν μεταξύ άλλων και στο Ν.Δ. 3424/1955 "*Περί ευθύνης των αγοραστών γεωργικών προϊόντων*", στο Νόμο 2946/2001 "*Περί της υπαίθριας διαφήμισης*" καθώς και στο Νόμο 2538/1997 (που τροποποίησε τον Ν. 721/1977) περί των γεωργικών φαρμάκων.

2.2.3 Προστασία του περιβάλλοντος

Ο Νόμος 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος(ως ισχύει, μετά την τροποποίησή του από το Ν.4042/2012), προβλέπει σωρευτικά διοικητικές και ποινικές κυρώσεις σε ορισμένες περιπτώσεις ρύπανσης, μόλυνσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Στο άρθρο 28 προβλέπονται οι ποινικές κυρώσεις (περιλαμβάνοντας αδικήματα πλημμεληματικού ή κακουργηματικού χαρακτήρα), ενώ στο άρθρο 30 περιλαμβάνονται οι διοικητικές κυρώσεις, οι οποίες επιβάλλονται, ανεξάρτητα από

τις ποινικές, σε όποιον ρυπαίνει ή υποβαθμίζει το περιβάλλον ή παραβαίνει τις διατάξεις του εν λόγω νόμου. Οι εν λόγω κυρώσεις συνίστανται σε χρηματικά πρόστιμα (μέχρι του ποσού των 2.000.000 ευρώ), αλλά και σε προσωρινή ή ακόμα και οριστική διακοπή-απαγόρευση λειτουργίας της επιχείρησης ή της δραστηριότητας.

Εκτός των διοικητικών κυρώσεων του άρθρου 30 του Ν. 1650/1986, στην παράγραφο 5 του άρθρου 28 του αυτού νόμου, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 7 παρ. 4 του Ν.4042/2012, προβλέπονται, παράλληλα με τις ποινικές (που επιβάλλονται σε βάρος του προσώπου που κατέχει ιθύνουσα θέση), διοικητικές κυρώσεις σε βάρος του νομικού προσώπου, υπό τη μορφή διοικητικού προστίμου (μέχρι του τριπλασίου της αξίας ή του οφέλους που επιτεύχθηκε ή επιδιώχθηκε), προσωρινής ή (σε περίπτωση υποτροπής) οριστικής απαγόρευσης άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας, δημοσίευσης, με δαπάνες του νομικού προσώπου, της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης σε δύο ημερήσιες εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας, ή συνδυασμός όλων των παραπάνω κυρώσεων.

Οι διοικητικές αυτές κυρώσεις επιβάλλονται με απόφαση είτε του Νομάρχη είτε του Υπουργού Περιβάλλοντος (από κοινού με τον συναρμόδιο υπουργό), σε περίπτωση *"εξαιρετικά σοβαρής ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ιδίως σε περίπτωση που από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος υπάρχει κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ευρείας οικολογικής διατάραξης ή καταστροφής"*¹⁰⁴.

Ανάλογες ποινικές και διοικητικές κυρώσεις, επιβαλλόμενες σωρευτικά (παράλληλα ή διαδοχικά) προβλέπονται τόσο στο άρθρο 13 του Νόμου 743/1977 *"Περί προστασίας του θαλασσίου περιβάλλοντος"*, όσο και στα άρθρα 6-8 του Νόμου 4037/2012. Εκτός του διοικητικού προστίμου (μέχρι 1.200.000 ευρώ), ως διοικητική κύρωση δύναται να επιβάλλεται η απαγόρευση του απόπλου του πλοίου μέχρι καταβολής του προστίμου ή κατάθεσης στην αρμόδια αρχή ισόποσης εγγυητικής επιστολής τράπεζας που λειτουργεί στην Ελλάδα. Επιπλέον, αν οι υπαίτιοι είναι έλληνες ναυτικοί, αυτοί υπόκεινται και σε πειθαρχική δίωξη δυνάμει των διατάξεων του Ν.Δ. 187/1973 *"Περί κώδικος Δημοσίου Ναυτικού Δικαίου"*. Τούτο πρακτικά σημαίνει, ότι σε περίπτωση παραβατικής συμπεριφοράς ναυτικού, η οποία έχει ως συνέπεια τη ρύπανση του περιβάλλοντος, αυτός θα "δικαστεί", όχι δύο, αλλά τρεις φορές (!) για την ίδια παράβαση, ήτοι:

---

¹⁰⁴ Βλ. άρθρο 30 παρ. 1 και 2 Νόμου 1650/1986

- α. από τα αρμόδια ποινικά δικαστήρια, τα οποία θα επιβάλλουν τις προβλεπόμενες ποινικές κυρώσεις,
- β. από την αρμόδια διοικητική αρχή (Νομάρχη, Υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας), που θα κληθεί να επιβάλει το προβλεπόμενο διοικητικό πρόστιμο,
- γ. από την αρχή που έχει την πειθαρχική αρμοδιότητα (λιμενικές αρχές, πρωτοβάθμια πειθαρχικά συμβούλια εμπορικού ναυτικού κλπ) ν' αποφανθεί για την ανάλογη πειθαρχική ποινή (χρηματικό πρόστιμο μέχρι και οριστική στέρηση της άδειας άσκησης του ναυτικού επαγγέλματος).

2.2.4 Πολεοδομικές παραβάσεις

Στο Νόμο 3212/2003 "*Άδεια δόμησης, πολεοδομικές και άλλες διατάξεις θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων*", προβλέπεται η σωρευτική επιβολή ποινικών και διοικητικών κυρώσεων σε βάρος ιδιοκτητών ή εντολέων κατασκευής αυθαιρέτων, των εργολάβων κατασκευής και των μηχανικών που εκπόνησαν τις σχετικές μελέτες. Συγκεκριμένα αυτοί, με βάση το άρθρο 5 του νόμου αυτού, τιμωρούνται:

- α. Από τα ποινικά δικαστήρια, με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι (6) μηνών και με χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες ευρώ μέχρι πενήντα χιλιάδες ευρώ, ανάλογα με τον βαθμό υποβάθμισης του φυσικού ή πολιτιστικού περιβάλλοντος.
- β. Από την αρμόδια διοικητική αρχή, ανεξάρτητα από την ποινική δίωξη, σε βάρος των μηχανικών και των εργολάβων, με:
  - ι. προσωρινή ή οριστική αφαίρεση της άδειας άσκησης του επαγγέλματός τους,
  - ii. απαγόρευση ως τρία έτη, ανάλογα με την βαρύτητα της παράβασης, υποβολής σχετικής δήλωσης και η εκπόνηση μελέτης ή η επίβλεψη εργασιών δόμησης,
  - iii. διαγραφή, για το ίδιο χρονικό διάστημα, από το Μητρώο Μελετητών που προβλέπεται στο άρθρο 4 του Ν. 3164/2003 (ΦΕΚ 176Α)
  - iv. χρηματικό πρόστιμο ύψους δέκα χιλιάδων μέχρι εκατόν πενήντα χιλιάδων ευρώ, κατόπιν εισήγησης του προϊσταμένου της πολεοδομικής υπηρεσίας ή του Σ.Ε.Ε.Δ.Δ., που διενήργησε τον έλεγχο, με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας.

2.2.5 Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας

Σε άτυπη κωδικοποίηση του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, που έγινε το 2009 από το Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών, καταγράφονται σε συστηματοποιημένους πίνακες οι σωρευτικά επιβαλλόμενες διοικητικές και ποινικές κυρώσεις σε περιπτώσεις παραβάσεων του Κ.Ο.Κ.¹⁰⁵. Εκτός όμως των κυρώσεων αυτών, προβλέπεται η επιβολή στους παραβάτες και διοικητικών μέτρων, όπως η αφαίρεση της άδειας ικανότητας οδηγού, της άδειας κυκλοφορίας ή/και των πινακίδων για ορισμένο χρονικό διάστημα. Σύμφωνα με το άρθρο 103 παρ. 7 του Κ.Ο.Κ., τα προβλεπόμενα για κάθε παράβαση διοικητικά μέτρα, επιβάλλονται παράλληλα και ανεξάρτητα από τις ποινικές ή άλλες κυρώσεις, που προβλέπονται από τις οικείες διατάξεις. Τα προβλεπόμενα για κάθε παράβαση διοικητικά πρόστιμα, βεβαιώνονται, σύμφωνα με το άρθρο 104 του Κ.Ο.Κ., από το αρμόδιο κατά περίπτωση αστυνομικό όργανο.

Για παράδειγμα, σε περίπτωση αναστροφής του οχήματος σε σήραγγα, προβλέπεται η επιβολή σωρευτικά:

- α. ποινή φυλάκισης από ένα έως δώδεκα μήνες (από το ποινικό δικαστήριο),
- β. διοικητικό πρόστιμο επτακοσίων ευρώ (από το αρμόδιο αστυνομικό όργανο),
- γ. τα διοικητικά μέτρα της αφαίρεσης άδειας οδήγησης και των στοιχείων κυκλοφορίας (πινακίδων) για χρονικό διάστημα είκοσι ημερών.

2.2.6 Εργατική νομοθεσία

Στον χώρο της εργατικής νομοθεσίας, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο Νόμο 3996/2011 (ΦΕΚ 170/5-8-2011 τ.Α'), κάθε εργοδότης που παραβαίνει τις σχετικές με τους όρους και τις συνθήκες εργασίας διατάξεις (ήτοι τα χρονικά όρια εργασίας, την

---

¹⁰⁵ Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.), Άτυπη Κωδικοποίηση, Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών, Αθήνα 2009, Β' έκδοση, σελ.

καταβολή δεδουλευμένων, την αμοιβή, την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων ή την καταβολή της νόμιμης αποζημίωσης απόλυσης), τιμωρείται με:

α. ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών ή με χρηματική ποινή τουλάχιστον εννιακοσίων ευρώ ή και με τις δύο αυτές ποινές (άρθρο 28),

β. διοικητικό πρόστιμο από πεντακόσια μέχρι πενήντα χιλιάδες ευρώ για κάθε παράβαση, με αιτιολογημένη πράξη είτε του αρμόδιου Προϊσταμένου Τμήματος Επιθεώρησης κατόπιν σχετικής εισήγησης του Επιθεωρητή Εργασίας, που διενήργησε τον έλεγχο είτε του αρμόδιου Προϊσταμένου Περιφερειακής Διεύθυνσης Επιθεώρησης είτε του Ειδικού Επιθεωρητή Εργασίας, που διενήργησαν τον έλεγχο (άρθρο 24 παρ. 1Α),

γ. προσωρινή διακοπή λειτουργίας συγκεκριμένης παραγωγικής διαδικασίας ή τμήματος ή τμημάτων ή του συνόλου της επιχείρησης ή εκμετάλλευσης για χρονικό διάστημα μέχρι τριών ημερών ή και οριστική διακοπή, αναλόγως της παράβασης (άρθρο 24 παρ. 1β),

δ. αποκλεισμό του εργοδότη, σε περίπτωση επανάληψης της ίδιας ή συναφούς παράβασης, από δημόσιους διαγωνισμούς για χρονικό διάστημα από τρεις μήνες μέχρι τρία έτη (άρθρο 24 παρ. 2).

Όσο αφορά τον χώρο της υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων, οι σχετικές διατάξεις κωδικοποιήθηκαν με το Νόμο 3850/2010 (ΦΕΚ 84/2-6-2010 τ.Α'). Σύμφωνα με το άρθρο 71 του νόμου αυτού, οι διοικητικές κυρώσεις για κάθε παράβαση της νομοθεσίας σχετικά με την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων, είναι ανεξάρτητες από τις ποινικές κυρώσεις, επιβάλλονται δε στους εργοδότες ή κατασκευαστές ή εισαγωγείς ή προμηθευτές με αιτιολογημένη πράξη του αρμόδιου Προϊσταμένου Κέντρου Πρόληψης Επαγγελματικού Κινδύνου ή του ελέγχαντος Ειδικού Επιθεωρητή Εργασίας και είναι :

α. Πρόστιμο για κάθε μία παράβαση, από πεντακόσια ευρώ μέχρι πενήντα χιλιάδες ευρώ,

β. Προσωρινή διακοπή της λειτουργίας της συγκεκριμένης παραγωγική διαδικασίας ή τμήματος ή τμημάτων ή του συνόλου της επιχείρησης ή εκμετάλλευσης για χρονικό διάστημα μέχρι έξι ημερών.

Οι ποινικές κυρώσεις για τις ίδιες εκ δόλου παραβάσεις της νομοθεσίας για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων είναι φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών ή χρηματική ποινή τουλάχιστον εννιακοσίων ευρώ ή και τα δύο.

2.2.7 Προστασία της Κεφαλαιαγοράς

Στο Νόμο 3340/2005 (ΦΕΚ 112/10-5-2005 τ. Α') "Για την προστασία της Κεφαλαιαγοράς από πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες και πράξεις χειραγώγησης της αγοράς", προβλέπεται η σωρευτική επιβολή κυρώσεων, ποινικών και διοικητικών, σε όποιον παραβαίνει την απαγόρευση κατάχρησης της αγοράς, όπως αυτή τυποποιείται σε επιμέρους συμπεριφορές. Για παράδειγμα, σε όποιον (φυσικό πρόσωπο) διενεργεί συναλλαγές χρησιμοποιώντας εν γνώσει του παραπλανητικές μεθοδεύσεις ή απατηλά μέσα, με σκοπό να διαμορφώσει τεχνητά την τιμή της εμπορευσιμότητας χρηματοπιστωτικού μέσου, επιβάλλεται:

- α. Ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους, από τα αρμόδια ποινικά δικαστήρια (άρθρο 29),
- β. Διοικητικές κυρώσεις, επιβαλλόμενες από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, ήτοι
  - ι. Διοικητικό πρόστιμο ύψους από δέκα χιλιάδες μέχρι δύο εκατομμύρια ευρώ,
  - ii. Αναστολή άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας προσωρινή ή για περίοδο που δεν μπορεί να υπερβαίνει το ένα έτος.

2.2.8 Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες

Στο Νόμο 3691/2008 (ΦΕΚ 166/5-8-2008 τ.Α') που αφορά την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, προβλέπεται η επιβολή ποινικών και διοικητικών κυρώσεων στα φυσικά και νομικά πρόσωπα που διαπράττουν τα εκεί προβλεπόμενα αδικήματα. Ως αρμόδιες αρχές για την επιβολή των εν λόγω διοικητικών κυρώσεων νοούνται, σύμφωνα με το άρθρο 6 του νόμου αυτού, η Τράπεζα της Ελλάδος για τα πιστωτικά ιδρύματα κλπ, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς για τις Ανώνυμες Εταιρείες, η Επιτροπή Εποπτείας Ιδιωτικής Ασφάλισης για τις ασφαλιστικές εταιρείες, η Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων για τους ορκωτούς ελεγκτές-λογιστές, το Υπουργείο Οικονομικών για τις λοιπές εταιρείες και

άλλους φορείς, η Επιτροπή Εποπτείας και Ελέγχου Τυχερών Παιγνίων για τις επιχειρήσεις τυχερών παιχνιδιών, το Υπουργείο Δικαιοσύνης για τους δικηγόρους και συμβολαιογράφους κλπ.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στα άρθρα 45 έως 52 του νόμου αυτού, σε περίπτωση που δικηγόρος, δρώντας ως υπάλληλος νομικού προσώπου, έγινε υπαίτιος πράξεως νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, τότε:

α. θα τιμωρηθεί ποινικά με κάθειρξη και χρηματική ποινή από τριάντα χιλιάδες ευρώ έως ένα εκατομμύριο πεντακόσιες χιλιάδες ευρώ (χωρίς να εφαρμόζεται το άρθρο 83 περ. ε' ΠΚ),

β. θα κατασχεθούν και θα δημευθούν τα περιουσιακά στοιχεία που αποτελούν έσοδα από εγκληματικές δραστηριότητες,

γ. θα τιμωρηθεί πειθαρχικά, από τον αρμόδιο δικηγορικό σύλλογο, κατόπιν παραπομπής των στοιχείων της παράβασης από το Υπουργείο Δικαιοσύνης,

δ. Σε βάρος του νομικού προσώπου δύνανται να επιβληθούν:

ι. διοικητικό πρόστιμο που μπορεί να φτάσει τα τρία εκατομμύρια ευρώ,

ιι. οριστική ή προσωρινή για διάστημα από ένα μήνα μέχρι δύο έτη ανάκληση ή αναστολή της άδειας λειτουργίας ή απαγόρευση της άσκησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας,

iii. απαγόρευση άσκησης ορισμένων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων ή εγκατάστασης υποκαταστημάτων ή αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου για το ίδιο χρονικό διάστημα,

iv. οριστικός ή προσωρινός για το ίδιο διάστημα αποκλεισμός από δημόσιες παροχές, ενισχύσεις, επιδοτήσεις, αναθέσεις έργων και υπηρεσιών, προμήθειες, διαφημίσεις και διαγωνισμούς του Δημοσίου ή των Ν.Π.Δ.Δ.

2.2.9 Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Με το Νόμο 2472/1997 "*Περί προστασίας του Ατόμου από την Επεξεργασία Δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*", προβλέφθηκε η σύσταση Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μία από τις αρμοδιότητες της οποίας είναι, σύμφωνα με το άρθρο 19 παρ. 1, του Νόμου αυτού, η επιβολή των προβλεπόμενων κάθε φορά και ανάλογα με την παράβαση διοικητικών κυρώσεων (εδ. στ'), αλλά και η

καταγγελία των σχετικών παραβάσεων στις αρμόδιες διοικητικές και δικαστικές αρχές (εδ. ε). Οι διοικητικές κυρώσεις του άρθρου 21 είναι ανεξάρτητες από τις αντίστοιχες ποινικές του άρθρου 22, επιβάλλονται δε σωρευτικά με αυτές.

Οι διοικητικές κυρώσεις που δύναται η Ανεξάρτητη Αρχή να επιβάλει είναι:

- α. προειδοποίηση, με αποκλειστική προθεσμία για άρση της παράβασης,
- β. πρόστιμο από τριακόσιες χιλιάδες έως πενήντα εκατομμύρια δραχμές,
- γ. προσωρινή ανάκληση άδειας,
- δ. οριστική ανάκληση άδειας,
- ε. καταστροφή αρχείου ή διακοπή επεξεργασίας και καταστροφή,

επιστροφή ή κλείδωμα (δέσμευση) των σχετικών δεδομένων.

Οι ποινικές κυρώσεις είναι ποινές φυλάκισης (στα πλημμελήματα) ή κάθειρξης (στα κακουργήματα) και χρηματική ποινή που μπορεί να φτάσει τα 30.000 ευρώ. Αντίστοιχες διατάξεις προβλέπονται στο Νόμο 3471/2006 (ΦΕΚ 133/28-6-2006 τ.Α'), που αφορά την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (άρθρο 15), αλλά και στα άρθρα 62 και 63 του Νόμου 3431/2006 (ΦΕΚ 13/3-2-2006 τ. Α') "*Περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών και άλλες διατάξεις*", με τα εκεί προβλεπόμενα διοικητικά πρόστιμα να φτάνουν τα δύο εκατομμύρια ευρώ.

Αξιοσημείωτο είναι, ότι αν ο κατηγορούμενος για τη σχετική παράβαση είναι δημόσιος υπάλληλος ή δικηγόρος ή ιατρός ή συμβολαιογράφος κλπ, τότε εκτός των ανωτέρω διοικητικών και ποινικών κυρώσεων, δύναται να ελεγχθεί και πειθαρχικά για την αυτή πράξη, ήτοι να "δικαστεί" τελικά *τρεις φορές* για την ίδια παράβαση, με την κάθε διαδικασία να είναι ανεξάρτητη από τις άλλες.

2.2.10 Πειθαρχικό δίκαιο δημοσίων-στρατιωτικών υπαλλήλων

Πολλά από τα πειθαρχικά παραπτώματα που αναφέρονται στο άρθρο 107 του Νόμου 3528/2007 (ΦΕΚ 26/9-2-2007 τ.Α'), με τον οποίο κυρώθηκε ο Κώδικας Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ., συνιστούν ποινικά αδικήματα.

Χαρακτηριστική άλλωστε είναι η περίπτωση του αδικήματος της παράβασης καθήκοντος που τιμωρείται αφενός μεν πειθαρχικά, βάσει του άρθρου 107 παρ. 1β

Νόμου 3528/2007, αφετέρου δε ποινικά, σύμφωνα με το άρθρο 259 ΠΚ (διάταξη στην οποία συναντάμε ρήτρα απόλυτης επικουρικότητας).

Βάσει του άρθρου 109 του Ν. 3528/2007, οι πειθαρχικές ποινές που επιβάλλονται στους υπαλλήλους είναι:

- α. η έγγραφη επίπληξη
- β. το πρόστιμο έως τις αποδοχές τριών μηνών
- γ. η στέρηση του δικαιώματος για προαγωγή από ένα ως πέντε έτη
- δ. ο υποβιβασμός κατά ένα βαθμό
- ε. η προσωρινή παύση από τρεις ως έξι μήνες με πλήρη στέρηση των αποδοχών
- στ. η οριστική παύση

Παράλληλα, στα τροποποιημένα από το Νόμο 4093/2012 (ΦΕΚ 222/12-11-2012 τ.Α') άρθρα 103 και 104 του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ., προβλέπονται τα διοικητικά μέτρα της αυτοδίκαιης ή δυνητικής θέσης σε αργία.

Όσο αφορά τη σχέση μεταξύ των δύο διαδικασιών επιβολής κυρώσεων, το άρθρο 114 του ανωτέρω Κώδικα ορίζει ότι η πειθαρχική διαδικασία που κινείται κατά δημοσίου υπαλλήλου με αφορμή παράβαση αυτού, είναι αυτοτελής και ανεξάρτητη από την ποινική ή άλλη δίκη καθώς και ότι η ποινική δίκη δεν αναστέλλει την πειθαρχική διαδικασία. Το πειθαρχικό όργανο όμως μπορεί, με απόφασή του, η οποία είναι ελευθέρως ανακλητή, να διατάξει, για εξαιρετικούς λόγους, την αναστολή της πειθαρχικής διαδικασίας, η οποία δεν πρέπει να υπερβαίνει το ένα (1) έτος. Αναστολή δεν επιτρέπεται σε περίπτωση που το πειθαρχικό παράπτωμα προκάλεσε δημόσιο σκάνδαλο ή θίγει σοβαρά το κύρος της υπηρεσίας.

Εξάλλου, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, το πειθαρχικό όργανο, δεσμεύεται από την κρίση που περιέχεται σε αμετάκλητη απόφαση ποινικού δικαστηρίου ή σε αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα, μόνο ως προς την ύπαρξη ή την ανυπαρξία πραγματικών περιστατικών που στοιχειοθετούν την αντικειμενική υπόσταση πειθαρχικού παραπτώματος. Στην δε παράγραφο 4 το ίδιο άρθρο προβλέπει ότι, αν μετά την έκδοση πειθαρχικής απόφασης, με την οποία απαλλάσσεται ο υπάλληλος ή επιβάλλεται ποινή κατώτερη της οριστικής παύσης, εκδοθεί αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου, με την οποία διαπιστώνονται πραγματικά περιστατικά που συνιστούν την αντικειμενική υπόσταση παραπτώματος, το οποίο δικαιολογεί την

πειθαρχική ποινή της οριστικής παύσης, η πειθαρχική διαδικασία επαναλαμβάνεται. Επίσης η πειθαρχική διαδικασία επαναλαμβάνεται, αν μετά την έκδοση καταδικαστικής απόφασης, με την οποία επιβάλλεται οποιαδήποτε ποινή, εκδοθεί αμετάκλητη αθωωτική ποινική απόφαση ή αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα για την πράξη ή την παράλειψη, για την οποία διώχθηκε πειθαρχικά ο υπάλληλος.

Παρά τα ανωτέρω άρθρα που φανερώνουν συσχέτιση σε κάποια σημεία της ποινικής διαδικασίας με την πειθαρχική, ο νομοθέτης θέλει τις δύο διαδικασίες ανεξάρτητες. Αυτό φαίνεται και από το άρθρο 115, όπου προβλέπεται ότι σε περίπτωση αποκατάστασης, απονομής χάριτος ή άρσης με οποιονδήποτε τρόπο του κολάσιμου ή μεταβολής των συνεπειών της ποινικής καταδίκης, δεν αίρεται το πειθαρχικώς κολάσιμο της πράξης. Το πειθαρχικώς κολάσιμο της πράξης, αίρεται μόνο σε περίπτωση άρσης των συνεπειών της ποινικής καταδίκης, κατά το άρθρο 47 του Συντάγματος.

Πρακτικά, με την διαπίστωση της ενδεχόμενης τέλεσης παραπτώματος από δημόσιο υπάλληλο, το οποίο τιμωρείται πειθαρχικά και ποινικά, θα κινηθούν δύο διαδικασίες. Η πειθαρχική, η οποία μπορεί να κινηθεί δια προκαταρκτικής εξέτασης (άρθρο 125), Ένορκης Διοικητικής Εξέτασης (άρθρο 126) ή πειθαρχικής ανάκρισης (άρθρο 127) και η οποία περιλαμβάνει ανακριτικές πράξεις (αυτοψία, εξέταση μαρτύρων, πραγματογνωμοσύνη, εξέταση διωκόμενου), την απολογία του υπαλλήλου, την εκτίμηση των αποδείξεων από το πειθαρχικό όργανο και την τελική πειθαρχική απόφαση, η οποία υπόκειται σε ένσταση (ενώπιον του αρμόδιου υπηρεσιακού συμβουλίου) ή σε προσφυγή (στο ΣτΕ). Παράλληλα ή διαδοχικά με την πειθαρχική, θα κινηθεί και η ποινική διαδικασία, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του ΚΠΔ.

Όσο αφορά τους στρατιωτικούς υπαλλήλους, οι πειθαρχικές ποινές που δύνανται να τους επιβληθούν διακρίνονται σε συνηθισμένες και καταστατικές. Οι συνηθισμένες ποινές (από περιορισμό μέχρι αυστηρά φυλάκιση) αποσκοπούν, σύμφωνα με το άρθρο 62 του Στρατιωτικού Κανονισμού 20-1 (ο οποίος κυρώθηκε με το ΠΔ 130/10-4-1984 ΦΕΚ 42Α') στην ηθική τιμωρία ή τον περιορισμό της ελευθερίας του παραβάτη. Οι δε καταστατικές ποινές μπορεί να είναι α) πρόσκαιρη παύση, β) προσωρινή απόλυση, γ) απόταξη, και δ) αποβολή.

Ιδιαίτερη σημασία έχει για το θέμα της παρούσης μελέτης το άρθρο 62 του Στρατιωτικού Κανονισμού 20-1, σύμφωνα με το οποίο, *"η ίδια πράξη μπορεί να τιμωρηθεί ποινικά και πειθαρχικά. Η πειθαρχική ποινή είναι ανεξάρτητη από την δικαστική και μπορεί να επιβληθεί είτε πριν είτε μετά την εκδίκαση της*

υπόθεσης...Εξάλλου η αθώωση ή η απαλλαγή δεν εμποδίζει την επιβολή πειθαρχικής ποινής, αρκεί αυτή να στηρίζεται σε πράξεις αξιοκατάκριτες και οι οποίες μπορούν να τιμωρηθούν πειθαρχικά".

2.3 Συμπεράσματα επί του φαινομένου της διττής κρατικής κυρωτικής αντίδρασης

Από την ανωτέρω γενική προσέγγιση βασικών κατηγοριών παραβάσεων, για τις οποίες επιβάλλονται διοικητικές και ποινικές κυρώσεις, μπορούν να εξαχθούν να ακόλουθα συμπεράσματα:

α. Το δυαδικό σύστημα επιβολής κυρώσεων είναι βαθιά ριζωμένο στο εθνικό δικαιοσύνη μας σύστημα, αποτελώντας βασικό αποτρεπτικό μέσο στα χέρια της κρατικής εξουσίας, εν όψει μάλιστα των έντονων φαινομένων παραβατικότητας στους περισσότερους από τους τομείς που παρατέθηκαν.

β. Η διαδικασία επιβολής των διοικητικών κυρώσεων που προβλέπονται για τις παραβάσεις αυτές είναι κατά κανόνα ανεξάρτητη από την αντίστοιχη ποινική διαδικασία. Αυτό καθορίζεται ρητά τόσο στην γενικής ισχύος διάταξη του άρθρου 5 παρ. 2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας *"τα (διοικητικά) δικαστήρια δεσμεύονται, επίσης, από τις αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων, οι οποίες, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, ισχύουν, έναντι όλων, καθώς και από τις αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων ως προς την ενοχή του δράστη"*, όσο και στις επιμέρους ειδικότερες διατάξεις, ανάλογα με την κατηγορία της κάθε παράβασης.

γ. Οι απειλούμενες ποινικές κυρώσεις επιβάλλονται από τα αρμόδια ποινικά δικαστήρια, ενώ η επιβολή διοικητικών κυρώσεων ανατίθεται σε διοικητική αρχή, είτε ενταγμένη οργανικά στις ιεραρχικές διοικητικές δομές, είτε ανεξάρτητη.

δ. Το διωκόμενο πρόσωπο στις περιπτώσεις αυτές *"δικάζεται"* είτε δύο είτε ορισμένες φορές ακόμα και τρεις φορές (!) για την ίδια παράβαση (ποινικά, διοικητικά, πειθαρχικά).

ε. Οι διοικητικές κυρώσεις κάποιες φορές υπερβαίνουν σε βαρύτητα, σε βαθμό μάλιστα υπερβολής, τις αντίστοιχες δικαστικές (ποινικές) κυρώσεις. Συμβαίνει επομένως, η διοικητική διαδικασία, στις περιπτώσεις αυτές, να καθίσταται εξίσου τιμωρητική-οδυνηρή με την αντίστοιχη ποινική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΤΕΚΜΗΡΙΟΥ ΑΘΩΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ
ΣΩΡΕΥΣΗ «ΠΟΙΝΙΚΗΣ» ΚΑΙ «ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ» ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΕΠΙΒΟΛΗΣ
ΚΥΡΩΣΕΩΝ

3.1 Η υποχρέωση σεβασμού του τεκμηρίου αθωότητας κατ' άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ

Στο παρόν κεφάλαιο, εξετάζεται η περίπτωση κατά την οποία κινούνται διαδοχικά κατά του ίδιου προσώπου για την "αυτή" παράβαση δύο διαφορετικές διαδικασίες επιβολής κυρώσεων, μία ποινική και μία αμιγώς διοικητική. Ειδικότερα, ερευνάται το ζήτημα, αν η αθωωτική κατάληξη της μίας εκ των δύο διαδικασιών, επιτρέπει στην δικαιοδοσία που θα επιληφθεί στη συνέχεια, να αμφισβητήσει την αθωότητα του διωκόμενου προσώπου. Διευκρινιστέον ότι κάποιες εκ των δικαστικών αποφάσεων που παρατίθενται κατωτέρω, αφορούν στην επιβολή διοικητικών κυρώσεων με ενδογενή ποινικό χαρακτήρα, πλην όμως κρίθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθούν στο παρόν κεφάλαιο ως παραδείγματα, προκειμένου να εξεταστεί κατά πόσον τα ελληνικά διοικητικά δικαστήρια συμμορφώνονται ή όχι με τη διαμορφωθείσα νομολογία του ΕΔΔΑ ως προς το τεκμήριο αθωότητας.

3.1.1 Η εγγυητική λειτουργία του τεκμηρίου αθωότητας κατ' άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ

Το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά σε γραπτό κείμενο στην Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη του 1789, στο άρθρο 9 της οποίας ορίζεται ότι "*καθένας τεκμαίρεται αθώος μέχρι να κηρυχθεί ένοχος*". Σήμερα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, κατοχυρώνεται:

α. στο άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, το οποίο ορίζει ότι : "*Κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ένα ποινικό αδίκημα, θεωρείται αθώο μέχρι να αποδειχθεί η ενοχή του σύμφωνα με το νόμο*",

β. στο άρθρο 14 παρ.2 του ΔΣΑΠΑ, σύμφωνα με το οποίο, *"κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα, τεκμαίρεται ότι είναι αθώο, έως ότου η ενοχή του αποδειχθεί, σύμφωνα με το νόμο"*, και

γ. στο άρθρο 48 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που προβλέπει ότι *"κάθε κατηγορούμενος τεκμαίρεται ότι είναι αθώος μέχρι αποδείξεως της ενοχής του σύμφωνα με τον νόμο"*.

Το τεκμήριο αθωότητας δεν κατοχυρώνεται ρητά στο ελληνικό Σύνταγμα¹⁰⁶. Απορρέει όμως ως γενική αρχή του δικαίου από επιμέρους διατάξεις του Συντάγματος, όπως την αρχή της αξιοπρέπειας του ανθρώπου και του δικαιώματος της προστασίας της προσωπικότητας (η οποία θέτει εμπόδιο στην επιβολή ποινικών κυρώσεων πριν την αδιαμφισβήτητη και αμετάκλητη διαπίστωση της ενοχής του κατηγορουμένου), αλλά και την αρχή του κράτους δικαίου. Σε κάθε περίπτωση, η ρητή κατοχύρωση του τεκμηρίου αθωότητας στο κείμενο της ΕΣΔΑ, καθιστά, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος την εγγύηση του τεκμηρίου αθωότητας υπερνομοθετικά κατοχυρωμένη. Κατά συνέπεια, το τεκμήριο αθωότητας θα πρέπει να θεωρείται ως κανόνας άμεσης εφαρμογής από τα ελληνικά δικαστήρια, η δε νομολογία του ΕΔΔΑ, του δικαστηρίου που είναι αρμόδιο να ερμηνεύει τις διατάξεις της ΕΣΔΑ, θα πρέπει ομοίως να γίνεται σεβαστή και να τυγχάνει της δέουσας προσοχής.

Το τεκμήριο αθωότητας, ως ουσιαστική αρχή του ποινικού δικονομικού δικαίου και αναπόσπαστη προϋπόθεση του δίκαιου χαρακτήρα μιας δίκης¹⁰⁷, σημαίνει καταρχήν ότι κάθε άνθρωπος θεωρείται αθώος μέχρι αποδείξεως του εναντίου. Ως ειδικότερη έκφανση της αρχής της δίκαιης δίκης, δε συνιστά ένα ακόμα δικαίωμα του κατηγορούμενου¹⁰⁸, αλλά μια ουσιαστική εγγύηση, που θωρακίζει το άτομο απέναντι στο κοινωνικό σύνολο και το οργανωμένο κράτος.

Φορέας του τεκμηρίου αθωότητας αναγνωρίζεται κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για τη διάπραξη αδικήματος, φυσικό ή και νομικό, καθώς ο όρος *"παν πρόσωπον"* του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ είναι ευρύτερος του άρθρου 5 της

---

¹⁰⁶ Ρητή αναφορά στο τεκμήριο αθωότητας γίνεται στο άρθρο 108 του Υπαλληλικού Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο *"...2.Εφαρμόζονται ιδίως οι κανόνες και οι αρχές που αφορούν :...στ) το τεκμήριο αθωότητας του πειθαρχικού διωκόμενου"*. Επίσης στο άρθρο 10 του Κώδικα Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας, στο οποίο αναφέρεται ότι *"οι κατηγορούμενοι δεν αναφέρονται ως ένοχοι. Η αρχή ότι ο κατηγορούμενος τεκμαίρεται αθώος μέχρι την καταδίκη του γίνεται σεβαστή"*.

¹⁰⁷ Βλ. Ιωάννη Ανδρουλάκη, *Κριτήρια της Δίκαιης Ποινικής Δίκης κατά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ*, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2000, σελ. 19

¹⁰⁸ Στο κείμενο της ΕΣΔΑ δεν γίνεται αναφορά σε δικαίωμα, όπως συμβαίνει στα άρθρα 11 της Παγκόσμιας Διακήρυξης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και 14 παρ. 2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, καθώς πιθανότατα το τεκμήριο αθωότητας στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ αποκτά εγγυητική λειτουργία.

Σύμβασης, το οποίο αναφέρεται μόνο σε φυσικά πρόσωπα. Αυτό σημαίνει ότι το τεκμήριο της αθωότητας μπορεί να αναγνωρίζεται υπέρ νομικού προσώπου, το οποίο έχει κατηγορηθεί για την διάπραξη ενός αδικήματος και κατά του οποίου έχει κινηθεί διοικητική διαδικασία ποινικής φύσεως, σύμφωνα με τα κριτήρια που έθεσε το ΕΔΔΑ στην απόφαση Engel και άλλοι κατά Ολλανδίας¹⁰⁹. Ως προϋπόθεση για την αναγνώριση της εγγυητικής λειτουργίας του τεκμηρίου αθωότητας, τίθεται η επίσημη γνωστοποίηση από την αρμόδια αρχή ότι το άτομο κατηγορείται για την τέλεση ποινικού αδικήματος¹¹⁰.

Το τεκμήριο αθωότητας δεσμεύει δικαστές, εισαγγελείς, κρατικά όργανα, δημόσιους λειτουργούς που λαμβάνουν μέρος στην ποινική διαδικασία αλλά και ιδιώτες που έχουν κατά τη διάρκεια της δίκης δικονομική ιδιότητα, όπως αυτή του πολιτικώς ενάγοντος. Όσο αφορά τρίτα πρόσωπα, ξένα προς τη διαδικασία της δίκης (όπως για παράδειγμα οι δημοσιογράφοι), κατ' άλλους η εγγύηση του τεκμηρίου αθωότητας δεν τριτενεργεί, καθώς δεν υφίσταται τέτοια ανάγκη, τη στιγμή που η προσωπικότητα του κατηγορουμένου προστατεύεται επαρκώς τόσο από το Σύνταγμα όσο και από τις διατάξεις του ΑΚ¹¹¹, ενώ κατ' άλλους αναπτύσσει τριτενέργεια, στο πλαίσιο του άρθρου 25 παρ. 1 του Συντάγματος¹¹².

Από την αναγνώριση του τεκμηρίου αθωότητας απορρέουν μια σειρά από δικονομικές και ουσιαστικές συνέπειες, οι σημαντικότερες των οποίων είναι:

- α. Ουδείς δύναται να υποχρεωθεί να αποδείξει την αθωότητά του.
- β. Η θεμελιώδης δικαιοσύνη αρχή *in dubio pro reo* (η αμφιβολία λειτουργεί υπέρ του κατηγορουμένου) και ο κανόνας κατανομής του βάρους αποδείξεως, σύμφωνα με τον οποίο ο κατηγορούμενος δεν έχει την υποχρέωση να αποδείξει την αθωότητά του (ο εκάστοτε κατηγορος φέρει το βάρος της απόδειξης της κατηγορίας).

¹⁰⁹ Έστω κι αν δεν προβλέπεται από την ελληνική νομοθεσία ποινική ευθύνη νομικών προσώπων, έχει δε διατυπωθεί ελληνική επιφύλαξη για την ποινική ευθύνη νομικών προσώπων στη Σύσταση R (88) 18 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης.

¹¹⁰ Βλ. Απόφαση Deweer κατά Βελγίου της 27-2-1980

¹¹¹ Βλ. Ιπποκράτη Μυλωνά, *Πτυχές του τεκμηρίου αθωότητας*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σελ. 93

¹¹² Σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 1 Σ. " Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως άτομου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιση και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν". Χαρακτηριστική είναι η υπ' αριθμ. 3242/1999 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης, αναφερόμενη σε δημοσιεύματα εφημερίδας, σχετικά με προκαταρκτική εξέταση που διενεργείτο σε βάρος δικαστικών λειτουργών, η οποία κατέστησε σαφές, ότι το τεκμήριο αθωότητας, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης, δεσμεύει όχι μόνο τα κρατικά όργανα αλλά και τους ιδιώτες.

γ. Η απαγόρευση επιβολής ποινής πριν από την οριστική καταδίκη (εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων που προβλέπονται στο άρθρο 5 της ΕΣΔΑ και επιτρέπουν την επιβολή μέτρων δικονομικού καταναγκασμού και συγκεκριμένα την προσωρινή κράτηση).

δ. Η αρχή του δικαιώματος της μη αυτοενοχοποίησης, που περιλαμβάνει και το δικαίωμα σιωπής.

ε. Το δικαίωμα άρνησης προσκόμισης επιβαρυντικών στοιχείων.

στ. Το αντικείμενο απόδειξης στην ποινική δίκη αποτελεί η ενοχή και όχι η αθωότητα του κατηγορουμένου, ο οποίος κηρύσσεται ένοχος μόνο εάν αποδειχθεί η ενοχή του και όχι αν δεν αποδειχθεί η αθωότητά του.

3.1.2 Η διάρκεια ισχύος του τεκμηρίου αθωότητας

Η εγγυητική λειτουργία του τεκμηρίου αθωότητας άρχεται την χρονική στιγμή εκείνη, κατά την οποία η διώκουσα αρχή αποδίδει σε κάποιο πρόσωπο την τέλεση συγκεκριμένου ποινικού αδικήματος¹¹³. Με την απόφαση *Allenet de Ribemont κατά Γαλλίας*¹¹⁴, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το τεκμήριο αθωότητας έχει ισχύ και προ της ποινικής δίωξης, κατά την σύλληψη και προσωρινή κράτηση προσώπου στο πλαίσιο έρευνας για αξιόποινη πράξη για την οποία τελικά διατυπώθηκε κατηγορία εναντίον του. Επομένως προϋπόθεση για την έναρξη λειτουργίας του τεκμηρίου αθωότητας, είναι να έχει αποδοθεί σε ένα πρόσωπο η ιδιότητα του κατηγορουμένου ή να υπάρχει πιθανότητα να αποδοθεί (και πριν δηλαδή την άσκηση της ποινικής δίωξης).

Στην απόφαση *Διαμαντίδης κατά Ελλάδος*¹¹⁵ το ΕΔΔΑ έκρινε ότι, κατά την πάγια νομολογία του¹¹⁶, δεν είναι υποχρεωτικό ο προσφεύγων να έχει την ιδιότητα του κατηγορουμένου στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας για να ισχύει το τεκμήριο αθωότητάς. Στην προκειμένη περίπτωση, ο προσφεύγων, ιατρός ειδικευμένος στην ομοιοπαθητική, μηνύθηκε από τους ανταγωνιστές του για απάτη, σε βάρος του δε,

¹¹³ Σύμφωνα με το άρθρο 72 ΚΠΔ "Την ιδιότητα του κατηγορουμένου την αποκτά εκείνος εναντίον του οποίου ο εισαγγελέας άσκησε ρητά την ποινική δίωξη και εκείνος στον οποίο σε οποιοδήποτε στάδιο της ανάκρισης αποδίδεται η αξιόποινη πράξη". Η διάταξη αυτή καλύπτει και τα πρόσωπα σε βάρος των οποίων διενεργείται προκαταρκτική εξέταση.

¹¹⁴ Βλ. υπ' αριθμ. 15175/1989, 10-2-1995 προσφυγή *Allenet de Ribemont κατά Γαλλίας*

¹¹⁵ Βλ. Απόφαση ΕΔΔΑ Διαμαντίδης κατά Ελλάδος (19-02-05), ΕΕυρΔ 2006, σελ. 572.

¹¹⁶ Βλ. Απόφαση Minelli κατά της Ελβετίας (25-03-83), *Daktaras* κατά της Λιθουανίας (17-01-01), *Y.B.* κ.λ.π. κατά της Τουρκίας (28-10-2004)

ξεκίνησαν ποινικές διώξεις, άλλες από τις οποίες είχαν καταλήξει σε απαλλακτικές-αθωωτικές κρίσεις, ενώ άλλες ήταν ακόμη εκκρεμείς. Ο προσφεύγων με την σειρά του μίλησε τους ανταγωνιστές του για συκοφαντική δυσφήμιση, το δε Συμβούλιο Εφετών που επιλήφθηκε της υπόθεσης όχι μόνο δεν ανέβαλε την διαδικασία εωσότου τελειώσει αμετάκλητα η ποινική διαδικασία σε βάρος του προσφεύγοντος, αλλά στο βούλευμα του κατέληξε ότι «οι δηλώσεις των κατηγορουμένων στο πλαίσιο της τηλεοπτικής εκπομπής, **ανταποκρίνονται προς την πραγματικότητα**, σκοπό δε είχαν να προστατεύσουν τη ζωή των συγγενών τους και όχι να θίξουν την τιμή του προσφεύγοντος». Ο Διαμαντίδης προσέφυγε στο ΕΔΔΑ, επικαλούμενος ότι το ποινικό δικαστήριο παραβίασε το τεκμήριο της αθωότητάς του.

Το ΕΔΔΑ επί της ενστάσεως της Ελληνικής Κυβέρνησης περί μη εφαρμογής του 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, αφού ο προσφεύγων στη δίκη της δυσφήμισης δεν είχε την ιδιότητα του κατηγορουμένου, κατέληξε ότι η εγγύηση του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ επεκτείνεται και στη διαδικασία που προηγείται της παραπομπής του κατηγορουμένου σε δίκη. Το στοιχείο της στενής σύνδεσης των δύο ποινικών δικών (για απάτη και για δυσφήμιση) και το ενδεχόμενο η περί ενοχής κρίση του Συμβουλίου Εφετών στη δίκη της δυσφήμισης να επηρεάσει την έκβαση της δίκης σε βάρος του προσφεύγοντος για απάτη, βάρυνε στην κρίση του ΕΔΔΑ, έτσι ώστε να επεκτείνει την εφαρμογή του τεκμηρίου και σε δίκη όπου ο προσφεύγων δεν ήταν κατηγορούμενος.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, το τεκμήριο αθωότητας ισχύει μέχρι τη νόμιμη απόδειξη¹¹⁷ της ενοχής του κατηγορουμένου, μέχρι δηλαδή ο δικαστής να σχηματίσει βέβαιη δικανική πεποίθηση ότι τα υποκειμενικά και αντικειμενικά στοιχεία ενός αδικήματος συντρέχουν στο πρόσωπο του κατηγορουμένου. Η εγγυητική λειτουργία του τεκμηρίου αθωότητας διατρέχει όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας (κίνηση ποινικής δίωξης, σύλληψη, προσωρινή κράτηση, αποφυλάκιση, παραπομπή στο ακροατήριο, ακροαματική διαδικασία), μέχρι την έκδοση της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης, ως τη χρονική στιγμή δηλαδή που ο κατηγορούμενος παύει πλέον να διατηρεί την ιδιότητα αυτή¹¹⁸.

Από το συνδυασμό των διατάξεων του 7ου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου και του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, προκύπτει ότι το τεκμήριο αθωότητας εκτείνεται όσο

¹¹⁷ Βλ. άρθρο 177 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας

¹¹⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 73 ΚΠΔ "Ο κατηγορούμενος διατηρεί την ιδιότητά του ωσότου εκδοθεί αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα ή αμετάκλητη καταδικαστική ή αθωωτική απόφαση και την αποκτά εκ νέου στις περιπτώσεις του άρθρου 57 παρ. 2"

διαρκεί η προθεσμία άσκησης ένδικων μέσων, αλλά και μετά από αυτήν, μέχρι την έκδοση της απόφασης του ανώτερου δικαστηρίου. Η ίδια η καθιέρωση του θεσμού των ένδικων μέσων όσο και οι ειδικότερες διατάξεις που ρυθμίζουν την άσκησή τους, συνδέονται στενά με την καθιέρωση του τεκμηρίου της αθωότητας. Με τα ένδικα μέσα δίνεται το δικαίωμα στον πρωτοδίκως καταδικασθέντα να αμφισβητήσει την ορθότητα της καταδίκης του, έτσι ώστε, παρά τη σημαντική τρώση που έχει υποστεί το τεκμήριο της αθωότητάς του (το οποίο σταδιακά αποδυναμώνεται όσο η ποινική διαδικασία προχωράει εις βάρος του), αυτός να τεκμαίρεται αθώος έως (και εφόσον) η καταδίκη του καταστεί αμετάκλητη¹¹⁹.

Τέλος, η εγγυητική λειτουργία του τεκμηρίου αθωότητας μπορεί να αναβιώσει, ακόμα και μετά την έκδοση αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης, στην περίπτωση που γίνει δεκτή η αίτηση του κατηγορουμένου για επανάληψη της διαδικασίας κατά τα άρθρα 525 επ. ΚΠΔ.

3.2 Το ζήτημα της δέσμευσης των διοικητικών οργάνων-δικαστηρίων από προηγούμενη αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου για την ίδια παράβαση

Το ζήτημα που ανακύπτει είναι αν οι διοικητικές αρχές και τα διοικητικά δικαστήρια, σε περίπτωση που προηγηθεί αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου για την ίδια παράβαση, δεσμεύονται από αυτήν, συνεπεία της ισχύος του τεκμηρίου αθωότητας. Αν, δηλαδή, το τεκμήριο αθωότητας εξακολουθεί να ισχύει και μετά την έκδοση της αμετάκλητης αθωωτικής απόφασης του ποινικού δικαστηρίου, δεσμεύοντας κάθε αρχή (διοικητικό όργανο ή δικαστήριο) που θα εξετάσει την ίδια υπόθεση στη συνέχεια, κατά τρόπο ώστε να μην μπορεί να αμφισβητηθεί ξανά το ζήτημα της αθωότητας του (για δεύτερη φορά) κατηγορουμένου.

Σύμφωνα με το *άρθρο 5 παρ. 2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας*, τα διοικητικά δικαστήρια δεσμεύονται μόνον από τις αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων ως προς την ενοχή του δράστη. Ερμηνεύοντας το ΣτΕ την διάταξη αυτή του ΚΔΔ, αποφάνθηκε ότι το διοικητικό δικαστήριο "*δεν δεσμεύεται από την τυχόν προηγηθείσα σχετική απόφαση ποινικού δικαστηρίου, εκτός εάν πρόκειται για αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση, αλλά υποχρεούται απλά να*

---

¹¹⁹ Βλ. σχετική απόφαση ΕΔΔΑ της 24.5.2011, Κώνστας κατά Ελλάδος

*την συνεκτιμήσει κατά τη διαμόρφωση της κρίσης του, τούτο δε δεν απαιτείται να εξαγγέλλεται ρητά, αλλά αρκεί να συνάγεται από το όλο περιεχόμενο της αποφάσεως του δικαστηρίου της ουσίας", καθώς και ότι "λόγω της αυτοτέλειας της διοικητικής από την ποινική διαδικασία, το δικαστήριο της ουσίας, κατά την διαπίστωση της συνδρομής του στοιχείου του δόλου στον φερόμενο ως υπαίτιο διαπράξεως τελωνειακής παραβάσεως λαθρεμπορίας, δεν είναι υποχρεωμένο να εκτιμήσει ειδικώς το γεγονός της μη άσκησης ποινικής δίωξης σε βάρος του"*¹²⁰. Σε αυτήν τη νομολογιακή τάση πάντως υπήρχε ισχυρή μειοψηφία, η οποία επικαλούμενη το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και τη νομολογία του ΕΔΔΑ στην υπόθεση υπ' αριθμ. 93/1996 Γαρυφάλλου Α.Ε.Β.Ε. κατά Ελλάδος της 24.9.1997, υποστήριξε ότι το διοικητικό δικαστήριο δεσμευόταν από την κρίση του ποινικού¹²¹.

Ο έλληνας νομοθέτης θεωρεί τις δύο διαδικασίες (ποινική και διοικητική) ανεξάρτητες, μη επιθυμώντας να δεσμεύσει το ένα δικαστήριο από την κρίση του άλλου. Δέσμευση υπάρχει μόνο ως προς την ενοχή του δράστη, σε περίπτωση προηγούμενης αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης ποινικού δικαστηρίου. Ομοίως λειτουργεί και επί των κυρώσεων που επιβάλλονται από όργανα της Διοικήσεως, αφού τα τελευταία δε δεσμεύονται από τυχόν προηγούμενη αθωωτική-απαλλακτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου για την ίδια παράβαση, αλλά μπορούν να επιβάλλουν στον διωκόμενο κατά την ελεύθερη κρίση τους την προβλεπόμενη από το νόμο διοικητική κύρωση (έστω κι αν αυτός έχει αθωωθεί ποινικά).

Συνελόντι ειπείν, ένα πρόσωπο διωκόμενο ποινικά και διοικητικά, είναι δυνατόν να αθωωθεί μεν από το ποινικό δικαστήριο, πλην όμως να "καταδικαστεί" κατά την διοικητική διαδικασία για την ίδια πράξη ή παράλειψη. Η θέση όμως αυτή της ελληνικής νομοθεσίας και νομολογίας, θέτει ζητήματα συμβατότητας με την ΕΣΔΑ, και συγκεκριμένα με το άρθρο 6 παρ. 2 αυτής, όπου κατοχυρώνεται η εγγυητική λειτουργία του τεκμηρίου αθωότητας. Και τούτο διότι, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, η εκ μέρους των διοικητικών αρχών διατύπωση αμφιβολιών ως προς την αθωότητα κάποιου, ο οποίος έχει αθωωθεί από το ποινικό δικαστήριο, ουδόλως είναι συμβατή με το εν λόγω τεκμήριο.

---

¹²⁰ Βλ. ΣτΕ 3611/2003, ΣτΕ Ολ 990/2004, ΣτΕ 695,1734,2447/2009, ΣτΕ 1522/2010 (που αφορούν υποθέσεις λαθρεμπορίας) καθώς και ΣτΕ 2168/2003, ΣτΕ 1806/2006, ΣτΕ 3005/2007, ΣτΕ 1713/2008, ΣτΕ 1900,1924,2026/2009.

¹²¹ Βλ. ΟλΣτΕ 990/2004 σε ΔΔίκη, 2005, σελ. 144

3.2.1 Η απόφαση «Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος»: Διεύρυνση της εγγυητικής εμβέλειας του τεκμηρίου αθωότητας

3.2.1.1 Πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος

Ο προσφεύγων είχε καταθέσει αίτηση στον Οργανισμό Εργατικής Κατοικίας ζητώντας να του χορηγηθεί κατοικία. Οι γενικές προϋποθέσεις για την χορήγηση κατοικίας από τον ΟΕΚ, σύμφωνα με το άρθρο 3 της ΥΑ 307/1971, είναι α) να μην έχει ο αιτών ή τα προστατευόμενα μέλη της οικογένειάς του ιδιόκτητη οικία ή άλλα περιουσιακά στοιχεία ικανά, κατά την αιτιολογημένη κρίση του Διοικητικού Συμβουλίου του Οργανισμού, να εξασφαλίσουν τη στέγασή του, και β) να μην έχει λάβει ο ίδιος ή τα προστατευόμενα μέλη της οικογένειάς του άλλη στεγαστική συνδρομή (δάνειο-κατοικία) από τον Οργανισμό ή από άλλο στεγαστικό φορέα. Από τα δικαιολογητικά που ο προσφεύγων επισύναψε στην αίτησή του, περιγραφόταν η ακίνητή του περιουσία κατά τρόπο που δικαιολογούσε τη χορήγηση σε αυτόν κατοικίας, η οποία τελικά και του δόθηκε.

Μετά από καταγγελία τρίτου, ο ΟΕΚ προέβη σε νέο έλεγχο της αίτησης του προσφεύγοντος και των δικαιολογητικών που εκείνος προσκόμισε. Από τον έλεγχο όμως αυτόν, προέκυψε ότι είχε στην κυριότητά του ένα οικοδόμημα χτισμένο στην περιοχή. Κατόπιν αυτού, ο ΟΕΚ ανακάλεσε την διοικητική πράξη χορήγησης της κατοικίας και υπέβαλε μήνυση προς τον αρμόδιο Εισαγγελέα, ο οποίος άσκησε δίωξη εναντίον του για απάτη και ψευδή δήλωση.

Κατά την ποινική δίκη, το Πλημμελειοδικείο Ναυπλίου καταδίκασε σε πρώτο βαθμό τον Σταυρόπουλο, ο οποίος άσκησε έφεση. Το δευτεροβάθμιο ποινικό δικαστήριο τον αθώωσε από όλες τις κατηγορίες, θεωρώντας ότι υπάρχουν αμφιβολίες ως προς την ενοχή του για τις πράξεις για τις οποίες κατηγορήθηκε, η δε αθωωτική αυτή απόφαση κατέστη αμετάκλητη.

Μετά την ανάκληση της διοικητικής πράξης χορήγησης της κατοικίας από τον ΟΕΚ, ο Σταυρόπουλος κατέθεσε προσφυγή κατά της ανάκλησης αυτής ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών. Το τελευταίο, επικύρωσε την πράξη του ΟΕΚ, απορρίπτοντας την προσφυγή, θεωρώντας ότι ο προσφεύγων είχε παραλείψει να συμπεριλάβει στη δήλωση των περιουσιακών του στοιχείων για την χορήγηση της κατοικίας, το οικοδόμημα του οποίου ήταν κύριος και ότι δεν είχε αποδείξει ότι η παράλειψή του αυτή δεν ήταν σκόπιμη. Κατά της απόφασης αυτής του πρωτοβάθμιου

διοικητικού δικαστηρίου, ο προσφεύγων άσκησε έφεση, καταθέτοντας υπόμνημα στο οποίο επικαλούνταν την αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου και υποστήριζε ότι η αθώωσή του αποτελούσε απόδειξη ότι η παράλειψή του δεν ήταν δόλια. Το Διοικητικό Εφετείο όμως επικύρωσε την απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, καθώς έκρινε ότι δεν δεσμεύεται από την απόφαση του ποινικού δικαστηρίου.

Στη συνέχεια ο προσφεύγων άσκησε αίτηση αναίρεσης ενώπιον του ΣτΕ, η οποία έγινε δεκτή, καθώς το Ανώτατο Ακυρωτικό θεώρησε ότι το Διοικητικό Εφετείο δεν έλαβε καθόλου υπόψη την απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, ως όφειλε. Η υπόθεση έτσι αναπέμφθηκε στο Διοικητικό Εφετείο, το οποίο όμως απέρριψε εκ νέου το αίτημα του προσφεύγοντος για ακύρωση της ανακλητικής διοικητικής πράξης του ΟΕΚ, καθώς έκρινε ότι αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου στηρίχθηκε, όχι στην αποδεδειγμένη έλλειψη δόλου, αλλά στις αμφιβολίες ως προς το δόλο του προσφεύγοντος (επειδή δηλαδή δεν διαπιστώθηκε μετά πάσης βεβαιότητας η ενοχή του).

Κατόπιν νέας αίτησης αναίρεσης του προσφεύγοντος κατά της δεύτερης απόφασης του Διοικητικού Εφετείου, εκδόθηκε η υπ' αριθμ. 1300/2004 απόφαση του ΣτΕ, η οποία απέρριπτε την αίτηση αναίρεσης, επειδή αυτός *"είχε αθωωθεί για το λόγο ότι υπήρχαν αμφιβολίες ως προς την ενοχή του και όχι επειδή διαπιστώθηκε μη συνδρομή των στοιχείων που συγκροτούν τα εν λόγω αδικήματα ή λόγω έλλειψης δόλου"*.

Ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι, υπό το φως του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, ο τρόπος με τον οποίο τα διοικητικά δικαστήρια ερμήνευσαν την αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, δημιούργούσε αμφιβολίες ως προς την προηγούμενη αθώωσή του από τις κατηγορίες της απάτης και της ψευδούς δηλώσεως¹²².

3.2.1.2 Η από 27.09.2007 απόφαση του ΕΔΔΑ¹²³

Το ΕΔΔΑ καταρχήν επαναβεβαίωσε ότι το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, δεν περιορίζεται μόνο στις περιπτώσεις που ο προσφεύγων έχει την ιδιότητα του κατηγορουμένου στο πλαίσιο μιας ποινικής δίκης. Για την εφαρμογή του

¹²² Σημειωτέον ότι η διαδικασία ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων στην υπόθεση Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος δεν αφορούσε κάποια διοικητική κύρωση, αλλά είχε ως αντικείμενο την ανάκληση μιας διοικητικής πράξης: αυτή της παροχής εργατικής κατοικίας, καθώς ο τελευταίος δεν πληρούσε εν τέλει τις απαιτούμενες από την οικεία νομοθεσία προϋποθέσεις.

¹²³ Βλ. Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος, αρ. 35522/2004, 27-9-2007

άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, αρκεί η εξέλιξη μιας απόφασης από μια παρόμοια διαδικασία να αφορά την ίδια πράξη του ίδιου προσώπου¹²⁴, γεγονός που σημαίνει ότι το τεκμήριο αθωότητας εφαρμόζεται και στις διαδικασίες εκείνες που ακολουθούν την οριστική απαλλαγή του κατηγορουμένου¹²⁵. Άλλωστε, είχε ήδη κριθεί από το ΕΔΔΑ, ότι δικαστικές αποφάσεις ή δηλώσεις δημοσίων αρχών που περιέχουν διαπιστώσεις περί της ενοχής προσώπου, παραβλέποντας ηθελημένα την προγενέστερη αθώωσή του, μπορούν να δημιουργήσουν πρόβλημα υπό το πρίσμα του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ¹²⁶.

Το ΕΔΔΑ εξέτασε ιδιαίτερα αν η διαδικασία ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων (για την ακύρωση της ανάκλησης της διοικητικής πράξης χορήγησης της κατοικίας), συνδεόταν με την ποινική διαδικασία που είχε προηγηθεί¹²⁷. Συγκεκριμένα, διαπίστωσε ότι τόσο η διαδικασία ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων όσο και η διαδικασία ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων, αφορούσαν τις ίδιες πράξεις και την ίδια συμπεριφορά (δηλαδή την παράλειψη από μέρους του προσφεύγοντα να δηλώσει επακριβώς τα περιουσιακά του στοιχεία). Το ότι οι δύο διαδικασίες (διοικητική και ποινική) σχετίζονταν άμεσα μεταξύ τους, αποδεικνυόταν περίτρανα από το γεγονός ότι το ΣτΕ ακύρωσε την υπ' αριθμ. 397/1993 απόφαση του Διοικητικού Εφετείου και παρέπεμψε πίσω την υπόθεση στο τελευταίο, προκειμένου να λάβει αυτό υπόψη του τη λύση που υιοθέτησε το ποινικό δικαστήριο. Ως εκ τούτου, το ΕΔΔΑ θεώρησε ότι η σχετική με την ανάκληση της παροχής εργατικής εστίας διαδικασία, ήταν κατά τέτοιο τρόπο συνδεδεμένη με την ποινική διαδικασία, ώστε να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ και άρα να τίθεται ζήτημα εφαρμογής του τεκμηρίου αθωότητας.

Το ΕΔΔΑ επεσήμανε ότι δεν καλείται να εξετάσει το κατά πόσον τα διοικητικά δικαστήρια δεσμεύονται από την απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, αφού δεν έχει ως έργο την υποκατάσταση των εσωτερικών δικαστηρίων. Το ζήτημα που ετίθετο και το οποίο εξέτασε το ΕΔΔΑ ήταν, **αν με τον τρόπο που ενήργησαν και τις λεκτικές εκφράσεις που χρησιμοποίησαν στις αποφάσεις τους, τα διοικητικά δικαστήρια άφησαν να δημιουργηθούν υποψίες σχετικά με την αθωότητα του προσφεύγοντα.**

---

¹²⁴ Βλ. Mutandis mutandis την απόφαση Διαμαντίδης κατά Ελλάδος, αρ. 71563, παρ. 34-35, 19-5-2005

¹²⁵ Βλ. μεταξύ άλλων τις αποφάσεις Rushiti κατά Αυστρίας, αρ. 28389/95, 21-3-2000 και Lamanna κατά Αυστρίας, αρ. 28923/95, 10-7-2001

¹²⁶ Βλ. Leutscher κατά Κάτω Χωρών, απόφαση της 26ης Μαρ 1996 και Del Latte κατά Κάτω Χωρών αρ. 44760/98, παρ. 30, 9-11-2004

¹²⁷ Βλ. Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος, αρ. 35522/2004, 27-9-2007, παρ. 30

Στη συνέχεια του σκεπτικού του¹²⁸, το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι η εγγυητική λειτουργία του τεκμηρίου αθωότητας παραβιάζεται, όταν μια δικαστική απόφαση (που εκδίδεται στο πλαίσιο δίκης που δεν έχει ως αντικείμενο την διερεύνηση της ενοχής του κατηγορουμένου) αφήνει να υπονοηθεί ότι ένα πρόσωπο είναι ένοχο, ενώ η ενοχή του δεν έχει προηγουμένως αποδειχθεί δικαστικά (στο πλαίσιο της οικείας ποινικής δίκης)¹²⁹. Πολλώ δε μάλλον, όταν αφήνονται από διοικητικά όργανα ή δικαστήρια υπόνοιες περί ενοχής ενός προσώπου, το οποίο όμως έχει απαλλαγεί οριστικά, με απόφαση ποινικού δικαστηρίου, έστω και λόγω αμφιβολιών ως προς την ενοχή του (όχι λόγω έλλειψης δόλου ή λόγω ανυπαρξίας των πραγματικών περιστατικών)¹³⁰. Και τούτο διότι, η εγγύηση του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ εφαρμόζεται και στις μεταγενέστερες της οριστικής απαλλαγής του κατηγορουμένου διαδικασίες. Σε κάθε περίπτωση **η έκφραση υπονοιών περί μη αθωότητας ενός κατηγορουμένου είναι απαράδεκτη μετά την οριστική απαλλαγή του**¹³¹.

Ειδικότερα, το ΕΔΔΑ θεώρησε¹³² ότι σύμφωνα με την αρχή *in dubio pro reo*, που αποτελεί ειδικότερη έκφανση της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας, δεν πρέπει να υφίσταται καμία ποιοτική διαφορά μεταξύ μιας απαλλαγής ελλείψει αποδείξεων και μιας απαλλαγής απορρέουσας από μια άνευ αμφιβολιών διαπίστωση της αθωότητας ενός προσώπου. Με άλλα λόγια, οι αθωωτικές αποφάσεις δεν πρέπει να διαφοροποιούνται ανάλογα με τους λόγους απαλλαγής που κάθε φορά λαμβάνονται υπόψη στην ποινική δίκη. Αντίθετα, στο πλαίσιο του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, το διατακτικό μιας αθωωτικής απόφασης οφείλει να γίνεται σεβαστό από κάθε άλλη αρχή, η οποία αποφαινεται άμεσα ή έμμεσα επί της ευθύνης του ενδιαφερομένου. Κατόπιν των ανωτέρω, διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, καθώς έκρινε ότι το σκεπτικό του ΣτΕ και του Διοικητικού Εφετείου επί της αιτήσεως Σταυρόπουλου, ήταν ασυμβίβαστο με την αρχή του σεβασμού του τεκμηρίου αθωότητας¹³³.

Συγκεκριλώνοντας, με την απόφασή του στην υπόθεση *Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος*, το ΕΔΔΑ διεύρυνε το κανονιστικό περιεχόμενο και τα όρια ισχύος του τεκμηρίου αθωότητας. Συγκεκριμένα, έκρινε, ότι το τεκμήριο αθωότητας δεν περιορίζεται μόνο μέσα στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, αλλά επεκτείνεται και μετά τη λήξη της τελευταίας, καλύπτοντας κάθε άλλη διαδικασία (διοικητική ή

¹²⁸ Βλ. Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος, αρ. 35522/2004, 27-9-2007, παρ. 35-38

¹²⁹ Βλ. μεταξύ άλλων Lavents κατά Λετονίας, αρ. 58442/00, παρ. 125-126, 28-11-2002

¹³⁰ Βλ. Rushiti κατά Αυστρίας, αρ. 28389/95, 21-3-2000, παρ. 31

¹³¹ Βλ. Sekanina κατά Αυστρίας, απόφαση της 25-8-1993, παρ. 30

¹³² Βλ. Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος, αρ. 35522/2004, 27-9-2007, παρ. 39

¹³³ Βλ. Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος, αρ. 35522/2004, 27-9-2007, παρ. 40-41

δικαστική), εφόσον αυτή συνδέεται με τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία κρίθηκαν με την απόφαση του ποινικού δικαστηρίου. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου προέβη έτσι σε μια **"επεκτατική ερμηνεία"** του τεκμηρίου αθωότητας, θεωρώντας ότι **η εγγυητική του λειτουργία επεκτείνεται και μετά την αμετάκλητη αθώωσή του κατηγορουμένου από το ποινικό δικαστήριο, μια αθώωση που δε μπορεί να αμφισβητηθεί πλέον από κανέναν, ιδιαίτερα μάλιστα από μια κρατική αρχή.**

Μολονότι το ΕΔΔΑ δεν το εξήγγειλε ευθέως, κατέστη από την απόφασή του σαφές, ότι η διάταξη του άρθρου 5 παρ. 2 του ΚΔΔ, στο βαθμό που απαιτεί να λαμβάνονται υπόψη μόνο οι καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων, ενώ επιτρέπει στα διοικητικά δικαστήρια να διατυπώνουν αμφιβολίες ως προς τις αθωωτικές αποφάσεις (και κατ' επέκταση να αποφασίζουν διαφορετικά), αντίκειται στο άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ¹³⁴.

3.2.2 Η επίδραση της απόφασης "Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος" στη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων

3.2.2.1 Επισκόπηση της νομολογίας των Διοικητικών Εφετείων

Με την υπ' αριθμ. 1313/2008 απόφασή του¹³⁵, το Διοικητικό Εφετείο Πειραιά αποφάνθηκε σχετικά με μια υπόθεση λαθρεμπορίας καυσίμων. Συγκεκριμένα, η Διευθύντρια του Τελωνείου Θήβας είχε επιβάλει πολλαπλά τέλη και διαφυγόντες δασμούς και φόρους για παράβαση, για την οποία όμως είχε κηρυχθεί αθώος ο κατηγορούμενος, δυνάμει της υπ' αριθμ. 2871/2002 απόφασης Εφετείου Αθηνών, καθώς δεν αποδείχθηκε ότι οι ποσότητες πετρελαίου που φέρεται ότι διακίνησε εισήχθησαν στη χώρα με μη νόμιμο τρόπο.

Το Διοικητικό Εφετείο Πειραιά εν προκειμένω, εφαρμόζοντας το άρθρο 6 παρ. 2 ΕΣΔΑ, όπως αυτό ερμηνεύτηκε από το ΕΔΔΑ στην υπόθεση Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος, θεώρησε, αντίθετα με όσα υπαγόρευε το άρθρο 5 παρ. 2 ΚΔΔ και η μέχρι τότε διαμορφωθείσα νομολογία του ΣτΕ, ότι δεσμεύεται από την τελεσίδικη αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου. Ως εκ τούτου, έκρινε μη νόμιμη την διοικητική

---

¹³⁴ Βλ. Στέργιου Κοφίνη, *Διοικητικές κυρώσεις-Σχέση διοικητικής και ποινικής δίκης με αφορμή τη ΣτΕ 3182/2010 τμ. Β'*, στο <http://www.constitutionalism.gr/site/1823-dioikitikes-kyrwsis-shesi-dioikitikis-kai-poiniki>

¹³⁵ Βλ. Αρμ 2009, σελ. 119

πράξη με την οποία επιβλήθηκαν σε βάρος του εκκαλούντος πολλαπλά τέλη, με την αιτιολογία ότι η απόδοση σε αυτόν της τέλεσης της επίμαχης λαθρεμπορίας, δεν είναι συμβατή με το τεκμήριο της αθωότητάς του, μετά την τελεσίδικη αθώωσή του από το ποινικό δικαστήριο.

Ανάλογη στάση τήρησε και το Διοικητικό Εφετείο Τρίπολης, με την με αριθμ. 7/2009¹³⁶ απόφασή του, που αφορούσε και αυτή υπόθεση λαθρεμπορίας. Εν προκειμένω, ο προσφεύγων είχε κατηγορηθεί ότι προέβη στην αντικατάσταση του εμπρόσθιου τμήματος του αυτοκινήτου με άλλο του ίδιου τύπου και στον εντοχισμό αριθμού πλαισίου του παλαιού στο νέο αυτοκίνητο που κατασκευάστηκε. Σε βάρος του, επιβλήθηκε πολλαπλό τέλος από την αρμόδια τελωνειακή αρχή, κατά του οποίου ο ενδιαφερόμενος προσέφυγε, ισχυριζόμενος ότι προέβη στην αντικατάσταση του εμπρόσθιου μέρους του αυτοκινήτου του μετά από σύγκρουση του αυτοκινήτου του με άλλο αυτοκίνητο, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή του, καθώς και ότι η αντικατάσταση έγινε με μεταχειρισμένο τμήμα αυτοκινήτου που είχε αγοράσει από εισαγωγέα μεταχειρισμένων ανταλλακτικών. Ο διωκόμενος, αφού αθώωθηκε από το ποινικό δικαστήριο λόγω έλλειψης δόλου, προσέφυγε στο Διοικητικό Εφετείο για την ακύρωση του πολλαπλού τέλους.

Το ΔιοικΕφΤρ δικαίωσε τον προσφεύγοντα, κάνοντας ρητή αναφορά στο άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ και μνημονεύοντας τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, ως προς την έννοια και την έκταση της εφαρμογής της διάταξης. Σύμφωνα με το σκεπτικό του Δικαστηρίου, *"το πεδίο εφαρμογής της καταλαμβάνει τις δικαστικές διαφορές, που έπονται της τελεσίδικης αθώωσης του κατηγορουμένου, όταν τόσο η διαδικασία ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων όσο και αυτή των ποινικών δικαστηρίων αφορούν στα ίδια πραγματικά περιστατικά και στην ίδια συμπεριφορά τούτου, που αποτελούν το κεντρικό στοιχείο κατά την εξέταση της υπόθεσης από τα διοικητικά δικαστήρια. Συνεπώς, στις περιπτώσεις αυτές, όταν ένας κατηγορούμενος αθώνεται από τα ποινικά δικαστήρια, με τελεσίδικη απόφαση, ακόμα και λόγω αμφιβολιών, τα διοικητικά δικαστήρια δεν επιτρέπεται να δημιουργήσουν το αίσθημα ότι είναι ένοχος (ενώ η ενοχή δεν αποδείχθηκε προηγουμένως νόμιμα), διότι έτσι παραβιάζεται η εγγύηση του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, με την οποία θεμελιώνεται το τεκμήριο της αθωότητας (βλ. την από 27.9.2007 απόφαση στην υπόθεση Βασ. Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος)".*

---

¹³⁶ Βλ. ΘΠΔΔ 6/2009, σελ.752 επ.

Με αυτό το σκεπτικό, το ΔιοικΕφΤρ, δεν εφάρμοσε τη διάταξη του άρθρου 97 παρ. 8 του ΤΚ¹³⁷, ούτε ακολούθησε την αντίθετη νομολογία του ΣτΕ, βάσει της οποίας, η διοικητική διαδικασία είναι αυτοτελής και διακεκριμένη έναντι της αντίστοιχης ποινικής¹³⁸, καθώς και ότι οι αθωωτικές αποφάσεις δεν δεσμεύουν τα διοικητικά δικαστήρια αλλά απλώς συνεκτιμώνται κατά την έκδοση της αποφάσεώς τους¹³⁹, εκτιμώντας ότι οι διατάξεις της ΕΣΔΑ υπερισχύουν των διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας βάσει του άρθρου 28 παρ. 1 του Συντάγματος.

3.2.2.2 Επισκόπηση της νομολογίας του ΣτΕ

Μετά την έκδοση της απόφασης Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος, η νομολογία του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου της χώρας εμφανίζεται διχασμένη ως προς την υιοθέτηση ή μη της σχετικής νομολογίας.

Τα Γ' και Δ' Τμήματα του ΣτΕ, τα οποία εκδικάζουν υποθέσεις πειθαρχικών ποινών δημοσίων υπαλλήλων καθώς και υποθέσεις απέλασης αλλοδαπών, δέχτηκαν και υιοθέτησαν τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ περί του τεκμηρίου αθωότητας. Παρά τις κείμενες διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα και της γενικής αρχής περί της ανεξαρτησίας της πειθαρχικής διαδικασίας από την ποινική ή άλλη δίκη (σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 114 του ΥΚ, "*η πειθαρχική διαδικασία είναι ανεξάρτητη από την ποινική ή άλλη δίκη*"), τα εν λόγω Τμήματα, εξέδωσαν αποφάσεις στηριζόμενα στη νομολογία του ΕΔΔΑ επί του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ.

Ειδικότερα, τα Γ' και Δ' Τμήματα του ΣτΕ, άφησαν ανεφάρμοστες τις σχετικές διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα και συγκεκριμένα τα άρθρα 114 και 143, καθώς έκριναν ότι αυτά αποκλίνουν από το πλαίσιο εγγυητικής λειτουργίας του τεκμηρίου αθωότητας, όπως διαμορφώθηκε από τη νομολογία του ΕΔΔΑ (ιδίως από την υπόθεση Σταυρόπουλος και εξής). Οι σημαντικότερες αποκλίσεις των διατάξεων του ΥΚ από τη νομολογία του ΕΔΔΑ συνίστανται:

---

¹³⁷ "Ουδεμίαν επιρροήν εξασκεί επί των αποφάσεων των Δικαστηρίων η αθωωτική ή καταλογιστική απόφαση των Διοικητικών Δικαστηρίων και Επιτροπών ουδέ τανάπαλιν", όσο και τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, ότι "*τα δικαστήρια δεσμεύονται, επίσης, από τις αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων, οι οποίες, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, ισχύουν, έναντι όλων, καθώς και από τις αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων, ως προς την ενοχή του δράστη*".

¹³⁸ όπως είχε εκφραστεί με τις αποφάσεις ΣτΕ 54/2008, 362/2007 και 597/2007

¹³⁹ όπως είχε εκφραστεί με τις αποφάσεις ΣτΕ 3587/2004 και ΣτΕ 446/2003

ι. στη δέσμευση του πειθαρχικού οργάνου από την αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, περιοριζόμενης όμως της δέσμευσης αυτής, στην κρίση περί της τέλεσης ή μη των πραγματικών περιστατικών (χωρίς δηλαδή να περιλαμβάνει και την κρίση περί της υποκειμενικής διάθεσης του δράστη),

ιι. σε περίπτωση που την καταδικαστική πειθαρχική απόφαση ακολούθησε αθωωτική ποινική και στη συνέχεια η πειθαρχική διαδικασία επαναλήφθηκε κατόπιν αιτήσεως του υπαλλήλου, τότε το πειθαρχικό συμβούλιο δεν είναι απλώς υποχρεωμένο να τον απαλλάξει και να άρει την ποινή που επιβλήθηκε αρχικά, αλλά έχει την διακριτική ευχέρεια είτε να την άρει είτε να επιβάλει ελαφρύτερη ποινή.

Επί παραδείγματι, με την υπ' αριθμ. 1251/2008 απόφασή του¹⁴⁰, το Γ' Τμήμα του ΣτΕ έκρινε υπόθεση, κατά την οποία υπάλληλος, στον οποίο είχε επιβληθεί η πειθαρχική ποινή του υποβιβασμού (για το αδίκημα της χαρακτηριστικά αναξιοπρεπούς διαγωγής), ζητούσε να επαναληφθεί η πειθαρχική διαδικασία, επειδή σε χρόνο μεταγενέστερο, αθώωθηκε (λόγω αμφιβολιών) από το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο για την ίδια συμπεριφορά. Το Ανώτατο Ακυρωτικό, επικαλούμενο ρητά την νομολογία Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος, αναγνώρισε την άμεση σύνδεση ποινικής και πειθαρχικής διαδικασίας (καθώς τα πραγματικά περιστατικά ήταν κοινά) και αποφάνθηκε ότι **η αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου δεσμεύει απόλυτα το πειθαρχικό όργανο, το οποίο δεν έχει άλλη επιλογή από το να απαλλάξει τον πειθαρχικά διωκόμενο**, ακόμα και στην περίπτωση που η αθώωση έρχεται ως αποτέλεσμα των αμφιβολιών ως προς την ενοχή του.

Στην εν λόγω υπόθεση, το ΣτΕ προέβη σε μια *σύμφωνη με τη νομολογία του ΕΑΔΑ* ερμηνεία των άρθρων 114 και 143 του ΥΚ, σχετικά με την έννοια και το εύρος ισχύος του τεκμηρίου αθωότητας, μη λαμβάνοντας υπόψη τους περιορισμούς που διατυπώνονται στις εν λόγω διατάξεις του ΥΚ. Ειδικότερα, αποφάνθηκε ότι:

ι. Τα πειθαρχικά όργανα δεσμεύονται από τις αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων και ως προς την αξιολόγηση της υποκειμενικής διάθεσης του φερομένου ως δράστη (και όχι μόνο από τη διαπίστωση για την ύπαρξη ή ανυπαρξία των πραγματικών περιστατικών που στοιχειοθετούν την αντικειμενική υπόσταση τόσο του ποινικού όσο και του πειθαρχικού αδικήματος, όπως ορίζει στην παρ. 3 το άρθρο 114 του ΥΚ).

---

¹⁴⁰ Βλ. ΣτΕ 1251/2008, Τμήμα Γ' σε ηλεκτρονική βάση δεδομένων ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

ii. Σε περίπτωση επανάληψης της δίκης μετά από αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου, το πειθαρχικό όργανο υποχρεούται να απαλλάξει τον διωκόμενο από οποιαδήποτε ποινή του έχει επιβληθεί (και όχι να επιβάλλει ποινή ελαφρύτερη ή να τον απαλλάξει όπως ορίζει το άρθρο 143 ΥΚ).

Στο ίδιο πλαίσιο κινήθηκε το **Δ' Τμήμα του ΣτΕ** με την 2072/2008 απόφασή του¹⁴¹, κρίνοντας έφεση αλλοδαπού για την εξαφάνιση της απόφασης Διοικητικού Πρωτοδικείου. Με την εφεσιβαλλόμενη, είχε απορριφθεί η αίτηση ακύρωσης του αλλοδαπού κατά της απορριπτικής πράξης του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας επί προσφυγής του κατά πράξης απέλασης και ανάκλησης της άδειας προσωρινής παραμονής του στη χώρα. Οι εν λόγω πράξεις του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας είχαν εκδοθεί με αφορμή την σύλληψη του αλλοδαπού για κλοπή, κατ' εφαρμογή των άρθρων 43 και 44 του Νόμου 2910/2001. Το Τριμελές Πλημμελειοδικείο όμως, έκρινε τον κατηγορούμενο αθώο λόγω αμφιβολιών, ως προς την τέλεση της πράξης της κλοπής. Κατόπιν αυτού, το ΣτΕ, κρίνοντας υπό το φως της νομολογίας του ΕΔΔΑ επί του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, έκανε δεκτή την έφεση του αλλοδαπού και ακύρωσε τις σχετικές πράξεις του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας. Σύμφωνα με το σκεπτικό της αποφάσεως, **εφόσον μετά την πρωτόδικη κρίση του διοικητικού δικαστηρίου, ακολουθήσει αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου για την ίδια υπόθεση, τότε το διοικητικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται εκ νέου, δεσμεύεται από την ποινική αθώωση, ένεκα της εγγυητικής λειτουργίας του τεκμηρίου αθωότητας, η οποία εξακολουθεί και μετά το πέρας της ποινικής διαδικασίας.**

Από τις ανωτέρω αποφάσεις του Ανώτατου Ακυρωτικού, προκύπτει ότι τα Γ' και Δ' Τμήματα του ΣτΕ αποδέχθηκαν πλήρως τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ επί του τεκμηρίου αθωότητας (όπως διαμορφώθηκε μετά την απόφαση Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος), κάνοντας μάλιστα στο σκεπτικό τους ρητή αναφορά στην εν λόγω απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Ειδικότερα, σεβόμενα την επεκτατική λειτουργία του τεκμηρίου αθωότητας, αποφάνθηκαν ότι τα διοικητικά δικαστήρια δεσμεύονται από τις αθωωτικές αποφάσεις των ποινικών, όταν καλούνται να εξετάσουν τα ίδια πραγματικά περιστατικά. Με τον τρόπο αυτό, ανατράπηκε μια πάγια νομολογία του ΣτΕ, σύμφωνα με την οποία, επί ελέγχου της νομιμότητας διοικητικών κυρώσεων, το Δικαστήριο δεν

---

¹⁴¹ Βλ. ΣτΕ 2072, Τμήμα Δ' σε ηλεκτρονική βάση δεδομένων ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

δεσμευόταν από αθωωτικές αποφάσεις ποινικών δικαστηρίων, αν και ήταν υποχρεωμένο να τις συνεκτιμήσει κατά την κρίση του, ως προς τη νομιμότητά τους¹⁴².

Το Β' Τμήμα του ΣτΕ αντίθετα, το οποίο ασχολείται με υποθέσεις φορολογικών και τελωνειακών παραβάσεων, κράτησε αποστάσεις από τη νομολογία του ΕΔΔΑ ως προς το τεκμήριο αθωότητας, εξακολουθώντας στις κρίσεις του να θεωρεί τη διαδικασία ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων πλήρως ανεξάρτητη σε σχέση με την αντίστοιχη ποινική. Βασιζόμενο στις διατάξεις των άρθρων 97 παρ. 8 του Ν.1165/1918, το οποίο ορίζει ότι *"ουδεμίαν επιρροήν εξασκεί επί των αποφάσεων των Δικαστηρίων η αθωωτική ή καταλογιστική απόφασις των Διοικητικών Δικαστηρίων ουδέ τανάπαλιν"*, καθώς και στο άρθρο 5 παρ. 2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, κατέληξε στην κρίση ότι *"η διαδικασία διοικητικής βεβαίωσης της τελωνειακής παράβασης, που κατατείνει στην επιβολή πολλαπλού τέλους, είναι αυτοτελής και διακεκριμένη σε σχέση με την αντίστοιχη ποινική διαδικασία, υπό την έννοια ότι το διοικητικό δικαστήριο, όταν αποφαινεται επί της διοικητικής παραβάσεως, δεν δεσμεύεται από την τυχόν προηγηθείσα αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, υποχρεούται όμως να εκτιμήσει αυτήν κατά τη διαμόρφωση της κρίσης του, χωρίς να απαιτείται αυτό να εξαγγέλλεται ρητώς, αρκεί να συνάγεται από το όλο περιεχόμενο της αποφάσεως του δικαστηρίου της ουσίας"*¹⁴³.

Για το Β' Τμήμα του ΣτΕ, η διαδικασία ενώπιον του διοικητικού δικαστηρίου είναι ανεξάρτητη από την αντίστοιχη ενώπιον του ποινικού. Κατά συνέπεια, το διοικητικό δικαστήριο μπορεί να κρίνει την υπόθεση εξ αρχής, εξετάζοντας τόσο την τέλεση ή μη των παραβατικών πράξεων από το δράστη όσο και την υποκειμενική του διάθεση. Σύμφωνα με τη νομολογιακή αυτή παραδοχή, δεν τίθεται ζήτημα παραβίασης του τεκμηρίου αθωότητας από κρίση διοικητικού δικαστηρίου, το οποίο είτε αφήνει υπόνοιες περί της ενοχής του διοικουμένου είτε, ακόμα περισσότερο, οδηγείται στην κρίση ότι αυτός εν τέλει τέλεσε τις πράξεις αυτές με δόλο. Στις αποφάσεις μάλιστα αυτές του Β' Τμήματος, απουσιάζει οιαδήποτε μνεία στην απόφαση Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος ή στο άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ.

---

¹⁴² Βλ. Σταυρούλας Κτιστάκη, *Η εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου από το Συμβούλιο της Επικρατείας*, Εκδ. Αντώνη Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2009, σελ. 68

¹⁴³ ΣτΕ 3004/2007

3.3. Συμπερασματική αξιολόγηση: Η εφαρμογή του τεκμηρίου αθωότητας στη διοικητική (μη έχουσα ποινικό χαρακτήρα) διαδικασία επιβολής κυρώσεων, μετά την έκδοση αθωωτικής απόφασης ποινικού δικαστηρίου για την "αυτή" παράβαση

Όπως προαναφέρθηκε, το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος* δεν εξέτασε τον βαθμό δέσμευσης των διοικητικών δικαστηρίων από προηγούμενες αθωωτικές αποφάσεις ποινικών δικαστηρίων, καθώς, σύμφωνα με το σκεπτικό του, δεν έχει ως λειτουργική αποστολή την υποκατάσταση των εθνικών δικαστηρίων και την παρέμβαση στο εσωτερικό δίκαιο. Αυτό το οποίο ερεύννησε ήταν, αν τα διοικητικά δικαστήρια, με τις αποφάσεις που εξέδωσαν επί της υποθέσεως μετά την έκδοση της αθωωτικής απόφασης του ποινικού δικαστηρίου, έθεσαν εν αμφιβόλω την αθωότητα του προσφεύγοντος, θίγοντας με τον τρόπο αυτό την αρχή του σεβασμού του τεκμηρίου αθωότητας¹⁴⁴.

Έρεισμα για την κρίση του ΕΔΔΑ παρείχε η *άμεση σύνδεση* μεταξύ της ποινικής και της διοικητικής διαδικασίας επιβολής κυρώσεων για την ίδια παράβαση, η οποία υπήρξε εμφανής στο σκεπτικό των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων, τα οποία έκριναν μετά την αθωωτική απόφαση του ποινικού. Αυτονόητη σύνδεση των δύο διαδικασιών (ποινικής και διοικητικής), υφίσταται στις περιπτώσεις η σύνδεση απαντά στον ίδιο το νόμο, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση του άρθρου 109 παρ. 2 του ΥΚ¹⁴⁵, το οποίο για την επιβολή της πειθαρχικής ποινής σε δημόσιο υπάλληλο, ρητά παραπέμπει στο άρθρο 259 ΠΚ περί παράβασης καθήκοντος. Εν προκειμένω, σε περίπτωση αθώωσης του κατηγορουμένου από το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο, **το πειθαρχικό όργανο δεσμεύεται απόλυτα από την διευρυμένη ("επεκτατικά") εγγυητική λειτουργία του τεκμηρίου αθωότητας ώστε να μην μπορεί να κρίνει ένοχο τον διωκόμενο υπάλληλο για την ίδια παράβαση**. Σε αυτό το πλαίσιο άλλωστε κινήθηκαν και οι υπ' αριθμ. 1251/2008 και 1670/2009 αποφάσεις του ΣτΕ, οι οποίες εξέτασαν υποθέσεις πειθαρχικών ποινών που επιβλήθηκαν σε υπαλλήλους.

Θα πρέπει όμως να επισημανθεί, ότι, κατά την εκτίμησή μας, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι παραβιάζεται το τεκμήριο αθωότητας, στην περίπτωση που για τον ποινικό κολασμό μιας παράβασης απαιτείται δόλος, ενώ για την πειθαρχική τιμωρία αρκεί και η αμέλεια. Στην περίπτωση αυτή, το αντικείμενο της διοικητικής διαδικασίας

¹⁴⁴ Βλ. Απόφαση ΕΔΔΑ 35522/2003 *Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος*, σκέψη 37

¹⁴⁵ "Η ποινή της οριστικής παύσης μπορεί να επιβληθεί μόνο για τα ακόλουθα παραπτώματα: α) παράβαση του άρθρου 107 παρ. 1 α του παρόντος κεφαλαίου, β) παράβαση καθήκοντος κατά τον Ποινικό Κώδικα ή άλλους ποινικούς νόμους"

είναι ευρύτερο, υπό την έννοια ότι ενδέχεται να αξιολογείται πειθαρχικά και η αμέλεια. Αν για παράδειγμα ένας δημόσιος υπάλληλος κατηγορηθεί για φθορά πράγματος που ανήκει στην υπηρεσία (θεωρείται πειθαρχικό παράπτωμα σύμφωνα με το άρθρο 107 παρ. 1 περ. κ του ΥΚ), για να τιμωρηθεί ποινικά θα πρέπει να αποδειχθεί ότι η φθορά τελέστηκε με δόλο (για την υπαγωγή στα άρθρα 381-382 ΠΚ δεν αρκεί η αμέλεια). Σε περίπτωση που αθωωθεί από το ποινικό δικαστήριο, επειδή η φθορά οφείλεται όχι σε δόλο αλλά σε αμέλειά του, το πειθαρχικό όργανο που θα επιληφθεί στη συνέχεια, μπορεί να τιμωρήσει πειθαρχικά τον υπάλληλο γι' αυτήν την αμέλειά του, εφαρμόζοντας το άρθρο 107 παρ. 1στ ΥΚ (πειθαρχικό παράπτωμα αποτελεί και η αμέλεια στην υπηρεσία), χωρίς να τίθεται ζήτημα παραβίασης του τεκμηρίου αθωότητας. Παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας, εν προκειμένω, θα είχαμε μόνο αν το διοικητικό όργανο ή δικαστήριο έθετε εν αμφιβόλω την έλλειψη δόλου στην υποκειμενική διάθεση του κατηγορούμενου, καθώς η κρίση του θα ερχόταν τότε σε αντίθεση με την προτέρα κρίση του ποινικού δικαστηρίου για την ίδια υπόθεση.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, σε περίπτωση αθώωσης για οιονδήποτε λόγο του κατηγορούμενου από το ποινικό δικαστήριο, το διοικητικό όργανο ή δικαστήριο που θα επιληφθεί δεύτερο, δεν μπορεί, δυνάμει της εγγυητικής λειτουργίας του τεκμηρίου αθωότητας, ούτε να αμφισβητήσει ούτε να διατυπώσει επιφύλαξη σχετικά με την αθωότητα του κατηγορούμενου προσώπου. Αυτό που μπορεί μόνο, είναι, σε περίπτωση προηγούμενης αθωωτικής ποινικής απόφασης λόγω έλλειψης δόλου, να εξετάσει μήπως βάσει της αντίστοιχης διοικητικής διάταξης στοιχειοθετείται διοικητικό αδίκημα τελούμενο από αμέλεια, οπότε, σε καταφατική περίπτωση, να εξετάσει το ενδεχόμενο επιβολής κυρώσεων λόγω τέλεσης του αδικήματος από αμέλεια. Εφόσον όμως το διοικητικό αδίκημα δεν στοιχειοθετείται όταν τελείται από αμέλεια (απαιτείται μόνο δόλος), το μόνο που απομένει στο διοικητικό όργανο ή δικαστήριο να πράξει είναι να απαλλάξει τον διωκόμενο από οιαδήποτε ευθύνη, μνημονεύοντας στην πράξη του την σχετική αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου.

Τέλος θα πρέπει να επισημανθεί κάτι ιδιαίτερα σημαντικό για τη συνέχεια. Σύνδεση και μάλιστα άμεση της ποινικής και της διοικητικής διαδικασίας επιβολής κυρώσεων, υφίσταται και στην περίπτωση της τέλεσης τελωνειακών παραβάσεων. Παρά ταύτα, τα αρμόδια Τμήματα του ΣτΕ στις αποφάσεις τους αρνήθηκαν, όπως προαναφέρθηκε, να λάβουν υπόψη τους την σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ.

Σε κάθε περίπτωση όμως, ο έλεγχος σχετικά με το αν παραβιάστηκε ή όχι το τεκμήριο αθωότητας, σε υποθέσεις όπως η λαθρεμπορία, σε περιπτώσεις δηλαδή που η -συρρέουσα με την ποινική- διοικητική διαδικασία είναι ποινικής φύσης, *παρέλκει*. Ο έλεγχος περί παραβίασης ή μη του τεκμηρίου αθωότητας, έχει αξία στις περιπτώσεις που το διοικητικό δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί υποθέσεως η οποία έχει αμιγώς διοικητικό χαρακτήρα, όπως λόγου χάρη μια παράβαση του ΚΟΚ ή μια πειθαρχική παράβαση, τιμωρούμενη και διοικητικά και ποινικά.

Στην περίπτωση που κινούνται κατά του ίδιου προσώπου για την "αυτή" παράβαση μία ποινική και μια "τύποις" διοικητική-με ενδογενή όμως ποινικό χαρακτήρα διαδικασία επιβολής κυρώσεων, το θέμα της παραβίασης ή μη του τεκμηρίου αθωότητας, απορροφάται από ένα άλλο ζήτημα, που κατ' εξοχήν αναφύεται: αυτό της εφαρμογής της θεμελιώδους δικαιοϋκής αρχής "*ne bis in idem*", για την οποία θα γίνει αναλυτικά λόγος στη συνέχεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ «NE BIS IN IDEM»
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΩΡΕΥΣΗ «ΠΟΙΝΙΚΗΣ» ΚΑΙ «ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ» ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ
ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΚΥΡΩΣΕΩΝ

4.1 Η ανάδειξη της αρχής "ne bis in idem" ως θεμελιώδους αρχής της ποινικής δίκης

4.1.1 Έννοια, σκοπιμότητα και διεθνής κατοχύρωση της αρχής "ne bis in idem"

Η αρχή *ne bis in idem*, η οποία αποτελεί ουσιώδες στοιχείο σεβασμού της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας των πολιτών, προέρχεται από την αρχή του ρωμαϊκού δικαίου *nemo bis vexari pro una et eadem causa*, ήτοι κανείς να μη διωχθεί δυο φορές για την ίδια αιτία¹⁴⁶. Η αρχή αυτή προστατεύει το άτομο από επανειλημμένες ή παράλληλες ποινικές διώξεις για την ίδια πράξη, καθώς επιτρέπει στην Πολιτεία να υποβάλει μόνο μια φορά το άτομο στη βάσανο της ποινικής διαδικασίας εν όψει της ίδιας συμπεριφοράς.

Η εν λόγω αρχή, που αναγνωρίζεται ως γενική αρχή του δικαίου στα νομικά συστήματα των περισσότερων κρατών, αποτελεί έκφανση του ουσιαστικού δεδικασμένου, αναφερόμενη στην επίδραση μιας απόφασης σε μια μεταγενέστερη δίκη με το ίδιο αντικείμενο. Ειδικότερα, η αρχή *ne bis in idem* συνιστά την αρνητική λειτουργία του ουσιαστικού δεδικασμένου υπό την έννοια ότι απαγορεύεται η νέα δίωξη του ίδιου προσώπου για την ίδια πράξη. Μάλιστα, η αρχή *ne bis in idem* λαμβάνει δυο διακριτές επιμέρους μορφές: αυτή της *μη δίωξης δύο φορές για την ίδια αιτία* (*nemo bis vexari pro una et eadem causa*) και αυτή της *μη καταδίκης δυο φορές για το ίδιο αδίκημα* (*nemo debet bis puniri pro uno delicto*)¹⁴⁷.

Ως δικαιολογητικές της βάσεις, αναφέρονται:

- η ασφάλεια δικαίου με ειδικότερη έμφαση στην επιείκεια προς τον κατηγορούμενο και η αποφυγή του κινδύνου έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων,
- το αξίωμα της εφάπαξ κρατικής ενέργειας,
- η αυθεντία της δικαστικής κρίσης και ο σεβασμός της οριστικής έκφανσης αυτής (*res judicata*), και τέλος,

¹⁴⁶ Βλ. Διονύση Σπινέλλη, *Υπερ-εθνική ισχύς της αρχής ne bis in idem. Προστασία του ατόμου από πολλαπλές διώξεις σε διάφορες χώρες*, ΠοινΧρον ΝΔ', σελ. 673 επ.

¹⁴⁷ Απόφαση υπ' αριθμ. 487 /VI/2010 Ελληνικής Επιτροπής Ανταγωνισμού σε http://www.epant.gr/apofasi_details.php?Lang=gr&id=312&nid=602&page=5

- η αρχή της οικονομίας της δίκης και η αποφυγή άσκοπης απασχόλησης των αρμόδιων οργάνων της πολιτείας.

Η αρχή *ne bis in idem* θεωρείται ότι συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη επιβολή του νόμου μέσω της αποφυγής επιβολής μη δίκαιων και δυσανάλογα αυστηρών ποινών (*over-punishment*), της αποφυγής μακροχρόνιων πολλαπλών διώξεων και της δημιουργίας κινήτρων για την αποτελεσματικότερη συνεργασία των διωκτικών αρχών.

Η σημασία της αρχής είναι κεφαλαιώδης, αρκεί μόνο να αναλογιστεί κανείς, ότι κάθε νέα ποινική δίωξη για την ίδια πράξη όχι μόνο υποβάλλει σε νέα ταλαιπωρία τον ήδη δικασθέντα (ο οποίος άπαξ μόνο οφείλει να δώσει λόγο για την πράξη του), αλλά επιπλέον κλονίζει το κύρος της δικαιοσύνης και την εμπιστοσύνη των πολιτών σε αυτήν, δημιουργώντας ανασφάλεια δικαίου¹⁴⁸. Με την εν λόγω αρχή, κατοχυρώνεται το δικαίωμα ενός πολίτη, είτε ένοχος είναι αυτός είτε αθώος, είτε νομοταγής είτε εγκληματίας, *"να προσδοκά ότι κάποια στιγμή η αναμέτρησή του με δίκαιο θα λάβει τέλος. Και είτε πορευτεί προς το σπίτι του είτε προς τη φυλακή, πάντως θα ησυχάσει από την αγωνία και τη φθορά να είναι διαρκώς απολογούμενος για το ίδιο πράγμα"*¹⁴⁹. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση του δικαστή **Hugo Black** του Ανώτατου Δικαστηρίου των ΗΠΑ, στην απόφαση *Green v. United States* του 1957 (355 U.S. 184, 187-188): *"το Κράτος, με όλα τα μέσα και την εξουσία που διαθέτει δεν πρέπει να έχει τη δυνατότητα να αποπειράται επανειλημμένως να καταδικάσει ένα άτομο για το εικαζόμενο έγκλημα, υποβάλλοντάς το σε δυσκολίες, έξοδα και δοκιμασία και εξαναγκάζοντάς το να ζει σε διαρκή κατάσταση ανησυχίας και ανασφάλειας, παράλληλα δε εντείνοντας τον κίνδυνο να καταδικαστεί αν και είναι αθώο"*¹⁵⁰.

Η αρχή κατοχυρώνεται σε διεθνή νομικά κείμενα και συγκεκριμένα:

- στο 7ο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ (άρθρο 4 παρ. 1)¹⁵¹, όπου ορίζεται ότι *"κανείς δεν μπορεί να διωχθεί ή καταδικαστεί ποινικά από τα δικαστήρια του ίδιου Κράτους, για μια παράβαση για την οποία ήδη αθωώθηκε ή καταδικάστηκε με αμετάκλητη απόφαση σύμφωνα με το νόμο και την ποινική δικονομία του Κράτους αυτού"*.

¹⁴⁸ Βλ. Άγγελου Μπουρόπουλου, *Το ποινικόν δεδικασμένον (άρθρο 57 ΚΠΔ)*, ΠοινΧρον ΝΔ' 673 επ.

¹⁴⁹ Βλ. Ιωάννη Γράβαρη, *ό.π.*, 2011, σελ.1098, ο οποίος στο συγκεκριμένο σημείο κάνει αναφορά στην σταθερή εκτενή μειοψηφία ενός Παρέδρου του ΣτΕ να επιμένει να παραμερίζει το θέμα της παραβίασης του τεκμηρίου αθωότητας σε περιπτώσεις λαθρεμπορίας ή φορολογικών αδικημάτων και να εστιάζει στο ζήτημα της παραβίασης της αρχής *ne bis in idem*.

¹⁵⁰ Βλ. G.C. Thomas, *Double Jeopardy, The history, the Law*, New York, University Press, New York/London 1998, σελ. 61

¹⁵¹ Το 7ο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ κυρώθηκε με το νόμο 1705/1987 (ΦΕΚ 89/12-6-1987 τ.Α')

- στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρο 14 παρ. 7)¹⁵² βάσει του οποίου *"κανείς δεν δικάζεται ούτε τιμωρείται για ένα αδίκημα για το οποίο έχει ήδη απαλλαγεί ή καταδικαστεί με οριστική απόφαση που εκδόθηκε σύμφωνα με το δίκαιο και την ποινική δικονομία κάθε χώρας"*,

-στο άρθρο 54 της Σύμβασης Εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν της 14 Ιουν 1985¹⁵³ στο οποίο προβλέπεται ότι *"όποιος καταδικάστηκε αμετάκλητα από ένα συμβαλλόμενο μέρος δεν μπορεί να διωχθεί από ένα άλλο συμβαλλόμενο μέρος για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, υπό τον όρο όμως ότι, σε περίπτωση καταδίκης, η ποινή έχει ήδη εκτιθεί ή εκτίεται ή δεν μπορεί πλέον να εκτιθεί σύμφωνα με τους νόμους το συμβαλλόμενου μέρους που επέβαλε την καταδίκη"*¹⁵⁴.

-στο άρθρο 51 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ¹⁵⁵, σύμφωνα με το οποίο *"κανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικασθεί εντός της Ένωσης με οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με το νόμο"*. Επισημαίνεται ότι στο άρθρο 6 §1 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, όπως αυτό αντικαταστάθηκε με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, ορίζεται ότι *"Η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που περιέχονται στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7ης Δεκεμβρίου 2000, όπως προσαρμόσθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2007, στο Στρασβούργο, ο οποίος έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες"*.

-στο άρθρο 20 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου¹⁵⁶, το οποίο ορίζει ότι: *"1. εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά στο παρόν Καταστατικό, κανείς δεν δικάζεται ενώπιον του Δικαστηρίου για συμπεριφορά η οποία αποτέλεσε τη βάση εγκλημάτων για τα οποία το πρόσωπο αυτό καταδικάστηκε ή αθωώθηκε από το*

---

¹⁵² Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΟΗΕ) κυρώθηκε με το Νόμο 2462/1997 (ΦΕΚ Α' 25/26-2-1997)

¹⁵³ Κυρώθηκε με το νόμο 2514/1997 (ΦΕΚ 140/26-3-1995 τ.Α')

¹⁵⁴ Η χώρα μας, ωστόσο, επικαλούμενη το άρθρο 55 της Συμβάσεως, το οποίο παρέχει τη δυνατότητα στα συμβαλλόμενα μέρη να διατυπώσουν δηλώσεις περί μη δεσμεύσεώς τους από το προηγούμενο άρθρο 54, διατύπωσε, με το άρθρο τέταρτο του κυρωτικού νόμου, τέτοιες επιφυλάξεις, αποκλείοντας, μεταξύ άλλων, την εφαρμογή του άρθρου 54, στα εγκλήματα παράνομης διακινήσεως ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών. Όπως όμως έκρινε και η ΑΠ 1/2011, *"οι γενόμενες δηλώσεις (επιφυλάξεις) των κρατών-μελών, κατ' εφαρμογή του άρθρου 55 της Συμβάσεως για την εφαρμογή της Συμφωνίας Σένγκεν, όπως η γενομένη από την Ελλάδα με το τέταρτο άρθρο του κυρωτικού της Συμβάσεως για την εφαρμογή της Συμφωνίας Σένγκεν Ν.2514/1997, έπαυσαν να ισχύουν, διότι στο άρθρο 50 του Χάρτη της Συνθήκης της Λισσαβόνας δεν προβλέπονται δυνητικές εξαιρέσεις από τη διακρατική ισχύ της αρχής ne bis in idem, ανάλογες με αυτές που προβλέπει το άρθρο 55 της ΣΕΣΣ (Συμβάσεως Σένγκεν), ενόψει της αδιάσπικτης διατυπώσεως του άρθρου 50 του Χάρτη"*.

¹⁵⁵ Η Συνθήκη της Λισσαβόνας μετά του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων κυρώθηκε με το Νόμο 3671/2008 (ΦΕΚ 129/3-7-2008 τ. Α')

¹⁵⁶ Το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου κυρώθηκε με το Ν.3003/2002 (ΦΕΚ 75 τ. Α')

Δικαστήριο 2. Ουδείς δικάζεται από άλλο δικαστήριο για έγκλημα το αναφέρεται στο άρθρο 5 και για το οποίο το πρόσωπο αυτό έχει ήδη καταδικαστεί ή αθωωθεί από το Δικαστήριο 3. Ουδείς, ο οποίος δικάστηκε από άλλο δικαστήριο για συμπεριφορά η οποία επίσης απαγορεύεται κατά τα άρθρα 6,7 ή 8, θα δικάζεται από το Δικαστήριο σε σχέση με την ίδια συμπεριφορά, εκτός αν οι διαδικασίες στο δικαστήριο: α) έλαβαν χώρα για να προστατεύσουν το πρόσωπο για το οποίο πρόκειται από την ποινική ευθύνη για εγκλήματα εντός της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου, ή β) δεν διεξήχθησαν ανεξάρτητα ή αμερόληπτα σύμφωνα με τους κανόνες της ορθής διαδικασίας που αναγνωρίζονται από το διεθνές δίκαιο και διεξήχθησαν με τρόπο που, υπό τις δεδομένες συνθήκες, δεν συμβιβάζεται με την πρόθεση να αχθεί το πρόσωπο για το οποίο πρόκειται ενώπιον της δικαιοσύνης".

4.1.2 Επί της διάταξης του άρθρου 57 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας

Στο ελληνικό ποινικό δικαϊκό σύστημα η αρχή *ne bis in idem* δεν κατοχυρώνεται συνταγματικά. Αποτυπώνεται όμως ως αρχή στο άρθρο 57 παρ. 1 ΚΠΔ, σύμφωνα με το οποίο «αν κάποιος έχει καταδικαστεί αμετάκλητα ή αθωωθεί ή έχει πάψει ποινική δίωξη εναντίον του, δεν μπορεί να ασκηθεί και πάλι εις βάρος του δίωξη για την ίδια πράξη, ακόμη και αν δοθεί σ' αυτή διαφορετικός χαρακτηρισμός».

Πέραν όμως των περιπτώσεων επέλευσης δεδικασμένου, η νομολογία, εφαρμόζοντας αναλογικά τις διατάξεις του άρθρου 57 ΚΠΔ, επεξέτεινε την εφαρμογή της ως άνω αρχής και στην περίπτωση της εκκρεμοδικίας. Έτσι, όταν έχει ασκηθεί ποινική δίωξη για ορισμένο έγκλημα και ακολουθήσει άσκηση νέας ποινικής δίωξης για το ίδιο έγκλημα, το άρθρο 57 παρ. 3 ΚΠΔ για το δεδικασμένο εφαρμόζεται αναλογικά ώστε, αν η προηγηθείσα ποινική δίωξη έχει κριθεί οριστικά, όχι όμως και αμετάκλητα, η μη περατωθείσα να κηρύσσεται απαράδεκτη. Σε αντίθετη περίπτωση, αν εκδικαστεί και η δεύτερη κατηγορία, ιδρύεται ο αναιρετικός λόγος της υπέρβασης εξουσίας. Κατά συνέπεια, η εκκρεμοδικία που δημιουργείται από την κίνηση της ποινικής δίωξης για ένα έγκλημα, συνεπάγεται την απαγόρευση κίνησης νέας ποινικής δίωξης για το ίδιο έγκλημα¹⁵⁷.

---

¹⁵⁷ Βλ. ΑΠ 1/2011 "επειδή, κατά το άρθρο 57 Κ.Ποιν.Δ., αν κάποιος έχει καταδικαστεί αμετάκλητα ή αθωωθεί ή έχει πάψει η ποινική δίωξη εναντίον του, δεν μπορεί να ασκηθεί και πάλι εις βάρος του δίωξη για την ίδια πράξη, ακόμη κι αν δοθεί σε αυτή διαφορετικός χαρακτηρισμός, με εξαίρεση τις περιπτώσεις

Αν, επομένως, για το ίδιο έγκλημα κινήθηκαν εναντίον του ίδιου προσώπου δύο ποινικές δίωξεις, έστω και με διαφορετικό νομικό χαρακτηρισμό, η μεταγενέστερη από αυτές πρέπει να κηρύσσεται απαράδεκτη, λόγω της υπάρχουσας εκκρεμοδικίας, η οποία εμποδίζει τη δυνατότητα του Κράτους για νέα ποινική δίωξη (η σχετική δυνατότητα αναλώθηκε με την αρχική άσκηση της ποινικής δίωξης). Με τον όρο μεταγενέστερη δε νοείται μόνο η δεύτερη χρονικά ασκηθείσα ποινική δίωξη, αλλά και η ποινική δίωξη που έπεται διαδικαστικά¹⁵⁸.

Όσο αφορά την έννοια της ταυτότητας της πράξεως (*idem*), σύμφωνα με την ΟλομΑΠ 1/2011 "*αυτή υπάρχει όταν αφορά το ίδιο ιστορικό γεγονός στο σύνολό του που αφορά την ενέργεια ή την παράλειψη του δράστη, αλλά και το αξιόποινο αποτέλεσμα που επήλθε, είτε αυτό συνάπτεται άμεσα με το δράστη (τυπικό έγκλημα) είτε επακολουθεί (ουσιαστικό έγκλημα)*".

4.2. Η υποχρέωση σεβασμού της αρχής "ne bis in idem" κατ' άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ

4.2.1. Κατοχύρωση και κανονιστικό περιεχόμενο της αρχής «ne bis in idem» στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ

Η αρχή *ne bis in idem* είναι κατοχυρωμένη στο άρθρο 4 παρ.1 του 7ου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, που υπογράφηκε στις 22.11.1984, κυρώθηκε με το Ν.1705/1987 (ΦΕΚ Α' 89) και άρχισε να ισχύει την 1η Νοεμβρίου 1988. Σύμφωνα με αυτό, "*κανείς δεν μπορεί να διωχθεί ή καταδικαστεί ποινικά από τα δικαστήρια του*

των άρθρων 58, 81 §2, 525 και 526 του ιδίου Κώδικα, αν δε παρά την πιο πάνω απαγόρευση, ασκηθεί ποινική δίωξη, αυτή κηρύσσεται απαράδεκτη λόγω δεδουλευμένου. Από τη διάταξη αυτή σε συνδυασμό προς αυτές των άρθρων 36, 43, 46, 50, 125, 132, 310, 370 εδ. γ' Κ.Ποιν.Δ. και τις γενικές αρχές του δικονομικού δικαίου, συνάγεται ότι η εκκρεμοδικία, παρά την ανυπαρξία ρητής δικονομικής διατάξεως, αποτελεί αρνητική δικονομική προϋπόθεση, η οποία εμποδίζει την άσκηση νέας (δεύτερης) ποινικής δίωξης και την πρόοδο της σχετικής διαδικασίας κατά του ίδιου προσώπου, για την ίδια πράξη, για την οποία έχει ήδη ασκηθεί προηγούμενη ποινική δίωξη. Δεύτερη διαδικασία ενώπιον του αυτού ή άλλου δικαστηρίου κατά του αυτού προσώπου και για την ίδια πράξη, με την άσκηση δεύτερης ποινικής δίωξης, είναι απαράδεκτη, αφού το ανεπίτρεπτο της ποινικής δίωξης, σε περίπτωση εκκρεμοδικίας, έχει την έννοια ότι είναι ανεπίτρεπτη η παράλληλη διεξαγωγή δύο ποινικών διαδικασιών για την ίδια πράξη, που νοείται ως *idem factum* και όχι *idem crimen*. Τούτο συμβαίνει όχι μόνον για να αποφεύγεται ο ενδεχόμενος κίνδυνος εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων αλλά κυρίως και για να τηρηθεί ο κανόνας "*non bis in idem*", σύμφωνα με τον οποίο ο καθένας μόνο μία φορά, δηλαδή με μία μόνο διαδικασία, υποβάλλεται σε δικαστική κρίση, ως υπαίτιος της αυτής πράξεως, με αποτέλεσμα να εξαντλείται η κατά το άρθρο 27 Κ.Ποιν.Δ. αξίωση της Πολιτείας προς άσκηση ποινικής δίωξης, όταν αυτή ασκηθεί μία φορά"

¹⁵⁸ Βλ. ΑΠ 628/2000, ΑΠ 767/2001, ΑΠ 975/2001, ΑΠ 821/2003, ΑΠ 269/2005, ΑΠ 1291/2008

ίδιου Κράτους, για μια παράβαση για την οποία ήδη αθωώθηκε ή καταδικάστηκε με αμετάκλητη απόφαση σύμφωνα με το νόμο και την ποινική δικονομία του Κράτους αυτού". Της ρητής κατοχύρωσης της αρχής *ne bis in idem* προηγήθηκε μια μακρόχρονη διαδικασία για τον συντονισμό του περιεχομένου της ΕΣΔΑ με τα κατοχυρωμένα δικαιώματα στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα των Ηνωμένων Εθνών¹⁵⁹.

Εν αντιθέσει προς τα λοιπά δικαιώματα που κατοχυρώνονται με την ΕΣΔΑ, το δικαίωμα που προβλέπει το άρθρο 4 του πρωτοκόλλου 7 της ΕΣΔΑ δεν έγινε ομοφώνως δεκτό από τα κράτη τα οποία υπέγραψαν τη σύμβαση. Το έβδομο πρωτόκολλο δεν έχει ακόμη κυρωθεί από τη Γερμανία, το Βέλγιο, τις Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ μεταξύ των κρατών που την έχουν κυρώσει, η Γαλλία διατύπωσε μια επιφύλαξη ως προς το άρθρο 4 του εν λόγω πρωτοκόλλου, περιορίζοντας την εφαρμογή του μόνο στις παραβάσεις που έχουν ποινικό χαρακτήρα¹⁶⁰. Επίσης, επ' ευκαιρία της υπογραφής, η Γερμανία, η Αυστρία, η Ιταλία και η Πορτογαλία προέβησαν σε διάφορες δηλώσεις που αφορούν την ίδια διευκρίνιση: το περιορισμένο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 του πρωτοκόλλου 7, του οποίου η προστασία αφορά μόνον την επιβολή για δεύτερη φορά «ποινικών» κυρώσεων κατά την έννοια που ο όρος αυτός έχει στην εσωτερική έννομή τους τάξη.

Η διάταξη του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, κατοχυρώνει όχι μόνο το δικαίωμα να μην τιμωρείται κάποιος δύο φορές, αλλά και να μην διώκεται ή να μην δικάζεται δύο φορές για την ίδια παράβαση (αυτό είναι άλλωστε και το νόημα της προσθήκης του όρου "διωχθεί" στον όρο "καταδικαστεί", διαφορετικά θα ήταν περιττή επανάληψη). Η ως άνω αρχή εφαρμόζεται επομένως και στην περίπτωση ποινικής

---

¹⁵⁹ Η διαδικασία αυτή ξεκίνησε το 1967 με τη σύσταση επιτροπής ειδημόνων για τα δικαιώματα του ανθρώπου, η οποία υπέβαλε τις απόψεις της προς την Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1969. Ακολούθησαν οι συστάσεις υπ' αριθμ. 683/1972 και 791/1976 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, με τις οποίες προτεινόταν η διεύρυνση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ με τον εμπλουτισμό του καταλόγου τους, ώστε να περιληφθούν και όσα επιπλέον δικαιώματα προβλέπονται στο ΔΣΑΠΔ. Το έργο αυτό ανέλαβαν μια υπο-επιτροπή και εν συνεχεία μια επιτροπή που κατήρτισαν το κείμενο του 7ου πρόσθετου Πρωτοκόλλου, το οποίο εγκρίθηκε από τους εκπροσώπους των Υπουργών και τέθηκε για υπογραφή την 22.11.1984 βλ. Ηλία Αναγνωστόπουλου, *ό.π.*, σελ.105

¹⁶⁰ Η επιφύλαξη η οποία κατατέθηκε στις 17 Φεβρουαρίου 1986 έχει την ακόλουθη διατύπωση: «*Le Gouvernement de la République française déclare que seules les infractions relevant en droit français de la compétence des tribunaux statuant en matière pénale doivent être regardées comme des infractions au sens des articles 2 à 4 du présent Protocole*»

διαδικασίας που έχει ολοκληρωθεί με αθωωτική για τον κατηγορούμενο δικαστική απόφαση¹⁶¹.

Στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου, δίδεται η δυνατότητα να επαναληφθεί κατ' εξαίρεση η διαδικασία επί τη βάσει νέων γεγονότων ή αποδείξεων ή λόγω θεμελιωδών ελαττωμάτων της διαδικασίας. Σύμφωνα τέλος με την παρ. 3, αποκλείεται οιαδήποτε απόκλιση από τη θεσπιζόμενη απαγόρευση νέας δίωξης ή τιμωρίας ακόμα και στις περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης (πόλεμος ή δημόσιος κίνδυνος που απειλεί τη ζωή του έθνους) υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 15 της ΕΣΔΑ. **Η τελευταία αυτή απαγόρευση οιασδήποτε απόκλισης από την αρχή ne bis in idem, προσδίδει στην αρχή απόλυτο χαρακτήρα και ισχύ**¹⁶².

Στην επεξηγηματική έκθεση του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, και συγκεκριμένα στο άρθρο 3 αριθ. 22, ορίζεται η έννοια της αμετάκλητης απόφασης, με παραπομπή στην επεξηγηματική έκθεση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Διεθνή Ισχύ των Καταδικαστικών Αποφάσεων του 1970. Σύμφωνα με αυτήν, αμετάκλητη είναι μια απόφαση *"όταν αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου, ήτοι όταν δεν υπόκειται σε τακτικά ένδικα μέσα ή αυτά έχουν ασκηθεί από τους διοικούμενους ή έχει παρέλθει άπρακτη η προθεσμία για την άσκησή τους"*¹⁶³.

Από την εν λόγω διάταξη, συνάγεται ότι όταν οι εθνικές αρχές έχουν κινήσει κατά του ίδιου προσώπου δύο κυρωτικές διαδικασίες ποινικής φύσεως (κατά την "αυτόνομη" έννοια που έχει προσδώσει στον όρο αυτό το ΕΔΔΑ) για την "αυτή" παράβαση, μετά την ολοκλήρωση της μίας με αμετάκλητη καταδικαστική ή αθωωτική απόφαση, το επιλαμβανόμενο της άλλης διαδικασίας δικαιοδοτικό όργανο, εφαρμόζοντας την αρχή ne bis in idem, οφείλει να περατώσει αυτήν, χωρίς διόλου να την εξετάσει. Σε διαφορετική περίπτωση, αν δηλαδή προχωρήσει στην κατ' ουσίαν εξέταση της υπόθεσης, στοιχειοθετείται παραβίαση της αρχής ne bis in idem, ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης, ακόμα δηλαδή κι αν εκδοθεί αθωωτική

---

¹⁶¹ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΔΔΑ, Franz Fischer κατά Αυστρίας, της 29-5-2001 υπ' αριθμ. 37950/1997, παρ. 29, Zolotukhin κατά Ρωσίας, 10-2-1999, υπ' αριθμ. 14939/2003, παρ. 110, Nikitin κατά Ρωσίας, 20-7-2004, υπ' αριθμ. 50719/1999, παρ. 35

¹⁶² Βλ. Ηλία Αναγνωστόπουλου, *Ne bis in idem-Ευρωπαϊκές και Διεθνείς όψεις*, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκουλας, Αθήνα 2008, σελ.104

¹⁶³ Στην ίδια έκθεση στο σημείο υπ' αριθμ. 26 και λόγω του γεγονότος ότι σύμφωνα με τη διατύπωση του άρθρου 4 η νέα δίωξη και τιμωρία για την αυτή πράξη αποκλείεται μόνο στο κράτος όπου έχει καταδικαστεί ή αθωωθεί ο ενδιαφερόμενος, διευκρινίζεται ότι για τη διακρατική λειτουργία της αρχής, ισχύει η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Έκδοση του 1957, καθώς και οι Συμβάσεις για την Διεθνή Ισχύ των Καταδικαστικών Αποφάσεων (1970) και την Μεταφορά των Ποινικών Διαδικασιών (1972), οι οποίες περιέχουν σχετικές ρυθμίσεις (άρθρα 9, 53 και 35 αντίστοιχα)

απόφαση, ερειδόμενη σε λόγους μη σχετιζόμενους με την εφαρμογή της αρχής αυτής¹⁶⁴.

Για την εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem* (ή *double jeopardy*) πρέπει να συντρέχουν δύο στοιχεία:

- α. Να υπάρχει δεύτερη ποινική δίωξη ή καταδίκη («bis»)
- β. Η δίωξη-καταδίκη αυτή να αφορά την ίδια παράβαση («idem»), για την οποία έχει καταδικαστεί ή αθωωθεί αμετάκλητα ο κατηγορούμενος.

4.2.2 Το στοιχείο της ύπαρξης δεύτερης ποινικής δίωξης ή καταδίκης (bis) ως προϋπόθεση εφαρμογής της αρχής

Ως προς το στοιχείο της ύπαρξης δεύτερης ποινικής δίωξης, το Δικαστήριο του Στρασβούργου έχει πολλάκις διευκρινίσει ότι η έννοια της ποινικής δίωξης ή καταδίκης στο αρ. 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου είναι αντίστοιχη της έννοιας της κατηγορίας ποινικής φύσεως του αρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ. Συνεπώς ισχύουν και εδώ τα προαναφερθέντα τρία κριτήρια Engel (ο νομικός χαρακτηρισμός της παραβάσεως στο εθνικό δίκαιο, η φύση της παραβάσεως και η ένταση της κυρώσεως που επιβάλλεται στον δράστη), διευρυμένα όμως, ώστε να περιλαμβάνουν επιπλέον τα παρακάτω δύο κριτήρια:

- α. Το κατά πόσο ένα μέτρο επιβάλλεται ως επακόλουθο ποινικής καταδίκης και,
- β. Τις διαδικασίες λήψης και επιβολής του μέτρου¹⁶⁵.

Ειδικότερα, στην υπ' αριθμ. 11187/2005 απόφαση *Knut Haavrig κατά Νορβηγίας* της 11-12-2007, το ΕΔΔΑ ασχολήθηκε με την περίπτωση γιατρού, του οποίου η άδεια άσκησης επαγγέλματος αναστάλη με απόφαση της Κρατικής Επιθεώρησης Υγείας της Νορβηγίας λόγω "συμπεριφοράς απρεπούς για γιατρό". Η απόφαση αναστολής της άδειας, ελήφθη κυρίως εξαιτίας της ποινικής καταδίκης του εν λόγω γιατρού για τα αδικήματα της διάρρηξης, της παρεμπόδισης του έργου της αστυνομίας, της άσκησης σωματικής βίας κατά αστυνομικών και της χρήσης ελαφρών ναρκωτικών. Το ΕΔΔΑ εν προκειμένω, εξετάζοντας αν η αναστολή της άδειας άσκησης του γιατρού είχε ποινικό χαρακτήρα, αποφάνθηκε ότι η έννοια της ποινικής δίωξης ή καταδίκης του άρθρου 4

¹⁶⁴ Βλ. Απόφαση ΕΔΔΑ, Zolotukhin κατά Ρωσίας, 10-2-1999, υπ' αριθμ. 14939/2003, παρ.100, 115, 119

¹⁶⁵ Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση επί του παραδεκτού της 11/12/2007, Haavrig κατά Νορβηγίας, Storbråten κατά Νορβηγίας, no. 12277/04, Nilsson κατά Σουηδίας no. 73661/01, Malige κατά Γαλλίας, απόφαση της 23 September 1998 σκ. 35, ΕΔΔΑ απόφαση της 9-2-1995 WELCH κατά Ηνωμένου Βασιλείου σκ. 28

παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα των γενικών νομολογιακών αρχών που αφορούν τον αντίστοιχο όρο "κατηγορία ποινικής φύσης" του άρθρου 6 και τον όρο "ποινή" του άρθρου 7 της ΕΣΔΑ¹⁶⁶. Αυτό σημαίνει ότι το Δικαστήριο έπρεπε να λάβει υπόψη του ένα ευρύτερο φάσμα κριτηρίων σε σχέση με τα περίφημα "κριτήρια Engel" του άρθρου 6 της Σύμβασης και συγκεκριμένα:

- i. το νομικό χαρακτηρισμό του αδικήματος σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο,
- ii. την φύση του αδικήματος,
- iii. τον σκοπό, τη φύση και το βαθμό αυστηρότητας της ποινής,
- iv. το αν η κύρωση-μέτρο επιβλήθηκε κατόπιν προηγούμενης καταδίκης για ποινικό αδίκημα, και τέλος,
- v. τις διαδικασίες λήψης και εφαρμογής της κύρωσης-μέτρου.

Εννοείται ότι και στην περίπτωση αυτή τα (διευρυμένα) κριτήρια δεν χρειάζεται να συντρέχουν σωρευτικά και συνεπώς η ερμηνεία της ποινικής δίωξης ή καταδίκης του αρ. 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου, είναι ευρύτερη σε σχέση με την κατηγορία ποινικής φύσεως του αρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ¹⁶⁷.

Ευνόητο είναι ότι όταν οι δύο διαδικασίες, διοικητική και ποινική, κινούνται η μία κατά νομικού προσώπου και η άλλη κατά του νόμιμου εκπροσώπου του, έστω κι αν πρόκειται για την ίδια ουσιαστικά επιχείρηση, δεν τίθεται ζήτημα παραβίασης της αρχής *ne bis in idem*, αφού τυπικά πρόκειται για δύο διακεκριμένα πρόσωπα¹⁶⁸.

Ως προς την δικονομική διάσταση του *bis*, το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί ότι απαγορεύεται η κίνηση οποιασδήποτε νέας διαδικασίας, υπό την προϋπόθεση ότι η απόφαση περί επιβολής της πρώτης ποινής (είτε διοικητικής είτε ποινικής) έχει καταστεί αμετάκλητη¹⁶⁹.

---

¹⁶⁶ Βλ. και αποφάσεις *Storbråten* κατά Νορβηγίας (υπ' αριθμ. 12277/04), *Mjelde* κατά Νορβηγίας (υπ' αριθμ. 11143/04) της 1-2-2007, *Rosenquist* κατά Σουηδίας (υπ' αριθμ. 60619/00) της 14-9-2004, *Manasson* κατά Σουηδίας (υπ' αριθμ. 41265/98) της 8 April 2003, *Göktan* κατά Γαλλίας (υπ' αριθμ. 33402/96) της 23-9-1998

¹⁶⁷ Βλ. Στέργιου Κοφίνη, *ό.π.*, στο <http://www.constitutionalism.gr/site/1823-dioikitikes-kyrwseis-shesi-dioikitikis-kai-poiniki>

¹⁶⁸ Βλ. υπ' αριθμ. 29829/2005 Απόφαση ΕΔΔΑ της 6.12.2007, Γιαννετάκη Ε. και Σ. Μεταφορική ΕΠΕ κλπ κατά Ελλάδος

¹⁶⁹ Βλ. τις προπαρατεθείσες αποφάσεις *Franz Fischer* (σημείο 22) και *Gradinger* (σημείο 53), και την απόφαση *Nitikin* κατά Ρωσίας της 2ας Νοεμβρίου 2006 (υπόθεση 15969/02, σημείο 37).

4.2.3. Το στοιχείο της "ίδιας παράβασης" (idem) ως προϋπόθεση εφαρμογής της αρχής

Ως προς το στοιχείο της "ίδιας παράβασης" (idem), το ΕΔΔΑ είχε υιοθετήσει κατά το παρελθόν στη νομολογία του τρεις διαφορετικές θέσεις, πριν καταλήξει, με την υπ' αριθμ. 14939/2003 απόφαση της 10.2.2009, *Zolotukhin κατά Ρωσίας*, σε μια πιο ευρεία αντίληψη για την έννοια της "ίδιας παράβασης", με γνώμονα την αρχή της αποτελεσματικότητας των κατοχυρωμένων στην ΕΣΔΑ δικαιωμάτων. Ειδικότερα:

4.2.3.1 Η πρώτη ερμηνευτική προσέγγιση: η ύπαρξη ίδιας συμπεριφοράς (same conduct)

Σύμφωνα με την πρώτη προσέγγιση, η ταυτότητα ή μη της παράβασης, κρίνεται από την *ύπαρξη ίδιας συμπεριφοράς* (same conduct), ανεξάρτητα από το νομικό χαρακτηρισμό (classification in law given), τη φύση και το σκοπό (nature and purpose) της παράβασης κατά το εθνικό δίκαιο.

Η προσέγγιση αυτή υιοθετήθηκε στην υπ' αριθμ. 33/1994/480/562 απόφαση του ΕΔΔΑ της 23.10.1995, *Gradinger κατά Αυστρίας*, που αφορούσε την περίπτωση οδηγού, ο οποίος οδηγώντας υπό την επήρεια αλκοόλ παρέσυρε και σκότωσε ποδηλάτη. Στον οδηγό, επιβλήθηκε αφενός μεν ποινή φυλάκισης 200 ημερών, μετατρέψιμη σε χρηματική (από ποινικό δικαστήριο) για ανθρωποκτονία από αμέλεια, αφετέρου δε διοικητικό πρόστιμο 12.000 αυστριακών σελινιών (από αστυνομική-διοικητική αρχή) για την διοικητική παράβαση της οδήγησης υπό την επήρεια οινοπνεύματος. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι παρόλο που ο νομικός χαρακτηρισμός, η φύση και ο σκοπός των δύο διαφορετικών κυρωτικών διαδικασιών ήταν διαφορετικός, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, καθώς οι δύο αποφάσεις εκδόθηκαν βασιζόμενες στην ίδια συμπεριφορά του προσφεύγοντος (same conduct)¹⁷⁰.

---

¹⁷⁰ Βλ. σκέψη 55 της απόφασης του ΕΔΔΑ της 23.10.1995, *Gradinger κατά Αυστρίας*: "The Court is fully aware that the provisions in question differ not only as regards the designation of the offences but also, more importantly, as regards their nature and purpose. It further observes that the offence provided for in section 5 of the Road Traffic Act represents only one aspect of the offence punished under Article 81 para. 2 of the Criminal Code. Nevertheless, both impugned decisions were based on the same conduct. Accordingly, there has been a breach of Article 4 of Protocol No. 7"

4.2.3.2 Η δεύτερη ερμηνευτική προσέγγιση: η κατ' ιδέα συρροή παραβάσεων

Η δεύτερη προσέγγιση υιοθετεί τη θεωρία της *κατ' ιδέαν συρροής παραβάσεων* (the same conduct may constitute several offences), σύμφωνα με την οποία, μία και μόνη πράξη ή συμπεριφορά μπορεί να πληροί την αντικειμενική υπόσταση διαφόρων αδικημάτων, τα οποία μπορούν να δικάζονται από κοινού ή με χωριστές διαδικασίες, χωρίς να παραβιάζεται τοιουτοτρόπως η αρχή *ne bis in idem*, ιδίως όταν οι επιβαλλόμενες κυρώσεις δεν είναι σωρευτικές (αλλά απορροφά η βαρύτερη την ελαφρύτερη)¹⁷¹.

Η θέση αυτή υποστηρίχθηκε από το ΕΔΔΑ για πρώτη φορά στην υπόθεση *Oliveira κατά Ελβετίας* της 30.7.1998¹⁷², που αφορούσε την περίπτωση οδηγού που προκάλεσε τροχαίο ατύχημα, με συνέπεια τον σοβαρό τραυματισμό τρίτου προσώπου. Η οδηγός Oliveira καταδικάστηκε από το Πταισματοδικείο σε χρηματικό πρόστιμο 200 ελβετικών φράγκων για την πταισματική παράβαση του μη προσήκοντος ελέγχου του οχήματος, ενώ παράλληλα, η Εισαγγελία της Ζυρίχης της επέβαλε χρηματική ποινή 2.000 ελβετικών φράγκων για σωματική βλάβη από αμέλεια. Η Oliveira εξήντησε τα ένδικα μέσα του ελβετικού δικαίου, παραπονούμενη ότι τιμωρήθηκε δύο φορές για την ίδια πράξη. Τα ελβετικά δικαστήρια έκριναν ότι ναι μεν θα ήταν πλέον ενδεδειγμένο η υπόθεση να είχε κριθεί στο σύνολό της ενιαία από την ίδια αρχή ή δικαστήριο, πλην όμως η διαδικαστική αυτή πλημμέλεια δεν καθιστούσε την απόφαση της Εισαγγελίας ανίσχυρη. Το Πρωτοδικείο Ζυρίχης μεταρρύθμισε την αρχική απόφαση της Εισαγγελίας μειώνοντας την χρηματική ποινή από 2000 σε 1500 ελβετικά φράγκα, από το τελευταίο δε αυτό ποσό αφήρεσε το ποσό του προστίμου που είχε επιβάλει στην Oliveira ο Πταισματοδίκης, ώστε τελικά αυτή να υποστεί την ίδια ποινή που θα της είχε επιβληθεί αν η υπόθεση είχε κριθεί ενιαία στο

¹⁷¹ Στην ελληνική νομολογία κρατεί η άποψη ότι οι κατ' ιδέαν συρρέουσες πράξεις μπορούν να εκδικαστούν παράλληλα ή διαδοχικά από το αυτό ή από διαφορετικά δικαστήρια και μάλιστα ότι η αθώωση για μία από αυτές δεν κωλύει την καταδίκη για άλλη, έστω κι αν η καταδίκη στηρίζεται σε παραδοχές που αντιφάσκουν κατά περιεχόμενο από εκείνες της αθωωτικής αποφάσεως. Βλ. π.χ. ΟλΑΠ 1110/1982, ΠοινΧρον ΛΓ' 379, ΑΠ 1729/1989, ΠοινΧρον Μ' 837, ΑΠ 2056/2004, ΠοινΧρον ΝΕ' 738, όπως συμβαίνει π.χ. στην περίπτωση που ο κατηγορούμενος αθωωθεί από την κατηγορία της παραβίασης του σήματος STOP και εν συνεχεία καταδικαστεί (από άλλο δικαστήριο) για σωματική βλάβη από αμέλεια οφειλόμενη στην παραβίαση του σήματος "STOP". Βλ. την ΑΠ 1406/1998, ΠοινΧρον ΜΘ' 893 επ. ή την ΑΠ 1/2007, ΠοινΧρον ΝΖ 910 (η αθώωση για την απειλή δεν εμποδίζει την εν συνεχεία καταδίκη για βιασμό που τελείται με την χρήση της αυτής απειλής). Βλ. για τη σχετική προβληματική Ηλία Αναγνωστόπουλου, *ό.π.*, σελ. 141-142 υπ. 310.

¹⁷² Βλ. Απόφαση ΕΔΔΑ της 30.7.1998, *Oliveira κατά Ελβετίας* (84/1997/868/1080).

σύνολό της από τα αρμόδια για την εκδίκαση της σωματικής βλάβης από αμέλεια δικαιοδοτικά όργανα.

Επί της προσφυγής της Oliveira, το ΕΔΔΑ επεσήμανε ότι η υπό συζήτηση υπόθεση "*συνιστά κλασικό παράδειγμα κατ' ιδέαν συρροής εγκλημάτων*"¹⁷³, καθώς η ίδια συμπεριφορά πληρούσε την αντικειμενική υπόσταση περισσότερων του ενός παραβάσεων: αφενός μεν την πταισματική παράβαση του μη προσήκοντος ελέγχου του οχήματος (παρ. 31 ΕλβΚΟΚ), αφετέρου δε το πλημμέλημα της σωματικής βλάβης από αμέλεια (άρθρο 125 ΕλβΠΚ). Κατά το ΕΔΔΑ, η νομική κατάτμηση (*split up*) της ίδιας, από απόψεως πραγματικών περιστατικών πράξης σε περισσότερα εγκλήματα, η κατ' ιδέαν δηλαδή συρροή εγκλημάτων, όπου κατά κανόνα η βαρύτερη ποινή απορροφά την ελαφρύτερη, δεν προσκρούει αυτή καθεαυτή στην αρχή *ne bis in idem*, καθώς η τελευταία απαγορεύει την εκ νέου δίωξη και τιμωρία του ατόμου για την αυτή παράβαση και όχι την θεμελίωση περισσότερων εγκλημάτων επί τη βάσει την αυτής πράξης.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο επεσήμανε, ότι θα ήταν συνεπέστερο προς τις αρχές της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, η ποινή για τα κατ' ιδέα συρρέοντα εγκλήματα να είχε επιβληθεί από το δικαιοδοτικό όργανο που ήταν καθ' ύλην αρμόδιο για την βαρύτερη πράξη, δηλαδή την σωματική βλάβη από αμέλεια και ο Πταισματοδίκης Ζυρίχης να είχε διαβιβάσει τη δικογραφία προς την Εισαγγελία της Ζυρίχης, αντί να επιβάλει ο ίδιος πρόστιμο για την πταισματική παράβαση. Η διαδικαστική αυτή παράλειψη και η αρχική επιβολή αυτοτελούς ποινής για την προαναφερόμενη παράβαση, δεν παραβίασε εντούτοις το άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, αφού μάλιστα εν τέλει οι ποινές δεν επιβλήθηκαν αθροιστικώς, αλλά η ελαφρότερη "απορροφήθηκε" από την βαρύτερη¹⁷⁴.

¹⁷³ Βλ. Απόφαση ΕΔΔΑ της 30.7.1998, Oliveira κατά Ελβετίας (84/1997/868/1080) σκέψη 26: "*That is a typical example of a single act constituting various offences (concours idéal d'infractions). The characteristic feature of this notion is that a single criminal act is split up into two separate offences, in this case the failure to control the vehicle and the negligent causing of physical injury. In such cases, the greater penalty will usually absorb the lesser one*"

¹⁷⁴ Βλ. Απόφαση ΕΔΔΑ της 30.7.1998, Oliveira κατά Ελβετίας (84/1997/868/1080) σκέψη 27: "*It would admittedly have been more consistent with the principles governing the proper administration of justice for sentence in respect of both offences, which resulted from the same criminal act, to have been passed by the same court in a single set of proceedings. Indeed, it appears that that is what ought to have occurred in the instant case as the police magistrate should, in view of the fact that the serious injuries sustained by the injured party were outside his jurisdiction, have sent the case file to the district attorney for him to rule on both offences together (see paragraph 10 above). The fact that that procedure was not followed in Mrs Oliveira's case is, however, irrelevant as regards compliance with Article 4 of Protocol No. 7 since that provision does not preclude separate offences, even if they are all part of a single criminal act, being tried by different courts, especially where, as in the present case, the penalties were not cumulative, the lesser being absorbed by the greater*".

Η ίδια αυτή προσέγγιση περί του "idem", ακολουθήθηκε από το ΕΔΔΑ και στις υποθέσεις *Goktan κατά Γαλλίας* της 2.7.2002, *Gauthier κατά Γαλλίας* της 24.6.2003 (61178/2000) και *Ongun κατά Τουρκίας* της 10.10.2006 (15737/2002).

4.2.3.3 Η τρίτη ερμηνευτική προσέγγιση: έμφαση στα "ουσιώδη σημεία"

Με την τρίτη θεώρηση, το ΕΔΔΑ δεν απομακρύνθηκε μεν από την επιτρεπτή κατ' ιδέα συρροή, έκρινε όμως ότι θα ήταν ασύμβατο προς την αρχή ne bis in idem να καταδικαστεί δυο φορές το ίδιο πρόσωπο για παραβάσεις που διέφεραν μόνο κατ' όνομα. Η προσέγγιση αυτή έδιδε έμφαση στα "ουσιώδη στοιχεία" (essential elements) των δύο παραβάσεων: αν δυο παραβάσεις είχαν τα ίδια ουσιώδη στοιχεία, τότε υπήρχε παραβίαση της αρχής, ενώ τούτο δεν ίσχυε, αν διαφοροποιούνταν ως προς τα ουσιώδη στοιχεία τους. Ενδεικτικά, ως ουσιώδη στοιχεία διαφοροποίησης των επιμέρους παραβάσεων είχαν κριθεί ο διαφορετικός βαθμός δόλου και ο διαφορετικός εγκληματικός σκοπός του παραβάτη, η διαφορετική βαρύτητα και οι διαφορετικές συνέπειες των δύο παραβάσεων και το προστατευόμενο με κάθε διάταξη κοινωνικό αγαθό¹⁷⁵.

Με βάση την τρίτη αυτή προσέγγιση, το ΕΔΔΑ εξέτασε την υπ' αριθμ. 37950/1997 υπόθεση *Franz Fischer κατά Αυστρίας* της 29.5.2001. Ο προσφεύγων οδηγώντας σε κατάσταση μέθης, τραυμάτισε θανάσιμα έναν ποδηλάτη. Η αρμόδια αστυνομική-διοικητική αρχή επέβαλε στον Fischer διοικητικό πρόστιμο 22.000 αυστριακών σελινιών (και εναλλακτικά κράτηση είκοσι ημερών) για παραβάσεις του ΑυστρΚΟΚ, μεταξύ των οποίων και για οδήγηση σε κατάσταση μέθης. Για την ίδια πράξη, το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο καταδίκασε τον προσφεύγοντα σε φυλάκιση έξι μηνών για ανθρωποκτονία από αμέλεια με την επιβαρυντική περίπτωση της μέθης. Η έφεση που άσκησε ο Fischer στο Εφετείο της Βιέννης, στην οποία επικαλέστηκε παραβίαση του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, απορρίφθηκε με το αιτιολογικό ότι το αυστριακό δίκαιο δεν προέβλεπε κάποιο είδος επικουρικότητας της διοικητικής διαδικασίας για παραβάσεις του ΚΟΚ έναντι της ποινικής διαδικασίας¹⁷⁶.

¹⁷⁵ Βλ. Στέργιου Κοφίνη, *ό.π.*, στο <http://www.constitutionalism.gr/site/1823-dioikitikes-kyrwseis-shesi-dioikitikis-kai-poiniki>

¹⁷⁶ Είναι αξιοσημείωτο ότι το Συνταγματικό Δικαστήριο της Αυστρίας με απόφασή του της 5.12.1996, είχε κρίνει ότι υπό το φως της αποφάσεως του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Gradinger*, η σωρευτική τιμώρηση ενός προσώπου για ανθρωποκτονία από αμέλεια με την επιβαρυντική περίπτωση της μέθης κατά την

Στην απόφασή του το ΕΔΔΑ αναγνώρισε αρχικά την αντιφατικότητα της προσέγγισης Gradinger σε σχέση με την προσέγγιση Oliveira, ως προς το τι συνιστά απαγορευμένη διπλή δίωξη και καταδίκη για την αυτή παράβαση, κατά την έννοια του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ (σκέψη 23). Στη συνέχεια (σκέψεις 25-26), το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η δίωξη και τιμωρία για περισσότερα του ενός αδικήματα απορρέοντα από την αυτή συμπεριφορά, στις περιπτώσεις της (αληθούς) κατ' ιδέαν συρροής, δεν παραβιάζει το άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Όμως επισήμανε όμως, ο έλεγχος για το αν παραβιάστηκε ή όχι η εν λόγω διάταξη, δεν εξαντλείται στην απλή διαπίστωση ότι ο προσφεύγων καταδικάστηκε για διαφορετικές κατ' όνομα παραβάσεις. Πρέπει να εξεταστεί επιπλέον, αν οι επίμαχες συρρέουσες κατ' ιδέαν παραβάσεις, για τις οποίες κάποιο πρόσωπο διώκεται, "έχουν τα ίδια αυτά ουσιώδη στοιχεία" ή αν "διαφέρουν στα ουσιώδη στοιχεία τους". Στην υπό εξέταση υπόθεση, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι ο προσφεύγων διώχθηκε και καταδικάστηκε για δύο αδικήματα, τα οποία δεν διέφεραν στα ουσιώδη στοιχεία τους. Με το σκεπτικό αυτό έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ (σκέψεις 29-30).

Το ΕΔΔΑ προέβη σε συχνή αναφορά του κριτηρίου των ουσιωδών στοιχείων (essential elements) και σε άλλες υποθέσεις. Ως τέτοια «ουσιώδη στοιχεία» θεώρησε:

ι. Στην υπ' αριθμ. 41265/98 απόφαση *Manasson κατά Σουηδίας* της 8.4.2003, το ΕΔΔΑ ασχολήθηκε με την σωρευτική επιβολή αφενός μεν φορολογικών προστίμων στον προσφεύγοντα, λόγω υποβολής ανακριβών φορολογικών δηλώσεων σε σχέση με αποδοτέους φόρους, αφετέρου δε ποινής φυλάκισης για το αδίκημα της εκ προθέσεως μη καταχώρησης στα βιβλία της επιχείρησης ορισμένων εσόδων και δαπανών. Το ΕΔΔΑ επεσήμανε ότι αμφότερες οι διαδικασίες, ήτοι η διοικητική-φορολογική των προστίμων για την υποβολή ανακριβών δηλώσεων και η ποινική για την μη καταχώριση εσόδων και δαπανών στα βιβλία της επιχείρησης, είναι μεν "ποινικές" κατά την έννοια της ΕΣΔΑ, όμως η συμπεριφορά που καταλογίστηκε στον

οδήγηση σύμφωνα με τα άρθρα 80 και 81 παρ. 2 ΑυστρΠΚ αφενός, και για την παράβαση της μέθης κατά την οδήγηση σύμφωνα με τις παρ. 5 και 99 του ΑυστρΚΟΚ αφετέρου, αντιβαίνει στο άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, αφού μία όψη της αυτής συμπεριφοράς, δηλαδή η κατάσταση μέθης κατά την οδήγηση, διώκεται και τιμωρείται δύο φορές, ήτοι μία φορά από το ποινικό δικαστήριο ως επιβαρυντική περίπτωση της ανθρωποκτονίας από αμέλεια και άλλη μία από τις διοικητικές αρχές ως παραβίαση του ΚΟΚ. Η απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου είχε ως αποτέλεσμα να τροποποιηθεί ο ΑυστρΚΟΚ ώστε να αποκλείεται η διπλή τιμώρηση για την μέθη κατά την οδήγηση. Βλ. Ηλία Αναγνωστόπουλου, *ό.π.*, σελ.144

προσφεύγοντα στις εν λόγω διαδικασίες διαφέρει. Ενώ η πράξη της μη ορθής καταχώρισης εσόδων και δαπανών συνιστά παράβαση μιας γενικής υποχρέωσης, η υποβολή ανακριβών στοιχείων προς τις φορολογικές αρχές μπορούσε να είχε αποφευχθεί (παρά την μη ορθή καταχώριση εσόδων και δαπανών στα βιβλία της επιχείρησης), αν ο ενδιαφερόμενος είχε υποβάλει αρχικά ή συμπληρωματικά τα ορθά στοιχεία στις φορολογικές αρχές, ώστε να υπολογιστούν σωστά οι φορολογικές του υποχρεώσεις. Κατά το δικαστήριο, το ότι ο προσφεύγων βασίστηκε στις ελλειπείς καταχωρίσεις στα βιβλία της επιχείρησης προκειμένου να υποβάλει ανακριβή στοιχεία προς τις φορολογικές αρχές, καθιστά διακριτή την τελευταία αυτή φορολογική παράβαση από την προηγούμενη της μη καταχώρισης εσόδων και δαπανών στα βιβλία¹⁷⁷. Για το λόγο αυτό απέρριψε την αιτίασή του για παράβαση της αρχής *ne bis in idem*.

ii. Στην υπ' αριθμ. 2529/2004 απόφαση *Garretta κατά Γαλλίας* της 4.3.2008, το ΕΔΔΑ επί υποθέσεως διάθεσης προϊόντων μολυσμένων με τον ιό του AIDS, εξετάζοντας τη συρροή των παραβάσεων, αφενός μεν της παραπλάνησης σχετικά με τις βασικές ιδιότητες ενός προϊόντος (που τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τεσσάρων ετών), αφετέρου δε της δηλητηρίασης (που τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τριάντα ετών), απεφάνθη ότι τα συρρέοντα αδικήματα δεν έχουν τον ίδιο βαθμό σοβαρότητας, ούτε το έννομο αγαθό που προστατεύουν έχει την ίδια κοινωνική αξία (περιουσιακό αγαθό στην μία περίπτωση, σωματική ακεραιότητα και ζωή στη δεύτερη). Επειδή δε τα αδικήματα αυτά δεν έχουν τα ίδια ουσιώδη στοιχεία, κρίθηκε ότι δεν υφίσταται ζήτημα παραβίασης του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ (σκέψεις 86-92).

iii. Στην υπ' αριθμ. 37301/2003 απόφαση *Alois Hauser-Sporn κατά Αυστρίας* της 7.12.2006, το ΕΔΔΑ ασχολήθηκε με υπόθεση οδηγού ο οποίος τραυμάτισε πεζό και στη συνέχεια τον εγκατέλειψε. Το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο τον καταδίκασε σε χρηματική ποινή 12.800 αυστριακών σελινιών για σωματική βλάβη από αμέλεια και

---

¹⁷⁷ Απόφαση *Manasson κατά Σουηδίας* της 8.4.2003 (υπ' αριθμ. 41265/98), σκέψη 5: "whereas the bookkeeping offence was established on the basis of the applicant's disregard of a general obligation to correctly enter relevant business events in the books, the imposition of tax surcharges was a result of his supplying incorrect information to the Tax Authority for the guidance of his tax assessments. The conduct ascribed to the applicant was therefore not the same in the two proceedings. Moreover, he could have avoided the imposition of the surcharges by, for instance, correcting the information contained in the books or by supplying such additional information to the Tax Authority which would have enabled the latter to make a correct tax assessment. Thus, the applicant's reliance on the incorrect information contained in the books when submitting his tax returns constitutes an essential element which distinguishes the taxation law contravention from the criminal law offence. Consequently, the applicant was not tried twice for essentially the same offence"

εγκατάλειψη θύματος, ενώ η Ομοσπονδιακή Αστυνομική Διεύθυνση του επέβαλε (διοικητικό) πρόστιμο 4.000 αυστριακών σελινιών, για την διοικητική παράβαση της παράλειψης ειδοποίησης του εγγύτερου αστυνομικού σταθμού για το ατύχημα που προκάλεσε. Τα ένδικα μέσα που άσκησε δεν ευδοκίμησαν τελικά, όσον αφορά το παράπονό του ότι είχε καταδικαστεί δύο φορές για την ίδια πράξη. Το ΕΔΔΑ, επεσήμανε ότι τα εγκλήματα της σωματικής βλάβης από αμέλεια και της εγκατάλειψης θύματος, που προβλέπονται στον ΑυστρΠΚ, δεν βασίζονται στην ίδια πράξη ή παράλειψη με την χρονικά επόμενη παράβαση της μη ειδοποίησης του πλησιέστερου αστυνομικού σταθμού, αφού η εγκατάλειψη θύματος προϋποθέτει δόλο, ενώ η παράβαση του ΚΟΚ καταλαμβάνει και την απλώς αμελή συμπεριφορά (σκέψεις 43-45). Επομένως δεν υπήρξε παραβίαση της αρχής *ne bis in idem*.

iv. Σύμφωνα με το ιστορικό της υπόθεσης *Ponsetti* (όμοια και η υπόθεση *Chesnel*) κατά Γαλλίας της 14.9.1999, οι γαλλικές φορολογικές αρχές επέβαλαν στον Ponsetti φόρους και πρόστιμα για μη υποβολή φορολογικών δηλώσεων εισοδήματος σύμφωνα με το άρθρο 1728 του γαλλικού Γενικού Κώδικα Φορολογίας. Παράλληλα, ο Ponsetti διώχθηκε για το προβλεπόμενο στο άρθρο 1741 του αυτού Κώδικα αδίκημα φοροδιαφυγής, λόγω της μη υποβολής φορολογικών δηλώσεων εισοδήματος και καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης τριών μηνών με αναστολή και χρηματική ποινή 10.000 γαλλικών φράγκων από το πλημμελειοδικείο της Valence. Ο καταδικασθείς άσκησε έφεση, μετά την εκδίκαση της οποίας η πρωτόδικη απόφαση μεταρρυθμίστηκε επί τα χείρω. Η απόφαση αυτή επικυρώθηκε από το Γαλλικό Ακυρωτικό, το οποίο απέρριψε τον ισχυρισμό του προσφεύγοντα περί παραβίασης της αρχής *ne bis in idem*, καθώς τα πρόστιμα που επέβαλε η φορολογική αρχή συνιστούν διοικητικές κυρώσεις, σε αντίθεση με τις ποινές που επέβαλαν τα ποινικά δικαστήρια, επομένως δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ επί της προσφυγής, έκρινε ότι το ποινικό αδίκημα της φοροδιαφυγής προϋποθέτει ότι ο δράστης ενήργησε ηθελημένα (*volontairement*), ενώ για την απλή φορολογική παράβαση αρκεί και η αμέλεια. Αυτό ακριβώς το στοιχείο της υποκειμενικής διάθεσης του δράστη, διαφοροποιεί ουσιωδώς, κατά το ΕΔΔΑ, τις δύο παραβάσεις, ώστε η παράλληλη επιβολή κυρώσεων να μην αντιβαίνει στο άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

4.2.3.4. Η τελική ερμηνευτική προσέγγιση: Η απόφαση της 10.2.2009, Zolotukhin κατά Ρωσίας, 14939/2003

Την αναμενόμενη σύγχυση που προκαλούσε η παράλληλη εφαρμογή τριών διαφορετικών προσεγγίσεων της αρχής *ne bis in idem*, επέλυσε το Δικαστήριο με την υπ' αριθμ. 14939/03 απόφαση της 10.2.2009, *Zolotukhin κατά Ρωσίας*.

Ο προσφεύγων καταδικάστηκε αρχικά την 4.1.2002 από το Δικαστήριο του Gribanovsky σε κράτηση τριών ημερών για τις διοικητικές παραβάσεις της ελαφράς διατάραξης της δημόσιας τάξης και της ανυπακοής προς νόμιμες εντολές αστυνομικών (μεθυσμένος ων, διατύπωσε ύβρεις και απειλές κατά των υπαλλήλων γραφείο διαβατηρίων), σύμφωνα με τα άρθρα 158 και 165 του ρωσικού Κώδικα Διοικητικών Παραβάσεων. Στη συνέχεια, η ίδια αστυνομική αρχή, η οποία είχε σχηματίσει την 4.1.2002 την δικογραφία για τις ανωτέρω διοικητικές παραβάσεις, κίνησε στις 23.1.2002 σε βάρος του ποινική διαδικασία για την πράξη της προσβολής της δημόσιας τάξης (άρθρο 213 παρ. 2 ΡωσΠΚ). Η τελευταία αυτή πράξη βασιζόταν και σε περιστατικά μεταγενέστερα εκείνων που είχαν στοιχειοθετήσει την διοικητική παράβαση της ελαφράς διατάραξης της δημόσιας τάξης. Ειδικότερα, βασίστηκε, εκτός των άλλων, και στην επιθετική συμπεριφορά του προσφεύγοντος εντός του αστυνομικού τμήματος, ενόσω οι αρμόδιοι αστυνομικοί υπάλληλοι συνέτασσαν τις σχετικές εκθέσεις για την προηγούμενη παραβατική εναντίον τους συμπεριφορά (ο προσφεύγων εξύβρισε αξιωματικό της αστυνομίας, προσπάθησε να φύγει χωρίς άδεια, κλώτσησε μια καρέκλα και απειλούσε). Ο προσφεύγων αθωώθηκε τελικά την 2.12.2002 για την εν λόγω πράξη (της προσβολής της δημόσιας τάξης) από το δικαστήριο, καταδικάστηκε όμως βάσει των άρθρων 318 και 319 του ΡωσΠΚ για εξύβριση και απειλή κατά δημοσίων υπαλλήλων.

Ο προσφεύγων παραπονέθηκε στο ΕΔΔΑ για παραβίαση του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, διότι, ενώ στις 4.1.2002 είχε καταδικαστεί και εκτίσει τρεις μέρες κράτηση για την πράξη της διατάραξης δημόσιας τάξης, δικάστηκε για δεύτερη φορά για την ίδια παράβαση. Όσο αφορά την καταδίκη του για εξύβριση και απειλή κατά δημοσίων υπαλλήλων, το ΕΔΔΑ δεν διαπίστωσε κάποια παράβαση, καθώς η καταδίκη αυτή είχε βασιστεί σε άλλες πράξεις, μεταγενέστερες της προσβολής της δημόσιας τάξης. Όσο αφορά όμως τη δίωξή του σύμφωνα με το άρθρο 213 του ΡωσΠΚ, κρίθηκε ότι είχε βασιστεί στα ίδια περιστατικά στα οποία στηρίχθηκε η καταδίκη του δυνάμει των άρθρων 158 και 165 Ρωσ Κώδικα Διοικητικών

Παραβάσεων. Ως εκ τούτου ο προσφεύγων διώχθηκε για αδίκημα για το οποίο είχε ήδη καταδικαστεί στο παρελθόν (αυτό της προσβολής-ελαφράς διατάραξης της δημόσιας τάξης).

Το ΕΔΔΑ, προκειμένου να αποφανθεί για την κατάφαση ή μη του *bis*, εξέτασε καταρχήν αν η πρώτη κατηγορία, η οποία κατά το ρωσικό δίκαιο είχε διοικητικό χαρακτήρα, ήταν ποινικής φύσεως. Χρησιμοποιώντας τα κριτήρια Engel και λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη την φύση της παράβασης αλλά και τον τιμωρητικό και αποτρεπτικό χαρακτήρα της ποινής (η οποία είχε στερητικό της ελευθερίας χαρακτήρα), αποφάνθηκε ότι η κατηγορία για την οποία ο προσφεύγων καταδικάστηκε (διατάραξη δημόσιας τάξης) ήταν ποινικής φύσεως και άρα εμπίπτουσα στο άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ (σκέψεις 48-57).

Κατόπιν το ΕΔΔΑ εξέτασε αν τα αδικήματα, για τα οποία είχε διωχθεί ο προσφεύγων, ήσαν τα ίδια (*idem*), αν δηλαδή η ποινική κατηγορία, βάσει της οποίας διώχθηκε ("*disorderly acts*"), ήταν ουσιαστικά όμοια με την «διοικητική» κατηγορία, βάσει της οποίας καταδικάστηκε ("*minor disorderly acts*").

Προσεγγίζοντας τα διεθνή κείμενα που κατοχυρώνουν την αρχή, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η χρησιμοποιούμενη ορολογία ποικίλλει (σκέψη 79). Έτσι, το άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, το άρθρο 14 παρ. 7 του Συμφώνου των Ηνωμένων Εθνών για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το άρθρο 50 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, χρησιμοποιούν το όρο "*same offence*" ("*ίδια παράβαση*"). Η Αμερικανική Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα αναφέρεται σε "*same cause*" ("*ίδια αιτία*"), η Σύμβαση εφαρμογής της Συνθήκης Σένγκεν απαγορεύει τη δίωξη όταν υφίστανται "*same acts*" ("*ίδια πραγματικά περιστατικά*"), ενώ το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου χρησιμοποιεί τον όρο "*same conduct*" ("*ίδια συμπεριφορά*").

Αυτό όμως που για το ΕΔΔΑ είχε σημασία, δεν ήταν ο νομικός χαρακτηρισμός των πράξεων, αλλά η ταυτότητα των πραγματικών περιστατικών, ώστε ο δράστης να γνωρίζει ότι, εφόσον καταδικαστεί ή αθωωθεί για μια πράξη του, δεν χρειάζεται να φοβάται την περαιτέρω ποινική του δίωξη για την ίδια πράξη. Αυτό άλλωστε υπαγορεύει η αρχή της αποτελεσματικότητας (principle of effectiveness) των διατάξεων της ΕΣΔΑ, οι οποίες πρέπει να ερμηνεύονται όχι στενά, αλλά υπό το φως του αντικειμένου και του σκοπού τους (σκέψη 80). Με αυτόν το συλλογισμό, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, απαγορεύει την δίωξη ή δίκη για μια δεύτερη "παράβαση", όταν τα πραγματικά περιστατικά είναι **ουσιαστικά**

τα ίδια (σκέψη 82), όταν δηλαδή πρόκειται για ένα σύνολο συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών που αφορούν το ίδιο πρόσωπο και είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους στο χώρο και στο χρόνο.

Με την απόφαση του αυτή το ΕΔΔΑ, υιοθέτησε μια πιο ευρεία αντίληψη της έννοιας της «ίδιας διαδικασίας», ακολουθώντας την αρχή της αποτελεσματικότητας των προβλεπόμενων στη Σύμβαση δικαιωμάτων. Σύμφωνα με την καινούργια αυτή αντίληψη, η αρχή *ne bis in idem* καλείται σε εφαρμογή στην περίπτωση δεύτερης δίωξης (ενώ έχει προηγηθεί αμετάκλητη καταδικαστική ή αθωωτική απόφαση) **για μια παράβαση που συγκροτείται από τα ίδια πραγματικά περιστατικά, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους με άρρηκτους χρονικούς και τοπικούς δεσμούς, και στα οποία εμπλέκεται ο ίδιος κατηγορούμενος.** Η αρχή που επιλαμβάνεται δεύτερη της υπόθεσης, οφείλει να λάβει υπόψη και να εξετάσει την προηγούμενη καταδικαστική ή αθωωτική απόφαση, εστιάζοντας την προσοχή της στο κατά πόσο υφίσταται ταυτότητα ή ουσιώδους ομοιότητα μεταξύ των πραγματικών περιστατικών που καλείται αυτή να εξετάσει και εκείνων που έχουν ήδη κριθεί από άλλο δικαστήριο (σκ. 82-84 της απόφασης).

Με βάση τη νέα αυτή ερμηνευτική προσέγγιση της διάταξης του αρ. 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου, στοιχεία όπως το προστατευόμενο έννομο αγαθό, ο νομικός χαρακτηρισμός, ο σκοπός της κυρωτικής διάταξης ή η διαφορετικότητα της διαδικασίας ή του δικαιοδοτικού οργάνου, δεν παίζουν πλέον κανένα ρόλο για την εφαρμογή της αρχής.

4.3. Η επίδραση της απόφασης "Zolotukhin κατά Ρωσίας" στην ελληνική νομολογία

4.3.1 Η θέση της νομολογίας μέχρι την έκδοση της ΣτΕ 2067/2011

Η αρνητική, ως προς τη διαπίστωση της παραβίασης της αρχής *ne bis in idem* του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, νομολογιακή θέση των ελληνικών δικαστηρίων, έβρισκε -μέχρι κάποιο βαθμό- έρεισμα στην επαμφοτερίζουσα στάση του ΕΔΔΑ επί της εν λόγω διάταξης¹⁷⁸. Και αυτό διότι, υπό το φως της ερμηνευτικής προσέγγισης της κατ' ιδέα συρροής των παραβάσεων, θα μπορούσε εύκολα να διασωθεί

¹⁷⁸ Βλ. Στέργιου Κοφίνη, *ό.π.*, στο <http://www.constitutionalism.gr/site/1823-dioikitikes-kyrwseis-shesi-dioikitikis-kai-poiniki>

η νομιμότητα κάθε κυρωτικής διαδικασίας που θα ακολουθούσε την αντίστοιχη ποινική. Μετά την έκδοση όμως της προαναφερθείσας απόφασης *Zolotukhin κατά Ρωσίας* (η οποία ξεκαθάρισε το ζήτημα του "idem"), τα περιθώρια παρερμηνειών για τα ελληνικά δικαστήρια πλέον στενεύουν.

Στην υπ' αριθμ. 1734/2009 απόφαση του¹⁷⁹, που εκδόθηκε μετά την απόφαση *Zolotukhin*, το ΣτΕ αποφάνθηκε και πάλι ότι η διοικητική διαδικασία επιβολής πολλαπλού τέλους λόγω τελωνειακής παράβασης λαθρεμπορίας είναι αυτοτελής σε σχέση με την αντίστοιχη ποινική διαδικασία. Ειδικότερα, κρίθηκε ότι αφενός μεν το διοικητικό δικαστήριο δεν δεσμεύεται από την τυχόν προηγηθείσα σχετική αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου (υποχρεούται απλά να την συνεκτιμήσει), αφετέρου δε, ότι μια τέτοια νομική αντιμετώπιση δεν αντίκειται στο άρθρο 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ¹⁸⁰.

Στην απόφαση αυτή μειοψήφησε ένας Πάρεδρος, ο οποίος, κάνοντας αναφορά στην απόφαση *Zolotukhin*, υποστήριξε ότι το άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ είναι εφαρμοστέο κάθε φορά που το διοικητικό δικαστήριο λαμβάνει γνώση περί της ύπαρξης απόφασης ποινικού δικαστηρίου, με την οποία κρίθηκε υπόθεση λαθρεμπορίας κατά του ίδιου προσώπου βάσει των ίδιων πραγματικών περιστατικών. Στην περίπτωση αυτή, εάν η οικεία διαδικασία στα ποινικά δικαστήρια έχει ολοκληρωθεί με αμετάκλητη απόφαση, το διοικητικό δικαστήριο υποχρεούται να τερματίσει την ενώπιόν του διαδικασία, με την έκδοση απόφασης που ακυρώνει το επιβληθέν πολλαπλό τέλος ή αποδέχεται ως νόμιμη την γενόμενη από το κατώτερο δικαστήριο ακύρωση του πολλαπλού τέλους.

Η ίδια γνώμη υποστηρίχθηκε από τον ίδιο Πάρεδρο και δύο ακόμη Συμβούλους στην υπ' αριθμ. 1522/2010 απόφαση του ΣτΕ¹⁸¹, η οποία όμως, δεν έλυσε, κατά τα άλλα, το ζήτημα, καθώς έκρινε ότι ανεξάρτητα από το αν η οικεία διάταξη του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ έχει εφαρμογή σε υπόθεση επιβολής πολλαπλού τέλους λόγω λαθρεμπορίας (όταν έχει προηγηθεί αθώωση ή καταδίκη του αυτού προσώπου για σχετική κατηγορία), προϋποτίθεται, πάντως, *αμετάκλητη* απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, που στην προκειμένη περίπτωση, δεν προέκυπτε ότι υφίστατο, ενώ ούτε το δικαστήριο ήταν υποχρεωμένο να την αναζητήσει.

---

¹⁷⁹ Βλ. ΔΕΕ 2010.498 με σημ. Α. Σταυρόπουλου

¹⁸⁰ Βλ. Πέτρου Πανταζόπουλου, *ό.π.*, σελ. 1108

¹⁸¹ Βλ. σε ΔΕΕ 2010,853

Στην υπ' αριθμ. 3182/2010 απόφαση, το Β' Τμήμα του ΣτΕ ασχολήθηκε με υπόθεση λαθρεμπορίας καυσίμων, κατά την οποία ο προσφεύγων, επικαλούμενος ότι είχε προηγηθεί η αθώωσή του με αμετάκλητη απόφαση ποινικού δικαστηρίου, ζήτησε την αναίρεση σχετικής απόφασης Διοικητικού Εφετείου, η οποία απέρριπτε την προσφυγή του κατά της κυρωτικής πράξης τελωνειακής αρχής. Το Β' Τμήμα υπό την πενταμελή σύνθεσή του, εξετάζοντας την υπόθεση, εξέφρασε κατ' αρχάς τη θέση ότι η κρινόμενη αίτηση αναίρεσης θα έπρεπε να γίνει δεκτή, καθώς η κατοχυρωμένη στο άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ αρχή *ne bis in idem*, θεμελιώνει το δικαίωμα του κάθε προσώπου όχι μόνο να μην τιμωρηθεί, αλλά και να μην διωχθεί ή δικαστεί δύο φορές για την ίδια παράβαση.

Ειδικότερα, αποφάνθηκε ότι όταν ένα διοικητικό δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί ενδίκου βοηθήματος ή μέσου σχετικά με πράξη επιβολής πολλαπλού τέλους λόγω λαθρεμπορίας, πρέπει να λάβει υπόψη του τυχόν προηγούμενη απόφαση ποινικού δικαστηρίου για την ίδια κατηγορία και τα ίδια πραγματικά περιστατικά. Στην περίπτωση δε που υφίσταται αμετάκλητη απόφαση ποινικού δικαστηρίου, είτε αθωωτική είτε καταδικαστική, το διοικητικό δικαστήριο *"υποχρεούται να τερματίσει την ενώπιόν του διαδικασία, με έκδοση απόφασης που ακυρώνει το επιβληθέν πολλαπλό τέλος ή αποδέχεται ως νόμιμη τη γενόμενη από το κατώτερο δικαστήριο ακύρωση του πολλαπλού τέλους"*.

Με το σκεπτικό αυτό, η πενταμελής σύνθεση του Β' Τμήματος του ΣτΕ, ουσιαστικά ανέτρεπε πλήρως το -παγιωμένο στην Ελλάδα- δυαδικό σύστημα επιβολής κυρώσεων (ποινικών και διοικητικών), καθώς δέχθηκε ότι στις περιπτώσεις που η διοικητική κύρωση είναι τέτοιου είδους, ώστε να αποκτά ποινικό χαρακτήρα, η έκδοση αμετάκλητης απόφασης από το ένα δικαστήριο, ανεξαρτήτως του αποτελέσματός της (καταδίκη, αθώωση, αθώωση λόγω αμφιβολιών), αποκλείει πλήρως τη συνέχιση της διαδικασίας ενώπιον του δεύτερου (το τελευταίο οφείλει να ακυρώσει το πρόστιμο ή να αθώσει αντίστοιχα τον κατηγορούμενο)¹⁸². Επικαλούμενο όμως την μείζονα σπουδαιότητα του ζητήματος, έκρινε ότι η υπόθεση έπρεπε να παραπεμφθεί προς εκδίκαση στην επταμελή σύνθεση του Τμήματος.

---

¹⁸² Βλ. Στέργιου Κοφίνη, *ό.π.*, στο <http://www.constitutionalism.gr/site/1823-dioikitikes-kyrwseis-shesi-dioikitikis-kai-poiniki>

4.3.2 Η υπ' αριθμ. 2067/2011 Απόφαση Επταμελούς Σύνθεσης Β' Τμήματος του ΣτΕ:
Το νομικό άλμα που δεν έγινε

Το Β' Τμήμα του ΣτΕ –κατά την επταμελή σύνθεσή του- εξέδωσε την υπ' αριθμ. 2067/2011 απόφαση.

Το Δικαστήριο, υπενθύμισε καταρχήν την πάγια νομολογία του ΣτΕ¹⁸³, ότι (σύμφωνα άλλωστε και με την κείμενη νομοθεσία) η διοικητική διαδικασία επιβολής πολλαπλού τέλους λόγω της τελωνειακής παράβασης της λαθρεμπορίας, είναι αυτοτελής σε σχέση με την αντίστοιχη ποινική διαδικασία. Επιπλέον, υπενθύμισε ότι το διοικητικό δικαστήριο, όταν κρίνει επί υποθέσεως επιβολής πολλαπλού τέλους λόγω λαθρεμπορίας, δεν δεσμεύεται από την τυχόν προηγηθείσα σχετική απόφαση ποινικού δικαστηρίου, εκτός εάν πρόκειται για αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση, αλλά υποχρεούται απλώς να την συνεκτιμήσει κατά την διαμόρφωση της κρίσης του.

Εν συνεχεία έκανε ρητή αναφορά στη νομολογία του ΕΔΔΑ, και συγκεκριμένα στις αποφάσεις:

ι) *Engel και λοιποί κατά Ολλανδίας* (για την έννοια της "κατηγορίας ποινικής φύσεως" του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ),

ιι) *Γαρνφάλλου ΑΕΒΕ κατά Ελλάδος* (για την ένταξη στις ποινικής φύσεως τις κυρώσεις που προβλέπονται στο ελληνικό δίκαιο για τελωνειακές παραβάσεις),

ιιι) *Haarving κατά Νορβηγίας* (ότι για την έννοια της ποινικής δίωξης ή καταδίκης κατ' άρθρο 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, ισχύουν τα κριτήρια Engel, διευρυμένα ώστε να περιλαμβάνουν, αφενός μεν το κατά πόσο ένα μέτρο επιβάλλεται ως επακόλουθο ποινικής καταδίκης, αφετέρου δε των διαδικασιών λήψεως και επιβολής του μέτρου), και,

iv) *Zolotukhin κατά Ρωσίας* (ότι υφίσταται ταυτότητα αδικημάτων, όταν πρόκειται για ταυτόσημα ή ουσιασώς όμοια πραγματικά περιστατικά, στα οποία εμπλέκεται ο ίδιος δράστης και τα οποία έχουν ενότητα τόπου και χρόνου ανεξάρτητα από το νομικό τους χαρακτηρισμό).

Σύμφωνα με το Β' Τμήμα του Ανώτατου Ακυρωτικού, η σχετική με την αρχή ne bis in idem νομολογία του ΕΔΔΑ, οδηγεί σε απροσδόκητα αποτελέσματα. Και αυτό διότι, όταν οι δυο διαδικασίες (ποινική και διοικητική) κινούνται κατά του ίδιου φυσικού προσώπου για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, η οριστικοποίηση οιασδήποτε

---

¹⁸³ Βλ. ΣτΕ 990/2004 Ολομ.

εκ των δύο, καθιστά επιβεβλημένη την ακύρωσης της άλλης για να αποφευχθεί η παραβίαση της αρχής *ne bis in idem*. Όταν λοιπόν "το διοικητικό δικαστήριο διαπιστώσει ότι η οικεία διαδικασία στα ποινικά δικαστήρια έχει ολοκληρωθεί με αμετάκλητη απόφαση, είτε καταδικαστική είτε αθωωτική, υποχρεούται όχι να δεσμευτεί εν μέρει από αυτήν, είτε έστω να την συνεκτιμήσει, αλλά, εκ τούτου και μόνο, να ακυρώσει το πολλαπλό τέλος που επιβλήθηκε από τις τελωνειακές αρχές. Αντίστοιχα, όταν το ποινικό δικαστήριο διαπιστώσει ότι η διαδικασία στα διοικητικά δικαστήρια έχει ολοκληρωθεί με αμετάκλητη απόφαση, οφείλει, ανεξαρτήτως αποτελέσματος, εκ τούτου και μόνο να παύσει την ποινική δίωξη".

Διαπιστώνοντας αυτήν την "παραδοξότητα", το Δικαστήριο παρατηρεί: "είναι προφανές, ότι για το ΕΔΔΑ, το σύστημα που έχει κατά νουν ο έλληνα νομοθέτης, συντακτικός και κοινός, δεν μπορεί να λειτουργήσει. Θα πρέπει, κατά τη βούλησή του, να υπάρξει ένα εξ αρχής νέο, στο οποίο, όλες οι κυρώσεις, διοικητικές και ποινικές, να επιβάλλονται από ένα μόνο δικαστήριο. Αλλά κάτι τέτοιο δεν είναι επιτρεπτό αφού κατά το Σύνταγμα, ελλείπει διατάξεως αντίστοιχης με εκείνη του άρθρου 94 παρ. 3 του Σ., στο μεν διοικητικό δικαστήριο ανήκει κατ' αποκλειστικότητα η επίλυση των διοικητικών διαφορών, στο δε ποινικό η των ποινικών, υπό την έννοια που τους δίνει όχι το ΕΔΔΑ, αλλά η ελληνική έννομη τάξη".

Στη συνέχεια του σκεπτικού του, το Β' Τμήμα του Ανώτατου Ακυρωτικού, προβαίνοντας σε μια όλως αυθαίρετη συσταλτική ερμηνεία του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου και της αρχής *ne bis in idem*, εκτιμά ότι δεν υπάρχει παραβίαση της εν λόγω αρχής, όταν ένα πρόσωπο γνωρίζει εκ των προτέρων ότι, λόγω του θεσπισμένου δικονομικού συστήματος, ένα μέρος της ευθύνης του θα κριθεί από ένα κλάδο δικαστηρίων και ένα άλλο από άλλο, όπως επί τόσες δεκαετίες συμβαίνει στην Ελλάδα.

Επιπλέον, επισημαίνει ότι η νομολογία αυτή του ΕΔΔΑ:

- "καταλύοντας το ερειδόμενο σε διαφορετικές αντιλήψεις σύστημα του έλληνα νομοθέτη, καταστρέφει εντελώς το αποτρεπτικό για τη λαθρεμπορία στόχο του με ότι αυτό συνεπάγεται",

- δίνει τη δυνατότητα σε ενδεχόμενους δράστες λαθρεμπορίας, κατ' επίκληση της αρχής *ne bis in idem*, "να διαφεύγουν τις κυρώσεις που τους επιφυλάσσει μια νομοθεσία, την οποία από μακρόν γνωρίζουν", ενώ,

- καταλήγει να στερεί το δικαστήριο, διοικητικό ή ποινικό, της υποχρεώσεώς του να κρίνει τη διαφορά, διοικητική ή ποινική, που του έχει αναθέσει το Σύνταγμα, σύμφωνα με τα άρθρα 94 παρ. 1 και 96 παρ. 1.

Παράλληλα, απεφάνθη ότι *"η Ελλάδα, προσχωρώντας στο 7ο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ και αποβλέποντας στο γράμμα της σχετικής διατάξεως, ανάλογης, όπως αναφέρθηκε, της ρυθμίσεως του άρθρου 57 παρ. 1 της Ποινικής της Δικονομίας, δεν μπορούσε να διανοηθεί ότι μέσω μιας συνεχώς σε βάθος χρόνου εξελισσόμενης νομολογίας του ΕΔΔΑ, αναλάμβανε διεθνείς δεσμεύσεις αντίθετες σε πάγια ριζωμένες νομικές της παραδόσεις και στο ίδιο της το Σύνταγμα, όταν, μάλιστα, η διάταξη αυτή δεν έχει διατύπωση και σκοπό που συμπίπτουν κατ' ανάγκη με το αναφερόμενο στο δικαίωμα για χρηστή απονομή της δικαιοσύνης άρθρο 6 της ΕΣΔΑ η οποία θεσπίστηκε σε άλλο χρονικό σημείο"*.

Ένα άλλο επιχείρημα που επικαλείται το ΣτΕ για να αρνηθεί τη συμμόρφωση με την ανωτέρω νομολογία του ΕΔΔΑ, είναι ότι ναι μεν η ΕΣΔΑ και τα Πρωτόκολλά της έχουν ισχύ υπερνομοθετική (κατά το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος), όμως δεν έχουν και υπερσυνταγματική. Όπως επισημαίνεται στην απόφαση, από καμία διάταξη του Συντάγματος δεν συνάγεται ότι ο έλληνας δικαστής μπορεί να παραμερίσει το Σύνταγμα, *"χωρίς να εξέρχεται του πλαισίου των υποχρεώσεων που του διαγράφουν τα άρθρα 87 παρ. 2 ("οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων του υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους και σε καμία περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος"), και 93 παρ. 4 ("τα Δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα")*. Και τούτο ισχύει, έστω κι αν η στάση του δικαστή έχει ως συνέπεια να τεθεί ζήτημα διεθνούς ευθύνης της χώρας.

Κατόπιν των ανωτέρω, η επταμελής σύνθεση του Β' Τμήματος, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι εν προκειμένω, η διάταξη του άρθρου 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ δεν μπορεί να εφαρμοστεί.

4.4 Η αρχή "ne bis in idem" στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

4.4.1 Η αναγνώριση της αρχής "ne bis in idem" πριν από την θέση σε ισχύ του ΧΘΔΕΕ

Αν και η αρχή *ne bis in idem* διαπλάστηκε κυρίως στο πλαίσιο της ποινικής δίκης, εντούτοις έτυχε επίκλησης και στο πλαίσιο της διαδικασίας επιβολής κυρώσεων βάσει της νομοθεσίας περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού. Το (τότε) ΔΕΚ

(νυν ΔΕΕ) έκρινε σχετικά, ότι η αρχή *ne bis in idem* τυγχάνει εφαρμογής και στο πλαίσιο της διαδικασίας εφαρμογής των διατάξεων 81 και 82 ΣυνθΕΚ, συνιστώντας θεμελιώδη αρχή του κοινοτικού δικαίου. Σύμφωνα με την νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «στον τομέα του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού, βάσει της αρχής αυτής {*ne bis in idem*}, απαγορεύεται να καταδικαστεί ή να διωχθεί εκ νέου μια επιχείρηση για συμπεριφορά αντίθετη προς τον ανταγωνισμό για την οποία της είχε ήδη επιβληθεί κύρωση ή για την οποία είχε κριθεί ως μη έχουσα ευθύνη με προγενέστερη απόφαση της Επιτροπής, η οποία δεν είναι πλέον δεκτική προσφυγής»¹⁸⁴.

Σύμφωνα με την κοινοτική νομολογία, πρέπει να πληρούνται τρεις προϋποθέσεις προκειμένου να θεωρηθεί ότι τυγχάνει εφαρμογής η εν λόγω αρχή:

- ταυτότητα των πραγματικών περιστατικών,
- ταυτότητα του παραβάτη, και,
- ταυτότητα του προστατευόμενου εννόμου συμφέροντος.

Η αρχή *ne bis in idem* «απαγορεύει την επιβολή πλειόνων κυρώσεων στο ίδιο πρόσωπο για την ίδια παράνομη συμπεριφορά προς προστασία του ιδίου εννόμου αγαθού»¹⁸⁵. Δικαιολογητική βάση για την εφαρμογή της επί υποθέσεων τέτοιας φύσεως, αποτελεί το γεγονός ότι οι κυρώσεις που επιβάλλονται από αυτές τις διοικητικές αρχές, φέρουν χαρακτηριστικά όμοια με αυτά του ποινικού δικαίου¹⁸⁶.

Πέραν όμως του τότε κοινοτικού δικαίου, η εν λόγω αρχή αποτελούσε γενική αρχή του ευρωπαϊκού δικαίου, μετά την ενσωμάτωση των Συμφωνιών Σένγκεν στο δίκαιο της Ένωσης, μάλιστα με διακρατική ή άλλως διεθνική ισχύ. Σύμφωνα με το άρθρο 54 της Σύμβασης Εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν της 14 Ιουν 1985, «όποιος καταδικάστηκε αμετάκλητα από ένα συμβαλλόμενο μέρος, δεν μπορεί να διωχθεί από ένα άλλο συμβαλλόμενο μέρος για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, υπό τον όρο

¹⁸⁴ Βλ. ΠΕΚ, υποθέσεις T-236/01, T-239/01, T-244/01 έως T-246/01, T-251/01 έως T-252/01

¹⁸⁵ Βλ. ΔΕΚ, υποθέσεις C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 P

¹⁸⁶ Βλ. τις αποφάσεις C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 338 έως 340 αλλά και τη σκέψη 101 στις προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέως Juliane Kokott στην υπόθεση C-17/10 Toshiba Corporation κλπ. Στον ελλαδικό χώρο, συμβαίνει αρκετές φορές να γεννάται αρμοδιότητα δύο διοικητικών αρχών για την επιβολή κυρώσεων επί μιας και της ίδιας παραβάσεως (π.χ. του ΕΣΡ και της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα). Με αποφάσεις της η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα έχει κρίνει ότι όταν για τα αυτά (ή ουσιασώς όμοια) πραγματικά περιστατικά, που ενέχουν προσβολή των αυτών ή και διαφόρων εννόμων αγαθών και τα οποία αναφέρονται στα αυτά υπαίτια πρόσωπα (ταυτότητα πράξεων και παραβατών), έχει επιληφθεί και εξέδωσε απόφαση η πρώτη αρμόδια αρχή, η δε κρίση της είναι επί της ουσίας της υποθέσεως, τότε δεν είναι δυνατόν να επιληφθεί της κρίσεως αυτών για ενδεχόμενη επιβολή κυρώσεων η δεύτερη αρμόδια αρχή Βλ. απόφαση υπ' αριθμ. 122/2012 Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα στον διαδικτυακό τόπο www.dpa.gr

όμως ότι, σε περίπτωση καταδίκης, η ποινή έχει ήδη εκτιθεί ή εκτίεται ή δεν μπορεί πλέον να εκτιθεί σύμφωνα με τους νόμους το συμβαλλόμενο μέρος που επέβαλε την καταδίκη".

Στην σχετική νομολογία του ΔΕΚ, σε υποθέσεις του τομέα της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις (τότε τρίτος πυλώνας), παρατηρείται μια διαφορετική προσέγγιση του *idem*, που αποστασιοποιείται τόσο από την προϋπόθεση του "ίδιου εννόμου αγαθού", όσο και αυτήν του "ίδιου νομικού χαρακτηρισμού".

Συγκεκριμένα, στην υπ' αριθμ. C-436/04, απόφαση Leopold Henri Van Esbroeck, της 9.3.2006, το ΔΕΚ αποφάνθηκε (παρ. 27-36) ότι:

ι) *"από το γράμμα του άρθρου 54 της ΣΕΣΣ που χρησιμοποιεί τον όρο «ίδια πραγματικά περιστατικά» προκύπτει ότι η διάταξη αυτή αφορά μόνον τον παράνομο χαρακτήρα των περιστατικών αυτών και όχι τον νομικό χαρακτηρισμό τους",*

ιι) *"το κριτήριο της ταυτότητας του προστατευόμενου εννόμου συμφέροντος δεν μπορεί να γίνει δεκτό, διότι το προστατευόμενο έννομο συμφέρον ενδέχεται να διαφέρει από το ένα συμβαλλόμενο κράτος στο άλλο",*

ιιι) *"το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας δεν κατοχυρώνεται αποτελεσματικά παρά μόνον αν ο αυτουργός της πράξεως γνωρίζει ότι, άπαξ καταδικαστεί και εκτίσει την ποινή του ή ενδεχομένως απαλλαγεί αμετάκλητα σε ένα κράτος μέλος, μπορεί να διακινηθεί εντός του χώρου Σένγκεν χωρίς να αντιμετωπίζει τον κίνδυνο διώξεων σε άλλο κράτος μέλος με την αιτιολογία ότι η πράξη αυτή συνιστά χωριστό ποινικό αδίκημα στην έννομη τάξη του τελευταίου αυτού κράτους μέλους",*

ιιιι) *"ακριβώς όμως επειδή δεν υπάρχει εναρμόνιση των εθνικών ποινικών νομοθεσιών, ένα κριτήριο που στηρίζεται στον νομικό χαρακτηρισμό των πραγματικών περιστατικών ή στο προστατευόμενο έννομο συμφέρον, μπορεί να δημιουργήσει εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία εντός του χώρου Σένγκεν και δη αναλόγως του αριθμού των ποινικών συστημάτων που υπάρχουν στα συμβαλλόμενα κράτη", και τέλος,*

ν) *"υπό τις συνθήκες αυτές, το μοναδικό κατάλληλο κριτήριο για την εφαρμογή του άρθρου 54 της ΣΕΣΣ είναι το κριτήριο της ταυτότητας των πραγματικών περιστατικών υπό την έννοια ότι πρόκειται για σύνολο συγκεκριμένων περιστάσεων που συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους".*

4.4.2 Επί της κανονιστικής δεσμευτικότητας της αρχής ne bis in idem σύμφωνα με το άρθρο 50 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

Σύμφωνα με το άρθρο 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης *«Κανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικαστεί εντός της Ένωσης με οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με τον νόμο»*.

Με την ρητή κατοχύρωσή της στο κείμενο του Χάρτη, η αρχή ne bis in idem απέκτησε την τυπική ισχύ θεμελιώδους δικαιώματος της Ένωσης, καθώς, σύμφωνα με τις παρ. 1 και 3 του άρθρου 6 ΣυνθΕΕ, οι διατάξεις του Χάρτη, αφού εξομοιώθηκαν με τις διατάξεις των Συνθηκών, παράγουν τα ίδια έννομα αποτελέσματα με αυτές. Συνεπώς, όσες διατάξεις του Χάρτη πληρούν τα κριτήρια του ΔΕΚ/ΔΕΕ (ακρίβεια, έλλειψη αιρέσεων, μη αναγκαιότητα άλλων μέτρων της Ένωσης ή εθνικών) απονέμουν δικαιώματα κάθετα (έναντι του κράτους ή άλλων δημόσιων φορέων) και οριζόντια (έναντι και ιδιωτών)¹⁸⁷. Τούτο αποδέχθηκε, με την υπ' αριθμ. 1/2011 απόφασή της, η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, κρίνοντας *"ότι δεν απαιτείται προφανώς η θέσπιση εκτελεστικών κανόνων και διαδικασιών, αφού η διάταξη του άρθρου 50 του τελευταίου (του Χάρτη) είναι σαφής και πλήρης και αμέσως εφαρμόσιμη, όπως το τελευταίο προκύπτει από το άρθρο 51 §1 του Χάρτη, οι δε προϋποθέσεις εφαρμογής της μπορούν να συναχθούν από την αυτόνομη ερμηνεία της"*.

Όσο αφορά το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη, το εν λόγω ζήτημα διευκρινίστηκε με την πρόσφατη απόφαση του ΔΕΕ, υπ' αριθμ. C-617/10 (Akerberg Fransson για την οποία θα γίνει λόγος αναλυτικά στη συνέχεια), καθώς η έκφραση του άρθρου 51 παρ. 1 του Χάρτη *"μόνο όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης"*, δημιουργούσε παρανοήσεις, με κίνδυνο περιορισμού στην πράξη της εμβέλειας του Χάρτη σε εθνικό επίπεδο¹⁸⁸.

Το ΔΕΕ στην εν λόγω υπόθεση, διαφωνώντας με την άποψη του Γενικού Εισαγγελέα, την Επιτροπή και πέντε από τις παρεμβαίνουσες κυβερνήσεις, απεφάνθη ότι *"τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται από τον Χάρτη πρέπει να γίνονται σεβαστά όταν μια εθνική ρύθμιση ή έννομη κατάσταση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης"*, καθώς και ότι *"δεν μπορούν να υφίστανται περιπτώσεις που εμπίπτουν στο δίκαιο της Ένωσης, αλλά στις οποίες δεν μπορούν να εφαρμοστούν αυτά*

¹⁸⁷ Βλ. J.-P. Jacque, *Droit institutionnel de l' Union europeen*, Dalloz, 7e ed. 2012, 959-965

¹⁸⁸ Βλ. Σοφίας Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, *Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ: Πεδίο εφαρμογής και ελληνική νομολογία (με αφορμή τη ΔΕΕ 26.2.2013 C-617/10 Akerberg Fransson)*, ΘΠΔΔ 2/2013 σελ. 182

τα θεμελιώδη δικαιώματα" (σκ. 21-22). Επομένως, το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη ταυτίζεται με το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.

Το ΔΕΕ θεώρησε ότι ακόμα και όταν οι σχετικές εθνικές ρυθμίσεις αφορούν *"μια κατάσταση, στην οποία η δράση των κρατών μελών δεν καθορίζεται εξ ολοκλήρου από το δίκαιο της Ένωσης"*, εφόσον όμως εμπίπτουν έστω και εν μέρει στο πεδίο του δικαίου της Ένωσης, εμπίπτουν και στο πεδίο του Χάρτη. Ως εκ τούτου, κατά την εφαρμογή τους, θα πρέπει να τηρείται το άρθρο 50 αυτού, ήτοι η αρχή *ne bis in idem*. Το γεγονός ότι στην κριθείσα υπόθεση οι εθνικές ρυθμίσεις δεν θεσπίστηκαν προκειμένου να μεταφερθεί η Οδηγία 2006/112/EK δεν είχε καμία σημασία (σκ. 24-29).

Στην ίδια υπόθεση, το ΔΕΕ υπενθυμίζοντας την απόφαση του ΔΕΚ της 9.3.1978, 106/77 Simmenthal (σκ. 21-24), επισήμανε ότι ο εθνικός δικαστής πρέπει και *"αυτεπαγγέλτως"* να παραμερίσει κάθε αντίθετη προς το Χάρτη εθνική διάταξη *"χωρίς να υποχρεούται να ζητήσει ή να αναμείνει την προηγούμενη εξαφάνισή της είτε δια της νομοθετικής οδού είτε μέσω οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διαδικασίας"*. Εφόσον αμφιβάλλει για την έννοια διάταξης του Χάρτη, μπορεί (αν η απόφασή του υπόκειται σε ένδικο μέσο) ή οφείλει (αν δεν υπόκειται), σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣυνθΛΕΕ, να υποβάλει προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ.

Αποτελεί τέλος πάγια θέση του ΔΕΕ ότι στο πλαίσιο της ερμηνείας της αρχής *ne bis in idem* κατά το δίκαιο της Ένωσης, πρέπει να λαμβάνεται οπωσδήποτε υπόψη και η νομολογία του ΕΔΔΑ. Όπως αναφέρει η Γενική Εισαγγελέας Juliane Kokott στις προτάσεις της στην υπόθεση Bonda¹⁸⁹ (σκέψεις 43-44), *"τούτο επιβάλλεται από την αρχή της ομοιογένειας (κατ' άρθρο 6, παράγραφος 1, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ, και άρθρο 52, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων), κατά την οποία η έννοια και η έκταση των δικαιωμάτων που περιλαμβάνει ο Χάρτης συμπίπτουν με την έννοια και την έκταση που τους αποδίδουν οι αντίστοιχες διατάξεις της ΕΣΔΑ, όπως αυτές ερμηνεύονται με βάση τη νομολογία του ΕΔΔΑ"*.

---

¹⁸⁹ Υπόθεση C-489/10 Łukasz Marcin Bonda της 5ης Ιουνίου 2012

4.4.3 Η θέση του ΔΕΕ σχετικά με το πεδίο εφαρμογής της αρχής ne bis in idem: η υπόθεση C-617/10

4.4.3.1 Το ιστορικό της υπόθεσης C-617/10 και το υποβληθέν στο ΔΕΕ προδικαστικό ερώτημα

Ο Η. Åkerberg Fransson, ανεξάρτητος επαγγελματίας με κύρια δραστηριότητά του την αλιεία και την πώληση ασπρόψαρων, έλαβε κλητήριο θέσπισμα για να δικαστεί στις 9 Ιουνίου 2009 ενώπιον του Haparanda tingsrätt (πλημμελειοδικείου του Haparanda), κατηγορούμενος για σοβαρή φοροδιαφυγή και συγκεκριμένα για δήλωση ανακριβών στοιχείων στις φορολογικές δηλώσεις των ετών 2004 και 2005. Εναντίον του είχε επίσης ασκηθεί ποινική δίωξη για παράλειψη δηλώσεως των εργοδοτικών εισφορών κατά τις περιόδους αναφοράς του Οκτωβρίου 2004 και του Οκτωβρίου 2005. Σύμφωνα με το κατηγορητήριο, οι παραβάσεις έπρεπε να θεωρηθούν σοβαρές, αφενός επειδή αφορούσαν μεγάλα ποσά και, αφετέρου, γιατί εντάσσονταν στο πλαίσιο συστηματικής εγκληματικής δραστηριότητας μεγάλης κλίμακας.

Στις 24 Μαΐου 2007, η αρμόδια σουηδική φορολογική αρχή, επέβαλε στον Fransson φορολογικές κυρώσεις (χρηματικά πρόστιμα) τόσο για τα αποκρυβέντα εισοδήματα, όσο και για την παράλειψη δήλωσης των εργοδοτικών εισφορών για τα έτη 2004 και 2005. Η απόφαση περί επιβολής των φορολογικών κυρώσεων βασίστηκε στις ίδιες ψευδείς δηλώσεις στις οποίες είχε στηριχθεί και η ποινική δίωξη. Η εν λόγω απόφαση κατέστη απρόσβλητη, λόγω παρόδου της προθεσμίας άσκησης προσφυγής.

Ενώπιον του ποινικού δικαστηρίου στο οποίο παραπέμφθηκε για το αδίκημα της σοβαρής φοροδιαφυγής (βάσει των ίδιων ψευδών δηλώσεων για τις οποίες είχε τιμωρηθεί διοικητικά), ανέκυψε το ζήτημα κατά πόσον η ποινική δίωξη κατά του Η. Åkerberg Fransson έπρεπε να κηρυχθεί απαράδεκτη, δεδομένου ότι του είχε ήδη επιβληθεί κύρωση για την ίδια πράξη στο πλαίσιο άλλης διαδικασίας (για να μην υπάρξει παραβίαση της αρχής ne bis in idem του άρθρου 4 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και του άρθρου 50 του ΧΘΔΕΕ).

Υπό τα δεδομένα αυτά, στις 27 Δεκ 2010 το σουηδικό πλημμελειοδικείο Haparanda tingsrätt, ανέστειλε την ποινική δίκη κατά του Η. Å. Fransson, εκτιμώντας ότι η υπόθεση άπτεται του δικαίου της Ένωσης, και υπέβαλε αίτηση προς το ΔΕΕ για έκδοση προδικαστικής απόφασης επί του εξής ουσιαστικά ερωτήματος: ***εμπίπτει το παραδεκτό της ποινικής δίωξης για φορολογικό αδίκημα στην αρχή ne bis in idem***

του άρθρου 4 του πρόσθετου Πρωτοκόλλου αριθ. 7 της ΕΣΔΑ και του άρθρου 50 του Χάρτη, όταν συγκεκριμένη χρηματική κύρωση (επιβολή προσαύξησης φόρου) έχει προηγουμένως επιβληθεί στον κατηγορούμενο στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας για την ίδια πράξη παροχής ψευδών στοιχείων; Με άλλα λόγια, εμποδίζει η αρχή *ne bis in idem*, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη, κράτος μέλος, οσάκις αυτό εφαρμόζει το δίκαιο της Ένωσης, να επιβάλλει τόσο διοικητικές όσο και ποινικές κυρώσεις για τα ίδια πραγματικά περιστατικά;

Η σημασία της υπόθεσης, που έφτασε ενώπιον του Τμήματος Μείζονος Σύνοψης του ΔΕΕ κατόπιν υποβολής των ανωτέρω προδικαστικών ερωτημάτων, καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι εννέα κράτη-μέλη (συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδος), καθώς και η Επιτροπή, υπέβαλαν παρατηρήσεις επί του κρινόμενου ζητήματος¹⁹⁰.

4.4.3.2 Οι από 12.6.2012 προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα

Ο Γενικός Εισαγγελέας της υπόθεσης Pedro Cruz Villalon, εισηγήθηκε στο ΔΕΕ μια αυτοτελή ερμηνεία του άρθρου 50 του Χάρτη ως προς την αρχή *ne bis in idem*, μια ερμηνεία τελείως διαφορετική από αυτήν που έχει δώσει το ΕΔΔΑ στο άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

Επεσήμανε αρχικά ότι ο κανόνας του άρθρου 52 παράγραφος 3 του Χάρτη, ήτοι η διακήρυξη ότι η έννοια και η εμβέλεια των δικαιωμάτων του Χάρτη είναι «ίδιες» με τις αντίστοιχες της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, δημιουργεί, στην περίπτωση της υπό εξέταση υπόθεσης, ιδιότυπες δυσχέρειες.

Συγκεκριμένα, μολονότι το άρθρο 50 του Χάρτη καθιερώνει ένα δικαίωμα αντίστοιχο προς αυτό του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, η σύμφωνη με τη νομολογία του ΕΔΔΑ ερμηνεία της αρχής *ne bis in idem*, πόρρω απέχει από το να είναι διαδεδομένη και παγιωμένη στα συμβαλλόμενα κράτη της ΕΣΔΑ. Και τούτο, διότι ένας σημαντικός αριθμός των κρατών μελών, ή δεν έχει κυρώσει το πρωτόκολλο 7 της ΕΣΔΑ ή έχει διατυπώσει επιφυλάξεις ή έχει προβεί σε δηλώσεις ειδικώς ως προς το

---

¹⁹⁰ Βλ. Στέργιου Κοφίνη, *Η εφαρμογή της αρχής ne bis in idem στις φορολογικές κυρώσεις. Σχέση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων με τα αντίστοιχα της ΕΣΔΑ. Πεδίο εφαρμογής του Χάρτη και περιεχόμενο της αρχής ne bis in idem*, ΕΕΕυρΔ 1/2013, σελ. 94

άρθρο 4, προκειμένου να αποφύγει την επέκτασή του στις διοικητικές διαδικασίες επιβολής κυρώσεων.

Ενεκα αυτού, ο Γενικός Εισαγγελέας φρονεί ότι η διακήρυξη του άρθρου 52, παράγραφος 3 του Χάρτη, αποκτά κατ' ανάγκην ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, οσάκις εφαρμόζεται επί της αρχής *ne bis in idem*. Κάνει μάλιστα μνεία στο άρθρο 6 παρ. 3 της ΣΕΕ, όπου γίνεται λόγος για τις "*κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών-μελών*", εκφράζοντας την άποψη ότι το δυαδικό σύστημα επιβολής κυρώσεων συνιστά μια τέτοια συνταγματική παράδοση¹⁹¹. Συνεπώς, κατά την άποψη του Γενικού Εισαγγελέα, η ΕΣΔΑ δεν «κατοχυρώνει» στην πράξη την αρχή *ne bis in idem* με τον ίδιο τρόπο που κατοχυρώνει τις άλλες θεμελιώδεις διατάξεις της, τη στιγμή μάλιστα που το περιεχόμενο της αρχής, με τις ποικίλες ερμηνείες στις οποίες έχει καταλήξει νομολογιακά το ΕΔΔΑ, μοιάζει αβέβαιο.

Κατόπιν των ανωτέρω, ο Γενικός Εισαγγελέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 50 του Χάρτη, απαιτεί μια εν μέρει *αυτόνομη ερμηνεία*: μια ερμηνεία που να λαμβάνει βέβαια υπόψη την τρέχουσα νομολογία του ΕΔΔΑ, όπως διαμορφώθηκε με την απόφαση *Zolotukhin κατά Ρωσίας* (ήτοι ότι το "*idem*" αφορά τα «*ίδια πραγματικά περιστατικά*» και όχι τους ίδιους παραβάτες ή τα ίδια προστατευόμενα έννομα αγαθά), ωστόσο όμως να είναι ανεξάρτητη από αυτό και θεμελιωμένη αποκλειστικά στο περιεχόμενο και την εμβέλεια του άρθρου 50 του Χάρτη.

Συγκεκριμένα, από την γραμματική διατύπωση των δύο διατάξεων είναι δυνατόν να δοθεί στο άρθρο 50 του Χάρτη, μια *αυτόνομη ερμηνεία* σε σχέση με το άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Και τούτο, διότι από κανένα στοιχείο του άρθρου 50 του Χάρτη, δεν συνάγεται ότι σκοπός του είναι να απαγορεύσει οποιαδήποτε περίπτωση σωρεύσεως διοικητικών και ποινικών κυρώσεων για την ίδια συμπεριφορά. Όπως επισημαίνει χαρακτηριστικά, "*υπό την έννοια αυτή, χρήζει ιδιαίτερης μνείας η επιμονή της διατυπώσεως του άρθρου 50 του Χάρτη στο επίθετο «ποινικός» εν αντιθέσει προς τη διατύπωση του άρθρου 4 του πρωτοκόλλου 7 της ΕΣΔΑ. Τούτο αφορά τόσο τον υπέρτιτλο των αντίστοιχων διατάξεων όσο και την αναφορά στην ύπαρξη οριστικής αποφάσεως από «ποινικό» δικαστήριο, ενώ απουσιάζει η έκφραση αυτή από τη δεύτερη διάταξη. Η διαφορά αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι ασκεί επιρροή στο πλαίσιο της*

---

¹⁹¹ Κρίνεται σκόπιμο στο σημείο αυτό να τονιστεί ότι **στην Ελλάδα το δυαδικό σύστημα επιβολής κυρώσεων δεν λειτουργεί επ' ουδενί κατά συνταγματική παράδοση**, καθώς, όπως θα καταδειχθεί και στη συνέχεια, η επιβολή τιμωρητικών διοικητικών κυρώσεων ποινικού χαρακτήρα από άλλα όργανα πέραν των ποινικών δικαστηρίων, έρχεται σε ευθεία αντίθεση με το άρθρο 96 παρ.1 του Συντάγματος.

αναλύσεως μιας διατάξεως, όπως είναι αυτή του Χάρτη, η οποία συνετάγη αρκετά έτη μετά από το εν λόγω πρωτόκολλο".

Με τα δεδομένα αυτά, ο Γενικός Εισαγγελέας καταλήγει στην τελική του πρόταση για μια αυτόνομη ερμηνεία της αρχής *ne bis in idem*, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Έρεισμα για την αυτόνομη ερμηνεία που προτείνει, αποτελεί η αρχή της αναλογικότητας, και σε κάθε περίπτωση η αρχή της απαγόρευσης της αυθαίρετης δράσεως, αρχές οι οποίες απαγορεύουν την άσκηση της ποινικής δικαιοδοτικής λειτουργίας κατά τρόπο ώστε να παροράται τελείως το γεγονός ότι τα πραγματικά περιστατικά που έχουν αχθεί προς εκτίμηση ενώπιον του ποινικού δικαστηρίου έχουν ήδη επισύρει την επιβολή διοικητικών κυρώσεων.

Υπό το φως της *αυτόνομης ερμηνείας* που προτείνει ο Γενικός Εισαγγελέας, η αρχή *ne bis in idem*, κατ' άρθρο 50 του ΧΘΔΕΕ, πρέπει να θεωρηθεί ότι **δεν απαγορεύει στα κράτη μέλη την κάταρξη δίκης ενώπιον ποινικού δικαστηρίου για τα ίδια πραγματικά περιστατικά**, τα οποία έχουν ήδη κριθεί και για τα οποία έχουν επιβληθεί αμετακλήτως κυρώσεις διά της διοικητικής οδού σε βάρος του αυτού προσώπου, **υπό την προϋπόθεση ότι ο ποινικός δικαστής έχει τη δυνατότητα να συνεκτιμήσει τις επιβληθείσες διοικητικές κυρώσεις, προκειμένου να μετριάσει την ποινή που τυχόν θα καταγνώσει.**

4.4.3.3 Η από 26-2-2013 απόφαση του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το ΔΕΕ, αντίθετα με την πρόταση του Γενικού Εισαγγελέα, έκρινε ότι οι φορολογικές κυρώσεις και η ποινική δίωξη για φοροδιαφυγή, αντικείμενο της οποίας ήταν -έστω εν μέρει- η μη καταβολή ΦΠΑ, εντάσσονται στο πλαίσιο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Και τούτο, ανεξάρτητα από το ότι οι ειδικές ρυθμίσεις του εθνικού δικαίου για την επιβολή των κυρώσεων αυτών, δεν θεσπίστηκαν προκειμένου να μεταφερθούν στο εσωτερικό δίκαιο οι διατάξεις της Οδηγίας 2006/112/ΕΚ (για τον ΦΠΑ).

Καλούμενο δε να αποφανθεί, αν η αρχή *ne bis in idem* που διαλαμβάνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι εμποδίζει την άσκηση ποινικής δίωξης για φοροδιαφυγή κατά κατηγορουμένου, όταν σε αυτόν έχει ήδη επιβληθεί φορολογική

κύρωση για την ίδια πράξη, επέλεξε να δώσει μια "συντηρητική" λύση, βασισμένη στις ήδη γνωστές παραδοχές της νομολογίας του ΕΔΔΑ.

Το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι η εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem*, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη, προϋποθέτει ότι τα μέτρα που έχουν ήδη ληφθεί κατά του κατηγορουμένου με αμετάκλητη απόφαση¹⁹², είναι ποινικού χαρακτήρα. Η εκτίμηση δε, σχετικά με την ποινική ή μη φύση μιας κύρωσης, στηρίζεται, όπως έχει δεχθεί το ΔΕΕ σε προηγούμενη απόφασή του¹⁹³, σε τρία κριτήρια (πανομοιότυπα με τα κριτήρια Engel), τα οποία είναι:

- α. ο νομικός χαρακτηρισμός της παραβάσεως κατά το εσωτερικό δίκαιο,
- β. η ίδια η φύση της παραβάσεως, και
- γ. η φύση και η σοβαρότητα της κυρώσεως που ενδέχεται να επιβληθεί στον διαπράξαντα την παράβαση.

Μολονότι δεν γίνεται άμεση αναφορά στη νομολογία του ΕΔΔΑ, το ΔΕΕ επικαλείται την απόφασή του C-489/10 *Bonda* της 5.6.12, στην σκέψη 37 της οποίας γίνεται όμως ρητή μνεία τόσο στην απόφαση Engel όσο και στην απόφαση *Zolotukhin* κατά *Ρωσίας* του ΕΔΔΑ¹⁹⁴. Όσο αφορά δε το "*idem*", το Δικαστήριο αρκείται στην αναφορά ότι θα πρέπει να πρόκειται για "*την ίδια πράξη παραβάσεως*". Αν και η τελευταία αυτή κρίση δεν αναλύεται περαιτέρω, το ΔΕΕ φαίνεται να συμβαδίζει με το ΕΔΔΑ, κατά τις παραδοχές στην υπόθεση *Zolotukhin*, ότι δηλαδή για την εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem* αρκεί να πρόκειται για τον ίδιο πυρήνα πραγματικών περιστατικών, μη λαμβανομένων υπόψη άλλων παραγόντων, όπως ο βαθμός δόλου του δράστη, ο νομικός χαρακτηρισμός κλπ¹⁹⁵.

Σύμφωνα με το σκεπτικό του ΔΕΕ, το άρθρο 50 του Χάρτη δεν εμποδίζει την επιβολή, για την ίδια πράξη, ενός συνδυασμού φορολογικών και ποινικών κυρώσεων. Μόνον όταν η φορολογική κύρωση έχει ποινικό χαρακτήρα, κατά την έννοια του

¹⁹² "final" κατά την αγγλική εκδοχή του κειμένου της σχολιαζόμενης απόφασης και "definitive" κατά την γαλλική. Πρόκειται ακριβώς για τους όρους που χρησιμοποιούνται στις γλωσσικές αποδόσεις του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στην αγγλική και γαλλική γλώσσα αντίστοιχα. Συνεπώς, ο όρος "απρόσβλητη", που χρησιμοποιείται στην ελληνική εκδοχή της σχολιαζόμενης απόφασης, πρέπει να θεωρηθεί ότι συμπίπτει εννοιολογικά με τον όρο "οριστική" απόφαση, που χρησιμοποιείται στην ελληνική γλωσσική απόδοση του άρθρου 51 του Χάρτη. Βλ. Βλ. Στέργιου Κοφίνη, *ό.π.*, ΕΕΕυρΔ 1/2013, σελ. 97

¹⁹³ Βλ. απόφαση της 5ης Ιουνίου 2012, C-489/10, *Bonda*, σκέψη 37

¹⁹⁴ Βλ. Στέργιου Κοφίνη, *ό.π.*, ΕΕΕυρΔ 1/2013, σελ. 97

¹⁹⁵ Βλ. ΔΕΚ C-288/05, *Kretzinger*, 18.08.2007, σκ. 29, όπου επισημαίνεται ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, υπό το πρίσμα της Σύμβασης Εφαρμογής της Συμφωνίας Σένγκεν, "*το μοναδικό κατάλληλο κριτήριο για την εφαρμογή του άρθρου 54 της ΣΕΣΣ είναι το κριτήριο της ταυτότητας των πραγματικών περιστατικών που συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους και αφετέρου, ... ότι το κριτήριο αυτό εφαρμόζεται ανεξαρτήτως του νομικού χαρακτηρισμού των πραγματικών αυτών περιστατικών ή του προστατευόμενου εννόμου συμφέροντος*"

άρθρου 50 του Χάρτη, και έχει καταστεί αμετάκλητη, η εν λόγω διάταξη εμποδίζει την άσκηση ποινικής δίωξης για την ίδια πράξη κατά του ίδιου προσώπου (σκέψεις 32-37). Η αρμοδιότητα της εξακρίβωσης, εάν η πρώτη επιβληθείσα κύρωση έχει ή όχι ποινικό χαρακτήρα, ανήκει, κατά το ΔΕΕ, στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο, όπως είναι εύλογο, θα προβεί σε αυτήν τη διάγνωση, αντλώντας κριτήρια από τη νομολογία του ΕΔΔΑ, του ΔΕΕ, αλλά και από τη νομική του θεωρία¹⁹⁶.

4.5 Ένα ενδιάμεσο συμπέρασμα: Η εφαρμογή της αρχής «ne bis in idem» ως υποχρέωση απορρέουσα από την «ευρωπαϊκή δημόσια τάξη»

Η ανωτέρω απόφαση του ΔΕΕ, έρχεται σε ευθεία αντίθεση προς τα όσα νομολόγησε το ΣτΕ με την υπ' αριθμ. 2067/2011 απόφαση της επταμελούς σύνθεσης του Β' Τμήματός του. Ως εκ τούτου το ζήτημα ανοίγει εκ νέου, με ανατροπή των μέχρι σήμερα διαμορφωθέντων.

Λαμβανομένου μάλιστα υπόψη ότι δύο από τις σημαντικότερες περιπτώσεις για τις οποίες επιβάλλονται διπλές κυρώσεις, ήτοι τα πολλαπλά τέλη για τη λαθρεμπορία και οι κυρώσεις για παραβάσεις που αφορούν τον ΦΠΑ, αποτελούν περιπτώσεις εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης (και συνεπώς εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 50 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων¹⁹⁷), καθίσταται επιτακτική η ανάγκη για την εξεύρεση πρόσφορων λύσεων. Οι λύσεις αυτές, για τις οποίες θα γίνει λόγος στο επόμενο και τελευταίο κεφάλαιο, δε μπορεί παρά να έχουν γνώμονα και αφετηρία την σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ.

---

¹⁹⁶ Βλ. κατωτέρω υπό 5.3.3

¹⁹⁷ Βλ. Στέργιου Κοφίνη, *ό.π.*, ΕΕΕυρΔ 1/2013, σελ. 99

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ «NE BIS IN IDEM» ΓΙΑ ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΤΤΟ ΚΥΡΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

5.1. Η υποχρέωση σεβασμού του γραπτού και νομολογιακού δικαίου της ΕΣΔΑ

Οι επιμέρους κανόνες περί δικαιωμάτων του ανθρώπου, παύουν να έχουν στην Ευρώπη αμιγώς εθνικό χαρακτήρα, καθόσον στο όλο δικαιοσύνη σύστημα εντάσσονται και οι ευρωπαϊκοί. Γι' αυτό και γίνεται ήδη λόγος περί του «Ευρωπαϊκού Δικαίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου». Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι ο εθνικός δικαστής είναι υποχρεωμένος να παρακολουθεί το πώς ο ευρωπαίος δικαστής ερμηνεύει τις διατάξεις που κατοχυρώνουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο δικαιώματα του ανθρώπου¹⁹⁸.

Η σχέση αυτή ονομάστηκε, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '80, ως “*διάλογος των δικαστών*” (le dialogue des juges), που πρέπει να αναπτύσσεται μεταξύ του εθνικού δικαστή και του ευρωπαϊού δικαστή (είτε του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης είτε του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου)¹⁹⁹. Στη μεν Ευρωπαϊκή Ένωση ο “*διάλογος*” αυτός είναι θεσμοθετημένος, καθώς, όταν εθνικό δικαστήριο έχει αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία κοινοτικού κανόνα, παραπέμπει, με προδικαστικό ερώτημα, το ζήτημα στο ΔΕΕ και κατόπιν ενεργεί σύμφωνα με τις υποδείξεις του²⁰⁰. Τέτοια ευχέρεια όμως, προκειμένου περί των ουσιαστικών διατάξεων της ΕΣΔΑ ή των Πρωτοκόλλων της, δεν υπάρχει ακόμη²⁰¹. Για τον λόγο αυτό, ο εθνικός δικαστής που καλείται να αποφανθεί επί παραβίασης ατομικού δικαιώματος, πρέπει να είναι απόλυτα ενημερωμένος για την ερμηνεία που το Δικαστήριο του Στρασβούργου έχει ενδεχομένως δώσει στην εφαρμοστέα διάταξη της ΕΣΔΑ. Την δε ερμηνεία αυτή πρέπει να την σέβεται²⁰².

¹⁹⁸ Βλ. Πέτρου Παραρά, *Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου*, αναδημοσίευση στην ηλεκτρονική σελίδα των Νομικών Νέων της 13/5/2013, <http://www.nomika-nea.gr/post/?id=460>

¹⁹⁹ Βλ. Πέτρου Παραρά, *ό.π.*, σε <http://www.nomika-nea.gr/post/?id=460>

²⁰⁰ Βλ. άρθρ. 267 (πρώην άρθρ. 234 της ΣΕΚ) της ΣυνθΛΕΕ

²⁰¹ Στην Διακήρυξη όμως του Brighton (20.4.2012, Βλ. και κατωτ. σημ. 20) τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης συναποφάσισαν να θεσμοθετηθεί η προδικαστική παραπομπή και στο Δικαστήριο του Στρασβούργου. Στην § 12 ρητώς αναφέρεται ότι: «La Conférence... c) s a l u e et encourage le dialogue ouvert entre la Cour et les États parties afin d'améliorer la compréhension de leurs rôles respectifs... d) note que l'interaction entre la Cour et les autorités nationales pourrait être renforcée par l'introduction dans la Convention d'un pouvoir supplémentaire de la Cour... de rendre sur demande des avis consultatifs sur l'interprétation de la Convention dans le contexte d'une affaire particulière au niveau national...». Ήδη προετοιμάζεται σχετικό Πρωτόκολλο Βλ. Πέτρου Παραρά, *ό.π.*, σε <http://www.nomika-nea.gr/post/?id=460>

²⁰² Βλ. Πέτρου Παραρά, *ό.π.*, σε <http://www.nomika-nea.gr/post/?id=460>

Αυτή η επιταγή συνεργασίας, ενισχύεται και από την θεμελιώδη *αρχή της επικουρικότητας* (principe de subsidiarité), η οποία έχει ρητώς αποτυπωθεί στη νομολογία του δικαστηρίου του Στρασβούργου²⁰³. Σύμφωνα με αυτήν, μεταφέρεται στα εθνικά όργανα και δικαστήρια το βάρος του σεβασμού των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ και της πρόληψης, με τους μηχανισμούς που αυτά διαθέτουν, των παραβιάσεών τους²⁰⁴. Φυσικός δικαστής, συνεπώς, της εφαρμογής ή μη της ΕΣΔΑ, είναι κατά πρώτον ο εθνικός δικαστής²⁰⁵, επικουρικός δε επεμβαίνει στη συνέχεια και εφόσον απαιτηθεί, μετά την εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων²⁰⁶, το ΕΔΔΑ²⁰⁷.

Η μη συμμόρφωση του έλληνα δικαστή με την ΕΣΔΑ, τα Πρωτόκολλά της και τη νομολογία του ΕΔΔΑ, έχει σαν συνέπεια τις ολοένα αυξανόμενες καταδικαστικές για την Ελλάδα αποφάσεις του ΕΔΔΑ, με όλες τις εντεύθεν δυσμενείς συνέπειες, αφού δημιουργείται ένα αρνητικό κλίμα για τη Χώρα μας, η οποία εμφανίζεται να μην εκπληρώνει τις διεθνώς ανειλημμένες υποχρεώσεις της, υποχρεούμενη δε ως εκ τούτου να καταβάλει διαρκώς υπέρογκες αποζημιώσεις²⁰⁸. Με αφορμή μάλιστα τις διατυπώσεις και κρίσεις του ΣτΕ στην επίμαχη απόφαση 2067/2011 (βλ. ανωτέρω υπό 4.3.2), ο Π. Παραράς παρατηρεί ότι *"η πεντηκονταετής και πλέον προσφορά του Δικαστηρίου του Στρασβούργου υπήρξε τόσο αποφασιστική, ως προς την προστασία των ΔτΑ στην Ευρώπη, που θα έπρεπε, από την πλειοψηφία, να μεθοδευθεί κάποια άλλη διατύπωση, ώστε να μην εμφανίζεται η Χώρα μας ότι περιφρονεί, με επίσημη πράξη της, την ΕΣΔΑ, επιδεικνύοντας συγχρόνως και άγνοια της πάγιας και πολυετούς ευρωπαϊκής θεωρίας και νομολογίας πάνω στο θέμα αυτό"*²⁰⁹.

---

²⁰³ Βλ. αποφάσεις "Γλωσσικές υποθέσεις κατά Βελγίου" της 23.7.1969, Scordino κατά Ιταλίας της 29.3.2006, Varnava και λοιποί κατά Τουρκίας της 18.9.2009

²⁰⁴ Βλ. Πέτρου Παραρά, *ό.π.*, σε <http://www.nomika-nea.gr/post/?id=460>

²⁰⁵ Όπως επισημαίνει ο Εμμ. Ρούκουνας, οι διατάξεις της ΕΣΔΑ έχουν αυτοδύναμη εφαρμογή, δηλαδή είναι *"...νομικά πλήρεις, δεν χρήζουν περαιτέρω εξειδικεύσεων από τα όργανα του κράτους και συνεπώς είναι αγωγίμες"*, βλ. *Διεθνής προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1995, σελ. 129

²⁰⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 35 παρ. 1 ΕΣΔΑ

²⁰⁷ Βλ. Πέτρου Παραρά, *ό.π.*, σε <http://www.nomika-nea.gr/post/?id=460>

²⁰⁸ Μόνον κατά το έτος 2011 δημοσιεύθηκαν 73 καταδικαστικές αποφάσεις για την Ελλάδα, εκ των οποίων οι 50 αφορούσαν την υπέρβαση του εύλογου χρόνου διάρκειας της δίκης, βλ. στην Στ. Καρατζά, *Οι νέες ρυθμίσεις του ν. 4055/2012 για τη διοικητική δίκη*, ΤοΣ 4/2011, σελ. 965 επ.

²⁰⁹ Βλ. Πέτρου Παραρά, *ό.π.*, σε <http://www.nomika-nea.gr/post/?id=460>

5.2. Δυνατότητες και όρια παρέκκλισης από την εφαρμογή της αρχής «ne bis in idem», κατ' άρθρο 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και τη νομολογία του ΕΔΔΑ

Η παράγραφος 3 του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, αναφέρει ότι "*καμία απόκλιση από αυτό το άρθρο δεν επιτρέπεται με βάση το άρθρο 15 της Σύμβασης*". Παραβίαση δηλαδή της αρχής ne bis in idem δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή ούτε στην περίπτωση του άρθρου 15 της ΕΣΔΑ, ούτε δηλαδή σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης (όπως πόλεμο) ή άλλου δημόσιου κινδύνου που απειλεί την ζωή ενός συμβαλλόμενου μέλους. Αυτό, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, προσδίδει στην αρχή ne bis in idem, όπως αυτή κατοχυρώνεται στην ΕΣΔΑ, απόλυτη ισχύ, άνευ ελαστικότητας ή δυνατότητας παρέκκλισης από αυτήν.

Παρά ταύτα, έχουν γίνει δεκτές νομολογιακά από το ΕΔΔΑ ορισμένες παρεκκλίσεις, σύμφωνα με τις οποίες ένα πρόσωπο μπορεί να διωχθεί δεύτερη φορά για την ίδια παράβαση από τα δικαστήρια του ίδιου κράτους, χωρίς να τίθεται ζήτημα παραβίασης της αρχής ne bis in idem.

Συγκεκριμένα, στη σκέψη 29 της υπ' αριθμ. 53785/09 απόφασης *Tomasovic κατά Κροατίας* της 18.01.2012, το ΕΔΔΑ επανέλαβε παλαιότερη νομολογία του²¹⁰, σύμφωνα με την οποία, δεν παραβιάζεται η αρχή ne bis in idem, ακόμα κι αν διωχθεί ή δικαστεί ποινικά δεύτερη φορά το ίδιο πρόσωπο για την ίδια παράβαση, όταν πληρούνται σωρευτικά οι παρακάτω δύο προϋποθέσεις:

- α. η νέα διαδικασία δίωξης ή δίκης δεν θα προκαλέσει καμία βλάβη στο διωκόμενο πρόσωπο.
- β. οι αρμόδιες αρχές δε γνώριζαν ότι το διωκόμενο πρόσωπο είχε τελικά αθωωθεί ή καταδικαστεί²¹¹.

Την αποδοχή των δύο αυτών παρεκκλίσεων από το ΕΔΔΑ, επικρίνει ο έλληνας δικαστής στην ίδια υπόθεση *Tomasovic* καθηγητής Λίνος Αλέξανδρος Σισυλιάνος, εκφράζοντας μια θέση διαφορετική από αυτήν του Δικαστηρίου (σκέψη 29). Αναρωτιέται καταρχάς, πώς μια νέα δίωξη ή δίκη μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν προκαλεί (έστω ηθική) ζημία στο διωκόμενο πρόσωπο. Επαναλαμβάνει εξάλλου τα ίδια τα λόγια του Δικαστηρίου, ότι δηλαδή το άρθρο 4 του εβδόμου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ δεν περιορίζεται στο δικαίωμα να μην τιμωρείται ποινικά δύο φορές το ίδιο πρόσωπο, αλλά και να μην διώκεται ούτε να δικάζεται κανείς δύο φορές, όπως προκύπτει σαφώς από το

²¹⁰ Βλ. απόφαση *Falkner* κατά Αυστρίας, (υπ' αριθμ. 6072/02) της 30.09.2004

²¹¹ Βλ. απόφαση *Zigarella* κατά Ιταλίας (υπ' αριθμ. 48154/99)

γράμμα της διάταξης, αλλά και την προηγούμενη νομολογία του ΕΔΔΑ²¹². Τέλος, θεωρεί επικίνδυνη την εισαγωγή της έννοιας της καλής πίστης των αρμόδιων αρχών, αναφορικά με την δεύτερη προϋπόθεση, καθώς δίνει τη δυνατότητα στις αρχές να παραβιάζουν την αρχή ne bis in idem, ισχυριζόμενες δεν είχαν γνώση και ότι ενεργούσαν με καλή πίστη.

Τις νομολογιακές αυτές παρεκκλίσεις, το ΕΔΔΑ δεν τις επανέλαβε στην υπόθεση Zolotukhin, κατά την εξέταση της οποίας, το τμήμα μείζονος σύνθεσης, υπήρξε πολύ πιο αυστηρό ως προς την τήρηση της αρχής ne bis in idem. Συγκεκριμένα, αποφάνθηκε, ότι στις περιπτώσεις που οι εθνικές αρχές εκκινήσουν μεν δύο διαδικασίες για τον έλεγχο της ίδιας παράβασης, αλλά σε κάποια χρονική φάση, διαπιστώνοντας παραβίαση της αρχής ne bis in idem, τερματίζουν ή ακυρώνουν την δεύτερη διαδικασία, εξαλείφοντας οιαδήποτε συνέπεια, το Δικαστήριο μπορεί να θεωρήσει ότι ο ενδεχόμενα προσφεύγων σε αυτό, έχει απολέσει την ιδιότητα του θύματος και ότι συνακόλουθα δεν τίθεται ζήτημα παραβίασης του άρθρου 4 του εβδόμου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ²¹³.

Από την τελευταία αυτή παραδοχή του ΕΔΔΑ συνάγεται λοιπόν το συμπέρασμα ότι, **εφόσον μια διαδικασία επιβολής κυρώσεων ποινικής φύσεως καταλήξει σε κρίση καταδικαστική ή αθωωτική, η άλλη διαδικασία (επιβολής κυρώσεων ποινικής φύσης) πρέπει να παύσει, με παράλληλη εξάλειψη όλων των δυσμενών συνεπειών, που τυχόν έχει υποστεί ο διωκόμενος.**

5.3 Κριτική στην υπ' αριθμ. 2067/2011 Απόφαση Β' Τμήματος του ΣτΕ: Το ζήτημα της μη εφαρμογής της αρχής ne bis in idem

5.3.1 Ο αντίλογος της μειοψηφίας της επταμελούς σύνθεσης του Β' Τμήματος του ΣτΕ

Όπως προαναφέρθηκε, με την υπ' αριθμ. 2067/2011 απόφαση του, το ΣτΕ έκρινε ότι μολονότι το πολλαπλό τέλος για τη λαθρεμπορία συνιστά ποινή, η νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με την αρχή ne bis in idem δεν μπορεί να εφαρμοστεί. Και τούτο, διότι αντιβαίνει στα άρθρα 94 παρ. 1 και 96 παρ. 1 του Συντάγματος, τα οποία

²¹² Βλ. απόφαση Franz Fischer κατά Αυστρίας (υπ' αριθμ. 37950/97) 29 Μαΐου 2001, σκέψη 29

²¹³ Sergey Zolotukhin, σκέψη 115

αναθέτουν την εκδίκαση των μεν διοικητικών διαφορών στα διοικητικά δικαστήρια, των δε ποινικών διαφορών στα ποινικά.

Ο δικαιολογημένα ισχυρός αντίλογος στην εν λόγω απόφαση, εκκινά καταρχήν από τις θέσεις που διατύπωσε στην εν λόγω απόφαση, ως μοναδική μειωσιμότητα, η Εισηγήτρια **Ευ. Νίκα**. Σύμφωνα με την άποψή της Συμβούλου:

ι. Επί της υπό κρίση υπόθεσης λαθρεμπορίας, για την οποία κινήθηκαν δύο ανεξάρτητες μεταξύ τους ποινικές διαδικασίες (μία ποινική και μία διοικητική ποινικού όμως χαρακτήρα, κατ' εφαρμογή των κριτηρίων Engel, επομένως ουσιαστικά ποινική), εφόσον η μία κατέληξε σε κρίση (είτε αθωωτική είτε καταδικαστική), η έτερη έπρεπε να παύσει, κατ' εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem*, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και έχει υπερνομοθετική ισχύ. Ακριβώς αυτή η διπλή διαδικασία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της αρχής *ne bis in idem* και όχι η δυνατότητα του κράτους να επιβάλει πλείονες κυρώσεις για την ίδια παράβαση, εφ' όσον αυτές αποτελούν αντικείμενο αποφάσεως, στο πλαίσιο μιας ενιαίας διαδικασίας.

ii. Η δέσμευση των δικαστηρίων μιας δικαιοδοσίας από το δεδουλευμένο των αποφάσεων των δικαστηρίων άλλης διαδικασίας, δεν αντίκειται στις διατάξεις των άρθρων 94 παρ. 1 και 96 παρ. 1 του Συντάγματος, όταν πρόκειται για απολύτως ταυτόσημη παράβαση, αντιθέτως εναρμονίζεται πλήρως προς το άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος. Τέτοια δέσμευση του ενός δικαστηρίου από άλλο, προβλέπεται ήδη σε εγχώρια νομοθετικά κείμενα, όπως το άρθρο 5 παρ. 2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας και το άρθρο 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, χωρίς να έχει τεθεί ποτέ ζήτημα αντισυνταγματικότητάς τους²¹⁴.

iii. Εφόσον η λαθρεμπορία, λόγω της σοβαρότητάς της, έχει αναχθεί σε ποινική παράβαση, ήτοι αποτελεί "έγκλημα", τότε πρέπει να υπαχθεί στο άρθρο 96 παρ. 1 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο, η αρμοδιότητα για την τιμωρία των εγκλημάτων ανήκει στα τακτικά ποινικά δικαστήρια και όχι σε διοικητικές αρχές ή δικαστήρια.

iv. Η πρόβλεψη επιβολής κυρώσεων ποινικού χαρακτήρα για το αδίκημα της λαθρεμπορίας στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας, που δεν θα πληρούσε τους

---

²¹⁴ Άλλωστε, σύμφωνα με την τρίτη παράγραφο του άρθρου 21 του νόμου 2523/1997 "Διοικητικές και ποινικές κυρώσεις στη φορολογική νομοθεσία και άλλες διατάξεις" (ΦΕΚ Α' 179/11-9-1997), η τελεσίδικη κρίση του διοικητικού δικαστηρίου δεσμεύει τα δικαστήρια που επλαμβάνονται του ποινικού μέρους της υπόθεσης ως προς το ύψος των καθαρών εισοδημάτων που έχουν αποκρυβεί και το φόρο εισοδήματος που αναλογεί σε αυτά.

όρους της "δίκαιης", κατά την ΕΣΔΑ, ποινικής διαδικασίας, θα αντίκειται και στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ.

v. Η αρχή της ασφάλειας δικαίου δεν μπορεί να αποτελέσει έρεισμα για την μη εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem*, ήτοι να δικαιολογήσει την στέρηση ενός θεμελιώδους δικαιώματος προστατευόμενου από την ΕΣΔΑ, δοθέντος μάλιστα ότι κατά το ΕΔΔΑ, η ελευθερία επιλογής ως προς τα μέσα συμμορφώσεως προς τις απαιτήσεις που απορρέουν από την Σύμβαση δεν μπορεί να διευρυνθεί, ώστε να περιλάβει και την αναστολή εφαρμογής της Συμβάσεως και των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων της μέχρι την αναμόρφωση του εσωτερικού δικαίου²¹⁵.

5.3.2 Εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem* εν όψει της ποινικής φύσης του πολλαπλού τέλους επί λαθρεμπορίας

Με αφορμή την αναφορά της ΣτΕ 2067/2011 ότι *"τα πολλαπλά τέλη, ως απλές οικονομικές κυρώσεις δεν έχουν ανεξαρτήτως του ύψους τους, τον ατιμωτικό χαρακτήρα των στερητικών της ελευθερίας κυρώσεων, που πράγματι, δικαιολογεί μια τέτοια κρίση"*, επισημαίνεται ότι, υπό το πρίσμα των κριτηρίων Engel, δύσκολα μπορεί να αρνηθεί κανείς την ποινική φύση των πολλαπλών τελών, δεδομένων:

α. της σοβαρότητας της λαθρεμπορίας ως αδικήματος, η οποία την υπαγάγει στην ύλη του ποινικού δικαίου.

β. του σκοπού που επιδιώκει ο Τελωνειακός Κώδικας τιμωρώντας την λαθρεμπορία, που είναι η προστασία του οικονομικού συμφέροντος του Δημοσίου, μέσω της τιμωρίας των παραβατών (έχει δηλαδή σκοπό κυρίως τιμωρητικό και όχι αποκαταστατικό).

γ. της βαρύτητας των επιβαλλομένων κυρώσεων, που μπορούν να φτάσουν στο πενταπλάσιο των διαφυγόντων δασμών.

Δεδομένου λοιπόν ότι το πολλαπλό τέλος, δεν έχει αποζημιωτικό-επανορθωτικό χαρακτήρα, δε συνιστά δηλαδή μέσο αποκατάστασης της οικονομικής βλάβης του δημοσίου, ούτε επιδιώκεται δι' αυτών η αναστροφή παράνομα κτηθέντος πλουτισμού εκ μέρους του παραβάτη, αλλά τείνει -λόγω του ύψους του- στον κολασμό του δράστη, μπορεί να θεωρηθεί δομικά όμοιο με τις ποινές του ποινικού δικαίου. Εύστοχα

---

²¹⁵ Βλ. απόφαση ΕΔΔΑ της 29.11.1991, Vermeire κατά Βελγίου, υπ' αριθμ. 12849/87, σκ. 26

άλλωστε, η ΔΕΦΚομ 151/2010²¹⁶, είχε επισημάνει ως ενδογενές στοιχείο της ποινικής φύσης των πολλαπλών τελών *"την ποινική χροιά που προηγείται της επιβολής της και η οποία συνίσταται στην διενέργεια προανακριτικών και ανακριτικών πράξεων από γενικούς και ειδικούς προανακριτικούς υπαλλήλους (επ' αυτοφώρῳ σύλληψη, κατάσχεση, εξέταση μαρτύρων, λήψη απολογίας κλπ), οι οποίες εισφέρουν κοινό αποδεικτικό υλικό τόσο στην διοικητική όσο και στην ποινική διαδικασία, προκειμένου να διαπιστωθεί και καταγνωσθεί η ενοχή ή η αθωότητα των διωκομένων"*.

Η παράβαση της λαθρεμπορίας, τιμωρείται τόσο ως διοικητική παράβαση (άρθρο 150 ΕΤΚ) όσο και ως ποινικό αδίκημα (άρθρα 155 και 157 ΕΤΚ), με τις δύο παραβάσεις να παραπέμπουν η μία στην άλλη. Μάλιστα, τυποποιούνται με τον ίδιο τρόπο όχι μόνο ως προς την αντικειμενική, αλλά και ως προς την υποκειμενική τους υπόσταση, αφού για την επιβολή της διοικητικής κύρωσης του πολλαπλού τέλους, απαιτείται η διάγνωση δόλου εκ μέρους του παραβάτη, όπως ακριβώς για την κατάφαση τέλεσης του εγκλήματος της λαθρεμπορίας. Κατά συνέπεια, πρόκειται στην πραγματικότητα για δικαιολογική επιλογή να τιμωρηθεί η ίδια πράξη, με δύο διαφορετικές ποινές, μέσω δύο διαφορετικών διαδικασιών επιβολής (ποινικών ουσιαστικά) κυρώσεων.

Πέραν αυτών, όμως, θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στο επιχείρημα του ΣτΕ, ότι τα άρθρα 94 παρ. 1 (*"στο ΣτΕ και τα διοικητικά δικαστήρια υπάγονται οι διοικητικές διαφορές, όπως νόμος ορίζει..."*) και 96 παρ. 1 (*"στα τακτικά ποινικά δικαστήρια ανήκει η τιμωρία των εγκλημάτων"*) του Συντάγματος, επιτάσσουν τη μη εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem*. Και τούτο, διότι από την προσεκτική εξέταση των δύο αυτών συνταγματικών διατάξεων, προκύπτουν συμπεράσματα τελείως διαφορετικά σε σχέση με αυτά που συνήγαγε το Β' Τμήμα του ΣτΕ.

Ειδικότερα, από το άρθρο 94 παρ. 1 Σ., προκύπτει ότι τα διοικητικά δικαστήρια είναι κατ' αρχήν αρμόδια μόνο για τις διοικητικές διαφορές, χωρίς όμως να ορίζεται από το συνταγματικό κείμενο, ποια διαφορά είναι διοικητική. Από το γεγονός ότι μια διαφορά εξετάζεται από τα διοικητικά δικαστήρια, δεν τεκμαίρεται ότι αυτή είναι οπωσδήποτε διοικητική. Ισχύει το αντίστροφο: αν μια διαφορά αποδειχθεί, βάσει ουσιαστικών κριτηρίων, ότι είναι διοικητική, θα πρέπει οπωσδήποτε να δικαστεί από τα διοικητικά δικαστήρια. Το κριτήριο επομένως χαρακτηρισμού μιας διαφοράς ως διοικητικής, δε μπορεί να είναι παρά ουσιαστικό. Κατά συνέπεια, το ελληνικό δικαιοσύ

---

²¹⁶ Βλ. ΝοΒ 2010, 1273

σύστημα (νομοθετικό και δικαστικό), θα πρέπει να θέσει τα ειδικότερα εκείνα κριτήρια, βάσει των οποίων μια διαφορά θα χαρακτηρίζεται ως ποινική ή διοικητική, κατ' ανάλογο τρόπο που το ΕΔΔΑ έθεσε τα περίφημα κριτήρια Engel. Άλλωστε, η ελληνική θεωρία, όπως αναλύθηκε ανωτέρω υπό 1.2.3, έχει ήδη λάβει θέση επί του θέματος.

Δεδομένου ότι η λαθρεμπορία είναι έγκλημα, η δε διοικητική κύρωση που προβλέπεται γι' αυτήν είναι ποινικής φύσεως (αποσκοπεί δηλαδή κατά πρώτον στον κολασμό του δράστη και όχι στην απλή αποκατάσταση της ζημίας του Δημοσίου), η διαδικασία επιβολής της πρέπει να ανατεθεί, σύμφωνα με το άρθρο 96 παρ. 1, στα τακτικά ποινικά δικαστήρια.

Όθεν γίνεται εναργές, ότι τα άρθρα 94 παρ. 1 και 96 παρ. 1 του Σ., όχι μόνο δεν επιβάλλουν στο διοικητικό δικαστήριο να δικάσει την συγκεκριμένη διαφορά (όπως ισχυρίζεται το ΣτΕ), αλλά αντίθετα του απαγορεύουν να το κάνει, καθόσον δεν πρόκειται για διοικητική διαφορά, αλλά για ποινική υπόθεση, για την οποία αρμόδια να αποφανθούν είναι τα ποινικά δικαστήρια²¹⁷.

5.3.3 Επί της υποχρέωσης συμμόρφωσης με το «ερμηνευτικό δεδικασμένο» της απόφασης Zolotukhin

Στην αμέσως προηγούμενη παράγραφο (5.3.2) αντικρούστηκε η θέση του ΣτΕ, ότι η σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ δεν μπορεί να εφαρμοστεί στη χώρα μας, εν όψει των άρθρων 94 παρ. 1 και 96 παρ. 1 του Σ., καθώς αποδείχθηκε ότι τα επιχειρήματά της ήταν έωλα. Ακόμα όμως κι αν ήταν βάσιμα (στην υποθετική περίπτωση δηλαδή που η νομολογία του ΣτΕ ερχόταν όντως σε αντίθεση με το Σύνταγμα), μια τέτοια παραδοχή, θα άνοιγε το ζήτημα της θέσης του εθνικού δικαστή απέναντι στις νομολογιακές παραδοχές του ΕΔΔΑ, όταν αυτός θεωρεί ότι μια διάταξη της ΕΣΔΑ, όπως έχει ερμηνευτεί από το ΕΔΔΑ, είναι αντίθετη προς το Σύνταγμα.

Οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ με διάδικο μέρος την χώρα μας, παράγουν ουσιαστικό δεδικασμένο, από το οποίο η Ελλάδα δεν μπορεί να αποστεί δυνάμει του άρθρου 46 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, το οποίο προβλέπει ρητά ότι *"τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη, αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι"*. Αυτό άλλωστε προκύπτει και

---

²¹⁷Βλ. Πέτρου Πανταζόπουλου, *ό.π.*, σελ. 1114

από τα άρθρα 525 παρ. 5 ΚΠΔ²¹⁸ καθώς και το άρθρο 105Α ΚΔΔ²¹⁹, που προβλέπουν την επανάληψη της διαδικασίας εφόσον επακολογήσει καταδίκη από το ΕΔΔΑ. Το άρθρο 46 παρ. 1 της ΕΣΔΑ αναφέρεται μόνο στο διατακτικό των αποφάσεων του ΕΔΔΑ, αντίθετα δεν ορίζει τίποτα σχετικό με τη δεσμευτικότητα της ερμηνευτικής προσέγγισης του ΕΔΔΑ στις διατάξεις του ΕΔΔΑ²²⁰.

Από τις συνδυασμένες όμως διατάξεις των άρθρων 32 (*δικαιοδοσία του Δικαστηρίου να επεκτείνεται εφ' όλων των θεμάτων που αφορούν την ερμηνεία και την εφαρμογή της Σύμβασης και όλων των Πρωτοκόλλων της*), 37 παρ. 1 εδ. 2 και 37 παρ. 2 ΕΣΔΑ (*το Δικαστήριο μπορεί να εξετάσει μια προσφυγή, ακόμα και όταν η διαφορά έχει διευθετηθεί, ή να αποφασίσει την επανεγγραφή μιας προσφυγής στο πινάκιο, εφόσον τούτο αιτιολογείται από τις περιστάσεις*), προκύπτει ότι η βούληση των συμβαλλόμενων μερών, δεν ήταν να εξαντλείται η σημασία των δικαιοδοτικών του κρίσεων στην εκάστοτε υπόθεση.

Πέραν των διατάξεων αυτών, το Δικαστήριο του Στρασβούργου, στην προσπάθειά του να ενισχύσει την ενιαία και αποτελεσματική εφαρμογή του δικαίου της Σύμβασης στην έννομη τάξη των συμβαλλόμενων κρατών, διέπλεσε το σύστημα:

α) Των λεγομένων “*αυτόνομων εννοιών*” (*notions autonomes*), με τις οποίες επιτυγχάνεται η διατύπωση ενός “ευρωπαϊκού” ορισμού των εννοιών που χρησιμοποιεί η ΕΣΔΑ (που θα είναι ο πλέον συμβατός με το αντικείμενο και τον σκοπό της Σύμβασης), ώστε η συγκεκριμένη νομική συμβατική έννοια να αποκτήσει κατά το δυνατόν το πλέον επωφελές εύρος (*effet utile*)²²¹ για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Με τον τρόπο αυτό, αφαιρείται από τα κράτη μέλη η όποια εξουσία να ερμηνεύουν, κατά την δική τους αντίληψη, τις σχετικές διατάξεις της ΕΣΔΑ. Συνεπώς, τα εθνικά δικαστήρια και οι άλλες κρατικές αρχές υποχρεούνται να εφαρμόζουν τις συμβατικές διατάξεις, όπως τις έχει ερμηνεύσει το Δικαστήριο.

---

²¹⁸ “1. Η ποινική διαδικασία που περατώθηκε με αμετάκλητη απόφαση επαναλαμβάνεται, προς το συμφέρον του καταδικασμένου για πλημμέλημα ή κακούργημα... 5) Αν με απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διαπιστώνεται παραβίαση δικαιώματος που αφορά το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή την ουσιαστική διάταξη που εφαρμόστηκε”

²¹⁹ “1. Δικαστική απόφαση, για την οποία κρίθηκε με απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ότι εκδόθηκε κατά παραβίαση δικαιώματος που αφορά το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή διάταξης ουσιαστικού δικαίου της Σύμβασης, υπόκειται σε αίτηση επανάληψης της διαδικασίας ενώπιον του δικαστηρίου που την εξέδωσε”

²²⁰ Βλ. Τριαντάφυλλου Ζολώτα, *Η δέσμευση του εθνικού δικαστή από το νομολογιακό προηγούμενο και δεδουλευμένο των αποφάσεων του ΕΔΔΑ*, σε <http://constitutionalism.gr/site/wp-content/mgdata/pdf/3zolotasdesmeysiesda1622010.pdf>

²²¹ Βλ. Εμμανουήλ Ρούκουνα, *ό.π.*, σελ. 132 επ.

β) Των αποφάσεων που έχουν χαρακτήρα "πιλότου" (*arrêt pilote*). Πρόκειται για αποφάσεις οι οποίες, πέραν του ότι διαπιστώνουν παραβάσεις της ΕΣΔΑ ή των Πρωτοκόλλων της, επιλύουν ταυτόχρονα ένα μείζον "δομικό" ή συστημικό πρόβλημα, το οποίο δύναται να αντιμετωπιστεί και σε άλλες ατομικές προσφυγές, που ενδέχεται να ασκηθούν ή ήδη εκκρεμούν ενώπιον του ΕΔΔΑ. Η λύση την οποία θα δώσει στις περιπτώσεις αυτές το ΕΔΔΑ, θα δοθεί και σε όλες τις άλλες ομοειδείς υποθέσεις.

γ) Την αρχή της *αυθεντικής ερμηνείας των διατάξεων της ΕΣΔΑ* (*autorité de la chose interprétée*), αρχή η οποία είναι πολύ ευρύτερη από την ισχύ του δεδικασμένου, αφού αυτό ισχύει μόνον *inter partes*²²². Η αυθεντία αυτή υποχρεώνει όλα τα κρατικά όργανα – και όχι μόνο τα δικαστήρια – να εφαρμόζουν τις διατάξεις της ΕΣΔΑ, όπως ακριβώς το Δικαστήριο τις έχει ερμηνεύσει. Και η αυθεντία αυτή δεν συνδέεται μόνο με τις "αυτόνομες έννοιες" και τις "αποφάσεις πιλότους", αλλά χαρακτηρίζει πλέον όλες τις αποφάσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, το οποίο σταδιακά εξειδικεύει με τη νομολογία του τους ειδικότερους κανόνες της ΕΣΔΑ οι οποίοι, τελικά, ισχύουν και έναντι των υπολοίπων κρατών μελών, ήτοι *erga omnes*²²³.

Άλλωστε, όπως έχει αποφανθεί το ΕΔΔΑ στην υπ' αριθμ. 5310/71 απόφαση *Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου* της 18.1.1978, "*οι αποφάσεις του Δικαστηρίου στην πραγματικότητα δεν χρησιμεύουν μόνο στην επίλυση των υποθέσεων που άγονται ενώπιόν του, αλλά γενικότερα, στο να διευκρινίζουν, να διαφυλάσσουν και να αναπτύσσουν το κανονιστικό περιεχόμενο της Σύμβασης, συμβάλλοντας έτσι στον σεβασμό εκ μέρους των κρατών, των υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει*"²²⁴. Το ΕΔΔΑ επομένως, ερμηνεύει τους όρους της Σύμβασης ανεξάρτητα από το πώς γίνονται κατανοητοί στις εθνικές έννομες τάξεις, ακολουθώντας μια δυναμική-εξελικτική προσέγγιση -κατανοώντας δηλαδή τη Σύμβαση ως "*living instrument*"-, που πρέπει να ερμηνευτεί υπό το φως των εκάστοτε σύγχρονων συνθηκών²²⁵.

²²² Βλ. Πέτρου Παραρά, *ό.π.*, σε <http://www.nomika-nea.gr/post/?id=460>

²²³ Χαρακτηριστική η απόφ. του ΕΔΔΑ *Saldüz κατά Τουρκίας* (*Gr.Ch.*) της 27ης Νοεμβρ. 2008, όπου με την § 55 αυτής θέτει γενικώς εφαρμοστέο κανόνα, καθ' ερμηνεία του άρθρ. 6 § 1 ΕΣΔΑ, που υποχρεώνει τις κρατικές αρχές να επιτρέπουν στον όποιο συλληφθέντα να παρίσταται, ήδη από την πρώτη ανακριτική πράξη, με δικηγόρο για την υπεράσπιση των συμφερόντων του και όχι μόνον μετά την εξέτασή του από τον δικαστή - ανακριτή

²²⁴ Βλ. σκέψη 154 "*The Court's judgments in fact serve not only to decide those cases brought before the Court but, more generally, to elucidate, safeguard and develop the rules instituted by the Convention, thereby contributing to the observance by the States of the engagements undertaken by them as Contracting Parties*"

²²⁵ Βλ. Τριαντάφυλλου Ζολώτα, *ό.π.*, σε <http://constitutionalism.gr/site/wp-content/mgdata/pdf/3zolotasdesmeysiesda1622010.pdf>

Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, οι αποφάσεις που εξέδωσε το ΕΔΔΑ με διάδικο άλλα κράτη, δεν μπορούν να αφήνουν ανεπηρέαστα τα υπόλοιπα κράτη-συμβαλλόμενα μέρη. Κάτι τέτοιο, αφενός μεν δεν ήταν στις επιδιώξεις των συμβαλλόμενων μερών, αφετέρου δε, θα αποδυνάμωνε την ισχύ των αποφάσεων του Δικαστηρίου και θα υπονόμει την ίδια τη Σύμβαση δημιουργώντας ανασφάλεια δικαίου. Η απόρριψη άλλωστε κάθε είδους δεσμευτικότητας των ερμηνευτικών λύσεων, ή άλλως του αποκαλούμενου «ερμηνευτικού δεδικασμένου» του ΕΔΔΑ, θα καθιστούσε την ενιαία και αποτελεσματική προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου μια χιμαιρική διακήρυξη²²⁶.

Παρά τις ανωτέρω παραδοχές, είναι αλήθεια ότι οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ με διάδικο άλλα συμβαλλόμενα κράτη, δεν δεσμεύουν *stricto sensu* τον έλληνα δικαστή. Όμως, για να μην εκθέσουν τη χώρα τους στον κίνδυνο μιας καταδίκης από το ΕΔΔΑ και στην ενδεχόμενη επιβολή υψηλής "δίκαιης ικανοποίησης", οι εθνικές αρχές πρέπει να σέβονται τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ, ακόμα και όταν αυτές έχουν εκδοθεί για υποθέσεις άλλων συμβαλλόμενων μερών²²⁷. Μια κρίση εθνικού δικαστηρίου αντίθετη με το δεδικασμένο του ΕΔΔΑ, θα εκθέσει την Χώρα σε κίνδυνο καταδίκης από το ΕΔΔΑ. Η ίδια άλλωστε η ΣτΕ 2067/2011 στο σκεπτικό της εκθέτει αυτόν τον κίνδυνο, υπονοώντας ευθέως την σχεδόν βέβαιη επέλευση αυτού του κινδύνου.

Εξάλλου, η απόφαση μιας εθνικής αρχής να αποστεί από το ερμηνευτικό δεδικασμένο του ΕΔΔΑ, συνεπάγεται την υποχρέωσή της να αντιπαρατεθεί διεξοδικά με τις θέσεις του τελευταίου (οι οποίες εκφράζονται από δικαστές με αυξημένα επιστημονικά προσόντα ως προς την επίλυση θεμάτων που αφορούν δικαιώματα του ανθρώπου, σε σχέση με εθνικούς δικαστές²²⁸), να καταδείξει την αδυναμία των επιχειρημάτων του (ΕΔΔΑ) και να θεμελιώσει εμπεριστατωμένα την ορθότητα της άποψης που ενστερνίζεται η ίδια²²⁹, έτσι ώστε να παρακινήσει το ΕΔΔΑ σε έναν αναστοχασμό των προηγούμενων σταθμίσεων του με σκοπό την πληρέστερη προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου²³⁰.

²²⁶ Βλ. Πέτρου Παραρά, *ό.π.*, σε <http://www.nomika-nea.gr/post/?id=460>

²²⁷ Βλ. Αντώνη Μανιτάκη, *Η διαπλοκή του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας με τον έλεγχο της συμβατικότητας των νόμων ενόψει της ΕΣΔΑ στο παράδειγμα των ενοχικών απαιτήσεων*, ΝοΒ 56 (2008), σελ. 2541 επ.

²²⁸ Βλ. Πέτρου Παραρά, *ό.π.*, σε <http://www.nomika-nea.gr/post/?id=460>

²²⁹ Βλ. Ευαγγελίας Τζιράκη, *Ο εθνικός δικαστής αντιμέτωπος προς τη διεθνή δικαιοσύνη υποχρέωση του Κράτους του να συμμορφώνεται προς τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, σε http://www.edil-ste.gr/show_article.asp?ids=18

²³⁰ Βλ. Τριαντάφυλλο Ζολώτα, *ό.π.*, σε <http://constitutionalism.gr/site/wp-content/mgdata/pdf/3zolotasdesmeysiesda1622010.pdf>

Δεν επιτάσσεται επομένως μια αυστηρή πειθάρχηση στις νομολογιακές παραδοχές του ΕΔΔΑ, στις οποίες το κράτος μέρος δεν ήταν διάδικος, πλην όμως οι εθνικές αρχές δεν έχουν παρά να συμμορφωθούν σε αυτές, αν δεν μπορούν να προβάλουν λόγους που επιβάλλουν τεκμηριωμένα την διαφοροποίηση²³¹. Μια τέτοια τεκμηρίωση πάντως, δεν διαπιστώνεται, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, από την προπαρατεθείσα απόφαση του ΣτΕ.

5.3.4 Επί του άρθρου 25 παρ. 1 Συντάγματος

Το άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος, θέτει *"υπό την εγγύηση του Κράτους... τα δικαιώματα του ανθρώπου, ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου"*, ενώ υποχρεώνει *"όλα τα κρατικά όργανα να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη άσκησή τους"*. Αξιοπρόσεκτη είναι η διαφορά ορολογίας ανάμεσα στο άρθρο 25 παρ. 1 και στην επικεφαλίδα του Δευτέρου Μέρους του Συντάγματος, στο οποίο συγκαταλέγεται η διάταξη αυτή. Έτσι, ενώ στην πρώτη περίπτωση γίνεται λόγος για τα *"δικαιώματα του ανθρώπου"*, στη δεύτερη χρησιμοποιείται από τον συντακτικό νομοθέτη ο όρος *"ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα"*.

Η διαφορά δεν μπορεί να είναι τυχαία. Ο όρος *"ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα"* (της επικεφαλίδας), φαίνεται να υπονοεί όσα δικαιώματα κατοχυρώνονται στις διατάξεις του ίδιου του Συντάγματος και μάλιστα του Δευτέρου του Μέρους (άρθρα 4-25), πολλά εκ των οποίων δεν έχουν φορέα τους αδιακρίτως κάθε άνθρωπο, αλλά μόνο τους έλληνες πολίτες. Αντίθετα, οι όροι *"δικαιώματα του ανθρώπου"* ή *"θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα"* (του άρθρου 25), αν και εμφανίζονται ήδη από τον 18ο αιώνα, έχουν συνδυασθεί μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο με τη διεθνή προστασία του ατόμου έναντι της κρατικής εξουσίας, δηλαδή με τις διεθνείς συνθήκες και διακηρύξεις, μεταξύ των οποίων εξέχουσα θέση έχει φυσικά η ΕΣΔΑ²³².

Κατά συνέπεια, τα *"δικαιώματα του ανθρώπου"* κατ' άρθρο 25 παρ. 1 Συντάγματος, δεν ταυτίζονται με τα ρητώς συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα. Όταν το άρθρο 25 παρ. 1 Σ. αναφέρεται στα *"δικαιώματα του ανθρώπου"*, υπονοεί όχι μόνο τις περί ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων διατάξεις του ίδιου, αλλά και τις

²³¹ Βλ. Κώστα Χρυσόγονου, *Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Εθνική Έννομη Τάξη. Οι ελληνικές δυσχέρειες προσαρμογής στην ευρωπαϊκή δημόσια τάξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001, σελ. 399, υποσημ. 11

²³² Βλ. Κώστα Χρυσόγονου, *ό.π.*, σελ. 200

διατάξεις των σχετικών διεθνών συνθηκών, τις οποίες έχει κυρώσει η Ελλάδα. Ο συντακτικός νομοθέτης επομένως, αντιμετωπίζει τα δικαιώματα του ανθρώπου ως *θεματική ενότητα*, υπερβαίνοντας το ζήτημα της ιεραρχικής σχέσης μεταξύ Συντάγματος και διεθνών συνθηκών. Όθεν συνάγεται ότι και ο ερμηνευτής του Συντάγματος οφείλει να σεβαστεί την ενότητα αυτή, λαμβάνοντας υπόψη του το κανονιστικό περιεχόμενο των συνθηκών για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, έτσι όπως διαμορφώνεται σε διεθνές επίπεδο²³³.

Κατόπιν των ανωτέρω και δεδομένου ότι η αρχή *ne bis in idem*, το δικαίωμα δηλαδή του ανθρώπου να μη δικαστεί δύο φορές για ίδιο αδίκημα, συνιστά ένα τέτοιο "ανθρώπινο δικαίωμα", η εφαρμογή της σε περιπτώσεις σώρευσης ποινικής και διοικητικής διαδικασίας επιβολής κυρώσεων (ποινικής φύσεως), όπως η λαθρεμπορία κλπ, εν όψει της σχετικής νομολογίας του ΕΔΔΑ, όχι μόνο δεν είναι αντισυνταγματική, αλλά τελεί σε απόλυτη συμφωνία με την επιταγή του άρθρου 25 παρ. 1 του Συντάγματος.

5.3.5 Επί της διαλαμβανόμενης «αδυναμίας» πρόβλεψης της νέας νομολογίας του ΕΔΔΑ

Στην παράγραφο 11 της απόφασης 2067/2011, το Β' Τμήμα του ΣτΕ απεφάνθη ότι *"η Ελλάδα, προσχωρώντας στο 7ο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ και αποβλέποντας στο γράμμα της σχετικής διατάξεως, ανάλογης, όπως αναφέρθηκε, της ρυθμίσεως του άρθρου 57 παρ. 1 της Ποινικής της Δικονομίας, δεν μπορούσε να διανοηθεί ότι μέσω μιας συνεχώς σε βάθος χρόνου εξελισσόμενης νομολογίας του ΕΔΔΑ, αναλάμβανε διεθνείς δεσμεύσεις αντίθετες σε πάγια ριζωμένες νομικές της παραδόσεις και στο ίδιο της το Σύνταγμα"*.

Με την απόφασή του αυτή, το ΣτΕ αρνήθηκε την εφαρμογή της νομολογίας του ΕΔΔΑ επί της αρχής *ne bis in idem*, με το επιχείρημα (εκτός των άλλων) ότι η Ελλάδα, όταν προσχωρούσε στην ΕΣΔΑ, δε μπορούσε να προϋπολογίσει σε μια τέτοια εξέλιξη της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Παρέβλεψε όμως, ότι το κείμενο της ΕΣΔΑ δεν είναι στατικό, αλλά ένα *"living instrument"*, που ερμηνεύεται από το ΕΔΔΑ, υπό το φως των εκάστοτε επικρατουσών συνθηκών, προς το σκοπό της

---

²³³Βλ. Κώστα Χρυσόγονου, *ό.π.*, σελ. 201

αποτελεσματικότερης διασφάλισης των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση. Το ίδιο το ΣτΕ άλλωστε, επιφυλάσσει στο ίδιο την δυνατότητα να μεταβάλει τη νομολογία του, στις περιπτώσεις που την θεωρεί παρωχημένη, όπως για παράδειγμα οι ΣτΕ 693/2011 και 1620/2011, αποφάσεις οι οποίες μεταλλάσσουν την έννοια του ταμειακού συμφέροντος για το Δημόσιο, λόγω της οικονομικής κρίσης²³⁴. Ως εκ τούτου δεν μπορεί να ζητά να μείνει αμετάβλητη η νομολογία ενός διεθνούς δικαστηρίου, όταν μάλιστα δικάζει υποθέσεις παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η επίκληση άλλωστε της αρχής της ασφαλείας του δικαίου, όπως ορθά επεσήμανε και η μειοψηφούσα στην εν λόγω απόφαση Σύμβουλος Ευ. Νίκα²³⁵, δεν μπορεί να αποτελέσει έρεισμα για την μη εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem*, ήτοι να δικαιολογήσει την στέρηση ενός θεμελιώδους δικαιώματος προστατευομένου από την ΕΣΔΑ, δοθέντος μάλιστα ότι *"κατά το ΕΔΔΑ, η ελευθερία επιλογής ως προς τα μέσα συμμορφώσεως προς τις απαιτήσεις που απορρέουν από την Σύμβαση, δεν μπορεί να διευρυνθεί ώστε να περιλάβει και την αναστολή εφαρμογής της Συμβάσεως και των Προσθέτων Πρωτοκόλλων της μέχρι την αναμόρφωση του εσωτερικού δικαίου"*²³⁶.

5.3.6 Επί της εφαρμογής της αρχής *ne bis in idem* εν όψει της ισχύος της σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Το ΣτΕ όμως δεν έπρεπε να παραβλέψει και το γεγονός ότι η αρχή *ne bis in idem* αποτελεί, εκτός των άλλων, και μια κοινά αποδεκτή αρχή του ευρωπαϊκού (ενωσιακού) δικαίου. Αυτό εξαγγέλλεται πανηγυρικά στο άρθρο 6 παρ. 3 της ΣΕΕ, όπου ορίζεται ότι *"τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και όπως απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του Δικαίου της Ένωσης"*. Ομοίως άλλωστε, έχει άλλωστε νομολογήσει και το ΔΕΕ²³⁷ (η προαναφερθείσα από 26.2.2013

²³⁴ Βλ. Πέτρου Πανταζόπουλου, *ό.π.*, σελ. 1112-1113 υποσημ. 72

²³⁵ Βλ. και ανωτέρω υπό 5.1.1

²³⁶ Βλ. απόφαση ΕΔΔΑ της 29 Νοεμβρίου 1991, Vermeire κατά Βελγίου, 12849/87, σκ. 26, απόφαση Cour de cassation, assemblée pleniére, της 15 Απριλίου 2011, P 10- 17.049, F 10-30.313, J 10-30.316 και D 10-30.242

²³⁷ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΔΕΕ της 22.12.2008, υπόθεση C-491/07 και της 11.12.2008, υπόθεση C-297/07

απόφαση του ΔΕΕ C 617/10, που επιλύει το ζήτημα, είναι μεταγενέστερη της υπ' αριθμ. 2067/2011 απόφασης του ΣτΕ).

Επιπλέον, το άρθρο 52, παράγραφος 3, του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, ορίζει ότι τα δικαιώματα που αυτός κατοχυρώνει, όταν αντιστοιχούν σε δικαιώματα τα οποία διασφαλίζονται στην ΕΣΔΑ, θα έχουν «έννοια και [...] εμβέλεια [...] ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η εν λόγω Σύμβαση»²³⁸. Δε μπορεί επομένως κανείς να μην αναρωτηθεί, ποια θα ήταν η απόφαση του Δικαστηρίου, αν η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε ήδη προσχωρήσει στην ΕΣΔΑ, όπως προβλέφθηκε στο άρθρο 6 παρ. 2 ΣΕΕ με τη Συνθήκη της Λισαβώνας, οπότε η τελευταία θα καθίστατο πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο, με αντίστοιχη ισχύ έναντι των εθνικών (συμπεριλαμβανομένων και των συνταγματικών) διατάξεων.²³⁹

5.4 Συμπερασματικές αξιολογήσεις - προτάσεις

5.4.1 Αναζήτηση συμβατών με τη νομολογία του ΕΔΔΑ λύσεων

5.4.1.1 Η απομείωση των διοικητικών κυρώσεων κατά τον ποινικό χαρακτήρα τους

Για την συμμόρφωση με τα νομολογιακά δεδομένα του ΕΔΔΑ, *conditio sine qua non* αποτελεί η αποφυγή παραβίασης της αρχής *ne bis in idem*, όπως αυτή έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο του Στρασβούργου. Ο έλληνας νομοθέτης δεν εμποδίζεται να διατηρήσει (παράλληλα με την ποινική) την διοικητική διαδικασία επί

²³⁸ Όμως, επισημαίνει εύστοχα ο Γενικός Εισαγγελέας στο σημείο 82 των προτάσεων του στην υπόθεση C- 617/10 "Μολονότι το άρθρο 50 του Χάρτη καθιερώνει ένα δικαίωμα αντίστοιχο προς το δικαίωμα που προβλέπει το άρθρο 4 του πρωτοκόλλου 7 της ΕΣΔΑ, το βέβαιον είναι ότι η διάσταση της αρχής *ne bis in idem* πόρρω απέχει από το να είναι διαδεδομένη και παγιωμένη στα συμβαλλόμενα κράτη της ΕΣΔΑ... ένας σημαντικός αριθμός των κρατών μελών δεν έχει κυρώσει το πρωτόκολλο 7 της ΕΣΔΑ ή έχει διατυπώσει επιφυλάξεις ή έχει προβεί σε δηλώσεις ειδικώς ως προς το άρθρο του 4 προκειμένου να αποφύγει την επέκτασή του στις διοικητικές κυρώσεις", ενώ στο σημείο 85 εκφράζει την προσωπική άποψη ότι "η διακήρυξη του άρθρου 52, παράγραφος 3, του Χάρτη αποκτά κατ' ανάγκην ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, οσάκις εφαρμόζεται επί της αρχής *ne bis in idem*. Κατά τα λοιπά, για να επαναλάβω την έκφραση του άρθρου 6, παράγραφος 3, ΣΕΕ, η ΕΣΔΑ δεν «κατοχυρώνει» στην πράξη την αρχή *ne bis in idem* με τον ίδιο τρόπο που κατοχυρώνει τις θεμελιώδεις διατάξεις της ΕΣΔΑ που επιβάλλονται σε όλα τα συμβαλλόμενα κράτη της εν λόγω ΕΣΔΑ"

²³⁹ Βλ. Πέτρου Πανταζόπουλου, *ό.π.*, σελ. 1113. Αν και στις διαπραγματεύσεις περί της μελλοντικής προσχωρήσεως της Ένωσης στην ΕΣΔΑ, τα κράτη και η Ένωση έχουν αποφασίσει να εξαιρέσουν, προς το παρόν, τα πρωτόκολλα της ΕΣΔΑ, περιλαμβανομένου του εβδόμου Βλ. την έκθεση της Επιτροπής των Υπουργών περί της επεξεργασίας νομικών μέσων για την προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, της 14ης Οκτωβρίου 2001, CDDH(2011)009, σ. 17, σημεία 19 επ.

σοβαρών παραβάσεων που προσβάλλουν τα συμφέροντα του Δημοσίου, υπό τον όρο όμως ότι οι διοικητικές κυρώσεις που θα επιβάλλονται, δεν θα έχουν τέτοια ποιοτικά χαρακτηριστικά, ώστε να προσιδιάζουν σε ποινικές κυρώσεις²⁴⁰.

Γνώμονας για την ανεύρεση των ποιοτικών εκείνων χαρακτηριστικών κατά τα οποία πρέπει να "απομειωθούν" οι διοικητικές κυρώσεις, ώστε να διατηρήσουν τον διοικητικό χαρακτήρα τους (και να μην καθίστανται ουσιαστικά ποινικές), δεν μπορεί παρά να είναι η νομολογία του ΕΔΔΑ. Ειδικότερα, θα πρέπει να διερευνηθεί, ποια - σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ- χαρακτηριστικά πρέπει να έχει μια κύρωση για να μην θεωρείται ποινική. Στα χαρακτηριστικά αυτά οδηγούμαστε, αν επανέλθουμε καταρχήν στην εξέταση των κριτηρίων που τέθηκαν στην υπόθεση Engel.

Από τα τρία κριτήρια που τέθηκαν στην εν λόγω υπόθεση για τον προσδιορισμό της έννοιας της «κατηγορίας ποινικής φύσεως», αποφασιστική σημασία έχουν, όχι το πρώτο (η ταξινόμηση δηλαδή της παράβασης στο εθνικό δίκαιο), αλλά το δεύτερο (η φύση της παράβασης) και το τρίτο (η φύση της απειλούμενης ποινής).

Όσο αφορά το δεύτερο κριτήριο, το ΕΔΔΑ λαμβάνει υπόψη τον σκοπό της κυρώσεως, ήτοι αν αυτός είναι κατασταλτικός ή αποκαταστατικός. Μια κύρωση με χαρακτήρα κατασταλτικό, που επιβάλλει δηλαδή δεινά, ως αντιστάθμισμα στο διαπραχθέν άδικο ή αποσκοπώντας στο να μην γίνει ο δράστης υπότροπος, θεωρείται ότι εντάσσεται στο πεδίο του ποινικού δικαίου²⁴¹. Αντίθετα, μια κύρωση με αποκαταστατικό της εύρυθμης λειτουργίας της διοίκησης χαρακτήρα, η οποία επιδιώκει την επαναφορά στην προτέρα της βλάβης κατάσταση, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει ποινικό χαρακτήρα, καθώς δεν ενέχει το τιμωρητικό στοιχείο του "κολασμού". Όπως έχει γίνει δεκτό από το ΕΔΔΑ, όταν σκοπός της κυρώσεως είναι η χρηματική αποζημίωση λόγω ζημίας, τότε η ποινή δεν έχει ποινικό χαρακτήρα²⁴².

Συγκεκριμένα, στην υπ' αριθμ. 73053/07 απόφαση *Jussila κατά Φινλανδίας* της 23.11.2006, το ΕΔΔΑ ασχολήθηκε με υπόθεση φορολογικών παραβάσεων. Ο προσφεύγων, ο οποίος είχε συνεργείο αυτοκινήτων, κλήθηκε από την εφορία να υποβάλει τις παρατηρήσεις του σχετικά με κάποια σφάλματα στις δηλώσεις ΦΠΑ των ετών 1994-1995. Η εφορία διαπίστωσε ότι υπήρχαν λάθη στα τηρούμενα βιβλία του (μη κοπή τιμολογίων και αποδείξεων), ως εκ τούτου επανεκτίμησε τον οφειλόμενο ΦΠΑ και επέβαλε στον Jussila να πληρώσει, φορολογικές επιβαρύνσεις ανερχόμενες στο

²⁴⁰ Βλ. Πέτρου Πανταζόπουλου, *ό.π.*, σελ. 1115

²⁴¹ ΕΔΔΑ, απόφαση Γιαννετάκη Ε. και Σ. Μεταφορική ΕΠΕ κλπ κατά Ελλάδος (προσφυγή υπ' αριθμ. 29829/05), απόφαση της 6.12.2007

²⁴² ΕΔΔΑ, απόφαση Jussila κατά Φινλανδίας της 23ης Νοεμβρίου 2006 (προσφυγή υπ' αριθ. 73053/07)

10% της επανεκτιμημένης φορολογικής του υποχρέωσης. Το ΕΔΔΑ στο οποίο προσέφυγε ο Jussila, επισήμανε ότι εφόσον η κύρωση είχε αποτρεπτικό και κατασταλτικό χαρακτήρα (deterrent and punitive), υπό την έννοια ότι δεν περιοριζόταν στην χρηματική αποζημίωση για τη ζημία, αλλά περιλάμβανε και το στοιχείο της "τιμωρίας", τότε αναμφίβολα η διαδικασία έπρεπε να θεωρηθεί ότι υπάγεται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ (σκ. 38). Η έλλειψη βαρύτητας της ποινής, δεν επηρέασε την απόφαση του Δικαστηρίου, το οποίο έκρινε ότι η επιβληθείσα διαδικασία είχε ποινική φύση και έπρεπε να υπαχθεί στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ.

Όσο αφορά το τρίτο κριτήριο, για να θεωρηθεί ότι μια κύρωση έχει αμιγώς διοικητική φύση, δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να έχει στερητικό της ελευθερίας χαρακτήρα, ούτε άμεσα, ούτε έμμεσα (λ.χ. επιβολή χρηματικών ποινών, η μη καταβολή των οποίων συνεπάγεται ποινή στερητική της ελευθερίας).

Κατ' ουσίαν, η λύση αυτή (της απομείωσης των διοικητικών κυρώσεων από τον ποινικό χαρακτήρα τους) ερείδεται στην προαναφερθείσα απόφαση του ΔΕΕ επί της υποθέσεως C-617/10. Σύμφωνα με αυτήν, όπως προαναφέρθηκε, τα κράτη μέλη δεν εμποδίζονται να επιβάλουν για την ίδια παράβαση διαδοχικά μια διοικητική και μια ποινική κύρωση, αρκεί η πρώτη να μην έχει ποινικό χαρακτήρα, πράγμα το οποίο το εθνικό δικαστήριο οφείλει κάθε φορά να εξακριβώνει.

Η λύση όμως αυτή παρουσιάζει την εξής αδυναμία: ελλοχεύει ο κίνδυνος, μια διοικητική διαδικασία να θεωρηθεί τελικά από το ΕΔΔΑ ως ποινικής φύσεως, ακόμα κι αν η κύρωση είναι αποκαταστατική, βάσει της ποινικής φύσης αυτής καθεαυτής της παράβασης, καθώς έχει κριθεί ότι η έλλειψη σοβαρότητας της ποινής δεν μπορεί να αφαιρέσει από μια εγκληματικής φύσης παράβαση τον ποινικό χαρακτήρα της²⁴³.

Περαιτέρω, πρέπει να επισημανθεί ότι εκτός από τα ανωτέρω τρία κριτήρια Engel, για την διερεύνηση της παραβίασης ή μη της αρχής *ne bis in idem*, λαμβάνονται υπόψη από το ΕΔΔΑ επιπρόσθετα, αφενός μεν το κριτήριο του κατά πόσο ένα μέτρο επιβάλλεται ως επακόλουθο ποινικής καταδίκης, αφετέρου δε οι διαδικασίες λήψης και επιβολής του μέτρου (διευρυμένα κριτήρια Engel)²⁴⁴. Ειδικά ως προς το πρώτο εκ των δύο, είναι πολύ πιθανό το ΕΔΔΑ, στην περίπτωση που επιβληθεί διοικητική κύρωση

---

²⁴³ Βλ. Öztürk κατά Γερμανίας, 21 Φλεβάρη 1984, § 54 αλλά και Lutz κατά Γερμανίας, 25 Αυγ. 1987, § 55

²⁴⁴ Βλ. ανωτέρω υπό 4.1.2.1

βασισμένη σε προηγούμενη ποινική καταδίκη, να διαπιστώσει παραβίαση της αρχής *ne bis in idem*, όσο ελαφρύς κι αν είναι ο χαρακτήρας της.

Κατόπιν των ανωτέρω, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η εν λόγω λύση, ενέχει αδυναμίες τέτοιες, ώστε να μην διασφαλίζεται πλήρως η μη καταδίκη της χώρας από το ΕΔΔΑ για παραβίαση της αρχής *ne bis in idem* του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

5.4.1.2 Η συνεκτίμηση της τυχόν προηγούμενης κύρωσης με σκοπό το μετριασμό της απειλούμενης ποινής

Η λύση της υποχρεωτικής συνεκτίμησης από τον εθνικό δικαστή της τυχόν προηγούμενης κύρωσης, προκειμένου να μετριαστεί η απειλούμενη εκ νέου ποινή για τα ίδια πραγματικά γεγονότα, απορρέει, αφενός μεν από την αρχή της αναλογικότητας, αφετέρου δε, από την αρχή της απαγορεύσεως της αυθαίρετης δράσης του Κράτους (η οποία συνδέεται αναπόσπαστα με την αρχή του κράτους δικαίου)²⁴⁵.

Οι αρχές αυτές, απαγορεύουν την άσκηση της δικαιοδοτικής λειτουργίας κατά τρόπο ώστε να παροράται τελείως το γεγονός ότι τα πραγματικά περιστατικά που έχουν αχθεί προς εκτίμηση ενώπιον ενός δικαστηρίου έχουν ήδη επισύρει την επιβολή κυρώσεων από άλλο δικαστήριο²⁴⁶. Όπως προαναφέρθηκε, υποστηρίχθηκε από τον Γενικό Εισαγγελέα στην υπόθεση C-617/10, ο οποίος προσεγγίζοντας ερμηνευτικά το άρθρο 50 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, αποφάνθηκε ότι δεν απαγορεύεται η κάταρξη δίκης ενώπιον ποινικού δικαστηρίου για τα ίδια πραγματικά περιστατικά για τα οποία έχουν ήδη επιβληθεί αμετακλήτως κυρώσεις, διά της διοικητικής οδού, *"υπό την προϋπόθεση ότι ο ποινικός δικαστής έχει τη δυνατότητα να συνεκτιμήσει τις προϋφιστάμενες διοικητικές κυρώσεις προκειμένου να μετριάσει την ποινή που πρέπει να επιβάλλει"*²⁴⁷.

Η λύση αυτή βέβαια, απέχει πόρρω από το να αποτελεί πρωτοτυπία, αφού στην πλειονότητα των περιπτώσεων, οι νομοθεσίες των ευρωπαϊκών κρατών, στις οποίες εφαρμόζεται το δυαδικό σύστημα επιβολής κυρώσεων, έχουν προβλέψει κάποιον τρόπο

²⁴⁵ Βλ. σκέψη 93 των προτάσεων του Γενικού Εισαγγελέα στην υπόθεση C-617/10

²⁴⁶ Βλ. σκέψη 95 των προτάσεων του Γενικού Εισαγγελέα στην υπόθεση C-617/10

²⁴⁷ Βλ. σκέψη 96 των προτάσεων του Γενικού Εισαγγελέα στην υπόθεση C-617/10

προκειμένου να αποφεύγεται η επιβολή υπέρμετρων ποινών (κάτι τέτοιο δεν ισχύει στην Ελλάδα)²⁴⁸.

Στην Γαλλία, για παράδειγμα, ο Συνταγματικό Συμβούλιο όρισε ότι το άθροισμα των δύο ποινών, δεν μπορεί να υπερβαίνει την υψηλότερη ποινή που προβλέπεται για κάθε ένα από τα αδικήματα²⁴⁹. Τα γερμανικά δικαστήρια εφαρμόζουν το κριτήριο της αναλογικότητας, κατά περίπτωση, προκειμένου να αποφευχθεί η υπέρμετρη σώρευση κυρώσεων²⁵⁰. Άλλα κράτη, έχουν προβλέψει έναν κανόνα προτεραιότητας της ποινικής δίκης, που υποχρεώνει το διοικητικό δικαστήριο να αναστείλει τη διαδικασία μέχρις εκδόσεως οριστικής αποφάσεως από το ποινικό δικαστήριο²⁵¹. Το δίκαιο της Ένωσης προβλέπει επίσης μια λύση αυτού του είδους, π.χ., στο άρθρο 6 του δημοσιονομικού κανονισμού που αφορά την προστασία των δημοσιονομικών συμφερόντων της Ένωσης²⁵². Σε άλλες έννομες τάξεις, όπως η σουηδική, το ποινικό δικαστήριο, ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η δεύτερη δίκη, μπορεί να αφαιρέσει το ποσό της διοικητικής κυρώσεως από το ποσό της επιβληθείσας ποινικής.

Η εν λόγω λύση, ενώ έχει το πλεονέκτημα ότι είναι συμβατή με τις αρχές της αναλογικότητας και της απαγόρευσης της αυθαίρετης δράσης του Κράτους (αρχή του κράτους δικαίου), δεν έχει γίνει δεκτή από το ΕΔΔΑ, καθώς θεωρείται ότι δεν συμβαδίζει με το άρθρο 4 παρ.1 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

Συγκεκριμένα, στην υπ' αριθμ. 53785/09 υπόθεση *Tomasovic κατά Κροατίας* της 18.01.2012, το ΕΔΔΑ εξέτασε υπόθεση, κατά την οποία σφευρήταν εν όψει της ίδιας παράβασης, δύο ειδών κυρώσεις, μέσα από δύο διαφορετικές διαδικασίες: αφενός μεν χρηματικό πρόστιμο 1.700 κροατικών κυνα από το Minor Offences Court του Σπλιτ για κατοχή μικροποσότητας ηρωίνης (σύμφωνα με το νόμο για την καταπολέμηση των ναρκωτικών), αφετέρου δε, χρηματικό πρόστιμο 1526 HRK από το Municipal Court του Σπλιτ (κατ' εφαρμογή έτερου ποινικού νόμου περί των ναρκωτικών). Το Municipal

²⁴⁸ Βλ. τη συγκριτική ανάλυση του Moderne, F., *ό.π.*

²⁴⁹ Βλ. τις αποφάσεις του Συνταγματικού Συμβουλίου της 28ης Ιουλίου 1989, αριθ. 89-260 DC, *Loi relative à la sécurité et à la transparence des marchés financiers*, σκέψη 22, της 30ής Δεκεμβρίου 1997, αριθ. 97-395 DC, *Loi des finances pour 1998*, σκέψη 41

²⁵⁰ Βλ., π.χ. την απόφαση του OLG Celle της 6ης Αυγούστου 1970, 1Ss 164/70

²⁵¹ Αυτό συμβαίνει, π.χ., στην περίπτωση της Ισπανίας, της οποίας το βασιλικό διάταγμα 1398/1993, περί ρυθμίσεως της εξουσίας επιβολής κυρώσεων των δημόσιων διοικητικών αρχών, επιβάλλει, με το άρθρο του 7, την προτεραιότητα της ποινικής διαδικασίας σε σχέση προς τη διοικητική διαδικασία επιβολής κυρώσεων

²⁵² Το άρθρο 6, παράγραφος 1, προβλέπει τη δυνατότητα αναστολής της διοικητικής διαδικασίας συνεπεία της κινήσεως ποινικής διαδικασίας για τα ίδια πραγματικά περιστατικά. Εν συνεχεία, η παράγραφος 3 προσθέτει ότι, «οσάκις ολοκληρωθεί η ποινική διαδικασία, η διοικητική διαδικασία που αναστάλη συνεχίζεται εφόσον τούτο δεν αντιβαίνει στις γενικές αρχές του δικαίου»

Court του Σπλιτ, το οποίο επελήφθη δεύτερο, ενσωμάτωσε το χρηματικό πρόστιμο της πρώτης καταδίκης στην δεύτερη ποινή (την οποία το ίδιο επέβαλε). Το ΕΔΔΑ, παρά το γεγονός ότι ελήφθη υπόψη από το δεύτερο δικαστήριο η πρώτη ποινή, έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, δικαιώνοντας την προσφεύγουσα, καθώς σε κάθε περίπτωση, αυτή είχε διωχθεί και δικαστεί δύο φορές για μια παράβαση, για την οποία είχε ήδη καταδικαστεί αμετάκλητα στο παρελθόν. Απεφάνθη δηλαδή, ότι είναι απαράδεκτη η συγχώνευση της πρώτης και της δεύτερης ποινής προκειμένου να μετριαστούν τα αποτελέσματα της διπλής επιβολής κυρώσεων²⁵³.

5.4.2. Προς μία ανατροπή του δυαδικού συστήματος επιβολής κυρώσεων

5.4.2.1 Η αναγκαιότητα επιβολής κυρώσεων "una via"

Κατά τη γνώμη μου, η λύση η οποία θα πρέπει να προκριθεί ως η πλέον ενδεδειγμένη για τον "γόρδιο δεσμό" που έχει δημιουργηθεί από το δυαδικό σύστημα επιβολής κυρώσεων, είναι εκείνη που θα λαμβάνει υπόψη και θα συνδυάζει με τον βέλτιστο τρόπο, τις διατάξεις της ΕΣΔΑ και των Πρωτοκόλλων της, το ενωσιακό δίκαιο, το εθνικό Σύνταγμα και τους νόμους, τη νομολογία του ΔΕΕ, αλλά και τα σχετικά πορίσματα της νομικής θεωρίας, με κεντρική συνισταμένη δυναμικότητας τη νομολογία του ΕΔΔΑ²⁵⁴.

---

²⁵³ Μια απόφαση η οποία είναι αντίθετη προς όσα είχε αρχικώς κρίνει η απόφαση *Oliveira κατά Ελβετίας*, της οποίας η λύση, που αναλύθηκε ανωτέρω υπό 4.1.2.2.2, έχει -μετά την απόφαση *Zolotukhin*- πλέον εγκαταλειφθεί

²⁵⁴ Άξια αναφοράς επειδή έλαβε υπόψη της στο σκεπτικό της όλες αυτές τις νομικές συνισταμένες, ήτοι πρωτίστως τη νομολογία του ΕΔΔΑ και ακολούθως το εθνικό Σύνταγμα, τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αλλά και τις θέσεις της ελληνικής νομικής θεωρίας, είναι η απόφαση του Β' Ποινικού Τμήματος Διακοπών του **Αρείου Πάγου, υπ' αριθμ. 1077/2012**, η οποία αφορούσε την περίπτωση επιβολής στους ανααιρεσιόντες που είχαν αναγείρει αυθαίρετο κτίσμα, αφενός μεν διοικητικού προστίμου αφετέρου δε ποινή φυλάκισης επτά μηνών. Σύμφωνα με το σκεπτικό του δικαστηρίου "**Κατά τη διάταξη του άρθρου 57 ΚΠΔ, "αν κάποιος έχει καταδικασθεί αμετάκλητα ή αθωωθεί ή έχει πάψει η ποινική δίωξη εναντίον του δεν μπορεί να ασκηθεί και πάλι εις βάρος του δίωξη για την ίδια πράξη, ακόμη και αν δοθεί σε αυτή διαφορετικός χαρακτηρισμός. Αν παρά την παραπάνω απαγόρευση ασκηθεί ποινική δίωξη κηρύσσεται απαράδεκτη, λόγω δεδικασμένου". Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι παραβίαση του δεδικασμένου, που ιδρύει λόγο αναίρεσης κατά το άρθρο 510 παρ. 1 στοιχ. ΣΤ' του ΚΠΔ, υφίσταται όταν ο αμετακλήτως καταδικασθείς ή αθωωθείς καταδικάζεται για την ίδια ακριβώς πράξη με απόφαση που εκδόθηκε από ποινικό δικαστήριο. Η απαγόρευση νέας καταδίκης αναφέρεται στην επιβολή ποινής για το ίδιο ποινικό αδίκημα και επομένως πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ ποινικής και διοικητικής κύρωσης, γιατί η επιβολή ποινής, σε αντίθεση με τη διοικητική κύρωση, αποτελεί απονομή ποινικής δικαιοσύνης και όχι άσκηση διοίκησης, γι' αυτό και η επιβολή της συνοδεύεται από τις εγγυήσεις του άρθρου 96 παρ.1 του**

Οι ανωτέρω πηγές δικαίου, όπως αναλυτικά εκτέθηκε ανωτέρω, υπαγορεύουν τα ακόλουθα:

Κατά τη διάταξη του **άρθρου 57 ΚΠΑ**, "αν κάποιος έχει καταδικασθεί αμετάκλητα ή αθωωθεί ή έχει πάψει η ποινική δίωξη εναντίον του, δεν μπορεί να ασκηθεί και πάλι εις βάρος του δίωξη για την ίδια πράξη, ακόμη και αν δοθεί σε αυτή διαφορετικός χαρακτηρισμός. Αν παρά την παραπάνω απαγόρευση ασκηθεί ποινική δίωξη κηρύσσεται απαράδεκτη, λόγω δεδικασμένου".

Σύμφωνα με το **άρθρο 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ**, το οποίο υπογράφηκε από τη χώρα μας άνευ επιφυλάξεων, κυρώθηκε με το Ν.1705/1987 (ΦΕΚ Α' 89) και άρχισε να ισχύει την 1η Νοεμβρίου 1988, "κανείς δεν μπορεί να διωχθεί ή καταδικαστεί ποινικά από τα δικαστήρια του ίδιου Κράτους, για μια παράβαση για την οποία ήδη αθωώθηκε ή καταδικάστηκε με αμετάκλητη απόφαση σύμφωνα με το νόμο και την ποινική δικονομία του Κράτους αυτού".

Ακολούθως, σύμφωνα με τη **νομολογία του ΕΔΔΑ**, όπως αυτή διαμορφώθηκε κατόπιν της απόφασης της 10.2.2009 Sergey Zolotukhin κατά Ρωσίας (υπ' αριθμ. 14939/2003), όταν για μία παράβαση προβλέπονται εκτός των ποινικών και διοικητικές κυρώσεις τέτοιες που κατ' εφαρμογή των κριτηρίων Engel έχουν ποινικό χαρακτήρα, τότε έχουμε να κάνουμε με δύο αυτοτελείς και ανεξάρτητες αλλήλων ποινικές διαδικασίες, οι

Συντάγματος, δηλαδή επιβάλλεται από τα τακτικά ποινικά δικαστήρια, αλλά και του **άρθρου 6 της ΕΣΔΑ**, το οποίο καθιερώνει το δικαίωμα κάθε πολίτη να κριθεί η κατ' αυτού απευθυνόμενη ποινική κατηγορία δικαίως, δημοσίως και σε εύλογη προθεσμία από ένα ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο. Εξάλλου, η αρχή *ne bis in idem*, η οποία προβλέφθηκε από τον ημεδαπό νομοθέτη με την προαναφερθείσα διάταξη, επαναλήφθηκε και με τη διάταξη του **άρθρου 4 παρ. 1 του Έβδομου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης** για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (ΕΣΔΑ), το οποίο κυρώθηκε με το ν. 1705/1987, σύμφωνα με την οποία "κανένας δεν μπορεί να διωχθεί ή καταδικαστεί ποινικά από τα δικαστήρια του ίδιου Κράτους για μία παράβαση για την οποία ήδη αθωώθηκε ή καταδικάστηκε με αμετάκλητη απόφαση σύμφωνα με το νόμο και την ποινική δικονομία του Κράτους αυτού". Εξάλλου, προκειμένου να γίνει διάκριση περί του αν μία κύρωση αποτελεί ποινή, με την έννοια του ποινικού νόμου, πρέπει ο χαρακτήρας της διάταξης που προβλέπει και τιμωρεί μία αξιόποινη πράξη να είναι γενικός, δηλαδή η εν λόγω διάταξη οφείλει να προστατεύει σοβαρό έννομο αγαθό και πρέπει να απευθύνεται απροσώπως σε όλους τους κοινωνούς, η δε κύρωση να είναι ανάλογη με τη βαρύτητα του σχετικού αδικήματος. Έτσι, **κάθε κύρωση η οποία αποτελεί κακό με το οποίο εκφράζεται η ιδιαίτερη αποδοκιμασία του δράστη μίας άδικης πράξης από την έννομη τάξη αποτελεί ποινή και επομένως η επιβολή της, όπως εκτέθηκε, ανήκει στα τακτικά ποινικά δικαστήρια, ενώ η διοικητική κύρωση δεν αποτελεί ακριβώς κολασμό, δηλαδή δεν επιβάλλεται στον παραβάτη σε ένδειξη ιδιαίτερης αποδοκιμασίας, αλλά αποσκοπεί αποκλειστικά στον εξαναγκασμό του υπόχρεου να προβεί στην απαιτούμενη πράξη ή παράλειψη.** Κατ' ακολουθία, μία διοικητική κύρωση, η οποία με βάση τα παραπάνω κριτήρια δεν εμπίπτει στην έννοια της ποινικής κύρωσης μπορεί να σωρευθεί με μία ποινική κύρωση, χωρίς μεταξύ των δύο κυρώσεων να ισχύει η αρχή *ne bis in idem*. Από όλα αυτά παρέπεται ότι μεταξύ των δύο κυρώσεων, διοικητικής και ποινικής, δεν ισχύει η απαγόρευση που καθιερώνεται με την αρχή *ne bis in idem*, αλλά και πολύ περισσότερο να μη μπορεί στη συγκεκριμένη περίπτωση που τις εν λόγω κυρώσεις επέβαλαν δύο διαφορετικά όργανα, ένα δικαστικό και ένα διοικητικό, να γίνει λόγος και για την ύπαρξη δεδικασμένου μεταξύ αυτών των δύο κυρώσεων".

οποίες, υπάρχουν στο πεδίο εφαρμογής της αρχής *ne bis in idem* του άρθρου 4 του 7ου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

Στο **άρθρο 50 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ**²⁵⁵ αναφέρεται ότι "κανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικασθεί εντός της Ένωσης με οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με το νόμο". Επιπλέον, το άρθρο 52, παράγραφος 3 του αυτού Χάρτη, ορίζει ότι τα δικαιώματα που αυτός κατοχυρώνει, όταν αντιστοιχούν σε δικαιώματα τα οποία διασφαλίζονται στην ΕΣΔΑ, θα έχουν «έννοια και [...] εμβέλεια [...] ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η εν λόγω Σύμβαση».

Σύμφωνα με τη **νομολογία του ΔΕΕ**, όπως εκφράστηκε με την πρόσφατη απόφαση C-617/10, η αρχή *ne bis in idem* που διαλαμβάνεται στο άρθρο 50 του Χάρτη δεν εμποδίζει την εκ μέρους κράτους μέλους επιβολή, για την ίδια πράξη παραβάσεως, διαδοχικώς μιας διοικητικής και μιας ποινικής κυρώσεως, στον βαθμό που η πρώτη κύρωση δεν έχει ποινικό χαρακτήρα, πράγμα το οποίο το εκάστοτε εθνικό δικαστήριο οφείλει να εξακριβώνει. Στην ίδια απόφαση το ΔΕΕ υπενθυμίζοντας την απόφαση του ΔΕΚ της 9.3.1978, 106/77 Simmenthal (σκ. 21-24), απεφάνθη ότι ο εθνικός δικαστής πρέπει και "αυτεπαγγέλτως" να παραμερίσει κάθε αντίθετη προς το Χάρτη εθνική διάταξη "χωρίς να υποχρεούται να ζητήσει ή να αναμείνει την προηγούμενη εξαφάνισή της είτε δια της νομοθετικής οδού είτε μέσω οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διαδικασίας".

Επιπλέον, βάσει της άποψης που βρίσκει τα περισσότερα ερείσματα στην **ελληνική θεωρία**, "ποινή" -ποινικό κολασμό-τιμωρία συνιστά κάθε κύρωση η οποία αποτελεί κακό με το οποίο εκφράζεται η ιδιαίτερη αποδοκιμασία του δράστη μίας άδικης πράξης από την έννομη τάξη²⁵⁶. Η διοικητική κύρωση από την άλλη, δεν αποτελεί κολασμό, δηλαδή δεν επιβάλλεται στον παραβάτη σε ένδειξη ιδιαίτερης αποδοκιμασίας, αλλά για την αποκατάσταση της εύρυθμης λειτουργίας της διοίκησης.

Σύμφωνα τέλος με την προ μεταφράσεως διατύπωση του **άρθρου 96 παρ. 1 του Συντάγματος** "στα τακτικά ποινικά δικαστήρια ανήκει ο κολασμός των εγκλημάτων", μια διατύπωση που μετά την μετάφραση διαμορφώθηκε ως εξής: "στα τακτικά ποινικά δικαστήρια ανήκει η τιμωρία των εγκλημάτων".

²⁵⁵ Η Συνθήκη της Λισαβόνας μετά του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων κυρώθηκε με το Νόμο 3671/2008 (ΦΕΚ 129/3-7-2008 τ. Α')

²⁵⁶ Βλ. Ιωάννη Γράβαρη, *ό.π.*, 1991, σελ. 262 κ.ε.

Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω κρίσιμων νομικών δεδομένων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι στις περιπτώσεις κίνησης κατά του ίδιου προσώπου για την ίδια παράβαση δύο διαφορετικών διαδικασιών επιβολής κυρώσεων, οι οποίες έχουν και οι δύο ουσιαστικά ποινικό χαρακτήρα, η έκδοση αμετάκλητης απόφασης από το ένα δικαστήριο, ανεξαρτήτως του αποτελέσματός της (καταδίκη, αθώωση, αθώωση λόγω αμφιβολιών), αποκλείει πλήρως τη συνέχιση της διαδικασίας ενώπιον του δεύτερου δικαστηρίου. Επί τούτου, το δεύτερο, οφείλει να αποστεί από την εκδίκαση της υπόθεσης, αφήνοντας ανεφάρμοστη κάθε αντίθετη εθνική νομοθετική διάταξη, για την αποφυγή παραβίασης της αρχής *ne bis in idem*.

Η εν λόγω αρχή όμως, ενώ απαγορεύει την διπλή δίωξη ενός προσώπου για την ίδια παράβαση, **δεν εμποδίζει ένα κράτος να επιβάλει διαφορετικά είδη κυρώσεων για την ίδια παράβαση, αρκεί η επιβολή τους να γίνει βάσει μίας δικαστικής απόφασης η οποία εκδίδεται στο πλαίσιο μίας ενιαίας διαδικασίας.**

Συγκεκριμένα, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω (υπό 4.1.1.1), η αρχή *ne bis in idem* συνιστά την αρνητική λειτουργία του ουσιαστικού δεδικασμένου, υπό την έννοια ότι απαγορεύει τη νέα δίωξη του ίδιου προσώπου για την ίδια πράξη. Σκοπός της αρχής είναι να μη υποβάλλεται σε νέα ταλαιπωρία το ήδη δικασθέν πρόσωπο, το οποίο άπαξ μόνο οφείλει να δώσει λόγο για την πράξη του. Κατά συνέπεια, καμία αρχή δεν εμποδίζει την επιβολή περισσότερων από μία κυρώσεων για το ίδιο αδίκημα (ποινικών και διοικητικών), αρκεί η επιβολή αυτή να γίνεται μέσω μίας ενιαίας διαδικασίας, ώστε να πληρούνται η προϋπόθεση της δίωξης του προσώπου μία μόνο φορά.

Από τα ανωτέρω εξάγεται το συμπέρασμα, ότι θα ήταν αναμφίβολα συμβατό προς την αρχή *ne bis in idem*, ένα σύστημα που θα ανέθετε την επιβολή των πάσης φύσεως κυρώσεων στην ίδια δικαιοδοσία²⁵⁷. Το ενιαίο της διαδικασίας (**a single set of proceedings**) είναι άλλωστε αυτό που προτείνεται και από το ίδιο το ΕΔΔΑ, ως πιο συνεπές προς τις αρχές που διέπουν την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Ούτως έκρινε το ΕΔΔΑ, στην υπ' αριθμ. 84/1997/868/1080 απόφαση του της 30.7.1998, *Oliveira κατά Ελβετίας*, αποφαινόμενο επί λέξει στη σκέψη 27 ότι *"It would admittedly have been more consistent with the principles governing the proper administration of justice for*

---

²⁵⁷ Αυτό άλλωστε ήταν ένα από τα προδικαστικά ερωτήματα του ερωτώντος σουηδικού δικαστηρίου *Haparanda Tingsrätten* στην υπόθεση C-617/2010, το οποίο δεν απαντήθηκε από το ΔΕΕ ως υποθετικό (καθώς τέτοιο σύστημα δεν υπάρχει στην Σουηδία), κατά πόσο δηλαδή θα ήταν συμβατό προς την αρχή *ne bis in idem* ένα σύστημα που θα ανέθετε στην ίδια δικαιοδοσία την επιβολή τόσο των διοικητικών όσο και των ποινικών κυρώσεων

sentence in respect of both offences, which resulted from the same criminal act, to have been passed by the same court in a single set of proceedings".

Εκείνο που πρέπει ακολούθως να απαντηθεί είναι, το ποια δικαιοδοσία θα νομιμοποιούνταν να αναλάβει την εκδίκαση τέτοιων σοβαρών παραβάσεων, καθώς και το πώς θα ήταν εφαρμόσιμη πρακτικά μια τέτοια λύση.

5.4.2.2 Η νόμιμη δικαιοδοσία επιβολής των κυρώσεων

Θα μπορούσε άραγε, στην περίπτωση που για μια εγκληματική παράβαση προβλέπονται τόσο ποινικές όσο και διοικητικές -ποινικής όμως φύσεως- κυρώσεις, να ανατεθεί η επιβολή των κυρώσεων αυτών αποκλειστικά στη διοικητική δικαιοδοσία (αποκλεισμένων των ποινικών δικαστηρίων);

Ενώ η νομιμότητα μιας τέτοιας ανάθεσης θα διασωζόταν τουλάχιστον ως προς την ΕΣΔΑ, εφόσον βέβαια τηρούνταν κατά την διοικητική διαδικασία οι όροι της δίκαιης -κατ' άρθρο 6 της Σύμβασης- δίκης, η αντισυνταγματικότητά της όμως θα ήταν κατάφωρη. Και τούτο διότι, την τιμωρία των εγκλημάτων την έχει αναθέσει με το άρθρο 96 ο συνταγματικός νομοθέτης αποκλειστικά στα τακτικά ποινικά δικαστήρια²⁵⁸. Κατά συνέπεια, είναι συνταγματικά αδιανόητη η εκδίκαση της λαθρεμπορίας, των περιβαλλοντικών εγκλημάτων κλπ από διοικητικά όργανα ή δικαστήρια.

Στις περιπτώσεις εγκληματικών παραβάσεων για τις οποίες κινούνται κατά του ίδιου προσώπου δύο διαδικασίες επιβολής κυρώσεων, μία ποινική και μία διοικητική, ποινικής όμως φύσεως, ο ποινικός χαρακτήρας είναι αναπόφευκτα παρών και στις δύο. Υπό το φως των δεδομένων αυτών, μήπως ο "θησαυρός" (η λύση δηλαδή), όπως χαρακτηριστικά αναφέρει υπό μορφή ρητορικής ερώτησης ο Ι. Γράβαρης, "*βρίσκεται στην "αυλή" μας, και συγκεκριμένα στο άρθρο 96 παρ. 1 του Συντάγματος, που ορίζει ότι "στα τακτικά ποινικά δικαστήρια ανήκει η τιμωρία των εγκλημάτων; Κι αν αυτή η "τιμωρία" δεν ήταν ποτέ τίποτε άλλο παρά η "ποινή" των κριτηρίων Engel; Κι αν ο έλληνας συνταγματικός νομοθέτης θέλησε εξαρχής αυτό που νομίζουμε ότι μας πρωτοείπε ξαφνιάζοντάς μας το Στρασβούργο;*"²⁵⁹

²⁵⁸ Με δύο εξαιρέσεις που προβλέπονται ρητά στο άρθρο 96 παρ. 2 του Συντάγματος, το οποίο ορίζει ότι "*μπορεί με νόμο: α) να ανατεθεί και σε αρχές που ασκούν αστυνομικά καθήκοντα η εκδίκαση αστυνομικών παραβάσεων που τιμωρούνται με πρόστιμο, β) να ανατεθεί σε αρχές αγροτικής ασφάλειας η εκδίκαση των σχετικών με τους αγρούς πταισμάτων και των ιδιωτικών διαφορών που απορρέουν από αυτά*"

²⁵⁹ Βλ. Ιωάννη Γράβαρη, *ό.π.*, 2011, σελ. 1099

Στις περιπτώσεις δηλαδή που η προσβολή του εννόμου αγαθού "συμφέρον του Δημοσίου" είναι τόσο σοβαρή, τόσο επιλήψιμη ηθικοκοινωνικά, ώστε να χρειάζεται να επιβάλλεται για μια παράβαση, σωρευτικά με τη διοικητική κύρωση (που αποσκοπεί στην αποκατάσταση της εύρυθμης λειτουργίας της υπηρεσίας), και γνήσια ποινή (που αποσκοπεί στον κολασμό του δράστη), **προτείνεται, de lege ferenda, η διαδικασία ενώπιον του αρμόδιου ποινικού δικαστηρίου, ως έχουσα περισσότερες εγγυήσεις, να απορροφά την διοικητική διαδικασία.** Με τον τρόπο αυτό, η ποινική διαδικασία, δεν θα δεσμεύει απλά την διοικητική διαδικασία, αλλά θα την υποκαθιστά, ώστε ο κατηγορούμενος να μη χρειάζεται να δικαστεί δύο φορές για το ίδιο αδίκημα.

Η λύση της εξ ολοκλήρου κρίσης της υπόθεσης από το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο, χωρίς την ανάμιξη άλλης αρχής, προκρίνεται καθώς αυτό, περισσότερο από κάθε άλλη διοικητική ή δικαστική αρχή, μπορεί να αποτελέσει το ανεξάρτητο και αμερόληπτο εκείνο δικαιοδοτικό όργανο, το οποίο θα εξετάσει την προσωπικότητα του προσβολέα, τα κίνητρα, τις ατομικές περιστάσεις και τις αξιολογήσεις του, ώστε η «κοινωνικά προβληματική» πράξη να εξεταστεί «ανατομικά», σε βάθος τέτοιο ώστε να αποκαλυφθούν οι πνευματικές καταβολές της και τελικά η ανθρώπινη προσωπικότητα από την οποία προήλθε²⁶⁰.

Η κρίση αυτή ανήκει εξ ορισμού στον ποινικό δικαστή, δεδομένου ότι οι εγγυήσεις της ποινικής διαδικασίας, αποτελούν το αντιστάθμισμα εκδηλώσεως του ενδιαφέροντος της πολιτείας για τους εσώτερους μηχανισμούς παραγωγής της πράξης και τελικά «διεισδύσεως» της έννομης τάξης στα γνωρίσματα της προσωπικότητας του δράστη²⁶¹.

---

²⁶⁰ Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Αλ. Κωστάρας, "η αναφορά των άλλων κλάδων του δικαίου στον άνθρωπο είναι έμμεση και εκδηλώνεται μέσα από τη ρύθμιση των βιοτικών σχέσεων ή των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων του ανθρώπου. Αντίθετα η αναφορά του Ποινικού Δικαίου στον άνθρωπο είναι ευθεία. Στο κέντρο δηλαδή όλων των ρυθμίσεων του Ποινικού Δικαίου τοποθετείται απ' ευθείας ο άνθρωπος με οτιδήποτε κουβαλάει μέσα του: με τα πάθη του, τις τρέλες του, τα απωθημένα του, τις ανάγκες του, τις αδυναμίες του, τις εκρήξεις, τις αρρώστιες του και με οτιδήποτε άλλο μπορεί να φανταστεί κάποιος. Και όλα αυτά τα στοιχεία, που αποτελούν περιεχόμενο της ψυχής του δράστη, είναι υποχρεωμένος από το νόμο να τα εξετάσει ο ποινικός δικαστής για να μάθει, γιατί τέλεσε ο δράστης το συγκεκριμένο έγκλημα, πράγμα που επηρεάζει ασφαλώς την ποινική του μεταχείριση" Βλ. Αλέξανδρου Κωστάρα, ό.π., σελ. 37

²⁶¹ Βλ. όπως ανωτέρω Νεκταρίας Χαράνα, *Μερικές σκέψεις για τη διάκριση διοικητικού και ποινικού αδικίου*, Ποινικά Χρονικά 1999 (ΜΘ), σελ. 1106 επ.

5.4.2.3 Ζητήματα πρακτικής εφαρμογής της αρχής "una via"

Το βελγικό κοινοβούλιο, λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις στη νομολογία του ΕΔΔΑ και ύστερα από σχετική πρόταση της κοινοβουλευτικής επιτροπής έρευνας, ενέκρινε στις 20.9.2012 νομοσχέδιο το οποίο δημοσιεύτηκε στις 22.10.2012, βάσει του οποίου απαγορεύεται πλέον η ταυτόχρονη διοικητική και ποινική δίωξη προσώπου για το ίδιο φορολογικό αδίκημα.

Ειδικότερα, με τη νέα νομοθετική ρύθμιση, προβλέπεται η δυνατότητα διαβούλευσης μεταξύ της διοίκησης της εκάστοτε φορολογικής αρχής από τη μία και του αρμόδιου Εισαγγελέα από την άλλη, προκειμένου να αποφασιστεί αν για μια συγκεκριμένη φορολογική παράβαση θα ακολουθηθεί η διοικητική ή η ποινική διαδικασία. Στη διαβούλευση αυτή μεταξύ φορολογικής αρχής και Εισαγγελέα, ο προϊστάμενος της διοικητικής (φορολογικής) αρχής προσκομίζει στον Εισαγγελέα το φάκελο με όλα τα στοιχεία που σχετίζονται με φορολογικές παραβάσεις, ενώ στη διαβούλευση συμμετέχουν και άλλοι υπάλληλοι της φορολογικής αρχής, οι οποίοι παρέχουν τεχνικές συμβουλές στον Εισαγγελέα.

Σκοπός της διαβούλευσης, είναι να αποφασιστεί αν η συγκεκριμένη περίπτωση φοροδιαφυγής θα αντιμετωπιστεί ως διοικητική ή ως ποινική υπόθεση, ώστε βάσει της αρχής εκδίκασης "una via", να αποφευχθεί ενδεχόμενη παραβίαση της αρχής *ne bis in idem*. Όπως είναι εύλογο, απλές περιπτώσεις φοροδιαφυγής θα ακολουθούν την διοικητική διαδικασία, ενώ οι υποθέσεις υψηλής φοροδιαφυγής, εφόσον μια δικαστική εξέτασή τους κριθεί απαραίτητη, θα ακολουθούν την ποινική διαδικασία²⁶².

Το βελγικό προηγούμενο της εκδίκασης των φορολογικών υποθέσεων βάσει της αρχής "una via" (η οποία αποτελεί άμεση συνέπεια και λογική προέκταση της αρχής *ne bis in idem*), μπορεί να λειτουργήσει ως παράδειγμα νομοθετικής τόλμης ενός κράτους, το οποίο θέλησε να σεβαστεί τις επιταγές του δικαίου περί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτή διαμορφώθηκε μέσα στο χρόνο από το κατεξοχήν αρμόδιο δικαστήριο, δηλαδή το ΕΔΔΑ.

Για την εφαρμογή ενός μοντέλου "una via" εκδίκασης, κρίνεται αναγκαία καταρχήν η αναζήτηση και συγκέντρωση ανά είδος (φορολογικά, λαθρεμπορία, προστασία καταναλωτή, περιβάλλον, πολεοδομικά, ΚΟΚ, εργατικά, προσωπικά δεδομένα κλπ) όλων εκείνων των διατάξεων, που βρίσκονται είτε σε ποινικά είτε σε

²⁶²Βλ. <http://www.eubelius.com/en/spotlight/act-20-september-2012-establishes-una-principle-prosecution-violations-tax-legislation-and>

διοικητικά νομοθετικά κείμενα και οι οποίες τυποποιούν παραβάσεις για τις οποίες απειλούνται σωρευτικά ποινικές και διοικητικές κυρώσεις.

Σε ένα δεύτερο στάδιο, ειδική επιτροπή νομικών, θα πρέπει να εξετάσει και να κάνει το διαχωρισμό για το ποιες εκ των διοικητικών διαδικασιών επιβολής κυρώσεων έχουν ποινικό χαρακτήρα (εμπίπτουν δηλαδή στην έννοια της "*κατηγορίας ποινικής φύσεως*" του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ) και ποιες όχι. Αργά ή γρήγορα άλλωστε, το εν λόγω θέμα θα τεθεί επιτακτικά, καθώς, σύμφωνα με την απόφαση του ΔΕΕ της 26 Φεβ 2013 επί της υποθέσεως C-617/10, τα εθνικά δικαστήρια έχουν την υποχρέωση να ελέγχουν, αν μια ήδη επιβληθείσα κύρωση έχει ή όχι ποινικό χαρακτήρα, προκειμένου να αποφεύγεται ενδεχόμενη παραβίαση της αρχής *ne bis in idem*. Κατευθυντήριοις οδηγός για την εργασία αυτή, θα πρέπει να αποτελέσουν ασφαλώς τα ίδια κριτήρια τα οποία χρησιμοποιεί το ΕΔΔΑ για την εν προκειμένω διάκριση (τα διευρυμένα δηλαδή κριτήρια Engel). Δεν αποκλείεται όμως, η άντληση κριτηρίων και από τη νομική θεωρία (όπως λ.χ. το κριτήριο της προσωπικής αποδοκιμασίας του δράστη).

Αναμφίβολα, στερητικές της ελευθερίας ποινές (όπως λ.χ. αυτές που προβλέπονται για στρατιωτικούς), δυσανάλογα των παραβάσεων χρηματικά πρόστιμα, τιμωρητικές κυρώσεις με τις οποίες εκφράζεται προσωπική αποδοκιμασία προς τον δράστη (λ.χ. οριστική παύση υπαλλήλου, απόταξη στρατιωτικού) ή κατασταλτικής φύσεως διαδικασίες, είναι ευνόητο ότι έχουν ποινικό χαρακτήρα.

Για όσες εκ των διοικητικών διαδικασιών επιβολής κυρώσεων, διαπιστωθεί ότι προσιδιάζουν σε "*κατηγορίες ποινικής φύσεως*", η επιβολή τους δεν πρέπει να επαφίεται σε διοικητικά όργανα-δικαστήρια. Κάθε φορά που θα τελείται μία παράβαση, η οποία διαπιστώνεται ότι δύναται να επισύρει εκτός των ποινικών και σοβαρές διοικητικές κυρώσεις (ποινικού χαρακτήρα), οι διοικητικές αρχές πρέπει να αποκλείονται *-de lege ferenda-* από κάθε μορφή εκδίκασης της υπόθεσης, εκχωρώντας εξ ολοκλήρου την αρμοδιότητα στα αρμόδια ποινικά δικαστήρια.

Κατόπιν των ανωτέρω, η διαδικασία ενώπιον των τακτικών ποινικών δικαστηρίων για την εκδίκαση παραβάσεων που συνιστούν ταυτόχρονα ποινικό αδίκημα και διοικητική παράβαση (που συνεπάγεται διοικητικές κυρώσεις ποινικής φύσεως), δύναται να οδηγηθεί -διαδικαστικά- σε τρία ενδεχόμενα έκβασης:

α. Ποινική καταδίκη του κατηγορούμενου, στην περίπτωση δε αυτή το ποινικό δικαστήριο πρέπει αυτό το ίδιο να επιβάλει κατά την κρίση του ως παρεπόμενη ποινή και την διοικητική κύρωση που το διαπραχθέν αδίκημα συνεπάγεται, τηρώντας την αρχή της αναλογικότητας κατά το στάδιο της επιμέτρησης.

β. Ποινική αθώωση του κατηγορούμενου για οιονδήποτε νόμιμο λόγο και συνακόλουθη μη επιβολή διοικητικής ποινής,

γ. Ποινική αθώωση του κατηγορούμενου λόγω μη συνδρομής του στοιχείων υπαιτιότητας που ορίζει ο ποινικός νόμος (πχ μη διαπίστωση δόλου), πλην όμως επιβολής σε αυτόν από το ίδιο το ποινικό δικαστήριο που εξέτασε την υπόθεση (και κατά την κρίση του) διοικητικής κύρωσης στην περίπτωση που και άνευ του δόλου, στοιχειοθετείται με βάση την κείμενη νομοθεσία διοικητική παράβαση.

Δεν θα ήταν μάλιστα κάτι πρωτόγνωρο για την ελληνική νομική πραγματικότητα η επιβολή, σε περίπτωση ποινικής καταδίκης, από το δικάζον ποινικό δικαστήριο και των συνακόλουθων διοικητικών κυρώσεων (που συνήθως επιβάλλονται από διοικητικά όργανα)²⁶³. Στο άρθρο 67 του ισχύοντος ελληνικού ΠΚ, προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής από το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο διοικητικής κύρωσης (ως παρεπόμενη ποινή). Συγκεκριμένα, ορίζεται ότι *«αν ο υπαίτιος διέπραξε κακούργημα ή πλημμέλημα με βαριά παράβαση των καθηκόντων του επαγγέλματός του, για την άσκηση του οποίου απαιτείται ειδική άδεια της αρχής, και εφόσον του επιβλήθηκε ποινή στερητική της ελευθερίας τουλάχιστον τριών μηνών, το δικαστήριο μπορεί να απαγγείλει και ανικανότητα για άσκηση του επαγγέλματος αυτού για χρονικό διάστημα ενός μέχρι πέντε ετών. Η ανικανότητα αυτή συνεπάγεται την οριστική ανάκληση της άδειας που είχε δοθεί»*.

Η προτεινόμενη από τον γράφοντα λύση, εκτιμάται ότι προϋποθέτει έναν κατά προτεραιότητα ποινικό έλεγχο, κατά πρόβλεψη αντίστοιχη του Νόμου 4022/2011 (ΦΕΚ Α' 219) *"Εκδίκαση πράξεων διαφθοράς Πολιτικών και Κρατικών Αξιωματούχων, υποθέσεων μεγάλου κοινωνικού ενδιαφέροντος και μείζονος Δημοσίου Συμφέροντος"*, δεδομένου ότι τα αδικήματα διφυούς υποστάσεως (ποινικής και διοικητικής), όπως η σοβαρή φοροδιαφυγή, η λαθρεμπορία, τα περιβαλλοντικά εγκλήματα κλπ, αποτελούν υποθέσεις που προσβάλουν και το στενώς και το ευρέως εννοούμενο δημόσιο συμφέρον και παρουσιάζουν κατά κανόνα αυτονόητο κοινωνικό ενδιαφέρον.

Κλείνοντας, πρέπει να επισημανθεί ως μαθηματικά βέβαιο, ότι εν όψει των εξελίξεων στη νομολογία των ευρωπαϊκών δικαστηρίων, η ελληνική Πολιτεία, αργά ή γρήγορα θα βρεθεί αντιμέτωπη με την αναζήτηση ριζικών λύσεων επί των προβλημάτων που δημιουργούνται από το ισχύον δυαδικό σύστημα επιβολής κυρώσεων για την "αυτή" παράβαση.

---

²⁶³ Βλ. Σωτήρη Λύτρα, *ό.π.*, σελ. 77

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ενώ η διάκριση μεταξύ ποινικού και διοικητικού *αδίκου* φαίνεται δυσχερής, η διάκριση μεταξύ ποινικής και διοικητικής *κύρωσης* αποδεικνύεται ευχερέστερη. Η ποινική κύρωση, που απειλείται και επιβάλλεται στο πλαίσιο απονομής δικαιοσύνης, επιτελεί λειτουργία "κολασμού" εγκλήματος, στιγματίζοντας και αποδοκιμάζοντας τον δράστη ως αντικοινωνική προσωπικότητα. Η διοικητική κύρωση από την άλλη, συνιστά μέσο διοικητικού καταναγκασμού, δεν αποσκοπεί στην προσωπική μομφή του παραβάτη, αλλά επιβάλλεται για την αποκατάσταση της εύρυθμης λειτουργίας της διοίκησης. Καθοριστική συμβολή στην σχετική προβληματική είχε και έχει το ΕΔΔΑ. Το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ εντάσσει στο προστατευτικό του πεδίο κάθε πρόσωπο διωκόμενο για "*κατηγορία ποινικής φύσεως*": πρόκειται για μια έννοια ευρύτερη του *αδίκου* και της *κύρωσης*, την οποία το ΕΔΔΑ ερμήνευσε διαχρονικά κατά τρόπο αυτόνομο, θέτοντας τα δικά του κριτήρια, βάσει των οποίων κρίνει αν μια διαδικασία επιβολής κυρώσεων έχει ποινικό ή μη χαρακτήρα.

Όταν μια προσβολή κατά της "εύρυθμης λειτουργίας της διοίκησης" καθίσταται τόσο επιλήψιμη ηθικοκοινωνικά, που υπερβαίνει το στενώς εννοούμενο δημόσιο συμφέρον και αρχίζει να επηρεάζει δυσμενώς το κοινωνικό σύνολο, τότε το κράτος, προκειμένου να θωρακίσει ένα ευρύ φάσμα αγαθών ζωτικής σημασίας για το ίδιο (την εύρυθμη λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών, το περιβάλλον, τη φορολογία, την ομαλή άσκηση επαγγελματικών δραστηριοτήτων, την πολεοδομία, τον ανταγωνισμό, την οδική κυκλοφορία κλπ), εξαντλεί όλους τους κυρωτικούς μηχανισμούς του. Πρόκειται για την ενεργοποίηση ενός *δυαδικού συστήματος επιβολής κυρώσεων*, την σώρευση δηλαδή κατά του ίδιου προσώπου για την "αυτή" συμπεριφορά, δύο διαφορετικών διαδικασιών επιβολής κυρώσεων: μίας ποινικής, η οποία αποσκοπεί στον κολασμό του δράστη, και μίας διοικητικής, η οποία αποσκοπεί στην αποκατάσταση της εύρυθμης λειτουργίας της δημόσιας υπηρεσίας.

Συγκεκριμένα, κατά την εν λόγω σώρευση διαδικασιών επιβολής κυρώσεων, οι οποίες σε ελληνικό νομοθετικό και νομολογιακό επίπεδο θεωρούνται ανεξάρτητες μεταξύ τους (η έκβαση δηλαδή της μίας δεν είναι δεσμευτική για την έκβαση της άλλης), μπορούν να διακριθούν δύο περιπτώσεις:

α. Στην πρώτη περίπτωση, κινούνται κατά του ίδιου προσώπου για την "αυτή" παράβαση, *μία γνήσια ποινική και μία αμιγώς διοικητική* διαδικασία επιβολής κυρώσεων. Εν προκειμένω, ενδεχόμενη αθωωτική απόφαση του ποινικού δικαστηρίου

δεσμεύει κάθε Αρχή που θα εξετάσει το διοικητικό σκέλος της υπόθεσης στη συνέχεια, κατά τρόπο ώστε να μην μπορεί να αμφισβητηθεί ξανά το ζήτημα της αθωότητας του διωκόμενου προσώπου (άλλως παραβιάζεται το άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ). Ούτως απεφάνθη το ΕΔΔΑ, στην απόφαση *Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος*, όπου με μια "επεκτατική ερμηνεία" του *τεκμηρίου αθωότητας* έκρινε ότι η εγγυητική του λειτουργία δεν περιορίζεται μόνο μέσα στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, αλλά επεκτείνεται και μετά τη λήξη αυτής, καλύπτοντας κάθε άλλη διαδικασία (διοικητική ή δικαστική), εφόσον αυτή συνδέεται με τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία κρίθηκαν με την απόφαση του ποινικού δικαστηρίου.

β. Στην δεύτερη περίπτωση, κινούνται κατά του ίδιου προσώπου για την "αυτή" παράβαση, *μία γνήσια ποινική και μία διοικητική, με ενδογενή όμως ποινικό χαρακτήρα*, διαδικασία επιβολής κυρώσεων. Στην περίπτωση αυτή εμφιλοχωρεί μια μορφή κατάχρησης εκ μέρους της κρατικής εξουσίας, καθώς σωρεύονται δύο ουσιαστικά ποινικές διαδικασίες κατά του ίδιου προσώπου, εκ των οποίων η εμφανιζόμενη ως διοικητική, δεν έχει αποκαταστατικό της εύρυθμης λειτουργίας της διοίκησης χαρακτήρα, αλλά τιμωρητικό. Ως εκ τούτου, τυγχάνει εφαρμογής η κατοχυρωμένη στο άρθρο 4 παρ. 1 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ θεμελιώδης αρχή *ne bis in idem*, το δικαίωμα δηλαδή του ανθρώπου να μην διώκεται και να μην δικάζεται δύο φορές ποινικά για την "ίδια" παράβαση. Εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του *bis* (ποινική φύση των δύο διαδικασιών) και του *idem* (συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά που αφορούν το ίδιο πρόσωπο και είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους στο χώρο και στο χρόνο), μετά την ολοκλήρωση -με αμετάκλητη καταδικαστική ή αθωωτική απόφαση- της μίας διαδικασίας, το επιλαμβανόμενο της άλλης διαδικασίας δικαιοδοτικό όργανο, οφείλει να περατώσει αυτήν, χωρίς διόλου να την εξετάσει.

Το ΣτΕ δεν έκανε αποδεκτή τη νομολογία του ΕΔΔΑ επί της αρχής *ne bis in idem*, επικαλούμενο μια σειρά από λόγους, οι οποίοι όμως αποδεικνύονται έωλοι. Μετά και την έκδοση της -εναρμονισμένης με τη νομολογία του ΕΔΔΑ- από 26-2-2013 απόφασης του ΔΕΕ επί της υπόθεσης C-617/10, σύμφωνα με την οποία δεν επιτρέπεται η επιβολή διαδοχικώς μιας διοικητικής και μιας ποινικής κύρωσης, όταν η πρώτη έχει ποινικό χαρακτήρα, καθίσταται πλέον επιτακτική η ανάγκη για την εξεύρεση λύσεων συμβατών με τη νομολογία των ευρωπαϊκών δικαστηρίων. Εκ των ενδεχόμενων λύσεων, προκρίνεται αυτή της -*de lege ferenda*- επιβολής κυρώσεων *una via*, που είναι συμβατή τόσο με το ελληνικό Σύνταγμα, όσο και με τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Ως

δέουσα δικαιοδοσία επιβολής των κυρώσεων υπα νία προτείνεται η διαδικασία ενώπιον του αρμόδιου ποινικού δικαστηρίου, η οποία, παρέχοντας περισσότερες εγγυήσεις, δύναται να απορροφήσει την -μέχρι σήμερα ανεξάρτητη από αυτήν- ποινικού χαρακτήρα διοικητική διαδικασία επιβολής κυρώσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

I. ΒΙΒΛΙΑ

Αναγνωστόπουλος, Η., *Ne bis in idem-Ευρωπαϊκές και Διεθνείς όψεις*, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2008

Ανδρουλάκης, Ν., *Ποινικό Δίκαιο- Γενικό Μέρος (Θεωρία για το έγκλημα)*, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2000

Ανδρουλάκης, Ι., *Κριτήρια της Δίκαιης Ποινικής Δίκης κατά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ*, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2000

Γράβαρης, Ι., *Συγκριτική θεώρηση των διοικητικών και ποινικών κυρώσεων*, σε *Είδη κυρώσεων και δικαιοί κλάδοι*, Επιμέλεια Ιωάννη Στράγγα, Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1991

Ευστρατίου, Π.-Μ., *Το δικαίωμα δικαστικής προστασίας σε διοικητικές διαδικασίες και άρθρο 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης δικαιωμάτων του ανθρώπου*, Εκδ. Αντώνη Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996

Κτιστάκη, Στ., *Η εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου από το Συμβούλιο της Επικρατείας*, , Εκδ. Αντώνη Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2009

Κυπραίου, Μ., *Φορολογικόν Ποινικόν Δίκαιον-Αξιώσεις πρόσθετου φόρου*, Εκδόσεις Νομικών, 1965

Κωστάρας, Αλ., *Ποινικό Δίκαιο-Σύνοψη Γενικού Μέρους*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2008

Λύτρας, Σ., *Η έννοια των διοικητικών προστίμων και η συνταγματική επιβολή τους*, Αντ.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1986

Λύτρας, Σ., *Το πειθαρχικό φαινόμενο στο σύγχρονο ελληνικό δημόσιο δίκαιο*, Αντ.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989

Λύτρας, Σ., *Έννοια και βασική διάκριση των κυρώσεων στο ελληνικό θετικό δίκαιο*, Αντ.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1984

Μαγγανάς, Αντ.-Καρατζά, Λ., *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου-Αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2005

Μανωλεδάκη, Ι., *Ποινικό Δίκαιο-Γενική Θεωρία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004

Μοροζίνης, Ι., *Λαθρεμπορία I*, σε *Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι*, εκδοτική επιμέλεια Στ. Παύλου-Θωμάς Σάμιος, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Ιανουάριος 2012

- Μυλωνάς, Ιπ., *Πτυχές του τεκμηρίου αθωότητας*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994
- Παπαϊωάννου, Δ., *Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη Διοικητική Δίκη*, στο συλλογικό έργο *Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην ερμηνεία και εφαρμογή του ελληνικού δικαίου*, Επιμέλεια Γιάννης Κτιστάκης, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002
- Παπαχατζής, Γ., *Σύστημα του ισχύοντος στην Ελλάδα διοικητικού δικαίου*, Τόμος Πρώτος, Αθήνα 1983, σελ.794
- Παραράς, Π., *Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001
- Ρούκουνας, Εμμ., *Διεθνής προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων*, εκδόσεις Σάκκουλα, 1995
- Σαρίπολου, Ν., *Ελληνικόν Συνταγματικόν Δίκαιον*, τ.Β', τρίτη έκδοση, 1918
- Στασινόπουλου, Μ., *Το δίκαιον των διοικητικών πράξεων*, 1951
- Σεκέρογλου, Ν., *Ζητήματα αιτιότητας επί του διοικητικού αδικήματος*, στον συλλογικό Τόμο, Ι. Στράγγας/Ι. Γράβαρης/Αντ. Χάνος (επιμ.), *Αιτία, αιτιότης και δίκαιο*. Εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο Φιλοσοφία του δικαίου 2002/2003, Πεπραγμένα της Ελληνικής Εταιρείας Δικαιοφιλοσοφικής και Δικαιοϊστορικής Ερεύννης, τόμος 1, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα – Θεσσαλονίκη) και Editions L'Harmattan (Paris – Torino – Budapest), 2003
- Στράγγας, Ι., *Η έννοια της κυρώσεως ως θεμελιώδης δικαιοϊκή έννοια*, σε *Είδη κυρώσεων και δικαιοϊκοί κλάδοι*, Επιμέλεια Ιωάννη Στράγγα, Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1991
- Τάχος, Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2005
- Χαλά, Δ., *Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μετά το Πρωτόκολλο υπ' αριθμόν 14 της ΕΣΔΑ: Πρώτη αξιολόγηση και προοπτικές*, Μεταπτυχιακή εργασία, Αθήνα, 2012
- Χρυσόγονος, Κ., *Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Εθνική Έννομη Τάξη. Οι ελληνικές δυσχέρειες προσαρμογής στην ευρωπαϊκή δημόσια τάξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001
- Ψαρούδα-Μπενάκη, Άννα, *Θεωρία και Πράξη του Ποινικού Δικαίου*, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2004

II. ΑΡΘΡΑ

Βεγλερής, Φ., *Η Σύμβαση των Δικαιωμάτων του ανθρώπου και το Σύνταγμα*, ΤοΣ 1977, σελ.199 επ.

Βλαχόπουλος, Σ., *Η δέσμευση των διοικητικών οργάνων και των διοικητικών δικαστηρίων από τις αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων στην ελληνική έννομη τάξη*, Ποινικός Λόγος 2003, σελ. 1365

Γράβαρης, Ι., *Φορολογικές κυρώσεις. Όροι και όρια της τιμωρίας* σε ΘΠΔΔ, 2011.1095
Δαρζέντας, Εμμ., *Οι κυρώσεις εις το πειθαρχικό δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων*, σε *Είδη κυρώσεων και δικαιοί κλάδοι*, Επιμέλεια Ιωάννη Στράγγα, Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σελ. 259

Δαρζέντας, Εμμ., *Η αυτονομία του πειθαρχικού δικαίου των δημοσίων υπαλλήλων*, ΕΔΔ 33, 1989, σελ. 18

Δελλής, Γ., *Η ιδιαιτερότητα του δικαστικού ελέγχου των διοικητικών κυρώσεων*, Διοικητική Δίκη 2002 (14) σελ. 891

Καρατζά, Στ., *Οι νέες ρυθμίσεις του ν. 4055/2012 για τη διοικητική δίκη*, ΤοΣ 4/2011, σελ. 965 επ.

Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Σ., *Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ: Πεδίο εφαρμογής και ελληνική νομολογία (με αφορμή τη ΔΕΕ 26.2.2013 C-617/10 Akerberg Fransson)*, ΘΠΔΔ 2/2013 σελ. 182

Κοφίνης, Στ., *Η εφαρμογή της αρχής ne bis in idem στις φορολογικές κυρώσεις. Σχέση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων με τα αντίστοιχα της ΕΣΔΑ. Πεδίο εφαρμογής του Χάρτη και περιεχόμενο της αρχής ne bis in idem*, σε ΕΕΕυρΔ 1/2013, σελ. 94

Κοφίνης, Στ., *Διοικητικές κυρώσεις-Σχέση διοικητικής και ποινικής δίκης με αφορμή τη ΣτΕ 3182/2010 τμ. Β'*, στο <http://www.constitutionalism.gr/site/1823-dioikitikes-kytwseis-shesi-dioikitikis-kai-poiniki>

Μαγκάκης, Γ., *Το πρόβλημα του Οικονομικού Ποινικού Δικαίου*, ΠοινΧρ 1958, τόμος Η', σελ. 468

Μανιτάκης, Αντ., *Η διαπλοκή του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας με τον έλεγχο της συμβατικότητας των νόμων ενόψει της ΕΣΔΑ στο παράδειγμα των ενοχικών απαιτήσεων*, ΝοΒ 56 (2008), σελ. 2541

Μπουρόπουλου, Α., *Το ποινικόν δεδικοσμένον (άρθρο 57 ΚΠΔ)*, ΠοινΧρον ΝΔ' 673 επ

Πανταζόπουλου, Π., *"Η αντιμετώπιση από τα διοικητικά δικαστήρια της διαδικασίας τιμώρησης της λαθρεμπορίας"*, σε ΘΠΔΔ, Τεύχος 12/2011, σελ. 1101

Παπαϊωάννου, Δ., *Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη Διοικητική Δίκη*, στο συλλογικό έργο *"Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην ερμηνεία και εφαρμογή του ελληνικού δικαίου"*, Επιμέλεια Γιάννης Κτιστάκης, Εκδόσει Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002

Παραράς, Π., *Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου*, αναδημοσίευση στην ηλεκτρονική σελίδα των Νομικών Νέων της 13/5/2013 σε <http://www.nomikane.gr/post/?id=460>

Πλιάκος, Αστ., *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και διάκριση ανάμεσα σε διοικητικές και ποινικές παραβάσεις*, ΕΕΕυρΔ 2: 1984, σελ.392 επ.

Πρεβεδούρου, Ε., *Ζητήματα αιτιότητας επί του πειθαρχικού αδικήματος*, στον συλλογικό Τόμο, Ι. Στράγγας/Ι. Γράβαρης/Αντ. Χάνος (επιμ.), *Αιτία, αιτιότης και δίκαιο*. Εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο Φιλοσοφία του δικαίου 2002/2003, Πεπραγμένα της Ελληνικής Εταιρείας Δικαιοφιλοσοφικής και Δικαιοϊστορικής Ερεύννης, τόμος 1, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα – Θεσσαλονίκη) και Editions L'Harmattan (Paris – Torino – Budapest), 2003

Σπινέλλη, Δ., *Υπερ-εθνική ισχύς της αρχής ne bis in idem. Προστασία του ατόμου από πολλαπλές διώξεις σε διάφορες χώρες*, ΠοινΧρον ΝΔ', σελ. 673 επ.

Στασινόπουλος, Μ., *Ο αληθής χαρακτήρ των διοικητικών ποινών*, ΑρχΝ 1950, 90

Σταύρος, Στ., *Τα δικαιώματα του διωκόμενου στις πειθαρχικές διαδικασίες και το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα δικαιώματα του Ανθρώπου*, ΕΕΕΕυρΔ 2:1991, σελ.371

Συμεωνίδης, Ι., *Η διόγκωση της κυρωτικής λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης και η αμφισβήτηση της συνταγματικότητάς της*, Διοικητική Δικαιοσύνη, 1992, σελ. 495 επ.

Τζιράκη, Ευ., *Ο εθνικός δικαστής αντιμέτωπος προς τη διεθνούς δικαίου υποχρέωση του Κράτους του να συμμορφώνεται προς τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, σε http://www.edil-ste.gr/show_article.asp?ids=18

Χαράνα, Ν., *Μερικές σκέψεις για τη διάκριση διοικητικού και ποινικού αδικού*, Ποινικά Χρονικά 1999 (ΜΘ), σελ. 1106 επ.

Ξένοι συγγραφείς

Franck, M., *La sanction administrative (elements d' analyse comparative)*, που δημοσιεύτηκε στο *RevueFrançaisedeDroitAdministratif*, τεύχος 3, 2002 και ηλεκτρονικά σε http://www.credo-multimedia.com/Bib_num/Art_new/AM/Droit%20public/Droit%20public%20international/Droit%20compar%C3%A9/Franck%20Moderne,%20La%20sanction%20administrative.pdf

Jacque, J.-P., *Droit institutionnel de l' Union europeen*, Dalloz, 7e ed. 2012

Gallas, W., *Niederschriften über die Sitzungen der Grossen Strafrechtskommission*, Gedruckt in der Bundesdruckerei, 1956

Thomas, G.C., *Double Jeopardy, The history, the Law*, New York, University Press, New York/London 1998

Welzel, H., *Das Deutsche Strafrecht*, Εκδόσεις De Gruyter, 1969

Διαδικτυακοί Τόποι

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#>{

<http://www.areiospagos.gr>

<http://curia.europa.eu>

<http://www.dsanet.gr>

<http://europa.eu/>

<http://www.ministryofjustice.gr>

<http://www.nsk.gr>

<http://www.dpa.gr>

<http://www.nomika-nea.gr>

<http://www.eubelius.com>